

ตำนานประเพณี
พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญญา
ภาค ๑

โดย พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญญา

อิตานประวัต
พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ
ภาค ๑

โดย พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ

อัตโนประวัติ พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ ภาค ๑

ผู้เขียน	พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ
บรรณาธิการ	แม่ศรีศรัญญา เทียนเงิน
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	พระครูวินัยธร ณัฐ ญาณฐปัญโญ, พระมนูญ ชาคโร, พระวันตุลย์ เตชปัญโญ, แม่ชีนิชา เทียนเงิน, แม่ชีนันทนตล์ อธิมรรกุลชัย, พิราศินี วิมลไชยจิต
ภาพปก	ธนวัฒน์ พิษณุวงศ์, พรพจน์ รอดเคราะห์
ภาพประกอบ	อาจารย์ปัญญา วิจินธนสาร, อลงกรณ์ หล่อวัฒนา ปรมัตต์ เหลืองอ่อน, ชินสีห์ จันทรมณี, มัททนา ปฐมสุข สนามชัย พวงระย้า, ธัญญ์ ศรีหาบุตร, วิชัย รักชาติ พันธ์ศักดิ์ มิตรสุภาพ, วีระเกียรติ ทองไพบูลย์
ข้อมูล	พระวิษณุโรจน์ จกกวโร, วิจิตรา วิภูษณวรรณ คณะศิษยานุศิษย์ วัดป่าบ้านค้อ และวัดชานพรานธัมมาราม
ผู้ประสานงานสำนักพิมพ์	โสรัถยา สุริย์จามร
คณะผู้จัดทำ	วัดชานพรานธัมมาราม รัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา watsanfran@yahoo.com, +1-415-753-0857
ผู้จัดพิมพ์	มูลนิธิ WSF สะพานบุญ
พิมพ์ครั้งที่ 1	พ.ศ. 2548
พิมพ์ครั้งที่ 2	มิถุนายน 2565
จำนวนพิมพ์	5,000 เล่ม
จัดพิมพ์โดย	บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด
ISBN	978-616-94044-0-8

ขอสงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก หรือพิมพ์ซ้ำเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ หรือเผยแพร่ทางสื่อ
ทุกชนิดโดยมิได้รับอนุญาต

สารบัญ

คำปรารภ.....	(๗)
อัตโนประวัติพระอาจารย์ ทูล ขิปปปณฺโณ.....	๑
ภูมิลำเนาเดิม.....	๒
แม่ได้เล่าเรื่องอดีตให้ฟัง.....	๓
ความกังวลใจของแม่.....	๖
คำทำนายของพ่อ.....	๙
วัยเด็กเล็ก.....	๑๘
ให้ข้าวแก่คนมาขอทาน.....	๒๑
ความอัศจรรย์เกิดขึ้น.....	๒๖
เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้พ่อแม่ฟัง.....	๓๐
คุณครูผู้มีความหวังดี.....	๓๓
บวชเป็นสามเณร.....	๓๕
มีความละเอียดคนจนตามืด.....	๓๘
ฝังใจในพระกรรมฐานในครั้งแรก.....	๔๐
ใจเปลี่ยนไปในทางบวช.....	๕๖
ใจหลงติดอยู่กับต้นมะม่วง.....	๖๖
มีนิมิตช่วยเป็นกำลังใจ.....	๗๓
นิมิต เห็นพ่อตู้้อ้วน.....	๗๖
การออกบวช.....	๘๓
พรรษาที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๐๔.....	๘๖
ตั้งสัจจะบังคับใจตัวเองให้ได้.....	๘๗
เกิดนิมิตเตือนใจ.....	๘๙
นิมิตเห็นตาปะขาวมาเตือน.....	๙๑

สลับแล้วพื้น.....	๙๔
เขียนตามคำบอกเล่าของหมู่คณะ.....	๙๖
พื้นตัวขึ้นมาเพราะหมู่คณะช่วยเหลือ.....	๙๘
หวนระลึกได้ในคำเตือนของตาปะขาว.....	๑๐๐
ตั้งหลักปฏิบัติใหม่.....	๑๐๒
การใช้ปัญญาพิจารณาความทุกข์.....	๑๐๖
นิมิตเห็นทางเดินจกรมขวางหน้า ๓ เส้น.....	๑๑๐
ออกพรรษาแล้วไปรุดงค์.....	๑๑๙
นิมิตเห็นคนจำนวนมาก.....	๑๒๑
อยากไปให้พ้นทุกข์ในขณะนี้ทีเดียว.....	๑๒๔
พิจารณาดูเรื่องนิมิตที่เกิดขึ้น.....	๑๒๗
ออกรุดงค์ไปในที่อื่นๆ.....	๑๓๐
พรรษาที่ ๒ จำอยู่ที่ยอดทอน.....	๑๓๖
ขอฝากเตือนผู้ทำสมาธิทั้งหลาย.....	๑๔๓
อยู่กับหมู่เสื่อจนเคยชิน.....	๑๔๖
เสื่อโครงใหญ่ ให้กำลังใจ.....	๑๔๙
นิมิตเห็นหน้าผาสูงชัน.....	๑๕๕
พรรษาที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๐๖.....	๑๖๑
นิสัยไม่ชอบฟังเทศน์มากนัก.....	๑๖๓
นิมิตว่าหลวงปู่พาข้ามลำธารใหญ่.....	๑๖๗
หลวงปู่บ้วนบอกว่าให้ผ่านทุกข์.....	๑๗๓
อิทธิบาท ๔ ฝังใจในครั้งนั้น.....	๑๘๒
เล่นกับฝีกองกอยสนุกดี.....	๑๘๔
พรรษาที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๐๗.....	๑๘๗
กราบลาหลวงปู่ไปรุดงค์ในที่ต่างๆ.....	๑๙๒

นิมิตเห็นมหาสมุทรอันกว้างใหญ่.....	๑๙๕
มองเห็นฝั่งมหาสมุทรได้อย่างชัดเจน.....	๑๙๘
พรรษาที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๐๘.....	๒๐๖
พรรษาที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๐๙.....	๒๑๑
ไปโปรดโยมพ่อ.....	๒๑๓
ยมทูตนำผู้ทำผิดเข้ามา.....	๒๑๘
พรรษาที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๑๐.....	๒๒๒
พรรษาที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๑๑.....	๒๒๓
นิมิตเห็นชาย ๓ คนตามฆ่า.....	๒๓๐
ดาบ คือสังขาร เป็นอาวุธของศัตรู.....	๒๓๗
นิสัยของหลวงปู่ขาว.....	๒๔๗
พ.ศ. ๒๕๑๒ จำพรรษาที่บ้านป่าลั่น.....	๒๕๖
วิปัสสนา ได้เกิดขึ้น.....	๒๖๘
วิปัสสนาญาณได้เกิดขึ้น.....	๒๗๙
นิมิตเห็นผู้หญิงเข้ามาหา.....	๒๘๔
นิโรธ ความดับทุกข์ และดับเหตุแห่งทุกข์.....	๒๙๐
ความดับนี้ อยู่ได้ไม่นาน.....	๒๙๓
อาสาชกษญาณ ได้เกิดขึ้นในขณะนั้น.....	๒๙๔
อภิธานศัพท์.....	๒๙๘

คำปรารภ

เนื่องด้วยมีคณะศิษย์หลายท่าน ได้ขอร้องให้ข้าพเจ้าเขียนประวัติส่วนตัวเอาไว้ เพื่อให้ลูกศิษย์ทั้งหลายได้รู้ความเป็นมาของชีวิต ว่ามีความเป็นมาอย่างไร และใช้อุบายการภาวนาปฏิบัติมาอย่างไร โดยให้เหตุผลว่า ถ้าหลวงพ่อบอกไม่เขียนเก็บเอาไว้ ในช่วงนี้ ความไม่แน่นอนของชีวิตในอนาคตย่อมเกิดขึ้นได้ เพราะขณะนี้ลูกศิษย์หลายระดับด้วยกันทั้งแก่และหนุ่ม สมมติว่าศิษย์ผู้สูงอายุเกิดมีอันเป็นไปในชีวิตโดยคาดคิดไม่ถึง ก็หมดโอกาสที่จะได้รู้จักประวัติของหลวงพ่อบันทึก หรือศิษย์ผู้มีอายุน้อยอยู่ก็ตาม เมื่อมีอันเป็นไปก็หมดโอกาสได้อ่านประวัติของหลวงพ่เช่นกัน หรือหากหลวงพ่ได้จากไปก่อน ทุกคนก็หมดโอกาสด้วยกันทั้งนั้น ลูกหลานที่เกิดมาภายหลังก็จะไม่รู้เช่นกัน เมื่อได้ฟังเหตุผลจากคณะลูกศิษย์ขอร้องมาอย่างนี้ ประกอบกับคิดว่าอาจจะมียุทธประโยชน์อยู่บ้างไม่มากนักน้อย จึงได้ตัดสินใจเขียนประวัติของตัวเอง การเขียนประวัติในครั้งนี้จะเขียนทั้งหมดคงไม่ได้ เพราะจะเป็นหนังสือเล่มใหญ่เกินไป จะเขียนพอเป็นสังเขปพอได้รู้เรื่องพอสมควรเท่านั้น และจะเขียนในเรื่องจริงทั้งหมด จะเป็นเรื่องส่วนตัวเป็นส่วนใหญ่ และจะมีเรื่องของครูอาจารย์อยู่ในหนังสือเล่มนี้ด้วย ประวัติของข้าพเจ้านั้นพิสดารพอสมควร บางคนอาจจะคิดว่าเหลือเชื่อเป็นไปได้ อาจเกิดความปราโมศ ขาดความเคารพเชื่อถือในตัวข้าพเจ้าก็อาจเป็นไปได้ แต่ก็ไม่เป็นไร เรื่องอย่างนี้มีอยู่ประจำโลกทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา และจะมีต่อไปในอนาคตไม่มีที่สิ้นสุด

ขอทุกท่าน เมื่อได้อ่านประวัติของข้าพเจ้าแล้ว อุบายใดพอจะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ก็ให้ท่านได้พิจารณาด้วยตนเอง อุบายใดที่ไม่ถูกกับนิสัย ขอให้ท่านทิ้งเสีย อย่าเอาความคิดวิพากษ์วิจารณ์ให้เสียเวลา

สุดท้ายนี้ ขอให้ท่านผู้อ่านทั้งหลาย ให้มีความเจริญทางสติปัญญา พิจารณาในสังขารมใด ขอให้รู้แจ้งเห็นจริงในสังขารมนั้น หากท่านมีบารมีได้บำเพ็ญมาแล้ว

(๘) อัดโนประวัติ พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ ภาค ๑

ในอดีตชาติ พร้อมแล้วที่จะได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าในชาตินี้ ขอท่านจง
สมปรารถนาด้วยเทอญ

พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ

นาย อทธา นนกาชา
โยมพ่อ

นาง จันทร นนกาชา
โยมแม่

อัตโนประวัติ

พระอาจารย์ ทูล ชิปปปณโณ

พระอาจารย์ทูล ชิปปปณโณ เป็นบุตรของนายอุทธา นางจันทร์ นนฤชา เป็นบุตรคนที่ ๕ มีพี่น้องร่วมกัน ๑๐ คน

- ๑ นายโฮม นนฤชา (ถึงแก่กรรม)
- ๒ นางตึง ร่วมจิต
- ๓ นางปุ่น โสมา (ถึงแก่กรรม)
- ๔ นางบุญน้อย นามคุณ (ถึงแก่กรรม)
- ๕ พระอาจารย์ทูล ชิปปปณโณ
- ๖ นางบัวพา อาร้อน
- ๗ พระบุญมา สิริธมโม
- ๘ นายโสภา นนฤชา
- ๙ นางบุญหนา ชันธิชัย
- ๑๐ นางบัวเงิน กองอำไพ

ภูมิลำเนาเดิม

เกิด ณ บ้านหนองค้อ ตำบลบัวค้อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ อายุได้ ๗ ปี พ่อแม่ได้พาอพยพมาอยู่ที่บ้านหนองแวง (แก้มหอม) ตำบลไชยวาน อำเภอไชยวาน จังหวัดอุดรธานี เรียนจบชั้นประถมปีที่ ๔ โรงเรียนบ้านหนองแวง แต่ละชั้นได้รับเลือกเป็นหัวหน้าชั้นทุกชั้นไป มีครูอยู่ ๒ คน ๑. คุณครูหีส ๒. คุณครูอักษร เมื่อคุณครูมีน้อย สอนนักเรียนก็ไม่ทั่วถึง เด็กชายทูล จึงได้รับเลือกให้เป็นครูสอนนักเรียนด้วยตัวเอง และเป็นที่ยอมรับของเพื่อนนักเรียนด้วยกัน เด็กชายทูล จึงเป็นที่รักแก่เพื่อนๆ ทั้งหลาย เพราะมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อเพื่อนๆ ตลอดมา ให้ความเมตตาสงสารในหมู่เพื่อนๆ เป็นนิสัย ให้ความเป็นธรรมอยู่เสมอ

ครั้งเมื่อเรียนจบชั้นประถมปีที่ ๔ แล้ว คุณครูทั้งสองมีความหวังดีต่อเด็กชายทูลเป็นอย่างมาก จึงได้มาขอต่อพ่อแม่ว่า อยากให้เด็กชายทูล ไปเรียนต่อที่จังหวัดอุดรธานี แต่พ่อแม่ยังไม่มีความพร้อม จึงได้พูดกับคุณครูทั้งสองว่า ขณะนี้เพิ่งมาอยู่บ้านใหม่ อะไรรยังไม่มีสมบูรณ์ ในขณะที่นั้นเด็กชายทูลอยากจะไปเรียนต่อเป็นอย่างมาก เมื่อพ่อแม่ไม่มีเงินพอที่จะให้ไปเรียนต่อได้ จึงทำให้เรียนจบเพียงชั้นประถมปีที่ ๔ เท่านั้น ต่อมาก็ได้บวชเป็นสามเณรในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้ศึกษานักธรรมชั้นตรี^๑ จบได้อย่างรวดเร็ว คำให้ว่าพระสวดมนต์ก็เรียนจบอย่างรวดเร็วเช่นกัน ในช่วงนั้นพ่อแม่ให้ลาสิกขา จึงได้บวชอยู่ได้ ๑ ปีเท่านั้น ในปีนั้นได้ทราบข่าวหลวงปู่มั่นมรณภาพ แต่ก็ไม่มีเวลาไปกราบหลวงปู่มั่นเลย

^๑ ธรรมศึกษาของพระเถระทั้งหมด ๓ ชั้น นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก

แม่ได้เล่าเรื่องอดีตให้ฟัง

ในช่วงนี้แม่ได้เล่าเรื่องอดีตให้ฟังว่า ก่อนได้มาเกิดมีเรื่องที่ยศจรรยาได้ปรากฏ แม่เล่าให้ฟังว่า ในคืนหนึ่งในขณะที่นอนยังไม่ทันหลับสนิท เหมือนกับความฝัน เห็นสิ่งหนึ่งใสๆลอยเข้ามาในห้องนอน มีแสงเหมือนกับแสงหิ่งห้อยขนาดใหญ่ ลอยเข้ามาหา แม่ก็เอามือคว้าไปเพื่อที่จะกำเอา แต่ก็กำเอาไม่ได้ หิ่งห้อยใหญ่ก็ลอย ไปมาอยู่ในห้อง หลบไปมาอยู่ในห้องนอนนั้น ในขณะนั้นเหมือนจะลุกขึ้นไปตะครุบ เอาให้ได้ เมื่อตื่นขึ้นมาก็มองหาสิ่งที่ใสๆลอยอยู่นั้นไม่เห็น เลยคิดแปลกใจไปว่านี่ เป็นแสงอะไร จะว่าแสงหิ่งห้อยหรือก็ใหญ่เกินไป มีความผิดปกติจากแสงหิ่งห้อย ทั่วไป แต่ก็ไม่ได้คิดกลัวอะไร คิดว่าเป็นแสงหิ่งห้อยเท่านั้น ถ้าจะตีความหมายไปตาม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นั่นคือวิญญาณที่จะเข้ามาเกิดในขณะนั้น แต่แม่ไม่เข้าใจ ก็คิดว่าเป็นแสงหิ่งห้อยไป

ในหลายวันต่อมา แม่ก็มีความฝันที่แปลกๆขึ้นมาอีก ฝันว่าตัวเองได้แต่งตัว เหมือนเทพธิดา ใส่เครื่องประดับประดาสวยงามมาก มีทั้งเพชรนิลจินดา สร้อย สักวาลย์ทองห้อยตามคอ พวงกำไลทองผูกข้อมือ ผูกตามแขน มีแหวนประดับเพชร ใส่นิ้วมือ นุ่งผ้าถุง ท่มผ้าแพรทองสดใสแพรวพราวทั่วกายทั้งหมด มีผิวพรรณผ่องใส เป็นประกายออกมารอบตัว ที่ศีรษะก็มีชฎาสวมใส่ สวมรองเท้าประดับเงินทอง มีความสวยงามมาก ในขณะนั้นเหมือนกับว่าได้เดินไปที่ไหนสักแห่งหนึ่ง ในขณะที่ เดินไปก็มีคนเฝ้ารั้วฉัตรขนาดใหญ่มาคุ้มกันให้ และมีฝูงมหาชนเดินห้อมล้อมเป็นบริวาร เป็นจำนวนมาก ทุกคนแสดงความเคารพต่อแม่เป็นอย่างมาก และมีเสียงปี่ เสียงกลอง

เสียงดนตรีอย่างอื่นอีกมากมาย ในขณะนั้นแม่มีความสุขใจเป็นอย่างมาก ทุกคนพากันไชโยโห่ร้องพร้อมกันว่า ขอยกแม่ขึ้นเป็นใหญ่ในหมู่บ้านชนทั้งหลาย ขอพระแม่เจ้าจงเป็นที่พึ่งให้แก่ปวงข้าพเจ้าทั้งหลายด้วยเถิด เสียงนี้ดังประกาศก้องอยู่ตลอดเวลา จากนั้นแม่ก็ได้ต้นขึ้นมา จึงมีความกังวลใจในชีวิตเป็นอย่างมาก

ความกังวลใจของแม่

เมื่อตื่นนอนขึ้นมา เกิดความตกใจกลัวต่อความตาย ไม่สบายใจเลยในขณะนั้น คิดว่าตัวเองจะตายจากพ่อและลูกๆไป เข้าใจว่าวิญญาณของตัวเองได้ออกจากร่างกายไปในขณะนั้น จะมีวิญญาณอื่นมารับเอาวิญญาณเราไป จึงคิดว่าตัวเองจะตายไปในเร็ววันนี้ จึงได้เรียกพ่อกับลูกคนโตเข้ามารวมกัน แล้วเล่าเรื่องความฝันที่เกิดขึ้นให้ฟังทั้งหมด พ่อกับลูกก็ตั้งใจฟังเป็นอย่างดี แม่บอกว่าชีวิตนี้จะอยู่กับพ่อลูกต่อไปอีกไม่นาน คงจะตายจากพ่อลูกไป แม่สั่งต่อไปอีกว่า เมื่อแม่ได้ตายไปแล้ว พ่อจะไปหาเอาเมียใหม่มาเลี้ยงลูกจงพิจารณาให้ดี มีความระวังอย่าให้แม่ใหม่มาบังคับลูกเก่า พ่อเองก็อย่าหลงใหลในเมียใหม่ลูกใหม่จนเกิดความแตกแยกกัน ให้พ่อเป็นคนกลาง ให้มีความรักกันทั้งสองฝ่าย อบรมลูกใหม่และลูกเก่าให้เข้าใจกัน ให้มีความสามัคคีกันในครอบครัว และลูกๆทุกคนจะต้องฟังคำสั่งสอนของพ่อ ให้เป็นผู้ว่านอนสอนง่าย เพื่อให้พ่อมีความสบายใจ ให้ช่วยกันทำงาน ให้มีความขยันช่วยกันทำมาหากิน ลูกคนโตก็อย่าไปบังคับน้องผู้น้อย ให้น้องผู้น้อยต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนของพวกพี่ๆ อย่าทะเลาะตบตีกัน ให้มีความรักกัน มีอะไรแบ่งกัน

ในขณะที่แม่สั่งเสียพ่อลูกอยู่นั้น น้ำตาแม่ก็ไหลสะอึกสะอื้นน้ำตานองหน้า ใช้ผ้าเช็ดไปร้องไห้ไป พูดคำใดมีเสียงสั่นเครือ ร้องไห้ไปบ่นไปด้วยความอาลัยอาวรณ์ ในพ่อและลูกๆทุกคน แม่นี้ก็อยู่ในใจว่า อายุขัยเรานี้น้อยนัก ยังไม่ถึงวัยอันควร ก็จะได้ตายจากพ่อลูกนี้ไป เมื่อแม่ได้ตาย ไม่ทราบว่าจะพากันอยู่กันอย่างไร พากันนอนกันอย่างไร ในความอาลัยอาวรณ์ระหว่างพ่อแม่และลูกๆในขณะนั้น

จึงเป็นบรรยากาศวังเวงซบเซาเศร้าโศกเสียเหลือเกิน เหมือนกับว่า ต้นไม้ที่ให้ความร่มเย็นตลอดมา บัดนี้จะต้องโค่นล้มไปเสียแล้ว ลูกๆที่ยังมีชีวิตอยู่ ไม่รู้ว่าจะอยู่กันอย่างไร จึงร้องไห้ไปบนไปในขณะที่นั้น

คำทำนายของพ่อ

ในช่วงที่แม่เล่าความฝันอยู่นั้น พ่อก็ตั้งใจฟังอย่างใจจดใจจ่อ และพิจารณาตีความฝันของแม่ไปด้วย ตั้งใจฟังตั้งแต่ต้นจนจบ พ่อกลับมีความเห็นตรงกันข้ามกับแม่เลยทีเดียว จากนั้น พ่อก็ได้พูดออกมาเป็นประโยคแรกว่า บ้า ความฝันที่แม่ฝันไปนั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องของความตายแต่อย่างใด ลักษณะความฝันแบบนี้ มันเป็นเรื่องของคนจะมีลูกเกิดขึ้น และจะเป็นลูกที่มีบุญลงมาเกิดด้วย จะเป็นลูกที่พร้อมด้วยวาสนาบารมี จะเป็นทั้งพี่แก่วกญาติๆและเป็นทั้งพี่แก่มุขุ่นทั้งหลายในยุคนี้ด้วย ฉะนั้น ขอแม่อย่าไปคิดว่าตัวเองจะตายไปเลย มันมีเหตุปัจจัยต่อเนืองกัน ในวันก่อนมาก็ฝันเห็นแก้วเสด็จเข้ามาในห้องนอน นั่นก็หมายถึงวิญญาณของผู้มีบุญจะลงมาเกิดด้วย ในคืนนี้ก็ฝันเป็นอย่างนี้ จึงเป็นความฝันที่เป็นมงคลเป็นอย่างมาก ลูกที่เกิดมาจะได้ทำประโยชน์อันยิ่งใหญ่ คนทั้งหลายจะให้ความเคารพเชื่อถือเป็นอย่างมากทีเดียว ส่วนแม่ก็ตั้งใจฟังทั้งไม่แน่ใจว่าจะเป็นไปตามคำพูดของพ่อหรือไม่ว่าตัวเองจะตายไป หรือตัวเองจะตั้งครรภ์กันแน่ แต่ก็อยู่ในความไม่ประมาท มีการไหว้พระสวดมนต์เป็นนิสัย

จากนั้นมาไม่กี่วัน แม่ก็มีการตั้งครรภ์ขึ้นมาตามที่พ่อได้พูดเอาไว้ แม่ก็เกิดความโล่งใจขึ้นมา คิดว่ายังไม่ตายจากพ่อลูกในขณะนี้ ส่วนพ่อพูดว่า ถ้าฝันอย่างนี้ จะมีการตั้งครรภ์นั้น ก็เพราะว่าได้เรียนในทางโหราศาสตร์มา เรื่องการทำนายความฝันต่างๆนั้น พ่อมีความชำนาญเป็นพิเศษ ว่าความฝันเช่นนั้นเป็นอย่างนั้น ความฝันอย่างนี้เป็นอย่างนี้ จากนั้นมาก็รู้กันในเครือญาติว่า คอยดูซิ ในเมื่อแม่มี

ความฝันได้ตั้งครรรค์ขึ้นมาแล้ว ลูกที่เกิดมาจะมีลักษณะเป็นอย่างไร จะมีสิ่งที่ผิดแปลกแตกต่างเป็นอย่างไรบ้าง พ่อจึงมีความคิดว่าต้องต่างกับคนอื่นแน่นอน

จากนั้นแม่ก็มีอาการที่แตกต่างขึ้นในใจเป็นอย่างมากทีเดียว นั่นคือมีอาการแพ้อุงขึ้นมา การแพ้อุงนั้นมีอาการแตกต่างจากการตั้งครรรค์ลูกคนอื่นๆ ตั้งครรรค์ลูกคนอื่นๆไม่มีการแพ้อุงเหมือนอย่างนี้ เมื่อลูกคนนี้เข้ามาสู่ครรรค์ อะไรหลายๆอย่างมีอาการเปลี่ยนไป เช่น มีอาการเหม็นคาวสัตว์ทุกชนิด ใต้ถุนบ้านมีวัวควายจำนวนมาก เมื่อแม่ถูกกลิ่นวัวควายจึงเกิดอาเจียนขึ้นอย่างรุนแรง จึงต้องเอาวัวควายออกจากใต้ถุนบ้านทั้งหมด อาการเหม็นคาวไม่มี ก็ไม่ได้เกิดอาเจียนอีกต่อไป แต่ก็มีอีกอย่างหนึ่งที่แม่กินไม่ได้ เห็นก็ไม่ได้ เบื่อที่สุดจนเกิดอาเจียนอย่างรุนแรง นั่นคืออาหารคาวที่เป็นเนื้อสัตว์ทุกชนิด นับแต่ปลาขึ้นไป จะเห็นไม่ได้ มีอาการอาเจียนในทันที จะกินข้าวในพาส์ร่วมวงกับพ่อลูกไม่ได้เลย

ฉะนั้นจึงได้แยกแม่ออกกินต่างหาก ในครอบครัวใครอยากกินลาบก้อย ต้องเอาไปทำกินที่บ้านคนอื่น ในบ้านนี้ไม่ให้มีอาหารดิบกินกันอยู่เลย แม่จึงได้สั่งลูกไว้ว่า ให้เอาข้าวในกลางหวดใส่กล่องข้าวให้เป็นพิเศษ ปากหวดก็ไม่เอา ที่ก้นหวดก็ไม่ให้เอา ให้เอาเฉพาะข้าวในกลางหวดเท่านั้น ห้ามกับทุกๆ คนว่า อย่าไปกินข้าวในกล่องข้าวนั้นเลย ให้เก็บไว้ให้แม่กินคนเดียวเท่านั้น อาหารที่แม่กินกับข้าวได้มีสองอย่างเท่านั้น ๑. เกลือ ๒. ของหวานมีน้ำอ้อย กล้วยสุกเท่านั้น แล้วก็กินคนเดียว คนอื่นกินร่วมไม่ได้เลย

เมื่อแม่ตั้งครรรค์มาจนครบกำหนดจึงได้คลอดลูกออกมาเป็นผู้ชาย แม่พูดว่าเป็นลูกที่คลอดง่ายที่สุด ไม่มีความเจ็บปวดแต่อย่างใด ในขณะที่ออกมาจากท้องแม่ก็มีความแปลกอีกอย่างหนึ่ง นั่นคือสายรกพันตัวออกมาเป็นอังสะ^๒ ก้อนรกกก็ออกมาพร้อมกันเหมือนสะพายบาตร เมื่อพ่อได้เห็นอย่างนี้จึงพูดเสียงดังขึ้นว่า

^๒ ผ้าอังสะ เป็นผ้าที่พระภิกษุสามเณรใส่ห้อยเฉียงบ่า ใส่ชั้นในคล้ายเสื้อกล้าม

พุทธโธ อาจารย์ญาคุใหญ่^๓กูออกมาแล้ว ดุชิ ครองผ้ามีสะพายบาตรออกมาด้วย แม่มีอาการปกติไม่วิงเวียนแต่อย่างไร

จากนั้นก็เชิญญาติผู้ใหญ่มาตั้งชื่อร่วมกัน การตั้งชื่อนั้นก็มุ่งประเด็นเอาความฝันของแม่มาเป็นหลัก ในครั้งที่แม่ฝันว่า มีมหาชนยกให้แม่เป็นใหญ่ ดังที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น ในจุดนี้เองญาติฯ จึงได้มีมติว่า ความฝันนี้เป็นในลักษณะทูลเกล้าฯ ที่ยกขึ้นไว้ในที่สูง จึงตั้งชื่อไปตามความฝันนั้น จึงให้ชื่อว่า ทูล นับแต่วันนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน จากนั้นพ่อแม่พี่น้องจับตามองมาตลอดว่าเด็กชายทูล นับแต่บัดนี้ไป เด็กชายทูลจะมีลักษณะแปลกไปเป็นอย่างไร จะมีนิสัยเป็นอย่างไร พ่อแม่และญาติฯ คอยสังเกตดูเด็กชายทูลอย่างใกล้ชิดคิดว่าเด็กชายทูลจะมีการแสดงออกมาอย่างไร

^๓ ญาคุใหญ่ หมายถึง พระมหาเถระผู้ใหญ่ ผู้บวชตลอดไป

ในวัยเด็กก่อนที่กินนมแม่เหมือนเด็กทั่วไป ในช่วงที่กินอาหารได้เอง ก็แสดงความแปลกออกมาให้คนอื่นได้เห็น นั่นคือไม่ยอมกินข้าวร่วมวงร่วมกับพ่อแม่ และพี่ๆ ได้แต่อย่างใด ถ้าจะให้กินร่วมวงก็ต้องแบ่งถ้วยอาหารกัน และแบ่งกระบิข้าวกันอีกด้วย อาหารที่เป็นส่วนของเด็กชายทูล ห้ามใครๆ มาแตะต้องอย่างเด็ดขาด ห้ามมาหยิบเอาอาหารในถ้วย ห้ามหยิบเอาข้าวในกระบิ ตลอดพ่อแม่ก็ห้ามมายุ่งแตะต้องอาหารของเด็กชายทูลนี่เช่นกัน ถ้าใครฝ่าฝืนข้อห้ามนี้ จะทำให้พาข้าว^๔แตกกระจายในทันที ถ้วยจานอาหารกระบิข้าวก็จะถูกพังกระจายทิ้งขว้างเสียหายหลายๆ ครั้งที่ถูกพี่ๆ มาร่วมกินด้วย ทุกครั้งเด็กชายทูลก็ยกพุ่มลงใส่พื้น ถ้วยดินแตกกระจายทั้งหมด ทำให้พ่อแม่และพี่ๆ มีความเดือดร้อนไปตามๆ กัน

จากนั้น พ่อแม่ได้วางแผนกันเสียใหม่ ต้องจัดให้เด็กชายทูลกินข้าวนอกวงคนเดียว มีอาหารสุกกี้แบ่งออกมาใส่ถ้วยเป็นพิเศษ ถ้ามีอาหารดิบ ถ้วยก็จะแตกทันที กระบิข้าวก็แยกออกมาเป็นพิเศษ ห้ามไม่ให้ใครๆ มาหยิบร่วมเช่นกัน แต่ก็มียี่สาวผู้ถักกันชอบมาแก้งอยู่เสมอ เมื่อพ่อแม่เผลอก็ยื่นมือออกมาหยิบเอาอาหารของเด็กชายทูล เด็กชายทูลก็แสดงความไม่พอใจขึ้นมาทันที แล้วยกถ้วยอาหารขึ้นวางกระแทกกับพื้นกระดานแตกกระจายทันที จะไม่ยอมกินข้าวถ้าพ่อแม่ไม่แต่งสำรับใหม่ให้ ในสมัยนั้นมีแต่ถ้วยดิน กระแทกทีเดียวก็แตกกระจาย ถ้าพี่มาหยิบข้าวในกระบิ ก็จะโยนกระบิข้าวลงข้างล่างอีก ทุกๆ ครั้งต้องเป็นอย่างนี้ เป็นนิสัยใจมีสัจจะมาแต่กำเนิดนั่นเอง

พ่อเห็นท่าไม่ดี ต่อไปถ้วยจานจะแตกฉิบหายไปเสียทั้งหมด พ่อจึงได้ตัดกระบิอกไม้ไผ่ซังข้อ ทำเป็นถ้วยใส่อาหารให้เด็กชายทูลกินเป็นพิเศษ เมื่อพี่สาวมาหยิบเอาอาหารอีก ก็ยกกระบิอกไม้ไผ่ขึ้นทุบใส่กระดานอีก ถ้าไม่แตกก็โยนลงข้างล่างไป พ่อแม่ต้องลงไปเก็บมาล้างใส่อาหารกินใหม่ในครั้งต่อไป เด็กชายทูลมีนิสัยอย่างนี้แต่วัยเด็ก จะเอาในสิ่งใด จะต้องเอาให้ได้ตามความตั้งใจ ไม่ให้ใครๆ

^๔ ในภาษาอีสาน พาข้าวแปลว่า สำรับอาหาร, ถาดใส่อาหาร, การนั่งล้อมวงกินข้าว

ชัดขวางเอาตามใจทุกอย่างไป ถ้าไม่ได้ก็จะร้องไห้ไม่ยอมหยุด ในครั้งหนึ่งกำลังคลานไปมาได้ คิดอยากจะกินกล้วยตากแห้ง แต่กล้วยตากแห้งไม่ทัน แม่เอากล้วยสุกให้ก็ไม่ยอมกิน ได้พูดว่าจะเอากล้วยแห้งก็ต้องเอากล้วยแห้งให้ได้ แม่ก็อุ้มใส่เอวพาไปหาตุที่กระจาดที่ตากกล้วย แม่ก็เอากะจาดนั้นมาให้ดู เอากะจาดนี้มาให้ดูดูกระจาดไหนก็ไม่มียกล้วยตากแห้งเลยแม้แต่ชิ้นเดียว

ในขณะนั้น ไม่ทราบว่ามีอะไรมาบังตาใจ จึงได้เกิดความสำนึกขึ้นมาในใจว่าเราเองทำไมจึงเป็นผู้เอาแต่ใจตัวเองอย่างนี้ ทำให้แม่เป็นทุกข์ใจจากเราเพราะกล้วยตากนี้ กล้วยตากไม่มีก็จะบังคับให้มันมี ซึ่งเป็นสิ่งที่เหลือวิสัยแม่จะหามาให้ได้ ในขณะนั้นดูสีหน้าของแม่แล้ว มีในลักษณะไม่สบายใจเลย จึงนึกขึ้นมาในใจว่ากล้วยสุกก็มีรสหวานเหมือนกัน ในเมื่อกล้วยตากแห้งไม่มี กล้วยสุกก็กินทดแทนกันได้ จากนั้นไปเราจะไม่ทำให้แม่เป็นทุกข์ มีความยุ่งยากกับเราอีกต่อไป มีความละเอียดตัวเองว่าทำให้แม่เดือดร้อน จากนั้นก็หยุดร้องไห้ แล้วเดินออกจากเอวแม่แล้วคลานมาหากกล้วยสุกชี้มือให้แม่ดู แม่ก็เอามาให้แล้วกินกล้วย ในขณะนั้น แม่ได้โอบกอดแล้วพูดว่า ลูกห้ำเป็นลูกที่น่ารัก กินกล้วยสุกธรรมดาเป็นแล้ว จากนั้นมาไม่เคยขอกกล้วยตากแห้งจากแม่อีกเลย มีกล้วยสุกอย่างไรก็กินได้ทั้งหมด ในช่วงนั้นเด็กชายทูลมีอายุประมาณปีกว่าเท่านั้น จากนั้นก็รู้ตัวเองว่า จะไม่เอาแต่ใจตัวเองเหมือนที่เคยเป็นมา

แต่ก็มีของสองอย่างที่จำได้ในวัยเด็ก เป็นนิสสัยมาจากกำเนิดติดตัวมา เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นเฉพาะตัว นั่นคืออาหารดิบ และมังสะสับอย่าง^๕ ทั้งสองอย่างนี้ใครจะมาหลอกให้กินไม่ได้เลย เช่น เอาเนื้องูมาหลอกว่าเป็นเนื้อไก่ เอาเนื้อม้ามาหลอกว่าเนื้อวัว เอากุ้งดิบมาตำปนกับน้ำพริกปนปลา ถ้าเอาสิ่งเหล่านี้เข้าปากก็จะเกิดอาการอาเจียนขึ้นมาทันที

^๕ มังสะ ๑๐ ชนิดที่พระห้ามฉันคือ เนื้อมนุษย์ เนื้อช้าง เนื้อม้า เนื้อสุนัข เนื้องู เนื้อหมี เนื้อสิงห์ เนื้อเสือโคร่ง เนื้อเสือดาว เนื้อเสือเหลือง

นิสัยอย่างนี้มีประจำตัวมาแต่กำเนิด ถึงจะเป็นวัยหนุ่มแล้วก็ยังเป็นนิสัยอย่างนี้ตลอดมา ก็ยังรู้ตัวเองอยู่เสมอว่าอาหารเราไม่เหมือนกับคนอื่นเขา ถูกพ่อแม่ดุตำหนิหลายครั้ง ให้เหตุผลว่า ถ้าหากมีครอบครัว จะเกิดมีปัญหาในการกินเกิดขึ้น ไม่มีหญิงใดจะไปตักน้ำปลาร้าให้สุกมาทำแจ่วบอง หรือเอามาใส่ส้มตำกินหรอก ไม่มีสาวใดที่ไม่กินของดิบ มีเราคนเดียวในโลกกินอย่างนี้ ในหลายครั้งได้ถูกเชิญไปเลี้ยงในงาน เอาเงินให้เขาแล้วกลับมากินข้าวบ้าน เขาหวานไปทำบ้านก็ดี วานไปเกี่ยวข้าวดำนาที่ดี จะมีวิธีออกตัวกลับมากินข้าวที่บ้าน ถ้างานไหนมีเพื่อนที่รู้จักในการกินของเรา เขาก็จะไปทำให้อาหารสุกให้จึงได้กิน

ในครอบครัวของข้าพเจ้านี้ ชอบกินอาหารดิบกันทั้งนั้น อาหารสุกก็มีอยู่บ้าง ในบางครั้งเท่านั้นเอง ในบางมือมีน้ำต้มกระดูกก็พอได้กินน้ำต้มกระดูกกับข้าวไปบ้าง ในบางครั้งไม่มีไฟที่จะปิ้งจะเผา ก็กินข้าวกับเกลือไป ประทับชีวิตอยู่ได้เวลาใดทีๆ เขาสงสาร ก็เอาลาบไปคั่วไฟให้กินบ้าง พ่อแม่เองเกิดความรำคาญก็ใช้ไม้เรียวตีบังคับให้กินดิบ แต่ก็กินไม่ได้เพราะนิสัยเป็นมาอย่างนี้ ในช่วงที่เป็นเด็กนี้มีความทุกข์อยู่มาก อยากกินลาบก็อยเหมือนพี่ๆเขาก็กินไม่ได้ อยากจมน้ำลายไหลก็ได้แต่มองดูพี่ๆเขากินกัน จำเป็นก็ต้องอดทนต่อความหิว เพราะตัวเองทำอาหารกินไม่เป็น

เมื่อคิดเรียบเรียงชีวิตในอดีตที่เป็นมาของตัวเอง เป็นชีวิตที่ต่อสู้อุตุนแต่วัยเด็กมาตลอด พวกพี่ๆหาวิธีกลั่นแกล้งบังคับให้กินอาหารดิบอยู่เสมอ เช่นใส่ไฟนิดเดียวเขาก็ว่าสุกแล้ว เมื่อเอาอาหารใส่ปากก็เกิดอาเจียนออกมา จึงรู้ว่าอาหารนั้นยังไม่สุกจริง พวกพี่ๆเขาได้กั๋ง ปู หอย ก็พากันลาบดิบกินกันอย่างหน้าตาเฉย มีหน้าซำยังพูดว่าใครไม่กินแสดงว่าไม่ยอม ที่จริงพี่ๆเขาก็รู้ที่อยู่ว่าเรากินของดิบไม่ได้ แผนของพ่อแม่และพี่ๆที่ได้วางเอาไว้ นั้น ไม่สามารถหลอกเด็กชายตุลให้หลงกลได้เลย และก็ไม่มีการไหนในโลกนี้เปลี่ยนนิสัยนี้ได้แต่อย่างใด

วัยเด็กเล็ก

หลวงพ่отูลไม่ได้เขียนถึงรายละเอียดเรื่องราวในวัยเด็กของท่านไว้ คณะศิษย์จึงได้ไปสัมภาษณ์เพื่อนในวัยเด็กของท่านที่บ้านหนองค้อ จังหวัดมหาสารคาม โดยมีนางเพชร ทิพย์ศรีราชเป็นผู้เล่าถึงเรื่องราวการผจญภัยในวัยเด็กของท่านและเพื่อนๆ ทำให้พวกเราเข้าใจถึงบุคลิกลักษณะของหลวงพ่отูลในวัยหนุ่มได้มากยิ่งขึ้น เรื่องที่นางเพชรเล่ามานั้นเน้นให้เห็นถึงคุณสมบัติของความเป็นผู้นำที่มีมาแต่กำเนิดของหลวงพ่อ และท่านมักจะกำกับหมู่คณะให้เล่นแสดงเรื่องราวทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมอยู่เป็นประจำ

เมื่อเด็กชายทูลอายุได้ ๓ ขวบ หมู่คณะจะชวนให้เล่นตามประสาเด็ก เช่น เล่นขายของบ้าง เล่นงูกินหางบ้าง หรือเล่นในวิธีอื่นหลายอย่าง แต่เด็กชายทูลปฏิเสธกลับชักชวนหมู่คณะให้เล่นเรื่องเกี่ยวกับวัดเกี่ยวกับพระ เด็กชายทูลเป็นผู้กำกับการแสดงโดยสมมติตนเองเป็นเจ้าอาวาส เด็กผู้ชายก็ให้เล่นเป็นเณรบ้าง เป็นพ่อออกบิณฑบาตบ้าง เด็กผู้หญิงก็ให้เล่นเป็นแม่ออก^๖ สถานที่เล่นก็เลือกเอาลานวัด โดยสมมติฉากต่างๆ ให้สมจริง เจ้าอาวาสนั่งบนตั่งสูง เณรคอยรับใช้อยู่ใกล้ๆ ให้พ่อออกแม่ออกนำอาหารมาประเคนถวายทั้งคาวหวาน บาทกรพระนั้นก็ใช้กะลามะพร้าวสมมติเอา มีขาบาตรครบชุด ถาดอาหารที่โยมนำมาถวายก็เอาใบตองมาเย็บบ้าง ใช้กะลามะพร้าวบ้าง ส่วนอาหารในถาดก็ใช้ดิน และเศษใบไม้ต่างๆ มาสมมติเป็นอาหาร แล้วนำมาถวาย

^๖ อุบาสก คฤหัสถ์ผู้ชายที่แสดงตนเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง

^๗ อุบาสิกา คฤหัสถ์ผู้หญิงที่แสดงตนเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง

เจ้าอวาสทูล ท่านรับเล็กน้อยแล้วส่งต่อ ทำท่าเหมือนกับพระที่ฉันกันในวัดป่า ไม่ผิดเพี้ยนเลย การทำเช่นนี้เป็นความคิดของเด็กชายทูลเองทั้งหมด เมื่อประเคนอาหารหมดแล้ว ทุกคนก็ต้องพนมมือรับพรจากพระ โดยเด็กชายทูลก็จะสวดบ่น พึมพำๆ ไปตามประสาเด็ก พอจบทุกคนก็สาธุ แล้วพระก็ทำท่าฉันในบาตร ทำท่าให้เหมือน ส่วนพ่อออกแม่ออกก็ทำท่าล้อมวงรับประทานอาหารที่เหลือ เมื่อพระฉันเสร็จ เณรก็รับบาตรไปทำท่าล้างบาตร แล้วเก็บเข้าที่ให้เรียบร้อย พ่อออกแม่ออกเมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้วก็เก็บถ้วยชามไปล้าง แล้วจัดเก็บภาชนะให้เรียบร้อย เจ้าอวาสทูลเมื่อฉันเสร็จก็ไปกวาดตาด^๘ตามหน้าที่ของพระ เมื่อพ่อออกแม่ออกจะกลับ ก็ต้องมากราบลาเจ้าอวาส แล้วจึงกลับไปบ้าน

การเล่นเช่นนี้เล่นกันบ่อยมากนับครั้งไม่ถ้วน การเล่นอย่างนี้ไม่มีใครสอน เป็นความคิดของเด็กชายทูลเอง ซึ่งในยุคนั้นสมัยนั้นไม่มีพระกรรมฐานที่ฉันในบาตรให้เห็นเลย มีแต่พระวัดบ้าน^๙ฉันอาหารจากภาชนะ เป็นที่น่าแปลกกว่าเด็กชายทูลคิดวิธีเล่นในลักษณะนี้ได้อย่างไร ทั้งไม่มีใครบอกและไม่มีตัวอย่างให้เห็น ทำไมจึงคิดเล่นเช่นนี้ได้

ยังมีการเล่นอีกชนิดหนึ่งที่เด็กชายทูลชอบเล่นกับเพื่อนๆ เป็นประจำ คือการเอาไม้ไผ่ ๒ ลำให้เพื่อนๆ พวกกันหามหัวหามท้าย ให้เด็กชายทูลนั่งอยู่บนไม้ไผ่ตรงกลาง เรียกว่าการนั่งบนเสลี่ยง เด็กทั้งหมดช่วยกันหามหัวหามท้ายแล้วโห่ร้อง แห่เป็นจังหวะทำนองร้องกันไปตลอดทาง หามไปก็เฮไปอย่างสนุกสนานบ่อยครั้งที่คนนั่งเสลี่ยงตกลงมาจากเสลี่ยง แต่แล้วก็ลุกขึ้นมานั่งต่ออีก วิธีนี้เหมือนการแห่กษัตริย์หรือเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ในยุคโบราณของไทยเรา แต่ก็เป็นความสนุกสนานของเด็กในยุคนั้นเป็นอย่างมาก

^๘ ทำความสะอาดวัด

^๙ พระบ้านคือพระสายวัดบ้าน สมัยนี้ วัดบ้านมักจะเกี่ยวข้องกับวัดมหานิกาย จิวรสีส้มๆ พระที่ฉันจากจาน และการปฏิบัติที่ไม่เคร่งมาก ส่วนวัดป่าก็มักจะเกี่ยวข้องกับวัดธรรมยุตินิกาย จิวรสีส้มๆ พระที่ฉันในบาตร และการปฏิบัติที่ค่อนข้างจะเคร่ง แต่ก็ไม่เสมอไป

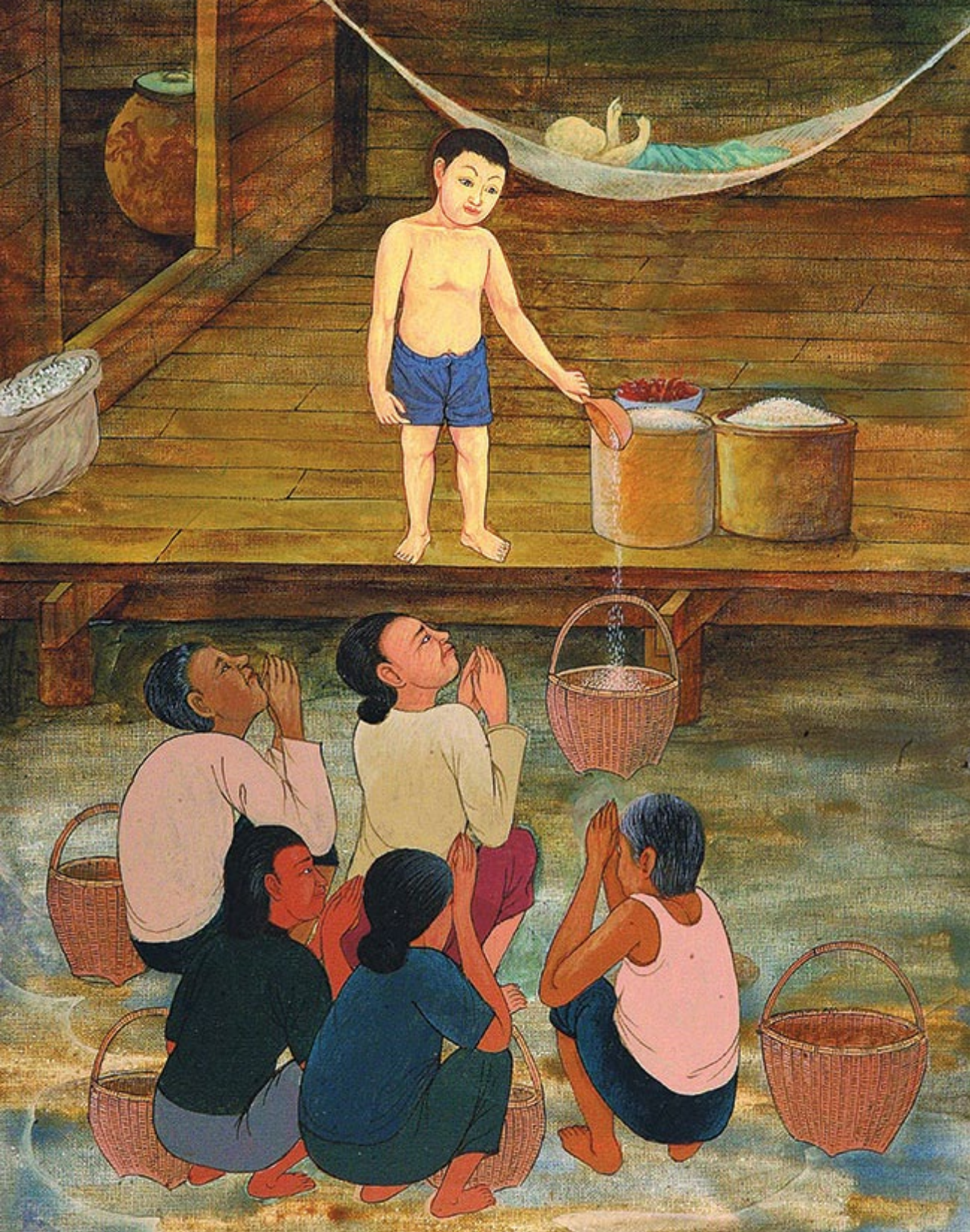
ยังมีพฤติกรรมอีกอย่างหนึ่งที่น่าสนใจ เพื่อนๆ เก่าแก่ของหลวงพ่อก่เกิด
ร่วมสมัยกันและคนเฒ่าแก่ที่เห็นเหตุการณ์ต่างๆ มาตลอด ทุกคนพูดว่ามันช่าง
แปลกใจนักที่เด็กชายทูลอายุเพียง ๓ ขวบ สามารถทำอะไรต่างๆ คิดอะไรมากมาย
ได้ถึงเพียงนี้ และมีนิสัยเป็นเช่นนี้จริงๆ นั่นคือ เด็กชายทูลมักจะชอบนั่งบนแคร่หรือ
สถานที่ที่สูงกว่าหมู่เพื่อน แล้วเด็กทุกคนก็พากันนั่งกับพื้นดินบ้างคุกเข่าบ้าง ฟัง
เด็กชายทูลอบรมสั่งสอน โดยเด็กชายทูลจะทำการสอนโดยชี้นิ้ว ใช้มือไม่ทำท่าทาง
ประกอบในการอบรมสั่งสอน เด็กทั้งหลายก็ตั้งใจฟังอย่างจดจ่อ สถานที่อบรมบาง
ครั้งก็ใช้ลานวัด บางครั้งก็ลานบ้านหรือที่อื่นๆ ที่มีที่นั่งสูงกว่าเพื่อน พอฟังจบทุกคน
ก็ก้มลงกราบคารวะ

วิธีการเล่นเหล่านี้ มิใช่เด็กธรรมดาจะคิดได้ประพฤติได้ แต่ท่านต้องได้สร้าง
บารมีมาใช้บ่อย จึงมีนิสัยเดิมติดภพชาติมาถึงเพียงนี้ พวกเรามาเรียนรู้นิสัยใน
เด็กชายทูลอย่างนี้แล้ว จะมีความคิดเห็นเป็นประการใด ด้วยเหตุใดเด็กชายทูลอายุ
เพียง ๓ ขวบจึงมีนิสัยอย่างนี้

ให้ข้าวแก่คนมาขอทาน

ในช่วงต่อมาข้าพเจ้าอายุได้ ๔ ปี ในปีนั้นเกิดภัยแล้งเป็นอย่างมาก และแล้งเป็นบริเวณกว้างหลายจังหวัด ทุกคนต้องดิ้นรนแสวงหาข้าวปลาอาหาร ส่วนใหญ่จะพากันออกขอทาน พากันหาบตะกร้าพากันไปเป็นหมู่ๆ หาขอตามบ้านน้อยใหญ่ โดยไม่มีสิ่งของอะไรไปแลกเปลี่ยนเลย เมื่อไปถึงบ้านไหนก็พากันนั่งลง ยกมือใส่หัว แล้วพรรณนาเรื่องความทุกข์ยากลำบากต่างๆ เจ้าของบ้านก็ให้ข้าวและอาหารตามสมควร แล้วไปขอบ้านหลังอื่นต่อไป ในวันหนึ่งเด็กชายทูลอยู่บ้านกับน้องเล็กๆ คนหนึ่ง พ่อแม่พี่ๆเข้าไปหาซื้อได้และสิ่งอื่นๆ เพื่อจะนำไปแลกกับข้าวและอาหารในบ้านอื่น ข้าวสารที่หามาได้แล้วเต็มโอ่งใหญ่ ในวันนั้นมีคนมาขอข้าวที่บ้าน ๕ คน พากันมานั่งอยู่หน้าบ้านแล้วประนมมือขอข้าว กล่าวพรรณนาความทุกข์เดือดร้อนว่าไม่มีข้าวจะกิน ข้าพเจ้าเกิดความสงสาร จึงเรียกขี้นมาบนบ้าน เอาข้าวสารที่พ่อแม่หามาได้จากที่ต่างๆมีอยู่เต็มโอ่ง แล้วตักข้าวสารแจกคนห้าคน จนข้าวสารที่มีอยู่ได้หมดไป เขายังขอพริก ขอเกลือ ขอปลาร้าอีก เด็กชายทูลก็ขออนอกมาให้ทานทั้งหมด ในวันนั้นเด็กชายทูลมีความสุขเป็นที่สุด มีความยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่ตลอดเวลา พอถึงเวลาบ่ายพ่อแม่และพี่ๆกลับมาจากป่า พากันหิวข้าวจัดในขณะนั้น พากันก่อไฟเพื่อจะหุงข้าวทำอาหารกินกัน เมื่อไปเปิดดูข้าวในถัง ไม่มีข้าวอยู่เลย ปลาร้า พริกเกลือหมดเกลี้ยง ไม่มีอะไรเหลืออยู่เพื่อทำอาหารกินกันแต่อย่างใด เมื่อพี่ๆถามหาข้าว พริก เกลือ ปลาร้า ก็บอกพี่เขาไปว่าให้ทานไปหมดแล้ว พี่ๆเขาก็ดำ แม่รู้เข้าก็

จับมาตีจนหลังแดงเต็มตัว พ่อแม่สั่งไว้ว่า ต่อนี้ไปอย่าเอาข้าวสาร ปลา ร้า พริกเกลือให้ใครๆอีกต่อไป

ในวันนั้นเจ็บปวดร่างกายเป็นอย่างมาก เกิดมาเพิ่งได้ถูกแม่ตีหลังอย่างเจ็บปวดทีเดียว นึกโกรธให้แม่ อาหารเที่ยงยังไม่ได้กินเลย จึงออกหนีจากบ้านโดยไม่บอกให้ใครๆได้รู้ ไปเรื่อยๆถึงเถียงนาแห่งหนึ่ง ไกลจากหมู่บ้านประมาณ ๑ กิโลเมตร ไปนอนพักผ่อนอยู่ที่นั่นคนเดียว ขณะนั้นหิวข้าวมาก เพราะเป็นเด็กที่กำลังกินกำลังนอน ความหิวข้าวจัดแทบใจจะขาดตายในเวลานั้น แต่ก็อดทนต่อไปและหายใจเข้าออกมีความเหน็ดเหนื่อยมาก ในขณะนั้นก็เกิดหิวน้ำขึ้นมา แล้วเดินไปดูสระน้ำแห่งหนึ่ง น้ำนั้นเป็นสีเขียวขุ่น มีขี้วัวขี้ควายเต็มไปหมด ด้วยความหิวน้ำจัด จึงดื่อกินน้ำที่เหม็นๆนั้น ก่อนขึ้นจากสระมามีรูปูขนาดใหญ่ จึงเอามือล้วงรูเข้าไปสุดแขน ในรูนั้นมีกบตัวใหญ่แล้วดึงกบออกมา ขึ้นจากสระแล้วหาเชือกมามัดเอวกบเอาไว้

เวลาประมาณห้าโมงเย็น ได้ยินเสียงตีเกราะบอกลูกบ้าน ให้ช่วยกันไปหาเด็กชายทูลหาย คนชาวบ้านแตกตื่นช่วยกันค้นหาทุกหนแห่งแต่ไม่พบ พ่อแม่พี่ๆก็พากันหาทั่วในบ้านญาติใกล้เคียง แต่ก็ไม่พบวิ๊แววเด็กชายทูลได้เลย ในเวลานั้นจวนเวลาจะค่ำมืด เด็กชายทูลก็สะพายกบใหญ่เข้าไปบ้าน พอดีไปพบแม่กำลังเดินตะโกนเรียกหาอยู่ แม่ร้องตะโกนว่า ต่อกจากนี้ไปแม่จะไม่ตีลูกอีกให้กลับเข้ามาบ้านเสีย ในขณะที่เด็กชายทูลก็ไพล่หน้าให้แม่เห็นพอดี แม่ก็วิ่งมากอดอุ้มเอาพอดี ก็รู้เลยว่าในขณะที่นั้นแม่คิดถึงลูกมาก แม่ตีในครั้งนี้ก็ตีด้วยความโกรธชั่ววูบเท่านั้น เด็กชายทูลหนีออกจากบ้านไปก็โกรธชั่ววูบเช่นเดียวกัน จากนั้นก็มีความรักกันเป็นปกติธรรมดา

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ พ่อแม่อพยพย้ายมาอยู่จังหวัดอุดรธานี อยู่ที่บ้านหนองแวง (แก้มหอม) ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ พ่อแม่ได้พาวิ๊วหนีเพื่อหลบภัยจากเครื่องบินวิ่งเข้าป่าบ้างหลบลงหลุมบ้าง ในเวลากลางคืนในหมู่บ้านเงียบสงัด ห้ามไม่ให้จุดไฟ

ในเวลากลางคืน เมื่อได้ยินเสียงเครื่องบินมาก็พากันหาที่หลบภัย พวกเด็ก ๆ ไม่รู้เรื่องก็พากันร้องให้อยู่ในป่าเต็มไปหมด ในช่วงนั้นเด็กชายทูลมีอายุได้ ๘ ปี พอดี เข้าโรงเรียน เด็กชายทูลมีความจำดีเป็นพิเศษ คุณครูสอนอย่างไรเด็กชายทูลจำได้หมด จนคุณครูแปลกใจว่าจำได้อย่างไร เลื่อนชั้นขึ้น ป.๑-๒-๓-๔ ในช่วงนั้นมีการศึกษา ถึงชั้นประถมปีที่ ๔ เท่านั้น ไปโรงเรียนแต่ละวันมีสมุด ๑ เล่ม ดินสอ ๑ แท่ง

มีอะไรเขียนใส่สมุดเล่มเดียว คำมาก็ทำเป็นว่าวิ่งเล่นเท่านั้น เพื่อนนักเรียนด้วยกันถือสมุดวิชาต่างๆ ที่คุณครูให้เขียนไปอ่านที่บ้าน เด็กชายทูลไม่ต้องเขียนวิชาต่างๆแต่อย่างใด คุณครูเขียนวิชาอะไร เด็กชายทูลจะอ่านในกระดานไม่เกินสองรอบ จะจดจำได้ทั้งหมด ไม่ต้องเขียนเหมือนเพื่อนอื่นๆ ในวันหนึ่งคุณครูเขียนวิชาในกระดาน แล้วให้นักเรียนเขียนตาม เด็กชายทูลไม่มีทางออกก็เอาดินสอขีดในกระดาน ทำเป็นเขี้ยวหมาหยักๆเท่านั้น คุณครูถามว่าเด็กชายทูลเขียนหรือยัง ก็ตอบว่าเขียนแล้ว คุณครูเรียกเอาไปให้ดูแล้วถามว่าเธออ่านได้ไหม ตอบว่าอ่านไม่ได้ได้บอกกับคุณครูว่า ผมจำได้หมดแล้ว

คุณครูทดสอบวิชาที่สอนไปแล้ว เด็กชายทูลตอบได้หมดโดยไม่ต้องไปอ่านในตำรา เฉพาะเลขคณิตศาสตร์เป็นเยี่ยมที่สุด การบวกลบคูณหารในการต่างๆ ไม่มีคำว่ายึดแต่อย่างใด ในชั้นประถมปีที่ ๔ นี้เองได้เป็นครูสอนนักเรียนช่วยครู ชั้นอนุบาล ชั้น ป.๑ เป็นครูสอนแทบทุกวัน การวางตัวเป็นครูช่วยสอนนั้นไม่ยาก ขึ้นกับความสามารถของเรา ก็หาทุกประเภทเป็นที่ ๑ ของโรงเรียน และเป็นที่หนึ่งของตำบลและอำเภอ รู้จักวิธีเอาใจในหมู่นักเรียนด้วยกัน เด็กชายทูลลักเอาสิ่งของคนอื่นไม่เป็น เก็บสิ่งของอะไรได้ ส่งให้คุณครูประกาศหาเจ้าของมารับคืน และตั้งใจไว้ว่าในชีวิตนี้เราจะไม่ลักขโมยสิ่งของของคนอื่นอย่างเด็ดขาด มันมีความละเอียดใจตัวเอง ไม่กล้าที่จะไปขโมยของใคร จึงทำให้เพื่อนนักเรียนด้วยกันมีความรักเชื่อใจเด็กชายทูลเป็นพิเศษ เมื่อเพื่อนนักเรียนมีเรื่องอะไรเกิดขึ้น เด็กชายทูลต้องเข้าไปแก้ไข ให้เพื่อนดีต่อกันได้ในวิธีการพูดที่มีเหตุผล

ความอัศจรรย์เกิดขึ้น

ในวันหนึ่งในช่วงโรงเรียนปิด เด็กชายทุลได้ไปเลี้ยงควาย เมื่ออายุ ๑๑ ปี จึงเกิดมีความอัศจรรย์เกิดขึ้นในชีวิต ในวันนั้นได้ไปเลี้ยงควายที่นาหนองจาน ไกลจากหมู่บ้าน ๑ กิโลเมตร ในขณะที่ได้นอนเล่นอยู่ใต้ต้นไม้โดยลำพัง ใช้สายตาเพ่งดูใบไม้เล่นอยู่ ใบไม้ถูกลมพัดไหวไปมานิดๆ ในช่วงขณะใช้สายตาเพ่งดูอยู่นั้น เกิดเห็นใบไม้ได้อย่างชัดเจน สายตาและใจก็ได้เพ่งจดจ่อดูใบไม้นั้นเหมือนไม่ได้กะพริบตา ในขณะที่เพ่งดูใบไม้นั้น มีความเบากายเบาใจผิดปกติ ไม่รู้ว่าเป็นอะไร ในขณะที่นั้นไม่มีความคิดในเรื่องอะไร ใจมีความนิ่งแน่วแน้อยู่กับที่ ไม่มีการนึกกิจกรรมอะไร เพียงทำใจให้อยู่นิ่งๆ เพ่งดูใบไม้เท่านั้น เมื่อเพ่งดูใบไม้อยู่นานๆ เข้า เหมือนกับใบไม้นั้นมาติดอยู่ที่ตา ในความรู้สึกว่าเห็นใบไม้ได้ชัดเจนทีเดียว จากนั้นปรากฏว่าใบไม้นั้นเล็กลงทุกที ทั้งสายตาและใจก็ได้จดจ่ออยู่กับใบไม้นั้นไม่ให้เผลอ จนใบไม้นั้นเล็กลงๆ จนมองไม่เห็น จนใบไม้นั้นหายไปโดยที่สุด เมื่อใบไม้ได้หายไปใจก็เกิดมีอาการวูบวาบขึ้นมา แล้วมีแสงสว่างเกิดขึ้นมารอบตัว แสงพุ่งกระจายออกไป ในภายนอกสว่างไปหมด เป็นแสงสว่างนุ่มนวลน่าอัศจรรย์เป็นอย่างมาก ในชีวิตไม่เคยเป็นอย่างนี้มาก่อน

ความสว่างนั้นได้ขยายไปอย่างกว้างไกล เมื่อความสว่างพุ่งไปถึงไหน ความรู้เห็นก็เป็นไปในแสงสว่างนี้ทั้งหมด ความรู้ความเห็นความสว่างนั้นอยู่ในที่แห่งเดียวกัน เมื่อนึกว่าอยากเห็นสิ่งใดอยู่ในที่ใด กำหนดจิตไปดูก็รู้เห็นในสิ่งนั้นทั้งหมด ไม่ว่าจะของสิ่งนั้นจะอยู่ใกล้หรือไกลจะรู้เห็นได้อย่างชัดเจน นึกอยากจะดูคนในหมู่บ้านว่าเขา

ทำอะไร ก็รู้เห็นได้ทั้งหมด ว่าคนนั้นทำอย่างนั้น คนนี้ทำอย่างนี้ บางคนก็นอนเล่น บางกลุ่มก็นั่งคุยกัน เขาคุยในเรื่องอะไร กำหนดจิตฟังก็รู้ได้ทุกคำพูด ถ้าอยากรู้ อยากเห็นในสิ่งใด กำหนดจิตไปดูก็รู้เห็นในสิ่งนั้นทั้งหมด ไม่มีสิ่งใดมาปิดบังได้เลย อาการในลักษณะอย่างนี้เกิดขึ้น ไม่รู้ว่าเกิดอยู่นานเท่าไร ในขณะที่เป็นอยู่นั้นไม่มีความรู้สึกทางร่างกายเลย จากนั้นไปอาการที่เกิดขึ้นก็ค่อยจางเลือนกลางลันดๆ ในที่สุดก็ออกมาอยู่เป็นปกติ จึงรู้สึกตัวขึ้นมา จึงรู้ว่าเรามาเลี้ยงควายอยู่ที่นี้ และพักอยู่ที่แห่งนี้

จากนั้น ก็ได้เรียบเรียงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ว่าเราเป็นในลักษณะนี้ได้ อย่างไร ในชีวิตที่เกิดมาก็ไม่เคยมาก่อน เริ่มลำดับเหตุการณ์ตั้งแต่ดูใบไม้ไหวไปตามลม มองดูใบไม้ที่ไหวก็ยังไม่ไหวไปตามลมอยู่ จากนั้นก็นึกได้ว่าเรากำหนดจิตไป ฟังดูใบไม้ที่ไหวตัวอยู่ ลืมตาฟังตามปกติ แต่จิตก็ไปเกาะติดอยู่กับใบไม้ นั้น เหมือนกับว่าไม่กะพริบตาในขณะนั้น จากนั้นเหมือนกับใบไม้ลอยลงมาใกล้ตาเห็นได้ชัดทีเดียว ใบไม้ที่นั้นก็ยังมีลักษณะเล็กกลงๆ ก็ใช้วิธีกำหนดจิตตามดูใบไม้ที่นั้น ความเล็กของใบไม้ก็เล็กกลงๆ เหลืออยู่นิดเดียว ในที่สุดใบไม้ก็หายไป ในขณะนั้นจิตมีอาการวูบวาบเกิดขึ้น ไม่มีความรู้สึกที่เราอยู่ในที่ไหน ความสว่างไสวได้เกิดขึ้นเป็นเพราะอะไร ในช่วงนั้นไม่รู้เลยว่าเป็นอะไร ที่กำหนดจิตไปดูสิ่งนั้นสิ่งนี้ รู้เห็นอย่างนั้นอย่างนี้เป็นเพราะอะไร ข้าพเจ้าก็ไม่รู้เลยว่าเป็นเพราะอะไร ในขณะเรียบเรียงดูเหตุการณ์อยู่นั้น จิตมีความสุขเป็นอย่างมากทีเดียว ความสุขนั้นไม่มีสิ่งใดๆ จะมาเปรียบเทียบได้ ไม่เหมือนความสุขในโลกก็สมบัติแต่อย่างใด

จากนั้นก็จะลุกเดินไปหาควาย กำลังลุกขึ้นยืนมีอาการว่ากายเบาใจเบา เหมือนกับจะเสถลาไป เมื่อตั้งใจยืนอยู่นิ่งๆ ก็ยืนนิ่งได้ ในขณะที่ก้าวขาออกไป ในความรู้สึกว่าเบาขาเบาฝ่าเท้าในขณะนั้น เหมือนกับฝ่าเท้าไม่ได้เหยียบดิน ทดลองเอาฝ่าเท้าเหยียบดินดูว่ามีรอยเท้าหรือไม่ ก็ปรากฏมีรอยแต่ไม่มีความรู้สึกว่ามีเหยียบดินเท่านั้น อีกไม่นานอาการในลักษณะนี้ก็หายไป ทั้งกายและใจก็อยู่เป็นปกติธรรมดา แต่ใจ

ยังมีความสดชื่นอยู่ตลอดวัน ไม่มีความกังวลในสิ่งใดๆในโลกนี้ ถึงเวลาจวนค่ำก็ไล่
ฝูงควายกลับบ้าน เมื่อกินข้าวเย็นเสร็จแล้วก็เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้พ่อแม่ฟัง

เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้พ่อแม่ฟัง

ในขณะที่เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นอยู่นั้น พ่อแม่มีอาการในลักษณะตกใจ และพูดขึ้นว่า ต่อไปอย่าไปในที่นั้นอีก เพราะแห่งนั้นผีดูมาก ผีเคยอำคนมาแล้ว แต่ก็ยังดีผีไม่ทำให้ลูกตาย ถึงพ่อแม่จะว่าผีอำ เด็กชายทูลก็ยังไม่เชื่ออยู่นั่นเอง เลยมาคิดทบทวนดูว่า ถ้าผีอำจริงๆทำให้เราจึงมีความสุขกายสุขใจอย่างนี้ ทำไมจึงมีแสงสว่างออกรอบตัว เกิดรู้เห็นในที่ต่างๆได้ ใจมีความเอิบอิมมีความเบิกบานอยู่ทั้งวัน จึงไม่เชื่อว่าเป็นผีอำตามพ่อแม่พูดแต่อย่างใด แต่ก็ไม่เถียงพ่อแม่ออกมาทางวาจา แต่เถียงอยู่ภายในใจ และรับฟังไปเท่านั้น จากนั้นมาก็ฝึกทำในลักษณะนี้อยู่คนเดียว เอาใบไม้ เอาดอกไม้เอาผลไม้ มาทดลองทำดู ก็เป็นในลักษณะเดียวกันกับในครั้งแรก ในลักษณะอาการที่เกิดขึ้นเหมือนกันทั้งหมด พยายามทำเล่นอยู่คนเดียวบ่อยๆ จนเกิดความเคยชิน แต่ไม่เล่าให้พ่อแม่ฟังอีกเลย และไม่เล่าให้ใครๆ ฟังด้วย ในลักษณะเกิดในตัวเร็วมาก กำหนดจิตทำในที่ไหนเป็นในที่นั้น เพียงใช้สายตาเพ่งดูในสิ่งใดให้เป็นจุดเดียวได้ กำหนดจิตไปผูกติดอยู่กับของสิ่งนั้น เพ่งไปในจุดเดียว กำหนดจิตทำความรู้เห็นให้ชัดเจนจนติดตาติดใจ อาการดังกล่าวก็จะมีความรู้สึกทางใจ มีความแน่วแน่มั่นใจไม่ให้เกิดคิดแผ่สายไปมา ใช้สายตาและจิตเพ่งไปในที่จุดเดียว อาการในลักษณะนี้ก็จะเกิดขึ้นในขณะนั้น ถ้าไม่อยากจะเกิดขึ้นก็ลุกเดินไปมา ใช้สายตาไปดูในสิ่งอื่นๆ อาการในลักษณะนี้ก็จะไม่เกิดขึ้นแต่อย่างใด หรือใช้วิธีการดัดมือกระดิกเท้า ทำท่าโคลงตัวไปมาก็หายได้เช่นกัน ส่วนมากชอบทำในลักษณะอย่างนี้ เพราะมีความสุขกายสุขใจอยู่ตลอดเวลา

ในบางครั้งเกิดขึ้นจากเสียง การเกิดขึ้นจากเสียงนี้ ต้องกำหนดเอาเสียงอย่างใดอย่างหนึ่ง ตั้งใจฟังเสียงนั้นให้มีความชัดเจน ให้เป็นเสียงที่ตั้งติดต่อกันไปเรื่อยๆ เมื่อตั้งใจกำหนดจิตฟังเสียงอย่างจดจ่อแล้ว เสียงนั้นก็จะได้ยินเบาลงๆ และเบาแทบไม่ได้ยินเสียงนั้นเลย เรียกว่าเสียงมีความละเอียดอ่อน ตั้งใจฟังเสียงที่ละเอียดอ่อนนั้นให้ชัดเจน ในเมื่อเสียงละเอียดอ่อนนั้นหมดไปเมื่อไร ก็จะทำให้เกิดอาการ วูบวาบเกิดขึ้นที่ใจ ความสว่างไสวก็จะเกิดขึ้นที่ใจในขณะนั้น ความรู้เห็นในสิ่งต่างๆ ก็เป็นเหมือนดังที่เคยเป็นมา

อาการที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นอยู่ในช่วงวัยเด็ก เพราะเด็กใจยังไม่มีความเกี่ยวข้องในกามคุณ ใจยังไม่มีความเศร้าหมองในกามทั้งหลาย ต่อมาเมื่ออายุได้ ๑๕ ปีขึ้นไป อาการที่เกิดขึ้นดังที่ได้อธิบายมาเกิดขึ้นได้ยากมาก ต้องใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ เพราะในช่วงนี้เริ่มเข้าสู่วัยหนุ่ม ใจเริ่มมีอารมณ์ทางโลกเข้ามา แอบแฝง ที่เรียกว่าใจกระเพื่อมในอารมณ์ทางโลก อาการที่เกิดขึ้นก็ค่อยหมดสภาพไปโดยปริยาย ถ้าหากมีครูอาจารย์สอนในวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องในวัยเด็กนั้น การปฏิบัติมีความต่อเนื่องกันมาตลอด ผลของการปฏิบัติอย่างแท้จริง คงหายความสงสัยในตัวเอง ในสมัยที่ยังเป็นวัยเด็กไปแล้ว นี่ข้าพเจ้า ไม่มีครูอาจารย์ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้ จึงไม่รู้ในแนวทางปฏิบัติแต่อย่างใด สิ่งที่ได้เกิดขึ้นทั้งหมดนั้นไม่เคยรู้จักมาก่อน ไม่ทราบว่าจะมีความหมายในทางธรรมว่าอย่างไร และยังไม่รู้เลยว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเรียกว่าอะไร

การเล่าเรื่องส่วนตัวมานี้ อาจจะมีประโยชน์แก่ท่านอยู่บ้าง อย่างน้อยเพื่อให้ท่านได้สำนึกได้ว่า ในบางที่ท่านอาจเป็นในลักษณะนี้มาแล้ว ถ้าหากท่านเป็นอย่างนี้ขอให้ท่านได้ไปปรึกษาครูอาจารย์ เพื่อให้ท่านได้ชี้แนะหาทางออกให้เราดีกว่าเราจะมัวมาเล่นอยู่กับ แสงสว่าง หลงอยู่ในเสียงสี อย่างนี้ทำให้เสียเวลา และห่างจากมรรคผลนิพพานไปโดยไม่รู้ตัว เมื่อท่านมีอิทธิญา มีฌานสมาบัติเพิ่มขึ้นมาอีก ท่านก็จะเกิดความหลงเพิ่มขึ้นมาอีก โอกาสที่จะเข้ากระแสธรรมนั้น

จึงเป็นของยากมาก มีแต่จะเกิดเป็นมานะอวดตา เกิดเป็นมิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดไป เป็นผู้ไม่ยอมรับฟังเหตุผลของคนอื่น จะเข้าใจว่าตัวเองรู้ในธรรมทุกอย่างไป ถือว่าตัวเองมีความฉลาดเก่งกาจในการปฏิบัติธรรม หรืออาจพยากรณ์ตัวเองว่า เป็นผู้ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้า^{๑๐}ขั้นใดขั้นหนึ่งไปก็เป็นได้ นี่เป็นคำเตือนสติให้เรา ได้เกิดความสำนึกตัวเท่านั้น เมื่อเด็กชายทูลออกจากโรงเรียนแล้ว ก็ทำอะไรทำนา หากินเหมือนเด็กอื่นๆทั่วไป

^{๑๐} พระอริยเจ้า เป็นบุคคลที่ได้บรรลุธรรมวิเศษในพุทธศาสนา คือได้บรรลุมรรคผลขั้นใดขั้นหนึ่ง คือ ๑. พระโสดาบัน ๒. พระสกิทาคามี ๓. พระอนาคามี ๔. พระอรหันต์

คุณครูผู้มีความหวังดี

เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว คุณครูทั้งสองก็พากันไปที่บ้าน ได้ไปพูดเรื่องให้เด็กชายทูลได้เรียนต่อ คุณครูพูดกับพ่อแม่ว่า เด็กชายทูลมีความสามารถสูงสติปัญญาความฉลาดเป็นเลิศ ไม่เคยเห็นเด็กคนไหนเหมือนเด็กชายทูลนี้เลย วิชาต่างๆที่สอนไปในเรื่องประวัติศาสตร์ต่างๆ เด็กชายทูลอ่านในกระดานครั้งเดียวจำได้ทั้งหมด การคิดเลขบวกลบคูณหารมีความชำนาญมาก แม้คิดเลขในใจมีความคิดได้อย่างรวดเร็ว นักเรียนทั้งหลายไม่มีใครเทียบได้เลย อยากให้เด็กชายทูลไปเรียนที่จังหวัดอุดรธานี จะช่วยหาที่พักและหาโรงเรียนให้ จะได้มีความรู้ช่วยพัฒนาบ้านเมืองได้มากที่สุด ในขณะที่นั้นข้าพเจ้าก็นั่งฟังอยู่ด้วย มีความดีใจเป็นอย่างมาก คิดว่าตัวเองจะได้ไปเรียนต่อที่จังหวัด สุดท้ายพ่อแม่พูดว่า มาอยู่บ้านใหม่ อะไรก็ยังไม่เพียงพอ ไม่มีเงินมากพอจะส่งเสียให้ลูกได้เรียนต่อได้ เด็กชายทูลได้ยินคำนี้รู้สึกว่ามีคามผิดหวังมาก แต่ก็คิดเห็นใจพ่อแม่ที่จะหาเงินส่งเรียนสูงกว่านี้ จึงได้ทำไร่ทำนาหาเงินต่อไป ถึงจะมีความรู้เพียงชั้นประถม ๔ ก็ไม่เป็นไร เพราะอ่านออกเขียนได้อยู่แล้ว คนเราจะมีชีวิตที่มีความสุขได้ และงานจะสำเร็จลงได้ จะต้องมีความสามารถเฉพาะตัว ถ้ามีความสามารถเป็นหลักแล้ว ความรู้ ความฉลาด เป็นตัวเสริมได้เป็นอย่างดี ถึงจะมีความรู้ดี หรือมีความฉลาดรอบรู้อยู่ก็ตาม ถ้าไม่มีความสามารถก็ไม่กล้าที่จะตัดสินใจได้ ถึงจะมีสติปัญญาพร้อมแล้วก็ตาม ยังมีความลังเลไม่แน่ใจในตัวเอง เป็นในลักษณะกลัวๆ กล้าๆ ว่าจะทำหรือไม่ทำ จดๆจ้องๆไม่เชื่อในตัวเอง ถ้ามีความสามารถอยู่ในใจแล้วการตัดสินใจจะมีความเด็ดขาด เพราะมี

ความเชื่อมั่นในตัวเองสูง ถ้ากล้าตัดสินใจในสิ่งใดแล้ว วิธีการวางนโยบายที่จะทำในสิ่งนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปก็จะตามมา ความฉลาดรอบรู้ในทางสติปัญญา ก็จะเข้ามาเสริมความสามารถนี้ทันที ฉะนั้นความสามารถจึงเป็นจุดเด่นของคน เช่นเด็กก็มีความสามารถเฉพาะวัยเด็ก ผู้ใหญ่ก็มีความสามารถของผู้ใหญ่ ในความคิดความเห็นและการกระทำ ต้องมีความสามารถเป็นผู้นำแก่คนอื่นได้

ถ้าผู้นำขาดความสามารถเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ถึงจะมีความรู้ดี มีการศึกษามาสูง ก็จะไม่ช่วยให้งานนั้นสำเร็จไปได้ ไม่ว่างานส่วนตัว หรืองานเกี่ยวกับสังคมส่วนรวม ความสำเร็จความเจริญก็จะไม่เกิดขึ้นได้เลย ในยุคนั้นเด็กชายทูลมีความสามารถเฉพาะตัว เมื่อเพื่อนรุ่นเดียวกันมีความเห็นไม่ตรงกัน เกิดความถกเถียงกัน เกิดความแตกแยกกัน หรือมีเรื่องอะไรเกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ไม่ดี เด็กชายทูลจะเข้าไปเกลี้ยกล่อมทั้งสองฝ่าย ให้ตกลงกันได้ อาศัยเหตุผลเป็นสื่อประนีประนอมกัน ให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความปรองดองกัน ช่วยเหลือกัน คนเราจะดีจะเก่งคนเดียวไม่ได้ เมื่ออยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ ต้องรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกัน จะเอาชนะคนอื่นด้วยวิธีข่มน้ำใจกันนั้น ชนะกันไม่ได้ จะเอาชนะคนอื่นได้ ต้องเป็นผู้ชนะใจตัวเอง เอาชนะตัวเองได้เมื่อไร เราจึงจะชนะใจคนอื่นได้ การเอาชนะที่สมบูรณ์ก็คือ ใจชนะใจ เอาชนะคนไม่ดีเพราะการทำดีนั่นเอง

บวชเป็นสามเณร

เมื่ออายุได้ ๑๓ ปี เด็กชายทุลได้บวชเป็นสามเณรที่บ้านหนองแวง การบวชในครั้งนั้นก็เป็นไปตามประเพณีนิยมเท่านั้น เพราะคนอีสานถือกันว่า ถ้าเป็นผู้ชายต้องบวชเพื่อตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ หรือบวชจงพ่อแม่ไปสวรรค์ การบวชในลักษณะนี้มีความนิยมบวชกันทั่วทุกภาคของประเทศไทย ความเชื่ออย่างนี้มีความฝังใจลึกของประเพณีไทยมายาวนาน คนอีสานก็ถือกันเป็นพิเศษ ทำกันมาจนถึงปัจจุบัน และจะเชื่อถือต่อกันไปอีกยาวนานทีเดียว เป็นประเพณีที่ดีควรรักษาให้มืออย่างนี้ตลอดไป จะได้เป็นประโยชน์ตน เป็นประโยชน์ท่าน และเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากทีเดียว

เมื่อสามเณรทุลบวชมาได้ ๓ วัน มีความหิวข้าวเป็นอย่างมาก ในศีล ๑๐ ข้อ มีข้อหนึ่งห้ามไม่ให้กินข้าวเย็น แต่ก็ต้องอดทนต่อความหิวเป็นอย่างมาก ในวันนั้นเห็นมะม่วงแก้วทั้งแก่ทั้งสุกเต็มต้น ประมาณ ๔ โมงเย็น สามเณรทุลอดทนต่อความอยากไม่ไหว ก็ไปขึ้นเอามะม่วงได้ถุงหนึ่ง มานั่งกินกับเกลือที่ศาลาคนเดียว ในขณะนั้นพ่อออกจรรย์พรหมมา ไปตักน้ำในบ่อที่วัด ได้มาเห็นสามเณรทุลกำลังกินมะม่วงจิ้มเกลืออย่างแซบอร่อยอยู่ โยมก็เข้าไปถามว่า เณรทุลกินอะไร ก็ตอบว่ากินมะม่วง โยมพูดว่ากินทำไม นั่นมันกินข้าวเย็นผิดศีลข้อวิกาลโภชนา สามเณรทุลก็ตอบสวนกลับทันทีว่า เณรไม่ได้กินข้าวเย็นแต่อย่างใด กินอยู่นี้เป็นมะม่วงต่างหาก โยมตอบว่ามะม่วงนั้นแหละเป็นข้าวเย็น สามเณรทุลพูดตบตบในทันทีว่า ไม่ใช่ ข้าวก็เป็นข้าว มะม่วงก็เป็นมะม่วง มันเป็นคนละอย่างกัน โยมพูดสู้สามเณรทุลไม่ได้ก็

เดินไปตักน้ำ สามเณรทุลก็นั่งกินมะม่วงต่อไปจนอิ่ม ยังคิดว่าวันต่อไปจะกินมะม่วงอีก

ในเย็นวันนั้นอาจารย์รู้ว่าสามเณรทุลกินมะม่วง เมื่อทำวัตรค่ำเสร็จ อาจารย์ก็ถามเรื่องกินมะม่วง สามเณรทุลก็พูดความจริง อาจารย์ก็อธิบายศีลแต่ละข้อให้ฟังว่าห้ามอะไรบ้าง สามเณรทุลก็มีความรู้ความเข้าใจในข้อห้ามในศีล ๑๐ นั้นทุกอย่าง อาจารย์ก็ใช้ไม้แส้ตีไล่บาปเสีย ๓ ครั้ง จากนั้นมาสามเณรทุลก็ไม่มีการทำผิดศีล ๑๐ อีกเลย มีแต่ตั้งใจศึกษาการไหว้พระสวดมนต์ที่ครูอาจารย์กำหนดให้ สามเณรทุลก็จำได้อย่างรวดเร็ว แล้วสวดตามครูอาจารย์ได้ ครูอาจารย์ก็แปลกใจว่าสามเณรทุลสวดได้อย่างไร

มีความละเอียดคนจนตามืด

ในวันต่อมามีคนตายในหมู่บ้าน เป็นผู้มีฐานะดี มีคนไปร่วมงานมาก ประมาณ ๓ โมงเย็นอาจารย์บอกว่าสามเณรทูลให้ไปในงานนี้ด้วย พูดว่ากระผมสวดไม่ได้ อาจารย์ก็บังคับให้ไป นั่งอยู่ห่างแถวสุด เหมือนกับว่าทุกคนจ้องตามองแต่สามเณรทูลองค์เดียว ครูอาจารย์สวดกุสลาไป สามเณรทูลนั่งก้มหน้า หน้ามืดอยู่องค์เดียว ข้าเลียดูหน้าคนเป็นสองสามหน้าไป ในขณะนั้นมีความละเอียดคนเป็นอย่างมาก เกิดอาการคอแห้งหายใจไม่ถึงท้องเลยทีเดียว พอสวดเสร็จก็เตรียมเอาศพลงจากบ้าน สามเณรทูลอายุคนจนตาลาย มองดูที่ไหนเหมือนกับมืดไปทั้งหมด ในขณะที่ลงบันไดเกิดตาลายคิดว่าแผ่นดินอยู่ใกล้ๆ ก้าวลงไปข้ามบันไดสามชั้น ล้มลงกลางชุมชน คนหัวเราะลั่นเลยทีเดียว จึงเกิดความละเอียดเพิ่มขึ้นอีก เดินไปก้มหน้าอยู่ตลอด จนถึงป่าช้า พอเสร็จแล้วกลับไปวัด หาคำสวดกุสลา เหตุปัจจัยจะโย บังสุกุล^{๑๑}ตาย ตั้งใจอ่านจำได้ในคืนนั้นทั้งหมด

ในคืนนั้นก็มีคนแก่ตายอีก บ่าย ๓ โมงเย็น อาจารย์ก็พาไปสวดกุสลาอีก ในครั้งนี้เดินไปมีความสง่าผ่าเผย จะแก้ความละเอียดกลับคืนมาได้แน่นอน ในขณะที่สวดกุสลาอยู่นั้น ไม่ทราบว่ามีอะไรมาบังตาให้ครูอาจารย์และพระเณรองค์อื่นๆ หลงคำสวดกุสลา สามเณรต้องว่าองค์เดียวไปหลายบททีเดียว ครูอาจารย์พระเณรองค์อื่นๆจึงได้ว่าต่อกันไปได้ จึงทำให้คนที่มาร่วมงานเป็นจำนวนมากตกตะลึงว่า

^{๑๑} พิธีบังสุกุลตายเป็นพิธีทำบุญอุทิศกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว โดยการทอดวางผ้าบนสายสิญจน์ที่โยงจากศพ หรือภาพผู้ล่วงลับไปแล้ว มายังพระ หลังจากนั้น พระก็จะสวดบทพิจารณาผ้าบังสุกุล

สามเณรทูลทอ้งคำสวดกุสลามาสวดได้อย่างไร เป็นสามเณรบวชใหม่ เมื่อวานนี้สวดกุสลาไม่ได้เลย คนในหมู่บ้านพากันวิพากษ์วิจารณ์กันไปเป็นอย่างมากทีเดียว

จากนั้นสามเณรทูลก็อ่านบทสวดมนต์ทุกสูตร ในเจ็ดตำนานสิบสองตำนาน จำได้ทั้งหมดในช่วงเวลาไม่กี่วัน ทำให้ครูอาจารย์พระเณรองค์อื่นๆ มีความแปลกใจว่าสามเณรทูลจำคำสวดมนต์ทั้งหมดนี้ได้ได้อย่างไร พระเณรทั้งหลายเข้าใจว่าสามเณรทูลมีคาถาอ้อปอง^{๑๒} พากันมาถามเพื่อจะขอเรียนเอาคานี้ด้วย สามเณรทูลก็ปฏิเสธว่าไม่มี แต่ก็ยังไม่เชื่ออยู่นั่นเอง การที่มีความจำเป็นเลิศนั้นเป็นสมบัติส่วนตัว ไม่ได้มีคาถาอาคมแต่อย่างใด แม้แต่ตัวเองก็สังเกตตัวเองอยู่ว่า ความจำนี้เป็นได้อย่างไร มีอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย ก็นึกไม่ได้อยู่นั่นเอง หรือจะว่าบุญเก่าตามสนอง ก็อาจเป็นไปได้

^{๑๒} ในภาษาอีสาน คาถาอ้อปอง หมายถึง คาถาเรียนเก่ง คาถาเจริญปัญญา

ฝังใจในพระกรรมฐานในครั้งแรก

ในครั้งนั้น มีรุ่นพี่คนหนึ่งได้ไปบวชมาแล้ว ๓ ปี มีการศึกษาในวิธีปฏิบัติมาแล้วเป็นอย่างดี ในปีนั้นท่านจะไปงานศพหลวงปู่มัน ท่านก็มีโอกาสได้มาเยี่ยมบ้าน จึงได้มาพักที่วัดบ้านหนองแขงชั่วคราว ท่านมาเห็นสามเณรทูลแล้วเกิดชอบใจ เพราะเคยได้รู้จักกับท่านมาก่อน ท่านชื่อว่าพระอาจารย์สม ท่านได้อบรมสั่งสอนแนวทางปฏิบัติให้ฟังพอสมควร แต่ไม่มีเวลาที่จะปฏิบัติกับท่านได้ เพราะกำลังศึกษาในปริยัติธรรมอยู่ เพียงได้รับบาตร พรณินิบัติท่านในการล้างบาตรให้ท่านทุกวัน ท่านไม่เคยอธิบายในเรื่องมรรคผลนิพพานให้ฟังเลย เพียงสอนให้นึกคำบริกรรมว่า พุทโธ เท่านั้น ข้าพเจ้าก็ยังไม่ได้นึกคำบริกรรมแต่อย่างใด แต่มีความเลื่อมใสศรัทธาในตัวท่านมาก เพราะท่านมีความสำรวมดี มีกิริยาอาการวาจาที่อ่อนโยน จะยืนเดินนั่งนอน ท่านมีความสำรวมดีมากที่สุด เวลาค้นในบาตรก็มีความสำรวมในการฉัน และกัฉันมือเดียว เมื่อฉันเสร็จ ท่านก็ใช้ไม้สีฟันที่ทำเองด้วยไม้โกทามาแปรงฟันให้สะอาด แม้แต่ล้างมือก็ล้างแล้วล้างอีกให้สะอาดด้วย

ข้าพเจ้าเป็นนักสังเกตอยู่แล้ว เมื่อเห็นกิริยาของท่านทำอย่างนั้น ก็มีความศรัทธาเลื่อมใสในตัวท่านมากขึ้น ในวันนั้นเอากระโถนท่านไปล้าง ได้เห็นไม้สีฟันที่ท่านใช้แล้ว จึงจับขึ้นมาดูแล้วพิจารณาว่า ทำไมพระกรรมฐานจึงพากันใช้ไม้สีฟันอย่างนี้ ทูบและเหลาให้เป็นแปรงสีฟันได้อย่างดี คิดต่อไปว่าพระกรรมฐานจะต้องมีความเพียรมากที่สุด เพียงไม้สีฟันก็ยังทำให้มีความสวยงามละเอียดถึงเพียงนี้

การภาวนาปฏิบัติก็คงมีความละเอียดยิ่งกว่านี้แน่นอน และได้ตั้งใจว่า เมื่อเราศึกษาธรรมเข้าใจดีแล้ว จะต้องออกปฏิบัติภาวนากับท่านอย่างแน่นอน

มีความพยายามสังเกตดูจุดอ่อนในตัวท่านอยู่เสมอ เมื่อท่านไปมาที่ไหนทำอะไรก็สังเกตดูท่านอยู่เป็นประจำ ในขณะที่บิณฑบาต ก็สังเกตในการเดินของท่านว่าเป็นการสำรวมดี เวลาท่านฉันก็มีความสำรวมในการฉัน เวลาล้างบาตรท่านก็บอกวิธีล้างบาตรให้ เวลาเช็ดบาตรใส่ถลกบาตรท่านสอนให้ทั้งนั้น ในความรู้สึกของสามเณรพลุขณะนั้นได้มีความศรัทธาเลื่อมใสท่านมากขึ้น การซักผ้าตากผ้าเก็บผ้าท่านสอนให้หมด การพูดคุยกับญาติโยมมีเสียงเบา และมีความสำรวมในการพูดด้วย

ต่อมาในวันหนึ่งท่านบอกให้ไปตัดเอาไม้ไผ่ แล้วเอามาตัดเป็นท่อนๆ ความยาวประมาณเก้านิ้ว ท่านให้ผ่าเป็นซีกๆ แล้วมาเหลาให้กลมแฝก เหลาสวยงามมาก ไม้รู้ว่าท่านจะเหลาไม้ไปทำอะไร จึงถามท่านว่า ท่านอาจารย์เหลาไม้ไปทำอะไร ท่านพูดว่ามีวิธีทำอยู่นั้นแหละเหลาไปเถอะ เมื่อเหลาไปๆ ก็เกิดความสงสัยขึ้นมาอีก ก็ถามท่านอีก ท่านก็พูดว่าเหลาไปเถอะเดี๋ยวก็รู้เอง ทั้งเหลาไม้ไผ่ไปพิจารณาไป และคิดว่าจะเหลาไปทำอะไรหนอ เมื่อเหลาเสร็จแล้วก็มัดเป็นกำๆ เป็นจำนวนหลายมัดทีเดียว เสร็จแล้วก็เอาไปเก็บในห้องท่าน

ในวันที่สอง ข้าพเจ้าไปห้องส้วม เพราะในช่วงนั้นขุดให้เป็นหลุมลึกเป็นส้วมปล่อย พอดีไปเห็นไม้ไผ่ที่เหลานั้นอยู่ในห้องส้วม แล้วมีปี่บวางอยู่ข้างๆ มีไม้ไผ่ที่เหลานั้นวางอยู่ในปี่นั้นสองอัน ที่เรียกว่าไม้ชำระ ในขณะที่นั้นจึงได้คิดขึ้นมาว่า พระกรรมฐานมีความละเอียดอ่อนถึงเอาไม้ที่สวยงาม มาทำเป็นไม้ชำระขนาดนี้หรือ ในขณะที่นั่งถ่ายอยู่นั้น ได้คิดเรื่องความละเอียดอ่อนของพระกรรมฐานได้หลายเรื่องทีเดียว นี่เป็นจุดเริ่มแรก ที่เกิดมีความฝังใจในพระกรรมฐานในครั้งนั้น ได้เกิดขึ้นอยู่ในห้องส้วมนั่นเอง มีความสำนึกในใจอยู่ว่า ในชาตินี้เราจะต้องเป็นพระกรรมฐานให้ได้

ในขณะนั้นเกิดมีความสนใจในการปฏิบัติกับท่านมากขึ้น จึงได้คิดการเปรียบเทียบกันในระหว่างพระผู้ปฏิบัติ และพระผู้ไม่ปฏิบัติอยู่เสมอว่า มีความแตกต่างกันอย่างไร เป็นที่น่าเสียดายที่ท่านไม่ได้สอนธรรมปฏิบัติ อันที่เป็นไปในมรรคผลนิพพานให้ฟัง ถ้าท่านสอนในแนวทางปฏิบัติให้เป็นไปในวิปัสสนาในครั้งนั้น คิดว่าจะได้รู้เห็นในสัจธรรมความเป็นจริงอย่างแน่นอน อย่างมากท่านก็สอนให้นักคำบริกรรมพุทธโฆให้ท่านนั้น เรื่องการเจริญในวิธีปฏิบัติ ในวิปัสสนาท่านไม่เคยพูดให้ฟังเลย เป็นเพราะท่านยังไม่รู้ หรือท่านรู้อยู่แต่ไม่อยากพูดก็อาจเป็นได้ ในครั้งนั้นมีความสนใจในการปฏิบัติอยู่มาก

ในวันต่อมา ท่านให้ไปทำทางจงกรมให้ในป่าใกล้ห้องส้วม เมื่อทำแล้วท่านพูดว่า ในคืนนี้จะพามาเดินจงกรมในที่นี้ละ เมื่อรับคำท่านแล้วก็ต้องทำตามท่าน พอถึงเวลา ๑ ทุ่มท่านก็เรียกแล้วพาไป ในคืนนั้นเดือนดาวแจ่มสว่างพอดี ท่านก็บอกว่า ให้เณรทูล เดินจากเส้นทางไปส้วม เริ่มจากจุดนี้ไปถึงจุดนั้น แล้วหันตัวด้านขวามาอย่างนี้ ท่านก็ทำให้ดูในวิธีเดิน เส้นทางที่เดินนั้นต้องผ่านกอไผ่ใหญ่พอดี มีพระเณรหลายองค์ไปห้องส้วมในเวลากลางคืนองค์เดียว ท่านเหล่านั้นได้พูดให้ฟังว่า เห็นผีเปรตโหนมน้ำเอาลำไผ่หย่อนตัวลงมากันทางเอาไว้ มีหมยยาวตาใหญ่ ปากกว้าง ตรงนี้เองสามเณรทูลต้องได้เดินจงกรมผ่านไปมา อาจารย์เพียงให้นักคำบริกรรมในใจว่า พุทธโฆ ในขณะก้าวขาเดินให้ทำความรู้สึก ว่า ก้าวขาหนึ่งนึกว่าพุท ก้าวขาหนึ่งนึกว่าโธ ให้เดินเป็นปกติธรรมดา อย่าให้ใจไปคิดในเรื่องอื่นๆ ให้ตั้งใจนึกคำบริกรรมเพียงอย่างเดียว ในขณะนี้สามเณรทูลต้องกล้าตัดสินใจ เพราะไม่กั้วมานี้ก็มีผีเปรตหลอกพระจนร้องเสียงหลงมาแล้ว ถึงเราไม่เคยเห็นผีเปรตมาก่อน แต่ก็เกิดความกลัวอยู่ในใจว่า ถ้าเห็นผีเปรตจริงๆ เราต้องไม่หนี เป็นตายอย่างไร ก็ต้องสู้กันให้ถึงที่สุด ผีเปรตจะกินเราในขณะที่เดินจงกรมนี้ก็ให้รู้กัน

จากนั้นท่านอาจารย์ก็ไปเดินจงกรมตามเส้นทางของท่านไป ในขณะนั้นสามเณรทูลเริ่มออกเดินจงกรม เกิดความกลัวเป็นอย่างมาก ก้าวขาไปในครั้งแรก

ก้าวขาแทบไม่เป็น แต่ก็ต้องฝืนเดินไปพร้อมกับคำบริกรรม พอเดินไปถึงกอไผ่ที่ไร เกิดขาอ่อนหลายครั้ง นานๆเข้าก็เกิดความเคยชิน ก็มีการเดินจงกรมได้ตามปกติ ในที่แรกเพราะความไม่เคย คำนี้กับบริกรรมกับการก้าวขาไม่สัมพันธ์กันเลย พอเดิน นานๆเข้า การก้าวขากับการนี้กับบริกรรมก็มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี

เมื่อเดินไปได้ประมาณครึ่งชั่วโมง มีความรู้สึกว่ามีเมื่อยต้นขามาก เพราะไม่เคยเดินจงกรมมาก่อนในชีวิต ครั้นจะหยุดเดินหรือก็กลัวอาจารย์จะว่า เป็นผู้ไม่มีความอดทน อย่างไรก็ตามก็ต้องฝืนเดินต่อไป ประมาณ ๑ ชั่วโมงผ่านไปท่านอาจารย์ ก็ยังเดินไม่หยุด สามเณรทุกคนก็ต้องอดทนตั้งใจเดินจงกรมสู้ต่อไป ในขณะที่นั้นมีความรู้สึกทางใจว่ามีความตั้งมั่นแน่วแน่มาก มีกำลังใจเกิดขึ้น ความเหน็ดเหนื่อย เมื่อยล้าทางกายหายไป ใจมีกำลัง ได้รับความสุขทางใจเป็นอย่างมาก เพราะในขณะที่เดินจงกรมอยู่นั้น ใจมีความสงบวูบวาบชนิดเดียว ความเบากายความเบาใจ ได้เกิดขึ้น ความเอิบอิมทางใจมีความสุขเป็นอย่างมากทีเดียว จะเดินตลอดไปทั้งคืน ก็สามารถเดินได้

เมื่อได้เวลาประมาณ ๓ ทุ่ม ท่านอาจารย์ก็เรียกให้หยุดพักแล้วพาไปกุฏิ แหม ในคืนนั้นไม่อยากจะหยุดเดินจงกรมเลย อยากจะเดินจงกรมอยู่ในที่นั้นตลอดทั้งคืน ในเมื่อท่านพาไปกุฏิก็ต้องไปตามท่าน เมื่อท่านอาจารย์เข้าห้องจำวัด สามเณรทุกคนนอนไม่ได้เลย ต้องออกมาเดินจงกรมอยู่ลานวัดคนเดียว เมื่อจวนสว่างแล้วจึง ขึ้นพักในห้องได้ ในครั้งนั้นจึงได้รู้วิธีการเดินจงกรม แต่วิธีเดินนั้นเป็นอุบายวิธีการเดินในวิธีทำสมาธิเท่านั้น ยังไม่เป็นวิธีในการเดินในวิปัสสนาแต่อย่างใด

วันต่อมา ท่านอาจารย์มีธุระจะไปกราบหลวงปู่บุญจันทร์ที่บ้านจำปา ท่านก็ได้ชักชวนไปด้วย เมื่อได้รับคำท่านแล้ว ก็ได้ไปลาโยมพ่อโยมแม่ เดินทางไปกับท่านอาจารย์ การเดินทางในครั้งนี้มีความทุกข์มากจนน้ำตาตกใน บาตรขนาดใหญ่ ไม่รู้ว่ามีสัมภาระอะไรบ้าง มีน้ำหนักหลายกิโลกรัม ทั้งสะพายบาตร ทั้งแบกกลด ให้ท่าน เดินทางไปได้ประมาณ ๔ กิโลเมตรรู้สึกว่บาตรหนักขึ้นทุกที ท่านอาจารย์

ก็ไม่พาหยุดพักเลย ทั้งเหนื่อย ทั้งหนักบาตร ทั้งหิวข้าว แต่ก่อนเคยฉันสองมื้อ เช้าเพล วันนี้ฉันเข้าม้อเดียว ฉันไม่ได้มากนักเพราะตื่นเต้นในตัวเอง เวลาเป็นทุกข์ขึ้นมา น้ำตาก็ไหลเต็มหน้า คิดว่าจะบอกให้อาจารย์พาหยุดพักก็ไม่กล้าบอกท่าน จำเป็นต้องต่อสู้อดทนเดินต่อไป

เดินไปได้ประมาณ ๖ กิโลเมตรท่านก็พาหยุดพักพอหายเหนื่อยนิดหนึ่ง จากนั้นท่านก็พาเดินทางต่อไปจนถึงวัดป่าบ้านจำปา เป็นเวลาบ่ายประมาณ ๔ โมงเย็น พระเณรกำลังปิดกวาดลานวัดอยู่พอดี เมื่อเข้าไปถึง ก็มีสามเณรสององค์เข้ามา รับบาตรพาไปศาลา ดูพระเณรทุกองค์ก็อ้ายิ้มแก่นขนุนกันทั้งนั้น มีสามเณรทูลองค์เดียวถือผ้าเหลืองแตกต่างกับหมู่องค์อื่นๆเขา ในบริเวณวัดมีแต่ความสะอาดร่มรื่นดี มีความเรียบร้อยสวยงามดี จึงมีศรัทธาให้ความเคารพเลื่อมใส มีความสนใจกับพระกรรมฐานมาก พระเณรทุกองค์ก็มีความสำรวมดีพอๆกัน การพูดก็มีเสียงเบาเพียงกระซิบกระซาบพอรู้เรื่องกันเท่านั้น สามเณรทูลมีนิสัยเป็นนักสังเกตอยู่ในตัวอยู่แล้ว

ในขณะนั้น สามเณรทูลมีความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้ามาก อยากที่จะพักนอน เพราะเวลาจวนค่ำแล้ว สามเณรที่วัดนั้นก็จัดกุฏิให้นอนองค์เดียว เป็นกุฏิที่ใหม่ยังไม่มีใครมานอน ห่างจากศาลาประมาณ ๑๐๐ เมตร เป็นป่าดงดิบหนาแน่น มีต้นไม้ใหญ่นานาชนิดหนาแน่นมากมาย มีเส้นทางเล็กๆ เดินเข้าไปหากุฏิใหม่นั้น มีพื้นปูด้วยฟากไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าคาอย่างดี ในกุฏิมีกล้วยน้ำว่าสุกงอมผูกห้อยอยู่สองเครือ

ในคืนนั้นสามเณรทูลนอนไม่หลับเลย ก็เพราะหิวข้าวนั่นเอง ท้องร้องจ๊อกๆ ได้มองไปดูกล้วยสุกในที่นั้น ความหิวข้าวก็มีความรุนแรงมากขึ้น ในขณะนั้นสามเณรทูลก็ลุกขึ้นไปจับกล้วยสุกทันที กำลังจะปลิดกล้วยมาฉัน ก็นึกขึ้นได้ว่า นี่ทูลเราเป็นนักบวชเป็นสามเณรรักษาศีล ๑๐ นะ เราเคยรักษาศีล ๑๐ ให้มีความบริสุทธิ์มาแล้ว จะมาทำให้ศีลขาดในขณะนี้ไม่ได้เลยนะ เมื่อนึกขึ้นได้แบบนี้ จึงกลับมา

นอนดุกกล้วยสุกอีกต่อไป ในคืนนั้นลุกขึ้นไปจับกล้วยเพื่อจะกินถึง ๓ ครั้ง แต่ก็มี
ความสำนึกตัวเองได้ทุกครั้ง ในคืนนั้นหลับได้นิดเดียวก็เพราะความหิวเป็นต้นเหตุ
ในคืนนั้นได้รู้ความทุกข์เพราะความอยากนี้มากๆจริงๆ

เมื่อตื่นเช้ามาก็จะลงมาศาลา แต่ได้มองไปที่ใต้กุฏิมีอะไรแปลกๆอยู่ในที่นั้น
เป็นกองดินยาวๆ มีกิ่งใบไม้ปกคลุมเอาไว้ ใบไม้เพียงเหยียดเท่านั้น เมื่อเดินดูรอบไป
มากก็มีเถาเล็กๆ มีถ้วยใส่อาหารวางไว้ มีดอกไม้ธูปเทียนปักอยู่ที่นั่น แต่ก็คิดว่าเป็น
ประเพณีนิยมในวิธีสร้างกุฏิใหม่เท่านั้น สิ่งทั้งหมดนี้เป็นประเพณีจัดเลี้ยงเจ้าที่
เจ้าทางเท่านั้น จากนั้นก็เดินออกมาศาลา แล้วเล่าเรื่องนี้ให้อาจารย์ฟัง อาจารย์
ถามว่ากล้วยใหม่ ก็บอกท่านว่าไม่กล้วย อาจารย์บอกว่า ที่ได้กุฏินั้นเขาเอาคนตายทั้งกลมลูก
ยังมีอยู่ในห้องอยู่ เอามาฝังสองวันที่ผ่านมา สามิและญาติเขาเอาอาหารมาวางให้
ผีกิน เมื่อสามเณรทูลได้ฟังดังนั้นก็มีความคิดกลัวอยู่บ้าง แต่ก็สอนตัวเองว่า ในคืนที่
ผ่านมาทำไมเราจึงนอนได้ ในคืนต่อไปเราก็จะนอนได้เหมือนกัน ให้กำลังใจตัวเอง
ว่าเรารักษาศีลบริสุทธิ์ดีแล้วผีจะทำอะไรให้เราไม่ได้เลย คนที่ตายกับเราผู้มีชีวิตอยู่
ก็เป็นธาตุสี่เหมือนกัน

เมื่อถึงเวลาบิณฑบาต อาจารย์ก็จัดบาตรให้ แล้วสั่งสอนว่า เวลาบิณฑบาต
ต้องสำรวมให้ดี อย่าดูหน้าคนมาใส่บาตร ให้สายตาดูอยู่ภายในบาตรเท่านั้น เวลา
เดินก็ให้ดูขาผู้ที่เดินไปก่อนเท่านั้น ให้ระวังใจให้ดี อย่าไปคิดในเรื่องนั้นเรื่องนี้
ให้ค่อยเดินตามเขาไปบิณฑบาต อยู่ในบ้านนั้น ๑๐ วันไม่ได้เห็นหน้าคนเลย เวลา
ฉันอาจารย์ก็จัดอาหารส่งมาให้ แล้วก็ตักใส่บาตรพอสมควร เมื่อฉันเสร็จก็ล้างบาตร
เก็บไปไว้ที่กุฏิ แล้วมาเดินจงกรมเหมือนเณรอื่นๆต่อไป

อาจารย์ได้ถามว่ากล้วยใหม่ ก็ตอบว่ายังกกล้วยอยู่ อาจารย์พูดว่าที่แห่งนี้เป็น
ป่าช้า กุฏิทุกหลังจะมีหลุมศพคนตายทุกหลัง ปลุกกุฏิต่างๆครอบหลุมศพทั้งนั้น กุฏิ
ที่เณรทูลอยู่ที่ปลุกครอบศพผู้หญิงที่คลอดลูกตายใหม่นี้เอง เมื่อสามเณรทูลได้ฟัง
ก็เกิดความกลัวขึ้นมา แต่ก็หนีไม่ได้ ถึงจะกลัวก็จะอดทนอยู่ต่อไป แล้วคิดดู

ณรงศ์อื่นไปว่าเขาก็เป็นณรงศ์เล็กๆเท่ากันกับเรา ทำไมเขาอยู่ได้เราก็ต้องอยู่ได้เช่นกัน เมื่อตั้งใจให้มีความอดทนต่อสู้ ก็อยู่กันได้เป็นปกติธรรมดา

ในวันหนึ่งหลังจากปิดกวาดลานวัดเสร็จแล้ว จะไปกินน้ำในตุ่มแต่ไม่มีขันตักน้ำกินเลย มองเห็นกระบอไม้ไผ่มีฝ้ามัดติดอยู่ไม่รู้ว่าเป็นอะไร จึงได้ไปหาขันในศาลาที่จะมาตักน้ำกิน พอติณรงศ์หนึ่งได้มาพบจึงบอกว่า อย่าเอาขันตักน้ำในตุ่มนี้นะ ให้เอาธมกรกรองเอา สามณรงศ์ก็ทำไม่เป็นอย่างจะกรองได้อย่างไร เห็นกระบอไม้ไผ่มัดผ้าข้างหนึ่ง ๒-๓ อันห้อยอยู่ สามณรงศ์ก็จับมาดูแล้วคิดว่า นี่หรือธมกรก แล้วจุ่มลงในตุ่มน้ำ ดิ่งขึ้นมา น้ำก็ไหลออกหมด ทำอยู่อย่างนี้หลายครั้ง น้ำก็ไหลออกทุกครั้ง ทั้งหิวน้ำมาก กำลังยึนคิดหาวิธีกินน้ำอยู่นั้น มีสามณรงศ์หนึ่งเดินมาแล้วถามว่า พี่เณรทำอะไร ก็บอกไปว่าวิธีกรองน้ำทำอย่างไร เณรเขาก็ทำให้ดู เอากระบอธมกรกจุ่มน้ำลงไป ก่อนจะดิ่งขึ้นมาเอานิ้วมือปิดรูเอาไว้ น้ำก็ไม่ไหลออกเพียงเท่านั้นก็ทำให้สามณรงศ์ได้คิดหนักพอสมควร นี่ก็เพราะสิ่งที่เราไม่เคยทำของง่ายก็กลายเป็นของยากขึ้นมา

ในขณะที่อยู่นั้นได้ศึกษาเรียนรู้กรรมฐานได้หลายอย่างมากมาย ได้มานั่งคิดพิจารณาดูความเป็นอยู่ของพระกรรมฐานอยู่ว่า ลานวัด ทางไปกุฏิ ศาลา กระโถน และสิ่งของอย่างอื่น ดูแล้วมีแต่ความสะอาดเก็บเป็นสถานที่เรียบร้อยดี เพียงน้ำธรรมดาที่กรองฉัน เครื่องบริวารอย่างอื่นส่วนตัว จะเป็นกาน้ำ แก้วน้ำ ล้วนแล้วมีความสะอาดทั้งสิ้น นี่เองจึงทำให้สามณรงศ์ มีความฝังใจในพระกรรมฐานนับแต่ครั้งนั้นมา

จากนั้นมาหลายวัน ท่านอาจารย์ก็พามาส่งถึงวัดบ้านหนองแขง ท่านก็กลับไปในงานศพหลวงปู่มั่นต่อไป ในขณะที่สามณรงศ์กำลังเรียนหนังสือนักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท ควบคู่กันไป เพราะนักธรรมชั้นตรีได้เรียนจบไปแล้ว สามารถจำได้ทุกประโยค ทุกหมวดหมู่ สามารถว่าปากเปล่าได้ จากนั้นได้ไปเรียนหนังสือต่อที่จังหวัดมหาสารคาม เรียนหนังสือนักธรรมชั้นเอกจบ นักธรรมตรี นักธรรมโท

นักธรรมเอก สามารถเรียนจบอย่างสมบูรณ์ จนกล้าพนันได้ว่า ทั้งสามนักธรรมนี้ ถ้าใครถามในหมวดต่างๆ ถ้าสามเณรทูลตอบไม่ได้จะยอมเสียเงินให้ ก็มีหลายคน ที่มาถามก็ตอบได้ทั้งหมด

ในครั้งนั้นคนมีความนิยมเทศน์ ๒ ธรรมาสน์ องค์หนึ่งถาม องค์หนึ่งตอบ ในหมวดธรรมที่ถามตอบกันนั้นเล่นกันอย่างเต็มที่ ถ้าความรู้ไม่ดีพอก็ตอบ อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ ถามในเรื่องพุทธประวัติ พระพุทธเจ้าสร้างบารมีในทศชาติ พระพุทธเจ้าสร้างบารมี ๕๐๐ ชาติ เรื่องปฐมสมโพธิ เรื่องปฐมกับ ปฐมปันนา เรื่อง พระพุทธเจ้าแต่ละองค์สร้างบารมี ในปัญญาธิกะ ศรัทธาธิกะ วิริยาธิกะ เรื่องการ ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ เรื่องภัทรกัปของพระพุทธเจ้า เรื่องไฟประลัยกัลป์ น้ำประลัยกัลป์ ลมประลัยกัลป์ เรื่องการเกิดขึ้นของโลก และมีอีกมากมาย ทั้งหมดนี้ สามเณรทูลมีความสนใจเป็นอย่างมาก ในใจอยากเป็นนักเทศน์ ๒ ธรรมาสน์กับเขา มีความตั้งใจเรียนหนักเลยทีเดียว จนสามารถขึ้นเทศน์ ๒ ธรรมาสน์ได้ ไม่กลัวใครๆ ทั้งสิ้น

หลังจากนั้นพ่อแม่สั่งให้กลับมาบ้าน เพื่อนฝูงเก่าในหมู่บ้านออกไปเล่นด้วย ทุกคืน พวกเขานั่งฟังเรื่องทางโลกให้ฟัง ใหม่ๆ ก็เฉยๆ พอพูดนานเข้าๆ ใจเอียงไปทางโลก มากขึ้นๆ ในที่สุดก็ได้ลาสิกขาออกไป ช่วยพ่อแม่ทำนาหากินตามประสาชาวบ้าน คำไหว้พระสวดมนต์ก็สวดเป็นนิสัย ในความรู้ที่ได้ศึกษามากก็คิดทบทวนอยู่เสมอ

เมื่อมีงานบุญประจำปีชาวบ้านชอบหาหมอลำมาโจทย์ถามกัน ใครมีความรู้ อย่างไรมาก็ถามตอบกัน ถ้าใครแก้ไม่ได้ ชาวบ้านก็เฮ้ทึบไล่ลงเวทีไป งานอย่างนี้ เชียงทูลชอบนัก จะอยู่ไกลสักปานใดก็ได้ พวกสาวๆ ไม่สนใจ ชื่อเอาของกินแล้วก็ หาที่นั่งฟังหมอลำกัน ในบางครั้งนั่งฟังจนสว่าง เขาไม่เลิกลำ เราก็ไม่เลิกหนีเช่นกัน การฟังอย่างนี้ทำให้มีความรู้เพิ่มเติม อีกอย่างหนึ่งเชียงทูลก็เคยศึกษามาแล้ว จึงมีความสนใจในเรื่องนี้ ถ้าเป็นหมอลำชายหญิงเกี่ยวกันธรรมดาจะไม่ฟังเลย เพราะ ไม่มีความรู้อะไรในการลำอย่างนี้ ฉะนั้นเชียงทูลมีความใฝ่ฝันในความรู้นี้มาก

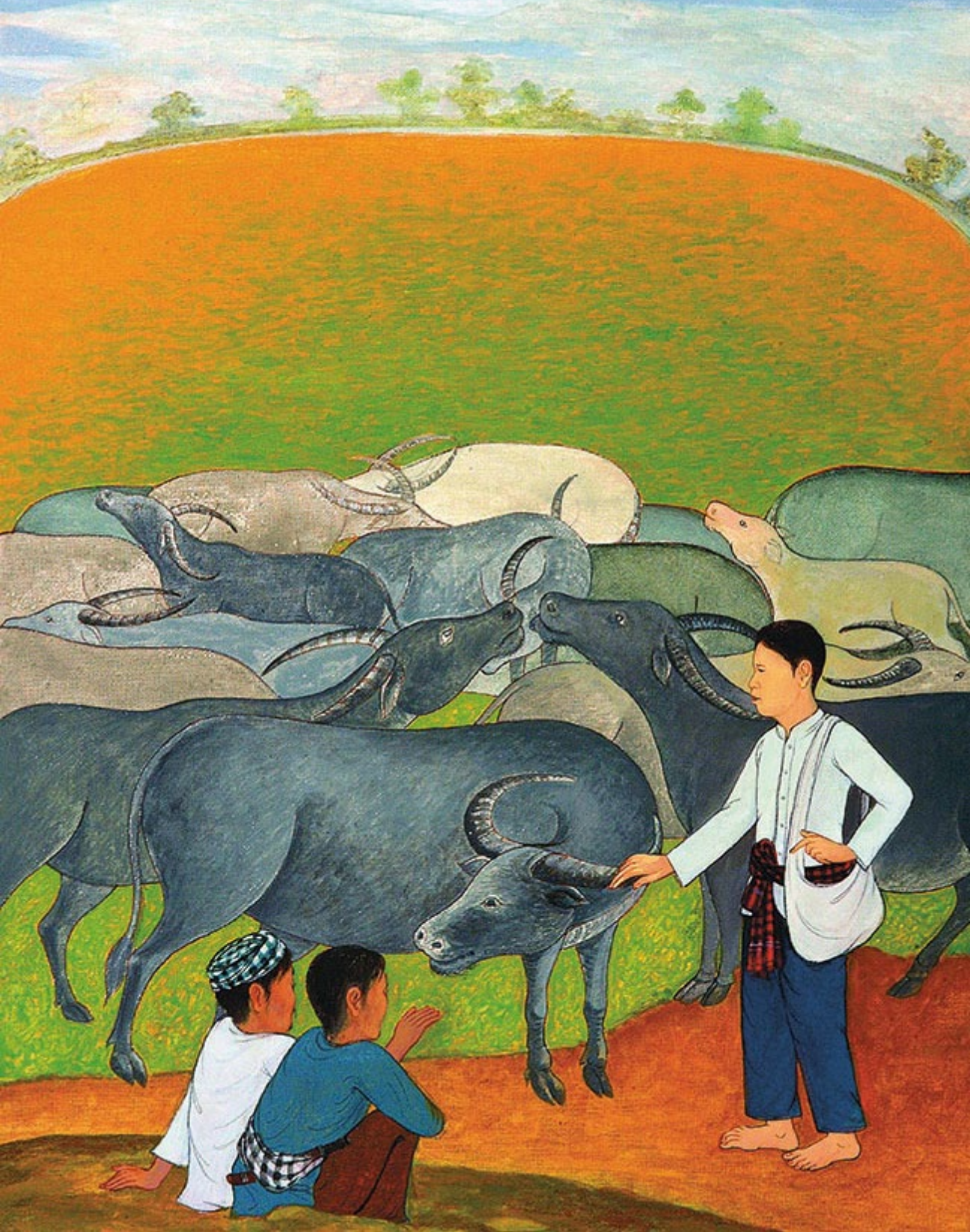
ชอบอ่านหนังสือเก่าๆที่เป็นตัวธรรม เป็นตัวหนังสือขอม ตัวหนังสือลาวเวียงจันทน์ ชอบค้นคว้าในหนังสือโบราณมาอ่าน จะเพิ่มความรู้ให้มากขึ้นนั่นเอง

เมื่ออายุ ๑๘ ปี ได้ไปขายควายไทยกับพี่ชาย ควายกลุ่มของเชียงทูลมี ๖๐ ตัว ได้ไปรวมกับกลุ่มอื่นๆอีก รวมแล้วมีควาย ๖๐๐ ตัว คนอีสานพูดกันว่า นายฮ้อยขายควาย ถ้าใครได้ผ่านการขายควายไทยอย่างนี้ จะเรียกกันว่านายฮ้อย ไปขายควายในครั้งนี้มีคนไปด้วยกันร้อยกว่าคน เป็นผู้มีอายุน้อยกว่าหมู่เขา ก็เป็นนายฮ้อยเชียงทูลนั่นเอง จะไปพักนอนที่ไหนในบ้านใด คณะนายฮ้อยฮ้อยเชียงทูลได้เปรียบอยู่เสมอ

เมื่อเข้าไปในหมู่บ้านหาอาหาร เพื่อนรุ่นพี่จะยกให้เป็นนายฮ้อยใหญ่ บ้านใดมีลูกสาวในฐานะดีรุ่นพี่จะพาไปบ้านหลังนั้น ยกนายฮ้อยเชียงทูลขึ้นเป็นตัวชูโรง ประกาศความดีให้เขาได้รู้ เพื่อต่อรองในการซื้อของ จะเป็นข้าวสาร พริก เกลือ ปลายี่ และของอย่างอื่น ๆ ของทุกอย่างจะเป็นราคาถูก หรือบางบ้านให้ของฟรีมา การเดินทางในครั้งนี้มีคนทุกช้ออยู่มาก เพราะที่บางแห่งพวกโจรคอยลักคอยปล้นเอาควายอยู่เสมอ ต้องอยู่เวรยามกันตลอดคืน ร่วม ๔ เดือนจึงได้กลับมาบ้าน เพื่อนก็เรียกนายฮ้อยทูลในสมัยนั้น

เมื่ออายุ ๑๙ ปี พ่อพาไปอยู่บ้านขี้เหล็ก อ.บ้านดุง จ.อุดรธานี ขณะนี้บ้านขี้เหล็กได้ย้ายขึ้นไปตั้งบ้านใหม่ เรียกว่าบ้านคำพุเงิน เมื่ออายุ ๒๐ ปีพ่อแม่ให้บวชเป็นพระอีก ได้ไปจำพรรษา^{๑๓}อยู่ที่วัดไชยนาถวราราม ที่อำเภอไชยวาน การศึกษาก็ไม่มีปัญหาอะไร เพราะเรียนจบนักธรรมตรี โท เอกมาแล้ว พอบวชแล้วจึงรู้จักวัดธรรมยุตในภายหลัง ในช่วงนั้นพระธรรมยุต และพระมหานิกายไม่ค่อยสามัคคีกัน ในครั้งนั้นหลวงปู่บุญจันทร์แต่ก่อนท่านอยู่บ้านจำปา บัดนี้ท่านมาสร้างวัดอยู่ที่บ้านน้อยหนองตุม อำเภอไชยวาน เมื่อบิณฑบาตสวนทางกันก็จำท่านได้

^{๑๓} พรรษา คือ สามเดือนในฤดูฝน เริ่มตั้งแต่วันเข้าพรรษา คือวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปจนถึงวันออกพรรษา คือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ การจำพรรษาหมายถึงการอยู่ประจำที่ตลอดระยะเวลา อายุพรรษนั้นจากจำนวนพรรษาที่ผ่านมารบตั้งแต่วันบวช ใช้กำหนดลำดับอาวุโส

ในวันต่อมาได้ออกไปเยี่ยมวัดป่าสันติกาวาส ไปสังเกตการณ์ในข้อวัตรปฏิบัติของท่าน ความเป็นระเบียบเรียบร้อยเหมือนเดิมหรือไม่ ไปเห็นไม้สีฟันอยู่ที่หลุมขยะก็จับขึ้นมาดู ก็เหมือนกันกับท่านอาจารย์สมใจอยู่ในสมัยที่เป็นเถรนั้น ในความรู้สึกขณะนั้นอยากบวชเป็นพระธรรมยุตเป็นอย่างมาก แต่ก็เป็นไปไม่ได้ เพราะฝ่ายมหานิกายในขณะนั้นกำลังจะกวาดล้างพระธรรมยุตให้หมดไปอยู่ พระทูลก็วางแผนใหม่ว่า เราต้องสึกจากมหานิกายก่อน แล้วจึงไปบวชเป็นพระธรรมยุตในภายหลัง

ในช่วงนั้นมีก้านั้นเพิ่งมีความชำนาญในการติดลูกคิดได้ดีมาก ไปสอนพระเถรภายในวัดให้ติดลูกคิดกัน พระทูลก็ไปสังเกตดูว่าเขาติดกันอย่างไร ก็ได้ไปฝึกติดกับพระเถรอื่นดูบ้าง ผู้สอนได้ตั้งสูตรในวิธีบวก เริ่ม $๑+๒+๓$ ไปถึง ๑๐ เขาทำให้ดูครั้งเดียวเท่านั้น ต่อไปพระทูลได้ติดตามก็ติดได้ในทันที ลบ คูณ และสูตรหาร เขาติดให้ดูสูตรละครั้งเท่านั้น พระทูลก็ฝึกติดตามได้ทั้งหมด จึงทำให้ครูสอนแปลกใจว่าติดได้ดี มีความเข้าใจรวดเร็วมาก ทั้ง ๔ สูตร คือ บวก ลบ คูณ หาร จะตั้งเลขในจำนวนเท่าไร ก็บวก ลบ คูณ หาร ในลูกคิดได้ทั้งหมด และมีความชำนาญในการติดลูกคิดได้ในวันเดียว พระทูลก็ได้เป็นครูสอนในกลุ่มที่เรียนด้วยกันอีกด้วย

ต่อมาพระทูลก็คิดสูตรบวกขึ้นมาใหม่ ไม่ต้องไปเอาสูตรของจีนอีกต่อไปแล้วไปซื้อ รางลูกคิดมาดัดแปลงไม่ให้เหมือนใคร ธรรมดาลูกคิดมีลูกอยู่สองด้านคือด้านละ ๒ ลูก และด้านละ ๕ ลูก แล้วมาดัดแปลง ด้านละ ๑ ลูก และด้านละ ๔ ลูกเท่านั้น คนอื่นเห็นเขาก็ว่าติดได้อย่างไร คนอื่นติดตามไม่ได้

ในช่วงขณะนั้น เสมียนโรงน้ำตาลมาเห็นความสามารถของพระทูล ในการคิดคำนวณเลขในสูตรต่างๆ เขามีความพอใจ จึงได้พุดกันในเรื่องงาน เขาจะลาออกจากแผนกหน้าที่เป็นเสมียน เขาขอร้องให้ไปทำงานแทนเขา ที่โรงน้ำตาลบ้านหนองหลัก จากนั้นก็ตัดสินใจลาสิกขา คิดว่าไปทำงานเอาเงินก่อน แล้วจึงไปบวชเป็นพระธรรมยุตในภายหลัง

มีเพื่อนจะลาสิกขาอยู่แล้ว ๔ คน ตื่นเช้ามาก็เข้าไปลาพระอุปัชฌาย์ พระอุปัชฌาย์เห็นพระทูลถือดอกไม้เข้าไปกับเพื่อน ๔ องค์ท่านรับขันธืให้ลาสิกขาได้ ส่วนพระทูล ท่านไม่ยอมรับขันธืให้ลาสิกขालะ เพราะท่านตั้งความหวังไว้ว่า พระทูลมีความสามารถหลายอย่าง มีความเหมาะสมในการปกครอง ต่อไปจะตั้งให้เป็นคณะปกครองสงฆ์ต่อไป ในที่สุดก็หลอกพระอุปัชฌาย์ลาสิกขาจนได้ ชาวบ้านมาเห็นทิดทูลตอนมาถวายอาหารเช้า พวกเขาร้องไห้พูดว่า เสียตาย หวังว่าอนาคตจะได้เป็นเจ้าของปกครองสงฆ์ต่อไป จากนั้นก็ไปสมัครงานเป็นเสมียนโรงงานน้ำตาล เขาก็รับเข้าทำงาน ให้เงินเดือนในครั้งแรกเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท และขึ้นเป็น ๒,๐๐๐, ๓,๐๐๐ ทำงานอยู่ได้ ๓ เดือน โรงงานน้ำตาลได้ถูกปิด ได้ทำงานเพียงสามเดือนเท่านั้น

จากนั้นพ่อแม่จะให้แต่งงาน ได้หาหญิงสาวไว้แล้ว ก็บอกกับพ่อแม่ว่าไปธุระที่เวียงจันทน์ก่อน การไปเวียงจันทน์ในครั้งนี้อยู่นานถึง ๓ เดือน เกือบได้เป็นลูกเขยที่เวียงจันทน์ แต่ก็เอาตัวรอดมาได้ กลับมาอยู่บ้านดงหวาย อ.บ้านผือ เพราะมีคนรู้จักกันในบ้านนี้ มีการวางแผนใหญ่ คือการทำสวนอ้อยส่งโรงงาน ทางที่ดินจัดให้ ๕๐ ไร่ และซื้อเพิ่มอีก ๕๕๐ ไร่ รวมเป็น ๖๐๐ ไร่ มีความตั้งใจไว้ว่า ถ้าไม่มีเงินล้านอยู่ในกำมือจะไม่ยอมแต่งงาน ใช้เงินจ้างคนงานไปถางป่าและปลูกอ้อยแล้ว

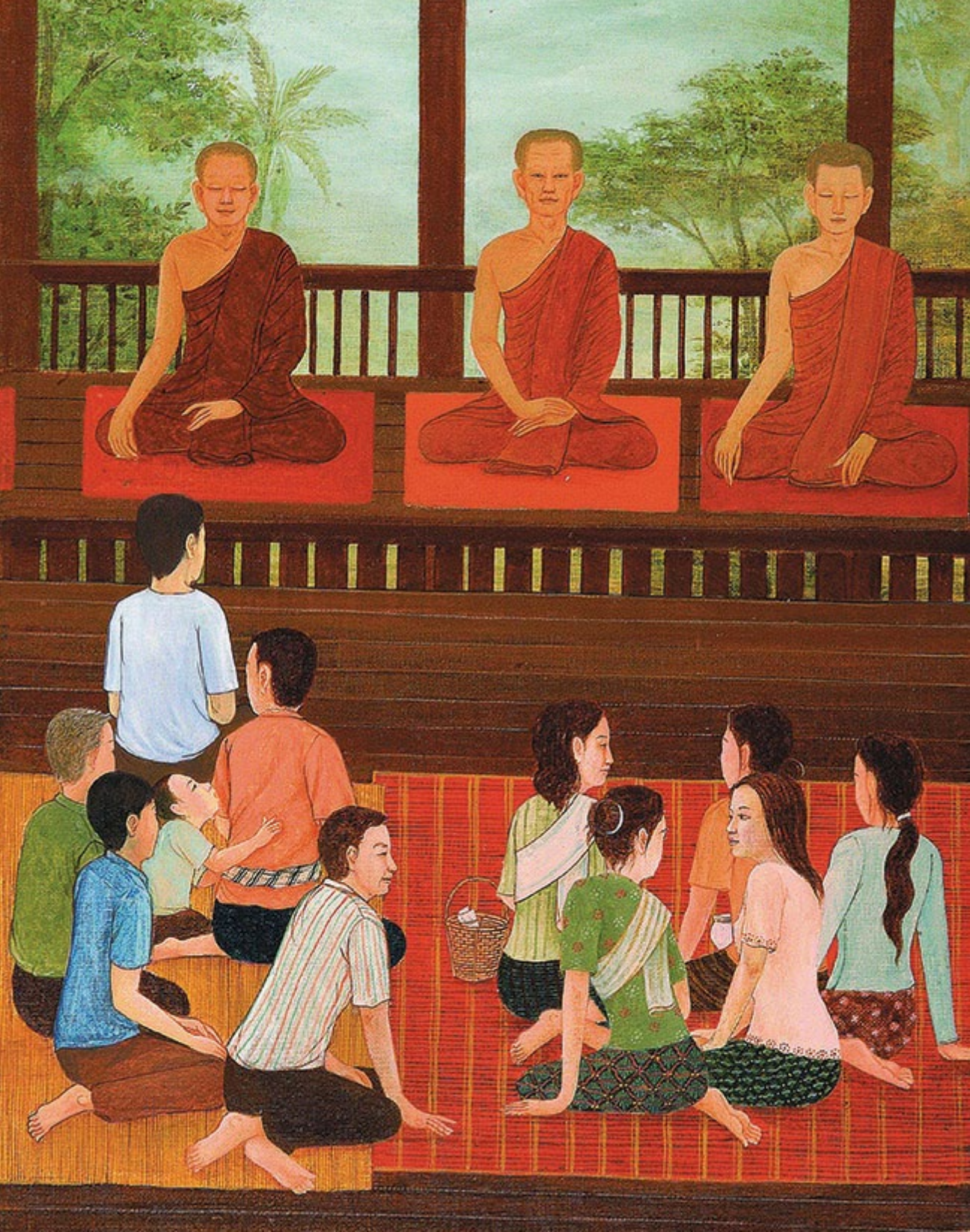
ในช่วงนี้เองทำให้ใจได้มีความเปลี่ยนแปลงไป มีคนงานมาถามว่า การมาทำงานใหญ่นี้มีครอบครัวหรือยัง ก็บอกว่ายังไม่มี ทำไมจึงไม่ยอมมี บอกว่ายังไม่เห็นผู้หญิงที่ถูกใจ ผู้หญิงที่ถูกใจต้องการอย่างไร บอกว่า ๑. เป็นผู้ไม่กินเนื้อดิบนับแต่ปลาขึ้นไป ๒. เป็นผู้มีศีล ๕ ประจําตัว ถ้าไม่มีหญิงใดใน ๒ ข้อนี้ จะไม่ยอมแต่งงาน แต่เขาก็ยืนยันว่ามีในหมู่บ้านนี้ จึงเกิดความสนใจที่จะไปดูผู้หญิงที่วานี้ แต่ก็พอดี ทิดหลงอยากจะไปเอาเลขในวันนี้ แต่ทิดทูลก็อยากไปดูหญิงสาวในบ้านนี้เช่นกัน จากนั้นก็พากันไปทำบุญในวันพระของวัดนั้น

ใจเปลี่ยนไปในทางบวช

เมื่อไปถึงวัดแล้ว ได้เห็นความสะอาดร่มรื่นในบริเวณวัด ใจเริ่มมีการเปลี่ยนไปในทางบวช จากนั้นก็ได้ขึ้นไปบนศาลาร่วมกันกับคณะศรัทธาทิ้งหลาย ในครั้งแรกคิดว่าจะไปดูหญิงสาวที่มาทำบุญในวันนั้น แต่ก็ได้ไปเห็นพระเณรที่นั่งอยู่บนศาลาดูแล้วมีความสํารวมสงบเสงี่ยมดี จึงทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ในขณะนั้นได้มองเห็นหลวงพ่อดูหนึ่งมีความสํารวมดีมาก นั่งอยู่ไม่มีความเคลื่อนไหวตัวไปมาแต่อย่างใด ข้าพเจ้านั่งเฝ้าใช้สายตาจับคู่ท่านอยู่ตลอดเวลา ท่านนั่งเรียบบริ้อยเหมือนกับหุ่นขี้ผึ้ง และพระเณรองค์อื่นๆก็มีความสํารวมเรียบบริ้อยดีพอสมควร ข้าพเจ้าจึงได้เกิดความคิดขึ้นมาว่า ที่เราเคยบวชมาแล้วนั้น เหมือนกับว่าเอาผ้าเหลืองคลุมต่อไม้เอาไว้เท่านั้น นี่เป็นวัดพระธรรมยุต ที่เราต้องการอยากจะบวชเป็นพระธรรมยุตอยู่แล้ว เราสึกออกมาก็ไปหลงทางให้เสียเวลาในทางโลกหลายปี บัดนี้เรามาพบวัดธรรมยุตแล้ว เราต้องบวชเป็นพระธรรมยุตอย่างแน่นอน

เราเกิดมาเป็นมนุษย์ทั้งชาติ จะไม่ทำให้เสียชาติเกิดเลย การบวชในครั้งนี้เราจะบวชตลอดไปตลอดชีวิต ความคิดครั้งแรกจะมาดูหญิงสาว ก็เป็นเรื่องของความฝันไป ในวันนั้นไม่ได้ดูหน้าหญิงสาวเลย ว่าหน้าตาเป็นอย่างไร ในวันนั้นก็กลับมาคิดทบทวนดูความตั้งใจของตัวเอง เริ่มต้นจากการลาสิกขามาแล้ว จะหาวัดพระธรรมยุตให้ได้ แต่บัดนี้เราได้มาพบวัดพระธรรมยุตแล้ว เราจะบวชเป็นพระธรรมยุตอย่างแน่นอน ถ้าบวชแล้วจะไม่กลับมาเป็นฆราวาสอีก

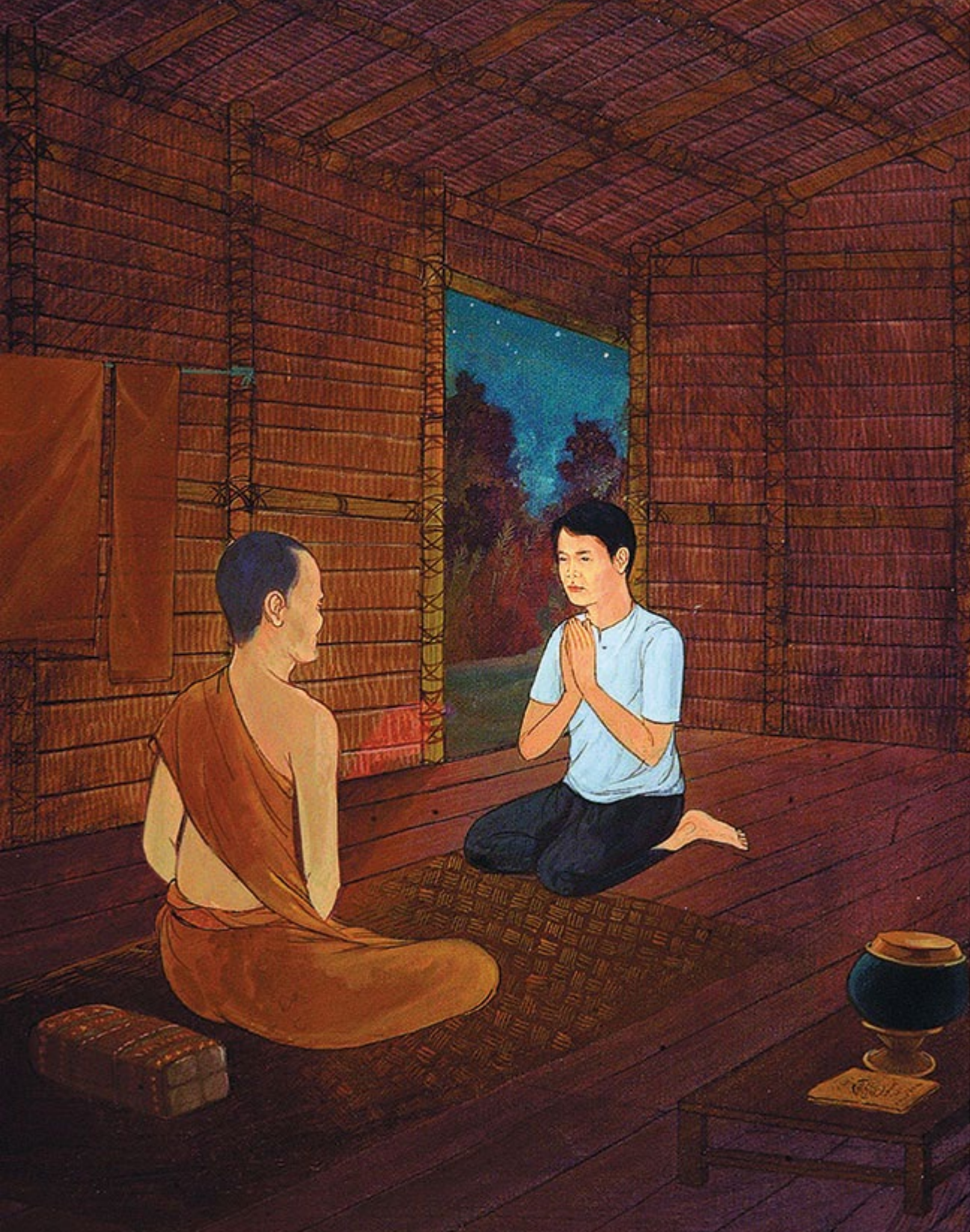

จะเป็นตายร้ายดีอย่างไรก็จะขอมอบกายถวายชีวิต ไว้กับผ้ากาสาหวัดสตรีจนตลอดวันตายอย่างแน่นอน

เมื่อคิดทบทวนไปมาหลายครั้งหลายหน ก็มีความกังวลขึ้นมาอีกอย่างหนึ่งว่า ถ้าบวชแล้วบางทีอาจเกิดความคิดสงสัยในทางโลกขึ้น จะไม่มีข้อมูลแก้ตัวเลยวาทางโลกเป็นอย่างไร ความคิดนี้จะเข้าข้างตัวเองอยู่บ้าง แต่ก็ไม่เป็นไร พระพุทธเจ้าก็เคยได้ผ่านในทางโลกมาแล้ว นี่เราก็เอาแบบอย่างของพระพุทธเจ้าดูบ้าง จากนั้นก็คิดวางแผนเสียใหม่ เพื่อให้หายความสงสัยในทางโลก แต่ก็คิดตั้งใจไว้ว่าทางโลกเป็นเพียงทางผ่านเท่านั้น ได้ตั้งใจไว้และสัญญากับตัวเองไว้ว่า เราไม่ยอมเอาชีวิตไปตายอยู่กับฆราวาสอย่างแน่นอน ในที่สุดก็เสียรู้ให้กับกิเลสตัวนี้จริงๆ ถึงจะเสียรู้เราก็ไม่ล้มตัว ใช้ปัญญาสอนตัวเองอยู่เสมอว่า เราจะได้อยู่สร้างโลกตลอดไป จึงให้สัจจะกับตัวเองว่า เป็นลูกผู้ชายนะ ในช่วงนั้นยังไม่รู้จักในคำว่าภาวณาแต่อย่างใด แต่ก็ได้อ่านในตำราพอรู้อยู่ว่า การภาวณาปฏิบัติเท่านั้น แต่หลักวิธีการในการปฏิบัตินั้นไม่เข้าใจเลย เพราะเข้ามาอยู่ในที่นี้ไม่กี่วัน การปรับตัวเข้ากับครอบครัวเขาก็ยังไม่เรียบร้อยดี และตัวเองก็ไม่เคยมีชีวิตคู่มาก่อน ต้องรู้วิธีการทำใจของตัวเอง

ในวันหนึ่งเป็นวันพระ หลวงพ่อบุญมาสั่งว่า ทูล คำในวันนี้ออกมาหาด้วยนะ เมื่อได้รับคำท่านแล้วก็มาตามคำนัดหมาย เวลาประมาณ ๖ โมงเย็น เมื่อมาถึงกุฏิ ทานกำลังเดินจงกรมอยู่ ท่านเห็นหน้าเราไปท่านก็เดินขึ้นกุฏิ เราก็ขึ้นตามไป ยังไม่ได้พูดคุยอะไรท่านก็ลงนอน แล้วพูดขึ้นมาว่า จับเส้นให้หน่อย ตัวเองจับเส้นไม่เป็นเลย เพียงจับไปมาตามขาท่าน จากนั้นท่านก็บอกว่าพอ แล้วก็ลุกขึ้นนั่ง มีประโยคแรกที่พูดออกมาว่า อยากรฟังเทศน์ใหม่ ก็ตอบท่านไปว่าอยากฟังครับ ท่านว่าตั้งใจฟังนะ เกิดดับ, เกิดดับ ท่านถามว่าฟังรู้เรื่องไหม ตอบท่านว่า รู้ครับ ท่านก็เทศน์ต่ออีกว่า เกิดดับ เอาละกลับบ้านเสีย

เมื่อทิดทูล ได้ฟังธรรมประโยคสั้นๆ เพียงเกิดดับเท่านั้น เกิดความซาบซึ้งในใจเป็นอย่างมาก ใจมีความเบิกบานเิบอิมในธรรมจนบอกไม่ถูก เหมือนอะไรสัก

อย่างหนึ่งมาบังตาลใจให้เข้าไปในธรรม เหมือนเกิดความเข้าใจรู้เห็นในเรื่อง การเกิดดับทั้งหมด จากนั้นก็กราบลาท่านกลับบ้าน เมื่อลงจากกุฏิท่านมา เกิดความ รู้สึกว่าปัญญาได้เกิดความเข้าใจกระจ่างแจ้ง รู้เห็นในสิ่งที่เกิดดับทั้งหลาย ว่าใน โลกนี้มีแต่การเกิดดับทั้งนั้น ไม่ว่าสิ่งนั้นจะมีวิญญาณครอง และสิ่งไม่มีวิญญาณครอง สิ่งทั้งปวงเกิดขึ้นแล้ว ตั้งอยู่ชั่วขณะแล้วก็ดับไปเท่านั้น

บ้านกับวัดห่างกันประมาณ ๑ กิโลเมตรแต่ก็ต้องเดินหลายชั่วโมง เพราะ เพลิดเพลินในการใช้ปัญญาพิจารณาในเรื่องการเกิดดับ ยืนบ้างเดินบ้าง สิ่งที่เกิดดับ โลกนี้มีอะไรบ้าง ปัญญาจะรู้เห็นทั้งหมด ทั้งรู้เห็นว่า เหตุให้เกิดเป็นอย่างไร เหตุให้ดับเป็นอย่างไร มีความรู้ความเข้าใจอย่างหมดสิ้น มาคิดแปลกใจของตัวเองว่า ในความคิดอย่างนี้เกิดขึ้นกับเราอย่างไร ทำไมเราจึงคิดเรื่องการเกิดดับได้ละเอียด ถึงขนาดนี้ แต่ก่อนมาเราไม่เคยคิดในสิ่งเหล่านี้เลย ยิ่งคิดพิจารณาในเรื่องเกิดดับ เท่าไร ความรู้เห็นก็ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง มีความรู้เห็นและเข้าใจได้อย่าง ชัดเจน สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ สิ่งที่เกิดขึ้นจากมนุษย์สร้างขึ้นมาก็ดี ก็มีการ เกิดดับด้วยกันทั้งสิ้น แม้ตัวเราเองที่เกิดขึ้นมาแล้วก็ต้องดับไปเช่นกัน

เมื่อไปถึงบ้านแล้วก็นอนคิดตรึกตรองในสิ่งที่เกิดดับอย่างต่อเนื่อง โลกนี้ ทั้งหมดมีแต่สิ่งที่เกิดดับด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น บางอย่างก็เกิดขึ้นช้าและดับช้า บางอย่างเกิดขึ้นเร็วและดับเร็ว บางอย่างเกิดขึ้นช้าดับเร็ว บางอย่างเกิดขึ้นเร็วดับช้า การเกิดขึ้นช้าเกิดขึ้นเร็ว และการดับช้าดับเร็ว นั้นขึ้นอยู่กับธรรมชาติในตัวมันเอง เหมือนมนุษย์เราหรือตลอดทั้งหมู่สัตว์ดิรัจฉานทุกประเภท เมื่อเกิดขึ้นในวันเดียวกัน ก็มีการตายช้าตายเร็วต่างกัน ไม่มีสิ่งใดในโลกนี้เกิดพร้อมกันตายพร้อมกันได้ นี่ก็ เป็นเหตุปัจจัยของแต่ละบุคคล

เมื่อคิดพิจารณาในเรื่องการเกิดดับอยู่นั้น เหมือนกับชีวิตเราจะอยู่ต่อไปอีก ไม่นานมันก็จะดับไป ก็สอนตัวเองต่อไปว่า ในเมื่อรู้ตัวว่าจะดับไปอยู่อย่างนี้ เราจะ มามัวเมาประมาทในชีวิตนี้อยู่ทำไม ความดีที่เราจะรีบสร้างในขณะที่เรามีชีวิตอยู่

เราก็ต้องรีบทำ เพราะโอกาสเรามีอยู่แค่ลมหายใจเข้าออกเท่านั้น เมื่อลมหายใจหมดไปเมื่อไร โอกาสในการสร้างความดีก็จะสิ้นสุดลงในทันที ในคืนนั้นไม่ได้หลับเลย มีแต่คิดเพลิดเพลินในเรื่องการเกิดดับอยู่ตลอดทั้งคืน ตื่นขึ้นมาในวันใหม่ ก็คิดพิจารณาในเรื่องการเกิดดับต่อเนื่องกันไป ยิ่งคิดพิจารณาเท่าไรก็ยิ่งมีความเข้าใจในเรื่องการเกิดดับมากขึ้นเท่านั้น และยังมีความเข้าใจในตัวเองว่า นี่เป็นความคิดความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรมแล้วอย่างถูกต้องชัดเจน จึงเป็นปัญญาความเห็นชอบอย่างแท้จริง

ในวันต่อมา ได้ยินผู้ปฏิบัติภาวนาพูดกันว่า จิตมีความสงบเป็นอย่างนั้น อาการของจิตเป็นลักษณะนี้ เกิดมีความสุขกายสุขใจเป็นอย่างนี้ เมื่อถามเขาเรื่องการทำสมาธิ เขาก็ให้คำตอบเหมือนกันทุกคน นั่นคือนึกคำบริกรรมว่า พุทโธ เหมือนกัน ในขณะที่หายใจเข้านึกว่า พุท ในขณะที่หายใจออกนึกว่า โธ ให้มีสติตั้งมั่นระลึกรู้อยู่กับพุทโธเท่านั้น ห้ามไม่ให้ส่งใจไปภายนอก และห้ามคิดในเรื่องอะไรทั้งสิ้น แต่ก็ยังไม่แน่ใจว่า ที่เขาพูดมานั้นเป็นความจริงหรือไม่ จากนั้นก็ออกไปถามกับหลวงพ่อบุญมาให้เข้าใจ ที่เขาพูดเรื่องการทำสมาธิทำอย่างนี้ถูกต้องหรือไม่ ท่านก็พูดว่า การทำสมาธิที่เขาพูดกันนั้นถูกต้องแล้ว ท่านก็แนะวิธีเพิ่มเติมในวิธีทำสมาธิให้เล็กน้อย จากนั้นเมื่อกลับมาถึงบ้านก็เริ่มทำสมาธิในทันที เมื่อทำสมาธิในคืนแรกก็ได้ผลในคืนนั้น จิตมีความสงบนิ่งอย่างแน่วแน่เป็นอย่างดี มีความสุขกายสุขใจเป็นอย่างมาก จากนั้นมาก็ทำสมาธิทุกวัน จิตก็มีความสงบแน่วแน่ในทุกครั้ง และสงบได้เร็วด้วย

แต่นิสัยเคยได้ฝึกปัญญามาก่อนก็ยังฝังอยู่ในใจ ต่อไปในเมื่อทำสมาธิพอจิตมีความตั้งมั่นได้แล้ว ก็ชอบอยากจะคิด ก็เอาเรื่องการเกิดดับที่เคยคิดมาก่อนนั้นมาคิดพิจารณาเชื่อมโยงต่อกับสมาธิความตั้งมั่นได้เลย ในช่วงนั้นหลวงพ่อบุญมาไม่เคยสอนการเจริญวิปัสสนาให้เลย ตัวเองก็ยังไม่รู้ว่า วิธีการเจริญวิปัสสนานั้นเป็นอย่างไร ก็มี ความแปลกใจอยู่ว่า ทำสมาธิจิตมีความตั้งมั่นนิดเดียว ใจชอบคิดตรึกตรองในเรื่องการเกิดดับอยู่เสมอ ยิ่งมีการพิจารณาเรื่องการเกิดดับมากขึ้นเท่าไร ใจ

ก็เกิดความรู้แจ้งชัดเจมมากขึ้น มีความแยกคาย หายความสงสัยในสิ่งที่เราเคยยึดติดไปได้ ทำให้ใจเกิดศรัทธามีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติมากขึ้น มีความเชื่อมั่นในพระพุทเจ้า มีความเชื่อมั่นในพระธรรม มีความเชื่อมั่นในพระอริยสงฆ์มากขึ้น และมีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติของตนว่า เป็นวิธีที่ถูกต้องในมรรคผลนิพพานแล้ว

ในวันต่อมา ได้ไปเล่าวิธีการปฏิบัติ และผลของการปฏิบัติ ให้หลวงพ่อบุณมาฟัง ท่านก็พูดหนักแน่นว่า ถูกแล้วๆ ให้ทำอย่างนี้อยู่บ่อยๆ จิตก็จะค่อยวางในสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่นไปเอง ท่านสั่งว่าให้พิจารณามีความขยันหมั่นเพียรอยู่เสมอ ทุกอย่างให้เป็นไปในการเกิดดับ พิจารณาลงสู่ไตรลักษณ์ คือ อนิจจังความไม่เที่ยง ทุกขังความเป็นสิ่งที่ทุกข์กายทุกข์ใจ และพิจารณาให้รู้เห็นในเหตุให้เกิดทุกข์ด้วย ให้พิจารณาในอนาคตว่า เป็นสิ่งที่หมดสภาพจากของเดิมไป ว่าไม่มีสิ่งใดเป็นสัตว์เป็นบุคคลตัวตนเราเขาแต่อย่างใด

จากนั้นก็เพิ่มความตั้งใจพิจารณามากขึ้น ก็รู้ยู่ว่าการงานที่ทำประจำวันมีอยู่มาก จะไปนั่งนึกคำบริกรรมทำสมาธินานๆนั้นไม่ได้ ถ้าจะทำสมาธิก็อยู่ในช่วงพักงานเท่านั้น จากนั้นก็จะจับด้ามจับด้ามขวานทำงานต่อไป ในช่วงขณะทำงานอยู่นั้น ก็ใช้ปัญญาพิจารณาในเรื่องความเกิดความดับ ให้เป็นไปในอนิจจัง ทุกขังอนัตตา อยู่เสมอ ทำงานไปด้วยพิจารณาไปด้วย ทำให้ใจมีความเพลิดเพลินในธรรมไปในตัว หาอุบายธรรมต่างๆมาเป็นอุบายปัญญาอยู่เสมอ และใช้ปัญญาสอนตัวเองอยู่ในขณะนั้น นี่เราทำไม่จึงมาหลงมงายติดอยู่ในโลกอย่างนี้ ในวัตถุสมบัติทั้งหลายนี้ ไม่มีสิ่งใดเป็นของเราแม้แต่น้อยเลย แม้ตัวเราเองก็ไม่มีตัวของเราเอง ทุกสิ่งเป็นเพียงอาศัยกันอยู่เท่านั้น อีกไม่กี่วันก็จะแตกสลายจากกันไป ไม่มีสิ่งใดอยู่คงทนตลอดไปได้แต่อย่างใด

แม้แต่พืชผลที่ได้มาจากการเพาะปลูกทั้งหมดนี้ ก็ล้วนแต่มีความไม่เที่ยงอยู่ในตัวของมันเอง และมีการเกิดดับอยู่ในตัวมันเองทั้งนั้น นี่เราจะมาเอาวัตถุธาตุของโลกอะไรมาเป็นของของตนได้เล่า วัตถุธาตุของโลกนี้ไม่มีสิ่งใดเป็นสาระแก่นสาร

แต่อย่างไร เพียงเอามารักษาาก่อนธาตุ^{๑๔}ให้อยู่ได้ไปเป็นวันต่อวันเท่านั้น ธาตุชั้นที่อาศัยธาตุภายนอกอยู่ชีวิตก็พอมืออยู่ได้ไม่นาน ธาตุชั้นนี้ก็จะดับไปตามเหตุปัจจัยในตัวมันเอง ถ้าเป็นเพียงอย่างนี้ ทำไมตัวเองจึงได้มาหลงติดกับวัตถุสมบัติเหล่านี้ วัตถุธาตุทั้งหลายนี้เป็นของประจำโลก ไม่มีใครมายึดเอาเป็นของของตัวเองได้เลย ตัวเองก็เป็นสัตว์โลก^{๑๕} เพียงมาอาศัยกินวัตถุธาตุของโลกเท่านั้น โลกนี้มีความเป็นอยู่อย่างนี้ และจะอยู่อย่างนี้ต่อไปในอนาคตไม่มีที่สิ้นสุดลงได้ ถ้าหากเรา มาเกิดใหม่อีก ก็จะมาหากินอยู่ในโลกนี้อีก จะไม่มีที่สิ้นสุดได้เลย

ฉะนั้น การปฏิบัติธรรม ถ้าเรามีสติปัญญาที่ดี จะไม่มีอุปสรรคในการปฏิบัติ แต่อย่างไร จะภาวนาปฏิบัติอยู่ที่ใดก็ได้ ไม่ต้องเลือกกาลสถานที่แต่อย่างไร แม้แต่ทำงานก็ปฏิบัติได้ ถ้าสติปัญญาเราดี มองดูในสิ่งใดก็ทำความเข้าใจว่า สิ่งนั้นเป็นของเกิดขึ้น และจะดับไปในไม่ช้า หรือใช้ปัญญาพิจารณาให้รู้เห็นว่า ของทุกอย่างในโลกนี้มีแต่สิ่งตกอยู่ใน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ด้วยกันทั้งนั้น ถ้าพิจารณาในลักษณะนี้ อยู่ให้ถือว่าเราใช้ปัญญาพิจารณาถูกทางแล้ว อย่าไปสงสัยว่าตัวเราปฏิบัติผิดแต่อย่างไร

ถ้าพิจารณาในสิ่งใดให้เป็นไปในไตรลักษณ์อยู่ นั่นคือความถูกต้องในการใช้ปัญญาพิจารณาแล้ว เป็นแนวทางการปฏิบัติอย่างถูกต้องที่แท้จริง ข้าพเจ้าเองก็ได้รับผลของการปฏิบัติโดยวิธีนี้มาแล้ว จึงได้ชี้แนะในวิธีนี้แก่พวกเราทั้งหลายให้พวกเราได้นำไปปฏิบัติต่อไป ไม่ใช่จะมานึกคำบริกรรมทำสมาธิแต่เพียงอย่างเดียว แต่ก็ไม่ละทิ้งสมาธิ เมื่อมีเวลาว่างก็ต้องทำใจพักผ่อนในสมาธิไปบ้างตามกาลเวลานั้นๆ

แต่ส่วนใหญ่แล้วต้องใช้ปัญญาพิจารณาในสิ่งที่เกิดดับอยู่เสมอ อุกายทั้งหลายที่จะนำมาประกอบกับปัญญานั้น ต้องเป็นอุบายในเหตุผลของตัวเอง ถ้าฝึกตัวเอง

^{๑๔} กายประกอบไปด้วยธาตุทั้ง ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ

^{๑๕} สัตว์โลกในพุทธศาสนาหมายถึง สิ่งที่มีชีวิต มีขันธ ที่ยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ใน ๓ ภพ คือเกิดใน ๓๑ ภูมิ: ออบายภูมิ ๔ (นรก ตีรจันดาน เปรต อสุรกาย) กามสุคติภูมิ ๗ (มनुสสุภูมิ ๑ และ เทวภูมิ ๖) รูปภูมิ ๑๖ (ภูมิของ รูปพรหม) และ อรูปภูมิ ๔ (ภูมิของอรูปพรหม)

ได้อย่างนี้จึงเป็นผู้ไม่จนมุม เมื่อมีปัญหาอะไรเกิดขึ้น ต้องใช้ปัญญานี้แก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ต้องฝึกปัญญาให้มีความฉลาดรอบรู้ด้วยตัวเอง จึงจะแก้ปัญหาได้ทันต่อเหตุการณ์ จึงเรียกได้ว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตนโดยแท้

อุบายที่ข้าพเจ้านำมาประกอบปัญญานั้น เอาวัตถุธสมบัติของตัวเองมาเป็นหลักยืน เพราะวัตถุธสมบัติเป็นธาตุที่หยาบ และเป็นวัตถุธาตุที่เกิดมาภายหลัง เมื่อปัญญาเรายังหยาบก็เอาสิ่งที่หยาบๆพิจารณาไปก่อน จนให้เกิดความเคยชิน และทำให้เกิดความแยกกายภายในใจได้ แล้วน้อมเอาวัตถุธาตุภายนอกเข้ามาประกอบกันกับธาตุภายในคือธาตุสี่ มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ พิจารณาให้เห็นความไม่เที่ยงเหมือนกับธาตุภายนอก ให้รู้เห็นเป็นสามัญลักษณะธาตุ ให้รู้เห็นธาตุภายในและธาตุภายนอกอยู่ในสภาพเดียวกัน คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยง ถ้ายึดถือว่าเป็นของของเราเมื่อไร ใจจะเกิดความทุกข์ขึ้นมาในสิ่งเหล่านั้น จะอยู่ในที่ไหนแห่งใดก็ใช้ปัญญาพิจารณาในวัตถุธสมบัติ และธาตุทั้งสี่ให้เป็นไปตามไตรลักษณ์ได้ เพราะเป็นรูปธรรมที่มองเห็นด้วยตาเนื้ออย่างหยาบ การใช้ปัญญาพิจารณาเป็นอุบายให้รู้เห็นเป็นตาภายใน เรียกว่าตาใจนั่นเอง

ถ้าใจเรามีปัญญารอบรู้ตามความเป็นจริงเมื่อไร ใจย่อมมีความฉลาดรอบรู้มากขึ้น ไม่ต้องให้คนอื่นตัดสินให้ ตัวเราเองตัดสินความผิดถูกของตัวเองได้ จะไปฟังคำตัดสินของคนอื่นทำไม ส่วนใหญ่ผู้ปฏิบัติชอบไปให้คนอื่นตัดสินให้ ถ้าผู้ตัดสินมีความรู้ความเข้าใจดีพอ ก็ตัดสินได้อย่างถูกต้อง ส่วนมากจะตัดสินกันไปตามตำรา คิดว่าต้องเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ไป จะไม่ถูกกับความหมายของผู้ปฏิบัติแต่อย่างใด ส่วนใหญ่จะเข้าใจกันไปตามตำราว่า ธรรมหมวดนั้นก็รู้ ธรรมหมวดนั้นก็เข้าใจ ในบางครั้งการเกิดขึ้นจากการปฏิบัติ จะไม่เป็นไปตามความรู้ในตำราเลย เพราะความรู้ในตำรา เพียงจำเอาชื่อของธรรมมารู้เท่านั้น เมื่อตัวธรรมเกิดขึ้น เราจะไม่รู้เลยว่านี่คืออะไร เรียกว่ารู้แต่ไม่เห็น หรือเห็นอยู่แต่ไม่รู้

ฉะนั้น ต้องฝึกรู้ฝึกเห็นให้กันไปพร้อมกัน รู้ในธรรมใดต้องเห็นในธรรมนั้น เห็นในธรรมใดต้องรู้ในธรรมนั้น จึงเรียกได้ว่ารู้จริง เห็นจริง ได้อย่างถูกต้อง ถ้ารู้ไม่ได้ผ่านจากความเห็นมา ความรู้นั้นอาจรู้ผิดไปได้ เห็นในสิ่งใดมา ถ้าไม่รู้ก็อาจเห็นผิดได้เช่นกัน ฉะนั้น ความรู้และความเห็นต้องมีความสัมพันธ์กันเนื่องถึงกัน จึงเป็น ญาณทัสสนะ รู้แล้วต้องเห็น ทัสสนญาณ เห็นแล้วต้องรู้ ถ้าผู้ปฏิบัติได้รับผลจากการปฏิบัติมาอย่างนี้ พุทโธ เริ่มก่อตัวขึ้นแล้ว

ใจหลงติดอยู่กับต้นมะม่วง

ในช่วงที่ข้าพเจ้าใช้ปัญญาพิจารณาในสมบัตಿಯ่างอื่นมาแล้ว ใจได้ละถอน ปล่อยวางในสมบัติทุกอย่างมาแล้ว แต่ในความรู้สึกในส่วนลึกของใจแล้ว เหมือนมีอะไรสักอย่างหนึ่งมาขัดขวาง มาใช้ปัญญาพิจารณาทบทวนหลายครั้งก็ค้นหาไม่พบ อยู่นั่นเอง ไม่รู้ว่าเป็นสมบัติส่วนไหน ในวันหนึ่งประมาณ ๔ โมงเย็น ได้เดินไปในสวน ไปเห็นต้นมะม่วงที่ได้มาจากเพื่อนเกษตรอำเภอ เป็นมะม่วงพันธุ์ดีมาก มีความ หวานเหนียวเป็นพิเศษ ได้ปลูกเรียงกันไว้ ๕ ต้นเพื่อเป็นสายพันธุ์ต่อกิ่งปลูกให้มากขึ้น พอสายตาได้มองเห็นต้นมะม่วงสูงประมาณศอกกว่าเท่านั้น ก็ได้มีความรู้สึกเกิดขึ้น ภายในใจขณะนั้น ใจมีความดึงดูดกันกับต้นมะม่วงนั้นอย่างรุนแรงมาก ใจจึงเกิดความยินดีผูกพันกับต้นมะม่วงนั้นอย่างเหนียวแน่น อย่างเห็นได้ชัดทีเดียว จึงได้ร้อง ตะโกนขึ้นดังๆในใจว่า วัตถุสมบัติทั้งหลายของโลกได้มารวมตัวกันอยู่ในต้นมะม่วงนี้ มีความรู้สึกภายในใจอย่างเห็นได้ชัดเลยทีเดียว จึงนั่งลงทำความเข้าใจกับตัวเองว่า ถ้าเราตายในขณะนี้ ใจจะต้องมาเกิดเป็นหนอนอยู่กับต้นมะม่วงนี้แน่นอน ถ้าใจได้ ตัดขาดจากต้นมะม่วงนี้ได้เมื่อไร กระแสใจที่ห้วงในสมบัติของโลกก็จะขาดออกจากใจ ในขณะนี้อย่างแน่นอน

จากนั้นก็นั่งใช้ปัญญาพิจารณาต้นมะม่วงนั้น ให้ลงสู่การเกิดดับ และลงสู่ ไตรลักษณ์อย่างจริงจัง แล้วโอปนโยโก น้อมเอาต้นมะม่วงนั้นเข้ามาหาตัวเอง ใช้ปัญญาพิจารณาในการเกิดดับของธาตุสี่ พิจารณาธาตุสี่ให้เป็นไปในอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา น้อมกันไปมาให้เป็นสามัญลักษณะธาตุ ต้นมะม่วงก็เป็นธาตุ ธาตุสี่เราก็เป็น

ที่อาศัยของใจชั่วขณะ ตันมะม่วงก็เกิดขึ้นมาอยู่ได้ชั่วขณะ ทั้งตันมะม่วงทั้งธาตุสี่
อีกไม่นานก็จะสลายทับถมอยู่ในแผ่นดินนี้แน่นอน ร่างกายนี้เป็นของไม่เที่ยง
ตันมะม่วงก็เป็นของไม่เที่ยง ใจมีความทุกข์ก็เพราะว่ามายึดติดอยู่กับตันมะม่วงนี้
ร่างกายคือธาตุสี่นี้ก็เป็นอนัตตา ตันมะม่วงก็เป็นอนัตตาเช่นกัน ตันมะม่วงก็จะตาย
ทับถมแผ่นดินกลายเป็นดินไป จะไม่เป็นตันมะม่วงขึ้นมาอีกแต่อย่างใด ทั้งธาตุสี่เรา
ทั้งตันมะม่วง ก็จะต้องผุพังเน่าเปื่อยกลายเป็นดินนี้ทั้งหมด

เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาอยู่อย่างนี้ซ้ำๆ ซากๆ ใจก็เกิดความรู้เห็นตาม
ความเป็นจริงขึ้นมาว่า ของทุกอย่างย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดา และจะต้องดับไปเป็น
ธรรมดา เมื่อมารู้จริงเห็นจริงด้วยปัญญาอันชอบแล้ว กระแสใจที่เคยยึดติดอยู่กับ
ตันมะม่วงนั้นก็ขาดกระเด็นออกจากใจในทันที ไม่มีใจและตันมะม่วงเชื่อมโยง
ต่อกันอีกเลย

จากนั้นก็นึกขึ้นมาได้อีกว่า ยังมีมะม่วงอีกต้นหนึ่ง ที่ปลูกไว้ในจุดที่ห่างกัน
เป็นพันธุ์ที่ดีที่สุดปลูกเอาไว้เป็นพิเศษ จึงได้เดินไปดู พอสายตาทะลุตันมะม่วง
เท่านั้น ในความรู้สึกทางใจมีกระแสดึงดูดแรงมากกว่าต้นที่ผ่านมา เหมือนกับว่า
ความเหนียวแน่นในระหว่างใจกับตันมะม่วงนั้น มีความยึดติดกันอย่างแนบแน่นเลย
ทีเดียว จากนั้นก็เริ่มใช้ปัญญาพิจารณาเหมือนที่เคยพิจารณามาแล้ว ในขณะนั้น
เวลาจวนค้ำมีด พิจารณาเท่าไรก็ไม่ทำให้ใจเกิดความแยกคลายและปล่อยวางแต่
อย่างใด อุบายเคยพิจารณาได้ผลมาแล้ว แต่บัดนี้ไม่ได้ผลเลย จึงกลับขึ้นที่บ้าน
ไปนั่งสมาธิพอใจตั้งมั่นได้ ก็ใช้ปัญญาพิจารณาต่อไป ใจก็ยังมีความผูกพันยึดติดอยู่
กับตันมะม่วงนั้นอย่างเหนียวหนึบเลยทีเดียว ไม่มีการละถอนในตันมะม่วงนั้นแต่
อย่างใด

ต่อมาในวันที่สอง ก็ใช้ปัญญาพิจารณาในตันมะม่วงนี้อีก ใจก็ยังยึดติดอยู่กับ
ตันมะม่วงตามเดิม ในคืนที่สองนี้ ทำสมาธิความตั้งใจมั่นได้แล้ว ก็ใช้ปัญญาพิจารณา
ต่อไป ในเมื่อใช้ปัญญาพิจารณาไปนานๆก็เหนื่อยในการคิด จึงได้หยุดพักในสมาธิ

ไปด้วย ในเมื่อออกจากสมาธิแล้วก็ใช้ปัญญาพิจารณาต่อไป ในหลักการที่ใช้พิจารณาก็เป็นอุบายเดียวกัน ในขณะนั้นได้ใจตัวเองไปพร้อมๆกัน รู้สึกว่ามีความละเอียดเป็นอย่างมาก และปัญญาก็มีความละเอียดเช่นกัน ในขณะนั้นได้รู้เห็นการเกิดดับของธาตุสี่ และรู้เห็นการเกิดดับของต้นมะม่วงได้อย่างชัดเจน

ในเวลาประมาณเที่ยงคืนเท่านั้น จิตก็ได้ตัดกระแสขาดจากต้นมะม่วงปั๊บ เดียวเท่านั้น ก็รู้ตัวเองได้ทันทีว่า อยู่ในฐานะอะไร ความเข้าใจในความเป็นจริงว่าสมบัติทุกสิ่งในโลกนี้ได้สิ้นสุดกันเพียงเท่านี้ ไม่มีสมบัติอื่นใดที่จะให้เกิดความหลงว่าเป็นของของเราอีกต่อไป ในอดีตที่ผ่านมา ใจเคยยึดติดในสมบัติมาแล้ว และได้ยึดติดจนถึงปัจจุบัน ณ บัดนี้ ความยึดติดผูกพันได้กลายเป็นความฝันไปเสียแล้ว นับแต่บัดนี้เป็นต้นไป ในคำว่าสมบัติที่จะเป็นของของเราจะไม่มีอีกต่อไป

ฉะนั้น การปฏิบัติในวิธีใช้ปัญญาพิจารณา ประกอบกับการทำสมาธิตั้งใจมั่นนี้ จึงเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดในยุคปัจจุบัน ใช้วิธีพิจารณาในเรื่องการเกิดดับในสรรพวัตถุธาตุทั้งหลาย ให้เป็นไปใน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งธาตุภายในและธาตุภายนอก ไกลไกล หยาบละเอียด ทั้งสิ่งมีวิญญาณครอง และสิ่งที่ไม่มีวิญญาณครอง ต้องพิจารณาให้รู้เห็นในเหตุและปัจจัยในสิ่งนั้นให้ชัดเจน เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่อยู่ในความบังคับบัญชาของเราอยู่แล้ว ไม่ว่าจะสิ่งที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจ ทุกอย่างจะต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของตัวมันเอง

ในคืนนั้นมีแต่ความสุขใจ ที่เราได้เข้ากระแสในพระนิพพานนี้ได้แล้ว ในคืนนั้นใจได้รับผลจากการปฏิบัติตลอดคืน และรู้ชัดภายในใจว่า นับแต่บัดนี้เป็นต้นไป ไม่มีสิ่งใดในโลกนี้จะทำให้ใจเกิดความโลภได้ เพราะกิเลสตัวโลภภายในใจ ได้ถูกปัญญาทำลายไปแล้ว จึงไม่มีตัวโลภ และไม่มีสิ่งที่จะให้โลภอีกต่อไป ใจไม่มีภาวะในวัตถุสมบัติทั้งหลายในโลกนี้อีกต่อไป ใจได้ปล่อยวางในวัตถุสมบัติทั้งหลายได้อย่างสิ้นเชิง สมบัติที่มีอยู่ก็ตาม หรือหามาเพิ่มใหม่ก็ตาม เป็นเพียงธาตุที่อาศัยในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น แม้ธาตุขั้นที่ใจเคยเข้าใจผิดได้ยึดติดว่าเป็นตัวตนของเรา ก็เป็นเพียง

พูดกันไปตามสมมติโลกเท่านั้น ส่วนความจริงที่เป็นอนัตตา ก็ยังเป็นความจริง ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด จะสมมติว่าสัตว์เป็นบุคคลก็เป็นได้เพียงสมมติเท่านั้น

คำว่า สักกายทิฏฐิ ความเห็นในรูปรูปร่างคือธาตุสี่ของตัวเอง หรือธาตุสี่ของคนอื่นสัตว์อื่น ก็รู้เห็นได้ชัดว่าต้องเป็นไปใน อนัตตา ด้วยปัญญาอย่างชัดเจน การเกิดดับของธาตุก็ต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยในตัวมันเอง ไม่มีข้อบังคับใดห้ามไม่ให้แก่และห้ามไม่ให้ตายได้เลย คำว่าละ สักกายทิฏฐิ หมายถึงละความเห็นผิดภายในใจเอง แต่ก่อนใจมีความเห็นว่า รูปรูปร่างนี้เป็นตัวเรา เมื่อมาเข้าใจว่าเป็นรูปธาตุที่อาศัยชั่วคราวแล้วอย่างนี้ มีความรู้เห็นชัดอย่างแจ่มแจ้งชัดเจนว่า เพียงเป็นธาตุสี่ไม่มีเราแฝงอยู่ในธาตุนี้เลย ความยึดติดผูกพัน ว่าเป็นตัวเราก็กมดไป เป็นเพียงใจกับร่างกายอาศัยกันอยู่ชั่วคราว และมาเข้าใจในอายุขัยของธาตุสี่ว่า มันต้องเป็นไปตามหน้าที่ของมัน จะไปบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการนั้นไม่ได้ ใจก็ละจากความยึดมั่นว่าธาตุสี่เป็นเราก็คงเท่านั้นเอง

วิจิกิจฉา ความสงสัยลังเลในพระพุทธเจ้า ความลังเลในพระธรรม ความสงสัยในพระอริยสงฆ์ ความสงสัยในมรรคผลนิพพาน ได้หมดไปจากใจ เพราะได้รู้เห็นด้วยปัญญาอันแจ่มแจ้งแล้วว่า พระพุทธเจ้ามีจริง พระธรรมเมื่อปฏิบัติตามแล้วได้รับผลจริง พระอริยสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า เมื่อปฏิบัติตามพระธรรมแล้วบรรลुरुธรรมเป็นพระอริยเจ้าจริง ไม่มีความลังเลในกรรมดีกรรมชั่ว ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดีจริง ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่วจริง ไม่มีความลังเลสงสัยเลยว่ามีจริง เปรตมีจริง อสุรกายมีจริง ไม่สงสัยเลยว่า สวรรค์มีจริง เทวดาอินทร์ พรหมมีจริง ไม่มีความสงสัยเลยว่า ในชาติอดีตมีจริง ในชาติอนาคตมีจริง ตายแล้วเมื่ออัสวกลีสมีอยู่เกิดใหม่จริง ไม่มีความสงสัยเลยว่า ภพภูมิต่างๆ ที่วิญญูณไปเกิดนั้นเป็นสิ่งที่จริง ความเชื่อในพระพุทธเจ้า ความเชื่อในพระธรรม ความเชื่อในพระอริยสงฆ์ ความเชื่อในมรรคผลนิพพาน ความเชื่อว่ามี สวรรค์มี

ความเชื่อว่าเมื่ออัสวกลีลาสัยมีในใจอยู่ต้องมาเกิดใหม่แน่นอน ความสงสัยเหล่านี้ จะไม่มีกับพระโศดาบัน

สีลัพพตปรามาส ความลุ่มคล้ำในศีล ว่าขาดหรือไม่ขาด มีความเศร้าหมอง หรือไม่เศร้าหมองอย่างไร ฉะนั้นผู้บรรลุธรรมเป็นพระโศดาบัน จึงเป็นผู้มีศีลเกิดขึ้น จากธรรมโดยตรง ไม่ได้ไปรับเอาศีลจากพระ เรียกว่า ศีลเกิดขึ้นเอง หรือจะมีพิธี เกิดขึ้น จะรับศีลจากพระก็เป็นเพียงกิริยาในการรับศีลเท่านั้น ตัวอกิริยา อันเป็น ปกติศีลก็มีอยู่เท่าเดิม ศีลจะมีความบริสุทธิ์อยู่ในตัวมันเอง ศีลนี้ไม่มีการรักษาไม่มีความกังวล ว่าศีลจะขาดจะต่างพร้อยแต่อย่างใด นี่คือศีลที่เป็นผลสะท้อนออกมา จากธรรม เมื่อใจมีธรรมและธรรมฝังอยู่ในใจอย่างแนบแน่นแล้ว ผลคือความละเอียด ในการทำชั่วพูดชั่วและคิดชั่วก็ไม่มีในใจ นี่คือศีลที่เกิดจากธรรมโดยตรง เป็นศีลที่ไม่มีความห่วงไหว เป็นศีลที่ไม่มีความวิตกกังวลในสิ่งใดๆ เพราะศีลได้ฝังลึกอยู่ในใจ อย่างแนบแน่นแล้ว

ฉะนั้น จึงเรียกว่า อธิศีล เป็นศีลที่ยิ่ง อธิจิต เป็นจิตที่มีความแน่วแน่ในธรรม ทั้งศีลทั้งธรรมรวมอยู่ที่ใจอย่างสนิททีเดียว อธิปัญญา ปัญญาความรอบรู้ในศีล ปัญญาความรอบรู้ในธรรม ปัญญาความรอบรู้ในจิต ก็อยู่ในที่แห่งเดียวกัน เป็นศีลที่ไม่มีในเจตนา สมมติว่าเดินไปเหยียบสัตว์ตายโดยไม่รู้ไม่เห็น ศีลก็ไม่ได้ขาดไป แต่อย่างใด ฉะนั้นภูมิธรรมนับจากพระโศดาบันขึ้นไป จึงไม่มีในคำว่าศีลขาดศีลต่างพร้อย จึงเรียกว่าอุดมศีล เป็นศีลที่มีความอุดมสมบูรณ์อย่างเต็มที่ ศีลนี้จะมีเฉพาะพระ อริยเจ้าเท่านั้น เรียกว่า สมุจเฉทวิรัตติศีล เป็นศีลที่ตัดขาดจากเจตนาและไม่เจตนา โดยประการทั้งปวง จึงเป็นปาริสุทธิศีล เป็นศีลที่มีความบริสุทธิ์อย่างเต็มที่ ไม่มีการ ลุ่มคล้ำแต่อย่างใด

แต่ก่อนมา ข้าพเจ้าเคยได้อ่านตำรา เรื่อง สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส มาแล้ว แต่ก็ไม่รู้ในความหมายว่าเป็นอย่างไร จึงไม่มีความสนใจในเรื่องนี้ เพราะ

ถือว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นที่จะได้จะถึง ให้เป็นเรื่องของพระอริยเจ้าจะรู้จะละกันเองเท่านั้น เราเป็นปุถุชนไม่ต้องไปสนใจในเรื่องนี้ เพราะการได้บรรลุดุธรรมเป็นพระอริยเจ้าถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ ในชีวิตเราคงเป็นไปไม่ได้ จะเกิดมาในโลกนี้อีกสักร้อยชาติ ก็ไม่หวังบรรลุดุธรรมเป็นพระอริยเจ้าแต่อย่างใด นับแต่ครั้งนั้นมาก็ลืมไปหมดแล้ว แต่ในคืนวันนั้นเอง เมื่อจิตเข้าสู่กระแสธรรมได้แล้ว จึงรู้ว่า สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส เป็นอย่างไร จะรู้และเข้าใจในคืนนั้นทั้งหมด

ในสมัยครั้งพุทธกาล ปุถุชนที่ไม่เคยบรรลุดุธรรมมาก่อน ในเมื่อท่านได้บรรลุดุธรรมแล้วในขณะใด ท่านก็รู้ตัวเองในขณะนั้นทันที คำว่าละกิเลสได้ ๓^{๑๖} อย่างเป็น สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส ท่านก็รู้ในตัวท่านเองว่าละอย่างไร ถึงไม่รู้ทางปริยัติมาก็ไม่สำคัญ ขอให้จิตบรรลุดุธรรมได้เท่านั้น การละในกิเลส^{๑๗} สามตัวนั้น มันจะละโดยอัตโนมัติในทันที ในสมัยครั้งพุทธกาล ผู้ได้บรรลุดุธรรมในสมัยนั้น ไม่มีปริยัติมาศึกษา ไม่รู้เรื่องการละกิเลสแต่อย่างใด แต่ท่านเหล่านั้นก็ยังเป็นพระอริยเจ้าได้อย่างสมบูรณ์ ไม่มีใครมาเป็นพยานหลักฐาน ไม่มีใครมาพยากรณ์ให้แต่อย่างใด

ในยุคนี้ผู้ที่ได้บรรลุดุธรรมในขั้นใด ก็จะเป็นในลักษณะเดียวกับกับครั้งพุทธกาล จะรู้ได้ด้วยตนเอง ที่เรียกว่า ปัจจัตตัง รู้ได้เฉพาะตัว ไม่ต้องมีใครๆ มาตัดสินชี้ขาดให้ แม้พระพุทธรูปเจ้าจะประทับนั่งอยู่ในที่นั้นก็ตาม จะไม่กล่าว เรื่องการได้บรรลุดุธรรมถวายพระพุทธรูปเจ้าให้ทรงรับทราบแต่อย่างใด ในครั้งพุทธกาลจะต้องเป็นอย่างนี้ ในยุคนี้หากมีผู้ที่ได้บรรลุดุธรรมขั้นใดขั้นหนึ่ง ก็เป็นในลักษณะนี้เช่นกัน ไม่จำเป็นจะไปประกาศตัวให้ใครๆ ได้รับรู้ นี่เป็นประเพณีของพระสาวกเจ้าทั้งหลาย ทั้งในอดีตกาลและยุคปัจจุบัน เรื่องทั้งหมดนี้ ข้าพเจ้ารู้ดีในคืนนั้นทั้งหมดอย่างชัดเจน

^{๑๖} การละกิเลส ๓ ตัวนี้เป็นการละสังโยชน์ ๑-๓ สังโยชน์คือกิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์ สังโยชน์ประกอบไปด้วยกิเลสทั้งหมด ๑๐ อย่าง

^{๑๗} กิเลสหมายถึง สิ่งทีล่อใจหรือเป็นตัวแทนของต้นหาความอยาก เช่น อยากรู้อยากเห็นในสังคม กิเลสก็เป็นสิ่งที่คิดว่าจะอำนวยความสะดวกนั้น เช่นรถแพงๆ กระเป๋าแบรนด์เนม หรือบ้านหรูๆ ในถิ่นพวกรัศมี

มินิมิตช่วยเป็นกำลังใจ

ในคืนหนึ่ง หลังจากใช้ปัญญาพิจารณาในสังขธรรมในแง่ต่างๆแล้ว ก็ได้มา กำหนดจิตให้ลงสู่ความสงบ เพื่อเป็นอุบายในการพักจิตต่อไป เมื่อจิตลงสู่ความสงบ ได้แล้ว ก็เกิดความสุขขึ้นอย่างกว้างขวาง เป็นความสุขที่ไม่มีขอบเขตไม่มีประมาณ สว่างโล่งทั่วไปในโลกนี้ ในขณะที่นั้นก็ปรากฏเห็นรถแก้วคันหนึ่งลอยลงมาจากที่ไกล แล้วก็ลอยตรงเข้ามาหาข้าพเจ้า รถนั้นได้หยุดอยู่บนอากาศ ห่างจากตัวข้าพเจ้าประมาณ ๕ วา จึงมองเห็นรถแก้วนั้นได้อย่างชัดเจน ในตัวรถแก้วนั้นมีเครื่องประดับด้วยแก้วนานาชนิด มีแสงสว่างแพรวพราวเต็มไปหมด มีรัศมีความสว่างแผ่ออกไปรอบด้าน ในรถแก้วนั้นมี ธนู ศร หอก ดาบ และมีอาวุธอย่างอื่นอีกมากมาย

ในรถแก้วนั้น มีพระราชองค์หนึ่งนั่งอยู่ในรถแก้วนั้น เครื่องประดับของพระราชาล้วนแล้วแต่เพชรนิลจินดา ประดับเครื่องทรงเจิดจ้าแพรวพราวระยิบระยับอยู่รอบองค์ จากนั้นได้ประกาศลงมาว่า นี่ทูล ข้าพเจ้านี้เป็นพระยาธรรมมิกราช มาในครั้งนี่เพื่อจะมาเตือนให้รู้ว่า นับแต่บัดนี้เป็นต้นไป โลกมนุษย์เริ่มหมุนไปสู่ความหายนะ มนุษย์ทั้งหลายในโลกจะเกิดโกลาหล ฆ่ากันตีกัน รบล้างทำลายกันด้วยอาวุธต่างๆ จะหาผู้มีศีลธรรมประจำใจนั้นน้อย ทั้งพระสงฆ์ผู้ทรงศีลอันดีงาม ผู้ทรงธรรมที่เป็นสาระแก่นสารนั้นก็จะมีน้อย ฉะนั้นให้ทูลออกบวชเสียแต่ในขณะนี้ เพื่อจะได้เป็นกำลังแก่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป จะได้สั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ให้เขารู้การบำเพ็ญทานศีลภาวนาต่อไป ในยุคต่อไปจะมีภัยเกิดขึ้นในโลกมนุษย์นี้มากมาย

มีอัคคีภัย อุทกภัย วาตภัย ปรฐวีภัย และภัยในสงครามก็จะเกิดขึ้นทุกหนแห่ง เมื่อสงครามมีความรุนแรงอย่างเต็มที่แล้ว มนุษย์เองจะห้ามกันไม่ได้เลย เรายี่แหละจะมาเป็นผู้ห้ามในสงครามนี้

ข้าพเจ้าถามท่านไปว่า จะห้ามสงครามนี้ด้วยวิธีใด พระยารธรรมิกราชได้จับไม้กระบองขึ้นมาให้ดู แล้วพูดว่า นี่ไง เราจะเอากระบองทางต้นซึ้งไปให้มันตายทั้งหมด แล้วจะเอาปลายกระบองนี้ซึ้งลงไปให้มันฟื้นคืนมา เขาจะมีความกลัวต่อเราแล้ว เราก็จะบอกให้เขาหยุดทำสงครามกัน ฉะนั้น ขอให้ทุลออกบวชเสียนะ เพราะถึงเวลาของเราแล้วที่จะได้ช่วยประชาชนได้เข้ามานับถือในพระพุทธศาสนา และความตั้งใจไว้ในชาตินี้ ที่จะได้เข้าถึงซึ่งพระนิพพาน ก็จะได้สมความตั้งใจในชาตินี้

เมื่อพระยารธรรมิกราชสั่งเสร็จแล้ว รถแก้วก็ค่อยเลื่อนลอยขึ้นสู่อากาศลอยสูงขึ้นไป จนสุดสายตา มีพวกหมู่เทพเทวดาตามเสด็จพระยารธรรมิกราชเป็นจำนวนมากทีเดียว จากนั้นความสว่างก็ค่อยๆ เลื่อนลงไป ในขณะที่นั้นก็มิลมพัดมาจากทิศตะวันออก มีความรุนแรงดังสนั่นหวั่นไหว เหมือนกับว่าต้นไม้ได้โค่นล้มกันไปเป็นทิวแถว แล้วพัดตรงเข้ามาหาบ้านข้าพเจ้า แล้วมีชาย ๖ คนวิ่งมากับลมนี้ ผู้ที่วิ่งออกหน้ามีร่างกายกำยำดำเหมือนถ่านไฟ อีก ๕ คนก็วิ่งตามกันมา จากนั้นลมก็ชนบ้านอย่างจัง เหมือนกับบ้านจะพังหลายโคนล้มไปในขณะนั้น ทำให้คนรอบข้างเกิดความสะดุ้งกลัว มีความตกใจร้องโวยวายขึ้นว่า นี้อะไรเกิดขึ้น มีลมพัดบ้านเหมือนกับบ้านจะพังไป ในขณะที่นั้นใจก็ได้ถอนออกจากสมาธิมา จึงได้บอกกับคนรอบข้างให้รู้ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ก็ไม่เล่าให้ฟังทั้งหมด เพราะเขามีความต่อต้านในการออกบวชของข้าพเจ้าอยู่แล้ว ส่วนข้าพเจ้าเองได้ตัดสินใจแล้วว่า ในชาตินี้ต้องบวชอย่างแน่นอน

นิมิต เห็นพ่อตู่อ้วน

ก่อนออกบวช มีเรื่องหนึ่งที่จะต้องพูดถึง นั่นคือเรื่องของพ่อตู่อ้วน พ่อตู่อ้วนนี้เดิมอยู่บ้านค้อนารายณ์ แต่สนใจในการภาวนาปฏิบัติมาแล้วประมาณ ๓๐ ปี มีการสมาทานรักษาศีล ๕ ตลอดชีวิต และมีการรักษาศีลอุโบสถทุกวันพระมิได้ขาด ในช่วงนี้พ่อตู่อ้วนได้ย้ายมาอยู่บ้านโนนสมบูรณ์ มีบ้านอยู่ตรงกันข้ามกับบ้านข้าพเจ้า ท่านให้ความรักในตัวข้าพเจ้าเหมือนกับลูกคนหนึ่ง ต่อมาพ่อตู่อ้วนได้ไปสร้างกุฏิที่วัดสองหลัง แต่ละหลังห่างกัน ๒๐ เมตร มีโครงการที่จะสร้างห้องน้ำห้องส้วมไว้ในระหว่างกลางของกุฏิทั้งสอง เพื่อให้ใช้งานร่วมกัน ในเมื่อสร้างกุฏิเสร็จเรียบร้อยแล้ว คิดว่าจะสร้างห้องน้ำห้องส้วมต่อไป ในขณะที่นั้นพ่อตู่ได้เกิดการเจ็บป่วยขึ้นมาเสียก่อน ลูกหลานจึงนำพ่อตู่อ้วนไปรักษาตัวที่บ้านค้อนารายณ์ อำเภอบ้านผือ อาการเจ็บป่วยก็ไม่ดีขึ้นแต่อย่างใด ในที่สุด พ่อตู่อ้วนก็ได้เสียชีวิตลงในท่ามกลางหมู่ญาติทั้งหลาย

เมื่อข้าพเจ้าทราบข่าวก็ได้ไปประชุมเพลิงของพ่อตู่อ้วนในครั้งนี้ด้วย และได้ใช้ปัญญาพิจารณาความตายอยู่ตลอดเวลาว่า อนาคตต่อไปเราก็จะตายเหมือนพ่อตู่อ้วนนี้อย่างแน่นอน จะหนีความตายนี้ไปไม่ได้เลย พ่อตู่อ้วนมีอายุ ๗๐ กว่าปี มีร่างกายแข็งแรงดี มีความขยันในการทำงาน และมีความขยันในการภาวนาปฏิบัติอย่างไม่ทอดয় บัดนี้พ่อตู่อ้วนได้ตายจากลูกหลานไปแล้ว ส่วนตัวเรามีอายุน้อยๆ ก็มีสิทธิ์ที่จะตายได้เช่นกัน เหมือนกับมะม่วงลูกเล็กๆ ก็ยังหล่นได้ ตัวเราก็เช่นกัน อาจจะตายภายในไม่กี่วันนี้ก็เป็นได้ หลายคนตายไปเมื่ออายุน้อยๆ ก็มีมากมาย

นี่เราจะมีอายุอยู่ต่อไปอีกนานเท่าไร เราไม่สามารถคาดการณ์ในความตายนี้ได้ ในวันนั้นคิดพิจารณาถึงถึงความตายอยู่ตลอดเวลา

ในขณะที่รดน้ำศพพ่อตุ๋อ้วนอยู่นั้น เห็นเครื่องนุ่งห่มที่ติดตัวอยู่ว่าใส่เสื้อผ้าสีอะไรชุดไหนจำได้ทั้งหมด เมื่อจากงานศพแล้วก็กลับบ้าน การไปในงานศพพ่อตุ๋อ้วนในครั้งนี้ ไม่คิดว่าพ่อตุ๋อ้วนจะมีจิตตกต่ำ มีความมั่นใจว่า พ่อตุ๋อ้วนต้องได้ไปเกิดในภพที่สูงแน่นอน เพราะทำความดีเอาไว้มาก การให้ทานก็มีได้ขาด การรักษาศีล ๕ ศีล ๘ การไหว้พระภิกษุปฏิบัติก็ได้บำเพ็ญต่อเนื่องกันอยู่เสมอ มีความมั่นใจว่า ต้องไปสู่สวรรค์ หรือไปชั้นพรหมโลกอย่างแน่นอน

ในคืนนั้น ข้าพเจ้าก็ทำสมาธิ มีจิตอันสงบตามปกติ ในขณะนั้นเกิดนิมิต ปรากฏเห็นพ่อตุ๋อ้วนเดินเข้ามาหา จึงคิดอยู่ว่าพ่อตุ๋อ้วนจะมาในที่นี้ทำไม การบำเพ็ญกุศลก็ได้บำเพ็ญอย่างเต็มที่แล้ว ทำไมจึงไม่ไปสู่สุคติเล่า เมื่อพ่อตุ๋อ้วนเดินเข้ามาใกล้ๆ คิดอยากจะถามว่า พ่อตุ๋ทำไมจึงไม่ไปสวรรค์ มาในที่นี้ทำไมกัน ในขณะนั้นพ่อตุ๋อ้วนได้เข้ามาโอบกอดข้างหลังของข้าพเจ้าเอาไว้ เมื่อแขนของพ่อตุ๋อ้วนได้สัมผัสร่างกายของข้าพเจ้า มีความเย็นเยือกไปทั่วร่างกาย ก็ได้บอกกับพ่อตุ๋อ้วนว่า พ่อตุ๋อยากอดผมแน่นไปนั้ก เพราะผมเย็น ให้พ่อตุ๋กอดเบาๆ หลวมตัวไว้หน่อย พ่อตุ๋อ้วนก็กอดไว้เพียงเบาๆ

ข้าพเจ้าก็ได้ถามพ่อตุ๋อ้วนว่า พ่อตุ๋มาที่นี้ทำไม บุญกุศลก็ได้ทำมามากแล้วทำไม จึงไม่ไปสวรรค์ พ่อตุ๋อ้วนก็ได้พูดกระซิบใส่หูของข้าพเจ้าเบาๆว่า มีความเป็นห่วงในห้องส้วมที่ยังไม่ได้สร้าง ข้าพเจ้าก็ถามต่อไปว่า พ่อตุ๋จะสร้างห้องส้วมที่ไหน พ่อตุ๋ตอบว่า จะสร้างในระหว่างกลางของกุฏิสองหลังที่สร้างไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้บอกพ่อตุ๋อ้วนไปว่า ไม่อยากทรอกพ่อตุ๋ ในวันพรุ่งนี้ ผมจะไปบอกพ่อแสน และญาติที่บ้านคือทุกคน ให้พากันมาสร้างห้องส้วมหลังนี้ให้เสร็จเร็วที่สุด ขอให้พ่อตุ๋คอยรับอนุโมทนาในการสร้างห้องส้วมนี้ก็แล้วกัน พ่อตุ๋อ้วนรับว่า เออให้บอกเขา

รีบทำเร็วๆ ด้วยนะ พ่อตู้จะคอยอยู่ในบริเวณนี้แหละ จากนั้นพ่อตู้ฮ้วนก็ได้วางมือจากข้าพเจ้าออกไป จิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิมาในขณะนั้น

จากนั้น ข้าพเจ้าก็ได้ใช้ปัญญา พิจารณาดูในเรื่องนิมิตนี้อย่างละเอียด ก็มีความเข้าใจได้อย่างชัดเจน การพิจารณาอย่างไรวินั้นจะอธิบายให้ฟังในช่วงหลังในวันรุ่งเช้า ข้าพเจ้าก็รีบไปเล่าให้พ่อแสนกับแม่แสนฟัง เรื่องพ่อตู้ได้มาบอกเรื่องการสร้างห้องส้วมนี้ทั้งหมด พ่อแสนแม่แสนได้รับฟังแล้วพากันตกตะลึงแล้วพูดว่า เคยได้ยินพ่อตู้พูดว่าจะสร้างห้องส้วมนี้เหมือนกัน นี่ถ้าทูลไม่มาบอกเล่าในเรื่องนี้ให้ฟังก็คงลืมไปแล้ว ข้าพเจ้าก็ไม่เคยได้รู้มาก่อน เพิ่งได้รู้จากพ่อตู้ในคืนนี้เอง แล้วก็บอกให้พ่อแสนรีบไปบ้านคือ บอกญาติๆทางบ้านทุกคน ให้พากันมาสร้างห้องส้วมให้เสร็จ อย่างช้าไม่ให้เกินสองวันนะ ในขณะนี้พ่อตู้ยังคอยรับบุญกุศล ในการสร้างห้องส้วมนี้อยู่ในบริเวณนี้ ให้รีบสร้างรีบถวาย ให้พ่อตู้ได้อนุโมทนา แล้วพ่อตู้จะได้ไปสวรรค์โดยเร็ว ไม่เช่นนั้นพ่อตู้จะได้อยู่เป็นเปรตต่อไปอีกนานทีเดียว

เมื่อพ่อแสนได้ฟังแล้ว ก็รีบแต่งตัวชี้จกรยานไปอย่างรีบร้อนทีเดียว พ่อแสนก็ได้ไปเล่าเรื่องนี้ให้ญาติๆฟัง พวกญาติทั้งหลายก็รีบเตรียมวัสดุใส่รถ ๑๐ ล้อ และคนมาด้วยกันประมาณ ๓๐ คน เมื่อไปถึงวัด ข้าพเจ้าก็ได้ชี้จุดที่จะสร้างห้องส้วมให้ว่าต้องสร้างตรงนี้ ต่างคนก็พากันขุดหลุมส้วมพร้อมทั้งใส่ท่อ กลุ่มที่ทำไม้ก็ช่วยกันทำอย่างเต็มที่ ส้วมหลังนั้นก็เสร็จในวันนั้นทั้งหมด วันพรุ่งนี้เป็นวันพระ ๑๕ ค่ำ ลูกหลานทุกคนก็พร้อมกันมาทำบุญอุทิศทั้งกุฏิและห้องส้วม ให้แก่พ่อตู้ฮ้วน เป็นเสร็จพิธี

ในคืนนั้นข้าพเจ้าก็ภาวนาทำสมาธิตามปกติ และได้ดำริว่า พ่อตู้ฮ้วนได้รับกองบุญที่ลูกหลานพากันอุทิศให้หรือเปล่านั้น เมื่อจิตลงสู่ความสงบในสมาธิได้ที่แล้วก็เห็นพ่อตู้เดินเข้ามาหา มีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสสดชื่นดีมาก มีผิวพรรณผ่องใสทั้งใบหน้าและร่างกาย ฟ้าที่นุ่งสวมใสมีความสวยงามดี เมื่อเดินมาใกล้ข้าพเจ้าแล้ว พ่อตู้ยืนอยู่ได้พูดขึ้นว่า นี่ทูลเอ๋ย บัดนี้ พ่อตู้หมดห่วงแล้วนะ ถ้าทูลไม่ช่วยพ่อตู้ในครั้งนี้นี้ไม่รู้ว่าจะพ่อตู้จะอยู่เป็นเปรตต่อไปอีกนานเท่าไร พ่อตู้จึงขอขอบคุณที่ทูลได้ช่วยเหลือ

พ่อตู้ในครั้งนี้ไม่เช่นนั้นพ่อตู้จะได้อยู่เป็นเปรตอยู่ที่สร้างห้องส้วม จะมีความทนทุกข์ทรมาน อยู่ในโลกรนี้อีกสิ้นกาลนานทีเดียว ขอให้ทูลได้บำเพ็ญบุญให้มากๆ การรักษาศีลภาวนาอย่าให้ขาด และจงบอกเรื่องของพ่อตู้ให้คนอื่นได้ฟังด้วยนะ อย่าพากันติดยึดอยู่กับสิ่งอะไรเลย เมื่อใจยึดติดอยู่กับของสิ่งใด ใจก็จะมึดยึดติดอยู่กับสิ่งนั้นๆ จะไม่ได้สู่สวรรค์ได้เลย จากนั้นพ่อตู้อ้วนได้พูดคำสุดท้ายว่า บัดนี้ พ่อตู้จะได้ขึ้นไปอยู่สวรรค์แล้วนะ ว่าแล้วพ่อตู้ก็ลอยขึ้นไปสู่อากาศ มองดูพ่อตู้ลอยไปจนสุดสายตา จากนั้นจิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิ แล้วได้พิจารณาเรื่องความผูกพัน ได้อย่างชัดเจน

เมื่อข้าพเจ้าได้พิจารณาเรื่องของพ่อตู้อ้วนได้แล้ว เห็นว่าเป็นอุบายสอนใจคนทั้งหลาย ให้เกิดความสำนึกในโทษการยึดติดนี้ได้ ข้าพเจ้าจะอธิบายในเรื่องการยึดติดในวัตถุสมบัติทั้งหลายให้ทราบดังนี้ ความยึดติดทางใจนี้เป็นความยึดติดที่เหนียวแน่นมาก จึงยากที่จะรู้ตัว กำลังความหนักหน่วง จะเป็นลูกถ่วงภายในใจอย่างมึดมิดทีเดียว บุญกุศลอื่นใดที่ได้ทำมาแล้ว ถึงจะหมดเงินอย่างมากมายมหาศาลมาแล้วก็ตาม ในช่วงสุดท้ายของชีวิต ก่อนจิตที่จะได้ออกจากร่างกายนี้ไป จึงเป็นโศกสุดท้ายของชีวิต ที่จะเบนเข็มทิศ ชี้ทางให้ใจได้เปลี่ยนไป ถ้าใจได้ติดอยู่กับของสิ่งใดใจก็จะไม่ยอมถอนตัว ถึงบุญกุศลที่ได้สร้างมาแล้วเท่าไรไม่สำคัญ บุญกุศลนั้นจะผลักดันให้จิต ได้หลุดออกจากการยึดติดนั้นไม่ได้เลย บุญกุศลนั้นก็จะไม่หายไปไหน ยังมีแฝงอยู่กับใจนั่นเอง แต่กำลังความยึดติดมีมากกว่า จึงทำให้จิตเกิดความลุ่มหลงในการยึดติดในสิ่งนั้นจนลืมนตัว ใจจะยึดติดนานเท่าไรนั้น ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์หลายอย่าง ใจบางคนก็กลับใจได้ช้า ใจบางคนก็กลับใจได้เร็ว ในเหตุที่จะให้ใจถอนตัวออกจากความยึดมั่น ต้องได้พูดกันยาวมาก เพราะเหตุปัจจัยในการยึดมั่นนั้นไม่เหมือนกัน ความหลงตัว การลืมนตัว ก็มีควมตื่นลึกลับนาบางต่างกันไป เพราะนิสัยของคนมีความแตกต่างกัน

ฉะนั้น การยึดติดจึงมีอำนาจเหนือบุญกุศลทั้งหลาย ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า ดูก่อนอานนท์ บุคคลในโลกนี้ที่จะไปสู่สุคติสวรรค์มีน้อย เท่ากัน

กับเขาโคเท่านั้น บุคคลที่ไม่ได้ไป เทียบกันได้กับชนโคทั้งตัว ดูซิว่า โคตัวหนึ่งมีเขามีขนมากต่างกันเลยทีเดียว นี่ก็เพราะความยึดติดของใจที่ฝังแน่นอยู่กับสิ่งที่เรารัก เพราะสิ่งที่เรายึดติดนั้น เป็นภพที่จะนำไปสู่ชาติคือความเกิดนั่นเอง ดังคำของนักปราชญ์พูดเอาไว้ว่า ถ้าใจหนักไปทางการสร้างบุญกุศลนั้น บุญกุศลก็จะพาใจไปสู่สวรรค์ ถ้าใจหนักไปทางบาปอกุศล บาปอกุศลก็จะพาใจไปสู่อบายภูมิในทุคติอย่างแน่นอน คำพูดของนักปราชญ์อย่างนี้ ส่วนมากจะตีความหมายตรงๆ ไม่ได้แยกแยะในความหมายแต่อย่างใด

เช่นผู้มีความหนักแน่นในทางบุญ ก็จะทำบุญมากๆ มีปัจจัยสี่ จีวร อาหาร หวานคาวทุกชนิด สร้างเสนาสนะให้พระอยู่อาศัย ยารักษาโรคภัยต่างๆ จะมีความเข้าใจกันอย่างนั้น และเข้าใจว่า หนักไปทางบาปอกุศล จะต้องฆ่าสัตว์ให้มาก ลักของคนอื่นให้มาก ผิดแผ้วเมี้ยนกันให้มาก พุดปด พุดส่อเสียด พุดคำส่ำราก เพื่อเจ้าเหลวไหล กินเหล้าเมายา การที่มีความเข้าใจอย่างนี้ก็มีส่วนถูกอยู่บ้าง แต่ก็ยังไม่ตรงกับเป้าหมาย ความหมายที่ถูกต้องเป็นดังนี้ คำว่าทำบุญมาก หรือทำบาปมาก หมายถึงใจหนักไปในทางบุญ ใจหนักไปทางบาป มิได้เอาการกระทำนั้น มาเป็นตัวตัดสินเลยทีเดียว เท่านั้น

คำว่ามากในที่นี้ หมายถึงในชั่วขณะจิต กำลังจะออกจากร่างกาย อันเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อ ในขณะที่ลมหายใจจะได้หมดไปนี้เอง ในช่วงนี้เป็นจุดสำคัญมาก ในช่วงนั้นก่อนจิตจะออกจากร่างกาย จะเกิดนิมิตหมายขึ้นแก่ใจในช่วงระยะสั้นๆ สมมติว่าท่านผู้นั้นเคยฆ่าสัตว์มามาก ทำบุญมาน้อยก็ตาม ในขณะที่จิตจะออกจากร่าง จิตมีความหนักแน่นในบุญ เรียกว่าผู้นั้นใจหนักไปในทางบุญมาก เมื่อตายในขณะนั้น จิตก็จะเข้าสู่สุคติในทันที หรือสมมติว่าผู้นั้นเคยทำบุญมามาก มีการให้ทาน รักษาศีล ภาวนามาก เมื่อในขณะที่จิตออกจากร่าง เกิดมีความกังวลใจ มีความห่วงอาลัยในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ใจจะมีความเศร้าหมองขุ่นมัว ยึดติดอยู่ในของสิ่งนั้นๆ เมื่อจิตออกจากร่างไป ก็จะทำให้เกิดในอบายภูมิแน่นอน บุญกุศลที่ทำมาจำนวนมากนั้นช่วยไม่ได้เลย

ยกตัวอย่างเรื่องของพ่อตู้ฮ้วน ที่ได้อธิบายให้ท่านได้อ่านมาแล้ว พ่อตู้ฮ้วน เป็นผู้ได้บำเพ็ญ ทาน ศีล ภาวนา ติดต่อกันมารวมสามสิบปี ไม่มีการทำผิดศีลแม้แต่ ครั้งเดียวเลย ก่อนพ่อตู้ฮ้วนจะตาย จิตมีความคิดในการสร้างส้วมนิดเดียว มีความ กังวลใจว่ายังไม่ได้ทำห้องส้วมเท่านั้น จิตมีความเห็นผิดพลาดไปนิดเดียวเท่านั้น พ่อตู้ฮ้วน ก็กลายเป็นเปรตในทันที ถ้าข้าพเจ้าไม่ได้ช่วยเหลือไว้ในเวลานั้น ไม่รู้ว่าพ่อตู้ฮ้วนจะอยู่ เป็นเปรตต่อไปอีกนานเท่าไร

อีกอย่างหนึ่งพวกเราก็ควรจะเข้าใจเอาไว้ว่า คนที่กำลังจะตายนั้น ขอให้เปลี่ยน เสื้อผ้าชุดใหม่ให้ มีสิ่งของอะไรที่ผู้นั้นเคยรักเคยห่วงผูกพัน ให้จัดการจัดห่อวางไว้ ข้างของผู้กำลังจะตายนั้น หรือจะมีกระเป๋าก็ได้ ใส่สิ่งของที่เขารักไว้ในนั้น ให้แยกออกเป็น ส่วนของผู้จะตายโดยเฉพาะ และให้บอกเขาด้วยว่า ส่วนนี้ได้แบ่งให้...แล้ว ในเมื่อ จิตเขาออกจากร่างแล้ว ก็จะมีส่วนนี้เป็นส่วนของเขาแล้ว จะได้ติดตัวเขาไปได้เลย เรื่องนี้ข้าพเจ้าได้ประสบการณ์มามากแล้ว เช่นพ่อของข้าพเจ้าก็ดี หรือพ่อตู้ฮ้วนก็ดี ตายในชุดใด ชุดนั้นก็ติดตัวไป จนกว่าจะได้รับบุญกุศลใหม่ ที่ลูกหลานทำบุญอุทิศ ไปให้เท่านั้น

ฉะนั้นการยึดติดผูกพันในสิ่งใด ใจจะมีการเปลี่ยนภพในทันที เพราะใจมีความ บอบบางหวั่นไหวไว้มาก ในวันปกติ ความคิดความเห็นของเรา ได้ไปหมายเอาภพ อะไรบ้าง ตัวเองก็ไม่มีสติตามรู้ได้เลย มีทางเดียวคือปฏิบัติ ใช้สติปัญญาหัดใจให้มี การปฏิเสธว่า ไม่มีสมบัติอะไรเป็นของของเรา และฝึกใจไม่ให้มีความห่วงความ ผูกพันในสิ่งใดๆ เมื่อตายไปในขณะใด เราจะไปสู่สุคติในทันที

การออกบวช

การออกบวชในครั้งนี้ได้ตั้งความหวังเอาไว้สูงมาก เพราะได้มีความตั้งใจว่าเป็นการออกบวชครั้งสุดท้ายของชีวิต เพราะได้พิจารณาเห็นความเป็นอยู่ของฆราวาสแล้วว่า มีปัญหาในการรับผิดชอบมากมาย ไม่มีอิสระที่จะภาวนาปฏิบัติให้ต่อเนื่องกันได้ ฉะนั้นจึงได้ออกบวชตามความตั้งใจเอาไว้ ถึงจะมีอุปสรรคอยู่บ้างก็แก้ปัญหา นั้นผ่านไปได้ จากนั้น ก็ได้เข้ามาบวชถวายตัวแก่ครูอาจารย์ เมื่อครูอาจารย์ว่า ทูลบวชได้แล้ว ความหนักหน่วงในหัวใจ ในครั้งที่แบกหามโลกอยู่ ก็หลุดออกจากหัวใจไป มีความร่าเริงใจเบิกบานใจอยู่ตลอดเวลา เป็นใจที่มีอิสระไม่มีภาระภายนอกมา ผูกพัน และมีความมั่นใจในตัวเองสูงมาก ในชีวิตเราทั้งชาตินี้ขอมอบไว้แก่บวชนี้ไปจนตลอดวันตาย

เมื่อถึงกำหนดวันบวชก็มีความเอิบอิมใจเป็นอย่างมากทีเดียว และมีอุบาย สอนใจตัวเองอยู่เสมอว่า วันนี้เราจะได้บวชเป็นพระแล้ว การบวชเป็นพระของเรา ในครั้งนี้ เราจะต้องบวชทั้งกาย และบวชทั้งใจ ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท เพื่อทำประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน ตามที่เราได้กำหนดเป้าหมายเอาไว้ให้สมบูรณ์ เต็มที่ในชาตินี้

เมื่อถึงเวลาแล้วก็เข้าสู่พระอุโบสถ ที่วัดโพธิสมภรณ์ จังหวัดอุดรธานี มีพระ ธรรมเจดีย์ (จุม พนฺธุโล) เป็นพระอุปัชฌาย์ ท่านได้ตั้งฉายาให้ว่า ขิปปปณฺโณ มีพระ อุดมญาณโมลี องค์ปัจจุบัน เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ท่านเจ้าคุณจันทโศภมาจารย์

พระธรรมเจดีย์ (คุณพุ่มสุโขทัย)
พระอุปัชฌาย์

พระอุดมวิมลโมลี
พระกรรมวาจาจารย์

พระจิตวิมลคณาจารย์
พระสมณะกรรมวาจาจารย์

พระครู วิมลปัญญาคุณ

เป็นพระอนุสาวนาจารย์อุปสมบทเมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ เมื่ออายุย่างเข้า ๒๗ ปี เมื่ออุปสมบทแล้ว ก็ได้มาจำพรรษาอยู่ที่วัดเขมวราราม บ้านโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านฝ้อ จังหวัดอุดรธานี

ในชีวิตนี้มีความตั้งใจจะบวชเป็นพระกรรมฐานมาในช่วงที่ยังเป็นสามเณร และเมื่อบวชเป็นพระอยู่แล้ว แต่ก็หาเวลาที่เหมาะสมยังไม่ได้ ในบัดนี้ขณะนี้สมความปรารถนาที่ตั้งใจไว้แล้ว จึงได้อธิษฐานมอภายถวายชีวิตอุทิศแก่พระพุทธศาสนานี้อย่างเต็มตัว จะตั้งใจภาวนาปฏิบัติให้ถึงที่สุด แม้ชีวิตจะแตกสลายไปในขณะใด จะไม่ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอะไร ข้อสำคัญคือจะตั้งใจปฏิบัติให้เต็มที่ ในชาตินี้ชีวิตนี้ถือว่าเรามีความโชคดีที่ได้บวช ได้ออกปฏิบัติอย่างเต็มตัว จะไม่ปล่อยให้ชีวิตทิ้งไปให้เปล่าประโยชน์ดังที่เคยเป็นมา จะภาวนาปฏิบัติแข่งกับชีวิตตัวเองอย่างเต็มที่

พรพรษาที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๐๔

เมื่อเข้าพรพรษาในปีนี้ นึกหาข้อวัตรปฏิบัติว่า มีอะไรบ้างที่จะนำมาเป็นอุบายในการประกอบความเพียรให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยในพรพรษานี้ จึงนึกขึ้นได้ในอุบายธรรมหมวดหนึ่งว่า สัจจะ ถ้าเรามีสัจจะประจําใจแล้ว จะต้องยืนหยัดในความจริงได้อย่างมั่นคง จะเป็นผู้ไม่โกหกตัวเอง เราจะต้องเป็นนักปฏิบัติที่มีความจริงจังกต่อข้อวัตรปฏิบัติของเรา เอาสัจจะเป็นหลักยืนตัวให้มั่นคง เพื่อไม่ให้การปฏิบัติมีความย่อหย่อนหละหลวม ไม่ให้เกิดความล่าช้าที่จะให้ถึงจุดหมายปลายทางในชาตินี้

ฉะนั้นเราต้องมีสัจจะบังคับตัวเองให้ได้ เพื่อจะได้รับแรงในการปฏิบัติให้เต็มที่ ถ้าเราไม่มีสัจจะที่เข้มแข็ง ก็ไม่สามารถบังคับความเห็นแก่ลัษแก่แน่นอนไปได้ หรือเห็นแก่การเล่นมั่วสมอยู่กับหมู่คณะ อันจะทำให้เสียเวลาปฏิบัติไปเปล่าประโยชน์ เพราะวันหนึ่ง คืนหนึ่ง ชั่วโมงหนึ่ง มีคุณค่าในการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างยิ่ง ฉะนั้นในพรพรษานี้เราจะภาวนาปฏิบัติอย่างเต็มที่ สติปัญญา ศรัทธาความเพียรมีเท่าไร จะทุ่มเทให้เต็มกำลัง ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถไหน จะตั้งใจให้มีความเพียรให้ต่อเนื่องกันอยู่เสมอ

ตั้งสัจจะบังคับใจตัวเองให้ได้

ในวันเข้าพรรษา ก็ได้วางข้อวัตรปฏิบัติที่ตัวเองได้วางเอาไว้ แล้วใช้สัจจะเป็นที่ตั้งในข้อวัตรปฏิบัติให้มีความมั่นคง สามารถปฏิบัติให้ได้ครบถ้วนทุกประการ จึงมีความมั่นใจในตัวเองว่า จะปฏิบัติให้ถึงแห่งความพ้นทุกข์ในพรรษานี้ให้ได้ และมองเห็นความสิ้นสุดแห่งทุกข์ ความหลุดพ้นจากวิภวสังสาร เหมือนกับเอื้อมมือถึงเท่านั้น และยังมีความมั่นใจในตัวเองว่า นับแต่วันเริ่มเข้าพรรษาเป็นต้นไป การปฏิบัติจะให้ถึงซึ่งความสิ้นสุดแห่งทุกข์ได้ภายใน ๗ วันเท่านั้น นี่มิใช่พูดโอ้อวด แต่พูดออกมาจากความรู้สึกจากใจในขณะนั้นจริงๆ เพราะมองเห็นพระนิพพานความหลุดพ้นไปในขณะที่ตั้งใจเอาไว้ ความรู้สึกอย่างนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรนั้น ให้ติดตามอ่านต่อไป

พอเข้าพรรษาในวันแรก ก็เริ่มทำความเพียรอย่างหนัก ในขณะนั้นอาศัยสัจจะบีบบังคับตัวเองอย่างเต็มที่ มีความกล้าหาญและเสียสละไม่ได้คิดเสียดายแม้กระทั่งชีวิต ถึงจะตายไปในขณะที่ทำความเพียรนี้ก็ยอม จะได้บูชาคุณพระพุทธเจ้า บูชาคุณพระธรรม บูชาคุณพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และรู้ตัวเองอยู่เสมอว่าเราตั้งใจจะให้หลุดพ้นถึงพระนิพพานภายใน ๗ วันนี้เท่านั้น จากนั้นก็เร่งความเพียรอย่างเต็มที่ สติปัญญา มีเท่าไรก็ทุ่มเทอย่างเต็มที่กำลัง

ในขณะนั้นอยู่ในอิริยาบถทั้ง ๓ คือ ยืน เดิน นั่ง เท่านั้น ให้ความเพียรมีความต่อเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา แม้แต่เดินบิณฑบาต ไปกลับก็มีความเพียรต่อเนื่อง

ในขณะที่ฉันก็มีความเพียร มีความสำรวมอยู่ในขณะนั้น ตลอดการทำการจัวัตร เช่น กวาดลานวัดหรืออยู่ที่ไหนก็ตาม ก็จะมีสมาธิเพียรต่อเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา

การทำสมาธิเพียรในที่นี้ หมายถึงมีสติปัญญา พิจารณาในความเป็นจริง ในสังขารมอยู่เป็นนิจันเอง ในขณะที่ทำความเพียรอยู่ในอิริยาบถทั้ง ๓ นี้ จะเป็นอย่างไรไม่ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ ถึงธาตุสี่ชั้น ๕ จะมีความเหน็ดเหนื่อย เมื่อยล้าอย่างไรก็ต้องอดทนต่อสู้อุตสาหใจแล้วว่า ธาตุสี่ชั้นห้าจะแตกสลายไป เพราะด้านทานความเพียรนี้ไม่ไหว จะตายไปในขณะนี้ก็ยอม ไม่มีความหวั่นไหวในความตายนี้แม้แต่น้อยเลย เพราะความเกิดความตายนี้ เราเคยเกิดเคยตายมาแล้ว แต่บัดนี้เราจะทำความเพียรให้เต็มที ธาตุสี่ชั้นห้าจะสลายตายในขณะนี้ก็ให้มันตายไป เมื่อใจยังมีเชื่อให้เกิดอยู่ ก็กลับมาเกิดอีกใหม่ได้ ในช่วงเวลาที่กำหนดไว้ภายใน ๗ วันนี้ ชีวิตจะหมดไปในวินาทีใด เราพร้อมแล้วในขณะนี้

เกิดนิมิตเตือนใจ

ในคืนที่ ๗ นับแต่วันเข้าพรรษามา ถือว่าเป็นวันสำคัญ เป็นคืนสุดท้ายแห่งชีวิต ถ้าหลุดพ้นถึงพระนิพพานได้ก็ในคืนนี้ ถ้าไม่ได้ ชีวิตก็จะถึงที่สุดคือตายในคืนนี้อย่างแน่นอน ในขณะที่นั้นได้เกิดเวทนาทุกข์ทางกายขึ้นมาอย่างหนัก เกิดความเจ็บปวดในร่างกายมีความรุนแรงมากขึ้น แสบจะเดินจงกรมต่อไปอีกไม่ได้เลย เพราะธาตุขันธ์ต้านทานความเพียรไม่ไหว ถึงอย่างไรก็ต้องอาศัยสัจจะบังคับตัวเองอย่างเต็มที่ ทั้งใช้ปัญญาเตือนตัวเองอยู่เสมอว่า นี่ทูล ตัวเองเป็นพระกรรมฐาน เป็นนักปฏิบัติที่เด็ดเดี่ยวกล้าหาญและกล้าตาย ยอมเสียสละได้แม้กระทั่งชีวิต เพียงมีความทุกข์เจ็บปวดเพียงเท่านั้น ยังไม่ได้เสียพรหมส่วนร้อยของพระพุทธเจ้าเลย พระพุทธเจ้าทำความเพียร จนถึงขั้นสลบไสลฟื้นคืนมาหลายครั้ง พระพุทธองค์ก็ยังไม่ทอดทิ้งในความเพียรนี้เลย นี่เราผู้หวังติดตามพระพุทธเจ้า เราก็อย่ายอมแพ้ในความทุกข์นี้เลย ถ้าหากจะตายจริงๆ ก็ขอมอบกายถวายชีวิต เพื่อบูชาคุณของพระพุทธเจ้า ขอบูชาคุณของพระธรรม ขอบูชาคุณพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยสัจจะที่ตั้งไว้ในขณะนี้

เมื่อได้ทอดอาลัยในชีวิตอย่างนี้แล้ว จากนั้นก็ได้รับแรงบันดาลใจปฏิบัติให้สุดกำลัง ทั้งเดินจงกรม ทั้งนั่งสมาธิ ทั้งใช้สติปัญญาพิจารณา ในสรรพสังขารทั้งหลายให้เป็นไปในสังขาร ลงสู่ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาอยู่เสมอ เมื่อเหนื่อยในการใช้ปัญญา ก็กำหนดจิตเข้าพักในสมาธิต่อไป ออกจากสมาธิก็ใช้ปัญญา พิจารณาในสรรพสังขาร ให้ต่อเนื่องกันอยู่เป็นนิสัยต่อไป

ในขณะหนึ่ง จิตมีความสงบในสมาธิอย่างเต็มที่ ไม่รู้ว่าจะมีความสงบนานเท่าไร จากนั้นจิตก็เริ่มถอนออกสมาธิมา จึงมีความรู้เกิดขึ้นในขณะนั้นว่า ผลไม้ยังไม่แก่ จะบังคับให้สุกในขณะนี้ไม่ได้ จากนั้นก็ได้เอาความรู้ที่เกิดขึ้นมาพิจารณา จึงได้เข้าใจ ในความรู้ที่พร้อมด้วยเหตุผลในทันที ขณะนี้เราฟังปฏิบัติมาได้เพียง ๗ วันเท่านั้น อินทรีย์^{๑๘} เรายังไม่แก่ จะบังคับให้ตัวเองได้บรรลุมรรคผลนิพพาน ในขณะนี้ยังไม่ได้ ต้องรอให้อินทรีย์แก่กล้าอีกระยะหนึ่ง ความหวังในความหลุดพ้น เพื่อถึงพระนิพพาน ใน ๗ วันนั้นก็เป็นโมฆะไป แต่ก็ตั้งความหวังเอาไว้ว่า เมื่อถึงวันปวารณาออกพรรษา อินทรีย์ก็จะแก่เต็มที่แล้ว ในวันออกพรรษา จะเป็นวันตัดสินชี้ขาดกันว่า จะหลุดพ้นไปได้หรือไม่ จึงได้ตั้งความหวังในวันปวารณาออกพรรษาเอาไว้ในครั้งหนึ่ง การปฏิบัติภาวนาก็ยังตั้งใจเอาไว้อย่างคงเส้นคงวา สติปัญญาที่มีความมั่นคง ปฏิบัติอย่างเข้มข้นอย่างจริงจังเต็มที่ การปฏิบัติผ่านมาได้ ๑ เดือน ก็เกิดนิมิตขึ้นมาอีก แต่ก็ไม่ใช่เชื่อในนิมิตอยู่นั่นเอง

^{๑๘} อินทรีย์ ๕ คือ ศรัทธา สมาธิ วิริยะ สติ ปัญญา

นิมิตเห็นตาปะขาวมาเตือน

ในขณะนั้น การภาวนาปฏิบัติอยู่ในชั้นอุกฤษฏ์ ไม่ได้คำนึงถึงชีวิตในความเป็นตายอย่างใด สังขารร่างกายได้ทรุดโทรมเพราะการอดนอนผ่อนอาหาร ก็ตาม ก็ให้เป็นเรื่องของร่างกายไป ไม่ถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญอะไร มีแต่กัดฟันต่อสู้ ในสัจจะที่ตั้งเอาไว้อย่างจริงจัง

ในคืนหนึ่งกำลังทำสมาธิในขณะจิตมีความสงบอยู่ ปรากฏเห็นตาปะขาว^{๑๙} คนหนึ่ง มือถือไม้เท้าเดินมา แล้วขึ้นมาบนกุฏิ นั่งพับเพียบเรียบร้อยดี แต่ก็ไม่กราบเพียงยกมือไหว้ข้าพเจ้าอย่างสวยงาม แล้วพูดขึ้นว่า นี่ท่าน การภาวนาปฏิบัติของท่าน ในขณะนี้มันตึงเกินไป ถ้าทำความเพียรไม่มีการพักผ่อนหลับนอน ต่อไปธาตุขันธ์ของท่านอาจถึงความวิบัติถึงตายไปได้ ความตั้งใจของท่านที่จะให้ถึงในมรรคผลนิพพานในชาตินี้ ก็จะไม่สำเร็จในชาตินี้เลย ฉะนั้นขอให้ท่านมีการพักผ่อนหลับนอน ให้แก่ธาตุขันธ์บ้าง เมื่อธาตุขันธ์ร่างกายมีความสมบูรณ์ ทรงตัวอยู่ได้ไม่อ่อนเพลีย การปฏิบัติภาวนาให้ตั้งอยู่ในทางสายกลางเป็นมัชฌิมา เมื่อปฏิบัติอยู่ในชั้นมัชฌิมา ทางสายกลางอย่างต่อเนื่อง การปฏิบัติของท่าน และความตั้งใจของท่านเพื่อจะให้ถึงมรรคผลนิพพานในชาตินี้นั้น ท่านก็จะสมหวัง สมความตั้งใจเอาไว้ในชาตินี้ อย่างแน่นอน

พอพูดจบตาปะขาวก็ได้ยกมือไหว้ข้าพเจ้าอีกครั้ง แล้วก็ลงจากกุฏิไปในขณะนั้น จากนั้นจิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิมา มาพิจารณาว่า ตาปะขาวนี้มาจากไหน

^{๑๙} ในภาษาอีสาน ตาปะขาว หมายถึง ชายผู้ถือศีล นุ่งขาวห่มขาว คอยดูแลอุปฐากพระ

ในบริเวณนี้ไม่มีตาปะขาวเลย ในขณะที่นั้นยังคิดว่าเป็นตาปะขาวจริงๆ ตาปะขาวนี้เหมือนจะรู้จัก แต่จำไม่ได้ว่าเคยเห็นอยู่ที่ไหน นึกไม่ได้เลย อายุประมาณ ๔๐ ปี มีผิวพรรณผ่องใส มีสง่าราศีดี มีความตั้งใจจะมาเตือนข้าพเจ้าโดยตรง

จากนั้น ก็ได้พิจารณาเรื่องของตาปะขาวมาเตือนว่า ให้เราลดหย่อนความเพียรลง ให้มีการพักผ่อนหลับนอนแก่ธาตุขันธ์บ้าง แล้วคิดตำหนิตาปะขาวว่า การให้ลดความเพียรลงนั้นใช้ไม่ได้ ตาปะขาวนั้นเป็นใครมาจากไหน หรือหากเป็นมารมาทำเป็นอุบายหลอกก็เป็นได้ มาทำให้เราหลงกลเพื่อจะได้เห็นห่างจากมรรคผลนิพพานก็อาจเป็นได้ ความเพียรที่เราปฏิบัติอยู่ในขณะนี้ ก็ยังไม่เห็นวิเวกที่จะให้หลุดพ้นได้เลย ถ้าหากเราลดหย่อนผ่อนความเพียรลงในเมื่อไร ก็จะเข้าข่ายในกลหลอกของมารนี้ทันที นี่ต้องเป็นมารปลอมตัวมาหลอกให้เราปล่อยตัวแน่นอนอย่างกระนั้นเลย จากนั้นไปเราจะทำความเพียรเต็มที่ มีความเข้มแข็งมากขึ้น เพื่อเอาชนะมารตัวนี้ให้ได้ จะไม่ทำตามที่มารมาร้องขอให้ลดความเพียรลงแต่อย่างใด

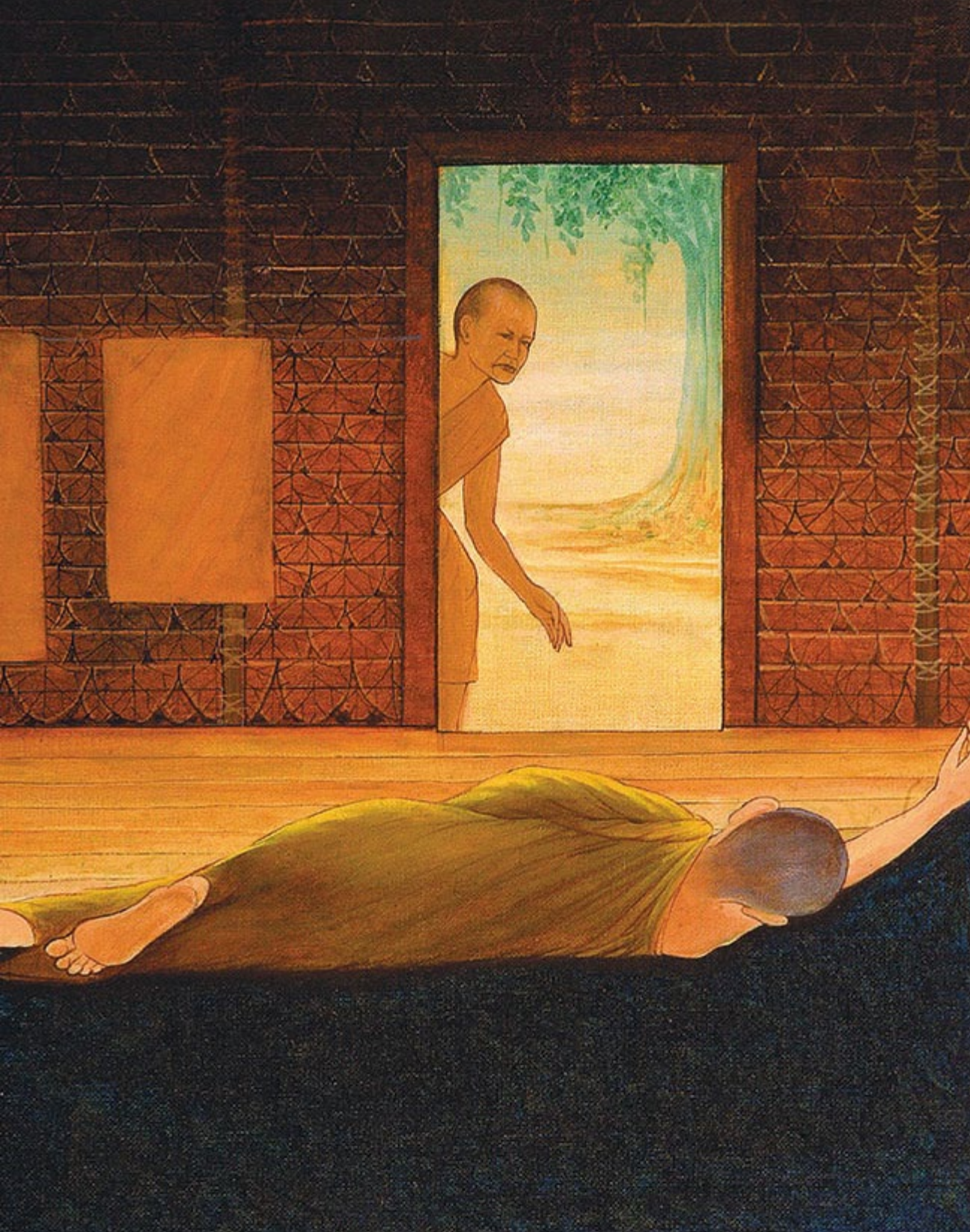
จากนี้ไปเราจะเร่งทำความเพียรอย่างเต็มที่ มีสติปัญญาเท่าไรก็จะนำมาเป็นอุบายความเพียร ใช้ความพิจารณาในหลักสัจธรรม ไม่ต้องมีการพักผ่อนหลับนอน ใช้สติปัญญาอบรมสั่งสอนใจอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนแห่งใด จะต้องใช้สติปัญญาพิจารณาให้ต่อเนื่องกันอยู่เสมอ ต่อไปมารเหล่านี้จะไม่มาใช้อุบายหลอกเราอีกต่อไป ทำให้มารเกิดความกลัวในความเพียรของเราให้ได้ ต้องทำให้มีความเข้มแข็ง ไม่ต้องลดหย่อนผ่อนตามในมารหน้าไหนเลย

สลบแล้วฟื้น

จากนั้นก็เร่งความเพียรให้มากขึ้น การเดินจงกรม การทำสมาธิ ก็ทำอย่างเต็มที่ การอดนอนผ่อนอาหาร การสํารวมกายวาจาใจ ก็ต้องมีความสังวรระวัง ตั้งสติปัญญาไว้เป็นหลักแนบแน่น พิจารณาตามความเป็นจริงในสิ่งต่างๆไม่ลดละ ในช่วงที่เร่งความเพียรอยู่นี้เอง ธาตุขันธ์ก็เริ่มแสดงตัวว่าทำท่าจะไปไม่รอด เกิดมีอาการอ่อนเพลียงอย่างกะทันหัน การทรุดตัวลงในขณะนี้ มีอาการไข้ป่ามาลาเรียเป็นอย่างหนักทีเดียว และเป็นไข้ในช่วงอดอาหารพอดี จากนั้นก็เกิดความทุกข์เวทนาขึ้นอย่างรุนแรง เมื่อธาตุขันธ์มีความแปรปรวนมากขึ้นๆ ความอ่อนเพลียอดโรยก็เพิ่มขึ้น แทบจะไม่มีกำลังหายใจแต่อย่างใด ในใจคิดว่าตัวเองจะมีชีวิตอยู่ไม่นานก็จะตายไป ในขณะนั้นไม่มียาจะกินแก้ไข้เลย ทั้งอดนอน อดอาหารมาแล้ว ๓ วัน ตั้งใจว่าจะให้ครบกำหนดตามสัจจะที่ตั้งไว้ ๗ วัน ทั้งเป็นไข้มาลาเรียอย่างรุนแรง

ในขณะนั้นตัดสินใจได้อย่างเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ คิดอยู่ว่า ชีวิตเราจะมีอยู่เป็นวันสุดท้าย นี้เราเพิ่งบวชมาได้เพียง ๒ เดือนเท่านั้น ก็จะมาถึงจุดจบกันในวันนี้หนอ ไม่มีทางเลือกอื่นอีกแล้ว มีแต่ตั้งสติคอยสังเกตลมหายใจจะหมดไปเท่านั้น ในเมื่อปลงชีวิตลงสู่ความตายได้แล้ว ก็ไม่มีความกลัวในการตายในครั้งนี้แม้แต่นิดเดียว จึงคิดว่า เราจะมานอนตายอยู่ที่ภูมิจี่นี้ไม่สมควรอย่างยิ่ง ไหนๆเราก็จะตายอยู่แล้ว เราควรไปตายในทางเดินจงกรมนั่นดีกว่า เมื่อคิดได้อย่างนั้นแล้ว ก็พยายามพุงตัวเองเกาะฝาภูมิจี่ว่าจะยืน ในขณะที่ลุกขึ้นยืนยังทรงตัวไม่ได้ ก็หมดความรู้สึกลบ ล้มลงอยู่กับที่ในขณะนั่นเอง

เขียนตามคำบอกเล่าของหมู่คณะ

ในช่วงนี้จะเขียนตามคำบอกเล่าของหมู่คณะ หลังจากได้ฟื้นตัวขึ้นมาแล้ว ในขณะที่ล้มลงอย่างแรงนั้น มีเพื่อนอีกองค์หนึ่งอยู่กุฏิใกล้กัน ได้ยินเสียงดังขึ้นที่กุฏิ ข้าพเจ้าอย่างแรงผิดปกติ ต้องมีอะไรเกิดขึ้นที่กุฏิของท่านทูลแน่นอน จึงได้เดินมาดู ท่านองค์นี้ชื่อว่า เสียบ ท่านได้ถือสัจจะว่าจะไม่พูดกับใครๆ ในเวลา ๑ เดือน ท่านถืออุตงค์ข้อ มุควัตร และถืออุตงค์ข้อ เนสัชชิก ไม่มีการหลับนอนภายใน ๑๕ วันอีกด้วย

เมื่อท่านเดินมาถึงกุฏิส่องดูเห็นท่านทูลผิดปกติ จึงได้ขึ้นไปที่กุฏิ แล้วกระทบขาหลายครั้งก็ไม่รู้ตัว ได้มองดูหน้าจึงรู้ว่า ท่านทูลได้ตายไปแล้ว จากนั้นก็ได้รับลงจากกุฏิไปหาหมู่คณะครูอาจารย์ผู้ใหญ่ ไปแล้วก็พูดไม่ได้กลัวเสียสัจจะ ได้แต่แสดงกิริยาในลักษณะตายให้ดูอยู่เท่านั้น ครูอาจารย์ไม่เข้าใจ จึงไปหากระตาดและปากกามาให้เขียน ก็ได้เขียนบอกว่าท่านทูลได้ตายแล้ว ครูอาจารย์ก็มีความตกใจรีบมาดู เห็นพระทูลตายจริง ก็รีบไปบอกหมู่คณะภายในวัด ให้ไปตี่ระฆังฉุกฉิน บอกกันว่าไปดูท่านทูลตายอยู่ในกุฏิเดี๋ยวนี้

เมื่อตี่ระฆังฉุกฉิน พระเณรก็พากันมากุฏิท่านทูล เป็นกุฏิเล็กๆ ขึ้นไปได้ไม่เกิน ๔ คน ถ้ามากกว่านี้กุฏิก็จะหักพัง แล้วพากันบีบนิ้วอย่างซูลมุนุ่นวาย ทุกองค์มีความสลดใจในการตายของพระทูลเป็นอย่างมาก ทุกองค์พูดเป็นเสียงเดียวกันว่า น่าเสียดาย มีความอาลัยในพระทูลเป็นอย่างมากทีเดียว บางท่านได้

พูดว่า เมื่อตายมานานถึงขนาดนี้ไม่มีทางจะฟื้นตัวมาอีกแล้ว เพราะตายมาแล้วตั้งแต่เที่ยง ขณะนี้ ๔ โมงเย็น มีทางเดียวจัดพระเนรไปหาพินเอามาเผาเท่านั้น พระผู้ใหญ่องค์หนึ่งว่า อย่าพากันพูดเช่นนั้น ร่างกายยังมีความอุ่นนิดๆอยู่ให้พากันนวดจนกว่าร่างกายจะแข็งกระด้าง แล้วเย็นในทุกระยะของร่างกาย ถึงจุดนั้นแล้วจึงพากันไปหาพินเอา ในช่วงนี้ให้มาช่วยกันก่อน เรื่องการหาพินเอาเอาไว้ทีหลัง ครูอาจารย์เล่าให้ฟังว่าเป็นอย่างนี้

ฟื้นตัวขึ้นมาเพราะหมู่คณะช่วยเหลือ

ในขณะนั้นพระทูลได้ตายไปแล้วนานถึง ๔ ชั่วโมง ในช่วงขณะจะฟื้นตัวขึ้นมา นั้น มีลมหายใจกระทบกับสำลีนิดๆ แล้วมีลมหายใจกระทบสำลีสแรงขึ้นๆ จากนั้นมีการกะพริบตานิดๆ เพื่อนพระก็พากันร้องตะโกนเสียงดังๆ เพื่อกระตุ้นสติให้ตื่นตัวเร็วขึ้น ในที่สุดก็ฟื้นตัวขึ้นมา ในขณะนั้นข้าพเจ้ายังจำหน้าใครยังไม่ได้ เพียงจำได้คำเดียวว่า ท่านทูลฯ ยังมีเสียงดังแว่วๆ ในหูอยู่ แล้วลืมตาขึ้นมาเล็กน้อย แต่ก็พุดยังไม่ได้ เพื่อนเอาน้ำหยอดเข้าปากไปทีละน้อยๆ จึงมีเสียงพุดเบาๆ เพราะเหนื่อยมาก แล้วก็รู้ตัวเองเป็นปกติขึ้นมา แต่ก็นั่งโดยลำพังตัวเองยังไม่ได้ เพราะมีการอ่อนเพลียมากในขณะนั้น การหายใจยังไม่สะดวก เพื่อนๆก็ได้ประคองตัวลุกขึ้นนั่ง เอายาหอมมาให้ดมเพื่อกระตุ้นหัวใจกันพักใหญ่

พอพุดได้ครูอาจารย์ก็ได้ถามอาการที่เกิดขึ้นว่าเนื่องจากอะไรเป็นต้นเหตุ จึงได้เล่าเรื่องความเพียรให้ฟัง ความเป็นไข้ในระหว่างการอดข้าว ไม่ยอมตายอยู่ที่กุฎิ การพุงตัวเกาะฝาที่จะลงไปตายที่ทางเดินจงกรม เกิดอาการวูบไปโดยไม่รู้ตัว เรื่องต่างๆดังที่ได้อธิบายมาแล้ว

เมื่อครูอาจารย์ได้ฟังเรื่องการปรารถนาความเพียรของพระทูลแล้ว พากันส่ายหน้าพร้อมทั้งพูดว่า แหม ความเพียรของท่านทูลนี่มันเกินไป ทั้งอดนอน ทั้งอดอาหาร ทั้งมีอาการไข้มาลาเรีย ทั้งอยู่ในอิริยาบถ ๓ ธาตุชั้นธ้อะไรจะทนได้ไหว นี่ยังดีที่มีเพื่อนอยู่ใกล้ ถ้าอยู่องค์เดียวห่างหมู่คณะจะได้เผากันทิ้งไปอย่างแน่นอน

ครูอาจารย์องค์หนึ่งพูดว่า การทำความเพียรของท่านทุกวันนี้มันเกินไป ถึงว่าเราปฏิบัติถูก แต่มันเกินความพอดี คือตึงเกินไป ถ้าเป็นสายพิณก็จะขาดทิ้งไปเปล่าๆ ไม่มีใครเลยที่จะทำความเพียรอย่างท่าน ผมมาคอยสังเกตดูท่านทำความเพียรหลายครั้งหลายหน ทั้งกลางวันและกลางคืน ไม่รู้ว่าท่านพักผ่อนหลับนอนเวลาไหน ผมเองยอมรับว่า ทำความเพียรเหมือนท่านไม่ได้ ผมคิดว่าจะเตือนท่านอยู่หลายครั้งแล้ว แต่ก็กลัวว่าจะมาขัดขวางขัดจังหวะในความเพียรและความตั้งใจของท่าน เพราะทุกองค์ก็มีความตั้งใจในการหลุดพ้นด้วยกันทั้งนั้น นี่ยังดีที่มีหมู่คณะได้เห็น ไม่เช่นนั้นก็จะตายเนาอยู่ในกุฏิองค์เดียว นี่ท่านเพิ่งบวชมาได้ ๒ เดือนเท่านั้น และมีอายุยังหนุ่มเพียง ๒๗ ปี จะมีอนาคตสืบทอดพระพุทธรศาสนาต่อไปอีกนานทีเดียว

การภาวนาปฏิบัติต้องอยู่ในมัชฌิมา ทางสายกลาง จึงจะทำให้ถึงซึ่งมรรคผลนิพพานได้ นี่คือแนวทางของพระอรียเจ้าทั้งหลาย สมมติว่า ถ้าหากท่านได้ตายไปในขณะนี้แล้ว มรรคผลนิพพาน ที่เราจะพึงได้พึงถึงในชาตินี้ ก็จะหมดสิทธิ์ในทันทีต่อไปนี้ ให้ท่านได้ผ่อนความเพียรลงบ้าง อย่าบีบบังคับในธาตุชั้นธจนเกินไป ให้รู้จักความพอดีธาตุชั้นธของตัวเอง การพักผ่อนหลับนอนก็เป็นอาหารทางกายและทางใจด้วย ธาตุชั้นธยังมีความต้องการอาหารประเภทนี้อยู่ ถ้าเรารู้จักประมาณตัวเอง ที่เรียกว่า อัตตัญญุตตา เป็นผู้รู้จักประมาณตัวเอง การปฏิบัติก็จะก้าวหน้าไปด้วยดี นี่คือทางสายกลาง เป็นแนวทางที่เป็นมัชฌิมา จะทำให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ได้ ในชาตินี้ถ้าเรามีความพยายามปรารถนาคความเพียรอยู่ อีกวันหนึ่งข้างหน้า ก็จะได้ถึงพระนิพพานแน่นอน

หวนระลึกได้ในคำเตือนของตาปะขาว

เมื่อครูอาจารย์ได้เตือนสติ อบรมสั่งสอน เรื่องการปรารภความเพียรให้อยู่ในขอบเขตของมัชฌิมา คือทางสายกลาง จึงหวนระลึกได้ในคำเตือนของตาปะขาว แต่ก่อนคิดว่าเป็นมารจะมาดัดรอนในความเพียร แต่บัดนี้เหตุที่เกิดขึ้นทุกอย่าง เป็นไปตามที่ตาปะขาวชี้ทั้งหมด แต่ก่อนมีแต่ความกล้าหาญ มีความเด็ดเดี่ยวจริงจัง มีแต่ความมุ่งหวังในความหลุดพ้นอย่างเดียว ใครๆจะมาขัดขวางในความเพียรนี้ ไม่ได้เลย มีความหลุดพ้นเร็วเท่าไรเป็นดี จะได้มีเวลาอบรมสั่งสอนคนอื่นเป็นเวลา ยาวนานได้ จึงขอขอบพระคุณครูอาจารย์ทุกๆองค์ที่ให้ความช่วยเหลือชีวิตของตัวกระผมกลับคืนมาได้ บุญกุศลใดที่กระผมได้บำเพ็ญมาแล้ว ขอบุญกุศลนั้นจงเป็นผลปัจจัย ให้ครูอาจารย์ทุกท่าน ได้ประสบความสำเร็จในมรรคผลนิพพาน ทุกท่านเทอญ

จากนั้นมา ครูอาจารย์ก็ได้หาหมอมารักษาไข้ปามาลาเรียให้หายไปเป็นปกติ และมีการพักผ่อนหลับนอน และอาหารการฉันก็เพิ่มขึ้น เพื่อรักษาร่างกายไม่ให้อ่อนเพลีย เมื่อร่างกายได้หายเป็นปกติแล้ว ก็ได้วางแผนในวิธีปฏิบัติใหม่ จะปฏิบัติแค่ไหนจึงจะอยู่ในขอบเขตของมัชฌิมา ทางสายกลางของเรา จึงหวนระลึกถึงเรื่องของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งพระองค์ได้บำเพ็ญอยู่ในตงคสิริ มีการอดหลับอดนอน ไม่รับฉันอาหารถึง ๔๙ วัน ในครั้งนั้นถ้าพระอินทร์ไม่เอาพิณ ๓ สายมาตีดีให้ดู ไม่รู้ว่าชีวิตของพระองค์จะเป็นอย่างไร เมื่อพระองค์ได้รู้ว่า การปฏิบัติของพระองค์ มันตึงเกินไป เหมือนสายพิณที่ตึงเต็มที่ก็มีแต่จะขาดไปเท่านั้น เมื่อพระองค์ได้

กลับมาฉันอาหาร ทำให้ร่างกายมีความสมบูรณ์มากขึ้น สติปัญญาก็มีการทำงานอย่างสมบูรณ์ไปด้วย พระองค์จึงเข้าทางมัจฉิมาทงสายกลางได้ แล้วพระองค์ก็ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างสมบูรณ์

เมื่อพิจารณาเรื่องของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ได้มาทบทวนในการปฏิบัติของตัวเอง ก็มีความเข้าใจว่า เราก็ตึงเกินความพอดีไปเป็นอย่างมากทีเดียว ในคืนหนึ่งได้คิดคำริเรื่องตาปะขาวที่มาเตือน ว่าตาปะขาวนี้เป็นใครมาจากไหน ในคืนนั้นกำหนดจิตลงสู่สมาธิได้แล้ว จึงได้รู้ว่าตาปะขาวนั้น เป็นหัวหน้าเทพในระดับสูงชั้นดาวดึงส์ ท่านผู้นี้จะลงมาช่วยท่านผู้ใดได้ ท่านผู้นั้นจะต้องมีความอันเป็นไปในชีวิตที่ไม่ควรจะเป็น ท่านจะลงมาช่วยในลักษณะอย่างนี้เท่านั้น

ตั้งหลักปฏิบัติใหม่

จากนั้น ก็มาพิจารณาการปฏิบัติของตัวเองที่ผ่านมาว่า การปฏิบัตินั้นผิดหรือถูก ก็รู้ว่าอุบายวิธีปฏิบัตินั้นถูกต้องทุกประการ เรื่องสลับตายพื้นคืนมานั้น เป็นการบีบบังคับร่างกายเกินไป จนทำให้ร่างกายรับไม่ไหว จึงทำให้ร่างกายเกิดอาการขึ้นมาอย่างนั้น เหมือนใช้วิธีเอาผลไม้ที่ยังไม่แก่ เอามาบีบบังคับให้มันสุก ในเมื่อมันสุกไม่ได้ก็เกิดมีอาการเน่าขึ้นมาได้ หรือเหมือนกับเครื่องยนต์รถที่มีกำลังเพียงเท่านี้ แต่ไปใช้งานเกินกำลัง ก็ทำให้เครื่องพังไปได้ เหมือนกับตัวถังรถที่ใส่น้ำหนักเกินกำลังก็พังได้เช่นกัน ฉะนั้น การปฏิบัติที่ผ่านมาเป็นในลักษณะบังคับ ฝืนเกินไป การให้อาหารส่วนหยาบคือข้าวน้ำต่างๆก็ไม่พอแก่ความต้องการของธาตุชั้นนี้ การพักผ่อนทางร่างกายแทบจะไม่มีเวลาพักเลย การนอนให้หลับสนิทที่เป็นอาหารที่สำคัญทางร่างกาย ก็ไม่ได้หลับเพียงพอ สิ่งทั้งหมดนี้คือความไม่สมดุลกัน จึงทำให้ร่างกายเกิดความวิบัติไปได้ ฉะนั้น

เมื่อมาเข้าใจในวิธียึดหยุ่นทางร่างกายแล้วอย่างนี้ จากนี้ไปก็จะตั้งหลักใหม่ จะให้ความเป็นธรรมชาติแก่ร่างกายบ้าง ในเมื่อร่างกายมีความต้องการอย่างนี้ ก็ต้องให้อาหารเขาให้อิ่มพอสมควร แต่ก็ไม่ให้เกินความพอดีจนเกิดความเกียจคร้านขึ้นมา มีแต่หลับนอนจนเกินไป หรืออ้วนเหมือนกับหมู มันจะเป็นช่องทางให้กิเลสตัณหา มีการฟักตัวเกิดมีกำลังต่อสู้กับสติปัญญา การภาวนาปฏิบัติก็จะไม่ก้าวหน้าแต่อย่างใด

การให้ความเป็นธรรมชาติแก่ธาตุชั้นนี้ ต้องมีการพักผ่อนหลับนอนพอสมควร ให้อาหารแก่ธาตุชั้นนี้พอทรงตัวอยู่ได้ ไม่ทำให้ร่างกายอ่อนเพลียจนเกินไป การเดิน

จงกรม การนั่งสมาธิ ก็ให้อยู่ในความพอดี จึงจะเป็นมัชฌิมา ทางสายกลางของ ชาติขันธ์ เรียกว่าให้รู้จักสุขภาพของร่างกาย ให้มีกำลังต่อสู้เป็นคู่กับสติปัญญา เมื่อ สติปัญญาเป็นหลักในการปฏิบัติอยู่แล้ว การสำรวมใจการพักใจในอุบายวิธีการ ทำสมาธิก็ไม่ลดละ การใช้สติปัญญาก็ไม่มีการทอดย ทั้งสองอุบายนี้ทำให้เป็น สายโซ่เชื่อมโยงต่อเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา การตั้งหลักภาวนาปฏิบัติในครั้งนี้ ต้องใช้ สติปัญญาเป็นหลักยืนตัวที่สำคัญ ส่วนการเดินจงกรม การนั่งสมาธิ ก็ให้เป็นเพียง อิริยาบถในการประกอบความเพียรเท่านั้น

คำว่าสมาธิ เป็นเรื่องของใจโดยตรง ส่วนการยืนเดินนั่งนอนนั้น เป็นเพียง อิริยาบถโดยธรรมชาติของชาติขันธ์ แต่ก็นำมาประยุกต์ใช้ในวิธีทำความเพียรได้ เรียกว่า การยืน เดิน นั่ง นอน เป็นส่วนประกอบในการปฏิบัติเท่านั้น หลักสำคัญ ในการปฏิบัติก็คือสติปัญญานั้นเอง แต่การภาวนาปฏิบัติในยุคนี้นชอบนั่งสมาธิ กันมาก เหมือนกับผูกขาดไปว่า การทำสมาธิ จะต้องนั่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น นี่ก็เพราะความไม่เข้าใจในสมาธินั่นเอง

คำว่า สมาธิ มันเป็นเรื่องของจิตโดยตรง จะอยู่ในอิริยาบถใดก็ได้ ขอให้จิตมีความตั้งมั่น ให้จิตมีความสงบ นั่นจึงเรียกว่าสมาธิของจริง เหมือนกับรับประทาน อาหารต้องเอาความอึดมาเป็นหลัก จะยืน เดิน นั่ง นอน รับประทานย่อมทำได้ ทั้งนั้น ไม่จำเป็นต้องผูกขาดว่า ต้องนั่งรับประทานเพียงอย่างเดียว การทำสมาธิก็ ฉะนั้น ไม่จำเป็นต้องผูกขาดว่านั่งสมาธิเพียงอย่างเดียว การทำสมาธิด้วยวิธีนั่งนั้น ทำได้ แต่ยืน เดิน นอน ทำสมาธิไม่ได้ ความเข้าใจอย่างนี้ไม่ถูกต้องเลย

ฉะนั้น ผู้ทำสมาธิต้องมีความชำนาญในอิริยาบถทั้งสี่ จึงจะมีความสมบูรณ์ จะเป็นเพราะว่าผู้สอนไม่เข้าใจในวิธีทำสมาธิก็อาจเป็นได้ จึงสอนกันอย่างนี้ หนาซ้ำ ยังสอนกันต่อไปว่า ทำสมาธิไปเถอะ เมื่อจิตมีความสงบแล้วปัญญาจะเกิดขึ้น ยัง สอนให้เกิดความเข้าใจที่ผิดๆนี้ต่อไป ความไม่เข้าใจของผู้ปฏิบัติตามก็เชื่อว่าเป็น อย่างนี้ทันที

บัดนี้ข้าพเจ้ามีความเข้าใจในหลัก มัชฌิมา ทางสายกลางแล้ว แต่ก็ยังเป็นทางสายกลางเฉพาะตัวเอง จึงได้ใช้สติปัญญาพิจารณาในสังขารธรรมให้เป็นไปตามไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นหลักยืนตัว จะเป็นรูปธรรม นามธรรม ทั้งภายในและภายนอก สิ่งที่มีชีวิต และสิ่งไม่มีชีวิต ทั้งเป็นของส่วนหยาบและสิ่งที่ละเอียด ทั้งใกล้และไกล ทั้งเราและเขา พิจารณาให้ลงสู่ไตรลักษณ์นี้ทั้งหมด ให้รู้เห็นตามความเป็นจริงในสิ่งนั้นๆว่า ความจริงในการเปลี่ยนแปลงของธาตุขันธ์ ความจริงที่เป็นไปในความทุกข์ของธาตุขันธ์ ความจริงที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ทั้งกายและใจ ต้องใช้ปัญญาพิจารณาอยู่เสมอ

ความจริงที่เป็นไปในอนัตตา อันเป็นสิ่งทั้งหมดสภาพไป ไม่มีสิ่งใดเป็นสัตว์เป็นบุคคลตัวตนเราเขา ทุกอย่างเป็นสังขารธรรม มีการเกิดดับอยู่ในตัวมันเอง ถ้าปัญญาไม่มีความรู้ความฉลาดพอ ก็ไม่สามารถรู้เห็นในความเป็นจริงได้

ฉะนั้น ปัญญาจึงเป็นแสงสว่างส่องทางให้ใจได้รู้เห็น เหมือนกับการเดินทางในที่มืด ถ้าไฟฉายไม่มี หรือมีแต่ไม่สว่าง ก็จะเกิดการหลงทางได้ง่าย หรือไฟฉายมีความสว่างดี แต่ผู้ถือไฟฉายนั้นตาบอด การเดินทางก็ไปไม่ถึงไหนเช่นกัน นี่ฉันใด ถ้าใจขาดปัญญาเป็นตัวนำให้แก้ไขแล้ว ถึงของจริงจะมีอยู่ที่กายที่ใจ ก็ไม่สามารถรู้เห็นของจริงได้ เช่น รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่มีอยู่ในตัวเรานี้ทั้งหมด เราก็ไม่สามารถรู้เห็นได้ นี่ก็เพราะขาดปัญญา ความสว่างทางใจนั่นเอง หรือมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่ไปสัมผัสใน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และอารมณ์ที่ฝังอยู่ที่ใจ ก็ไม่รู้เห็นได้เช่นกัน ทั้งที่สิ่งเหล่านี้มีอยู่ในตัวเราทั้งหมด และแสดงความไม่เที่ยงอยู่ตลอดเวลา แต่เราก็ไม่รู้เห็นได้ นี่ก็เพราะขาดปัญญามาพิจารณาให้แยกคายนั่นเอง อากาการทั้งหมดนี้ ต้องใช้ปัญญาพิจารณาแต่ละอย่าง ให้ใจได้รู้เห็นตามความเป็นจริงอยู่เสมอ

คำว่า อนิจจัง ความไม่เที่ยงนั้น ก็จะถูกเปิดเผยให้ใจได้รู้เห็นเป็นไปตามความเป็นจริงทุกประการ ทั้งหมดนี้มีอยู่ในตัวเราอยู่แล้ว ไม่ได้เอามาจากที่ไหนเลย ถ้ามี

การรู้เห็นในลักษณะนี้ จึงเป็นสัมมาทิฐิ มีปัญญารู้เห็นอย่างชอบธรรม สัมมาสังกัโป
การดำริพิจารณาในสังขารนั้นให้แยบคาย จึงเรียกว่าการดำริชอบ ทำให้ใจมีความ
รู้เห็นได้อย่างชัดเจน

การใช้ปัญญาพิจารณาความทุกข์

การใช้ปัญญาพิจารณาความทุกข์นี้ ให้พิจารณาอยู่ที่กายที่ใจของเราเอง ความทุกข์เนื่องจากร่างกายเป็นต้นเหตุ สิ่งใดเป็นเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น มีเหตุปัจจัยเนื่องจากอะไร ต้องใช้ปัญญาค้นหาเหตุที่เกิดทุกข์ให้ได้ ให้ใจได้รู้เห็นในเหตุนั้นอย่างชัดเจน เมื่อรู้เห็นเหตุให้เกิดทุกข์แล้ว จะไปละถอนปล่อยวางนั้นทำไม่ได้ เพราะเป็นสภาวะทุกข์ คือทุกข์มีอยู่ประจำธาตุขันธ์ เป็นทุกข์ดั้งเดิมมาแต่กำเนิด

เมื่อไรธาตุขันธ์ยังมีอยู่ สภาวะทุกข์นี้ก็ยังมีอยู่ เพราะทุกข์นี้มันเป็นที่เกิดขึ้นพร้อมกับร่างกาย มีทางเดียวคือต้องรับรู้ในทุกข์นั้นๆ เรียกว่าทุกข์ควรกำหนดให้รู้เท่าความจริงของทุกข์นี้ไว้เท่านั้น มีวิธีที่จะหลบหลีกไปในบางเวลาเท่านั้น เช่นทุกข์ในการนั่งนานในท่านี้ ก็หาวิธีเปลี่ยนทางในการนั่งวิธีใหม่ พลิกแพลงกันไปมาอยู่เสมอ นี่เป็นธรรมชาติในวิธีหลบทุกข์ไปในชั่วขณะหนึ่ง หรือนอน ไม่มีท่านอนไหนมีความสุขตลอดไปได้ ที่แรกก็คิดว่านอนท่านี้มีความสุข เมื่อนอนในท่าเดียวนานๆ ก็เป็นทุกข์ขึ้นมาได้ ก็ต้องพลิกแพลงไปมาในท่านอนหลายวิธี นี่ก็เป็นอุบายวิธีหลบทุกข์ไปเรื่อยๆ หรือยืนต่อกันนานๆก็เป็นทุกข์ ก็ต้องมีวิธีหลบทุกข์ด้วยการเดิน การนั่ง การนอนสลับกันไปมา หรือเดินนานๆก็เป็นทุกข์ ก็หาวิธีหลบด้วยการยืน การนั่ง การนอน

ฉะนั้น จึงทำความเข้าใจว่า สภาวะทุกข์นี้มันละไม่ได้ เพียงให้กำหนดรู้เท่านั้น ความทุกข์ในลักษณะนี้ มีอยู่กับทุกคนในโลก เรียกว่า ทุกข์อริยสัจจัง เป็นความ

ทุกข์ที่เป็นจริง จะหลีกหนีไม่พ้น แม้พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย ก็ยังมีสภาวะทุกข์นี้เช่นเดียวกันกับพวกเราทั้งหลาย

อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า ทุกข์จร ทุกข์จรนี้เข้ามาทางร่างกายได้ และเข้ามากระทบทางใจได้ เช่นอากาศที่เกินความพอดี มีการร้อนจัด มีการหนาวจัดเย็นจัด ทุกอย่างที่มากระทบทางกายที่เกินความพอดี เป็นทุกข์เนื่องจากทางกายได้ทั้งนั้น จึงเรียกว่า ปกิณณกทุกข์ เป็นทุกข์ที่มีผลกระทบในบางครั้งคราว หรือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ที่ได้สัมผัสในสิ่งที่ไม่ชอบใจ ก็เกิดมีอารมณ์ทางใจให้เป็นทุกข์ได้ทั้งนั้น

ศูนย์รวมทุกข์อยู่ที่ใจทั้งหมด ทุกข์ทางใจเนื่องจากการสัมผัสทางอายตนะนี้ จะต้องหาวิธีหลีกเลี่ยงในทางสติปัญญา จึงจะหลีกเลี่ยงได้ ไม่เหมือนการหลีกเลี่ยงทุกข์ในอิริยาบถแต่อย่างใด ทุกข์ทางใจที่เกิดจากอายตนะ ต้องใช้ปัญญาอบรมใจให้ใจได้รับรู้ผลที่เป็นทุกข์โทษภัยในอารมณ์ที่ไม่ชอบใจ และให้ใจได้รับรู้ผลของอารมณ์ที่ชอบใจจึงทำให้ใจเกิดเป็นอารมณ์แห่งความรัก อารมณ์แห่งความรักก็เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงได้ ที่เรียกว่า ความรักอยู่ที่ไหน ความชังก็อยู่ที่นั่น ดังมีภาษิตว่า ปิยโต ชายเต โสโก ความโศกเศร้าเสียใจ ย่อมเกิดจากรัก เมื่อหากมีปัญหารู้เท่าในอารมณ์แห่งความรัก และรู้เท่าในอารมณ์แห่งความชังได้ ใจที่มีปัญญาจะรู้จักวิธีการรักษาตัว ไม่ให้เกิดความทุกข์ขึ้นได้

ความทุกข์ทั้งหลายมีเหตุมาจากความอยาก ตัวเราเป็นผู้สร้างเหตุแห่งความอยากขึ้นมาอย่างไร ผลก็ออกมาเป็นอย่างนั้น ความทุกข์ที่ทุกคนได้รับกันอยู่ในขณะนี้ เนื่องจากตัวเอง ไม่ยอมรับความจริงที่ตัวเองสร้างขึ้น หรือทำเหตุชั่ว แต่ต้องการรับผลที่ดี เมื่อไม่ได้ตามความต้องการก็เกิดความทุกข์ที่ใจ ความทุกข์เป็นสิ่งที่ทุกคนไม่ปรารถนา แต่ก็ เป็นผลพลอยได้จากการกระทำของตัวเอง ความทุกข์ที่มนุษย์และสัตว์ในโลกนี้ได้รับอยู่ เนื่องมาจากความอยากนี้ทั้งนั้น

ฉะนั้น ความอยากจึงเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์นานาประการ ดังเห็นกันอยู่ในที่ทั่วไป ใครจะเกิดในที่ไหน ในฐานะอะไรไม่สำคัญ เพราะธาตุ ๔ ชั้น ๕ เป็น

สถานที่รวมทุกข์ทั้งปวงอยู่แล้ว ความทุกข์นี้จะอยู่เป็นคู่กับกายและใจต่อไปจนตลอดวันตาย ในอดีตชาติที่ผ่านมา ในชาติปัจจุบันที่เป็นอยู่ และเกิดมาใหม่ในชาติต่อไป ในเมื่อได้เกิดมาแล้ว ก็จะได้รับ ความทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น

ฉะนั้นความทุกข์จึงได้เกิดมาจากความอยากเป็นต้นเหตุมานานาประการ เมื่อดับต้นเหตุคือความอยากได้แล้ว ความทุกข์จะมีมาจากที่ไหน ในคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ว่า ตัณหาเป็นกงจักรหมุนไปสู่ความทุกข์อยู่ตลอดเวลา ไม่มีกาลสมัย ต้องเป็นไปตามหน้าที่ในตัวมันเอง

คำว่า อนัตตา เป็นสิ่งที่ทำให้เราผิดหวังมาตลอด แต่เรายังไม่รู้ไม่เห็น จึงได้หมายมั่นปั้นมือว่า สิ่งนี้เป็นเราและเป็นของของเราเรื่อยมา ไม่อยากให้เกิดผลพวงจากเราไป มีอยู่อย่างใดก็อยากให้เป็นอยู่อย่างนั้นตลอดไป คำว่าความตายก็ไม่อยากให้มีในตัวเรา ตลอดทั้งลูกหลานเหลน ก็ไม่อยากให้สูญหายตายจากกัน อยากให้อยู่ในอ้อมอกของเราตลอดไป แต่ความจริงก็หนีจากความจริงไปไม่ได้ ถึงจะมีความรักหวงแหนสักปานใด ก็ตายจากกันไปอยู่นั่นเอง

เหมือนเราได้สร้างบ้านพักอาศัยชั่วคราว ในเมื่อบ้านพักนั้นผุพังลงไป เราก็จะออกจากบ้านหลังนั้น ไปสร้างบ้านหลังใหม่อยู่ต่อไป เมื่อบ้านนั้นพังลงอีก ก็จะสร้างบ้านพักอาศัยอยู่ใหม่ไปอีก ไม่มีความสิ้นสุดลงได้เลย นี่ฉันใด ใจผู้ที่สร้างภพสร้างชาติ มีธาตุ ๔ ชั้น ๕ เป็นที่อาศัยชั่วคราว อีกไม่นานบ้านพักของใจคือธาตุ ๔ ชั้น ๕ ก็พังทลายไปตามหลักอนัตตา มีการสูญหายจากอัตตาตัวตนไป จะไม่มีคนจะไม่มีสัตว์อีกต่อไป ก็ฉันนั้น ร่างกายทุกส่วนก็จะแปรสภาพไปสู่ธาตุเดิม คือธาตุ ดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟไปเท่านั้น ส่วนจิตใจก็จะไปหาเกิดเอาภพชาติใหม่ ตามเหตุปัจจัยในตัวมันเอง ส่วนการทำ การพูด และความเห็น ผิดถูกชั่วดีอย่างไร ใจจะเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด กายวาจาจะไม่มี ความเกี่ยวข้องแต่อย่างใด ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นบุญและเป็นบาป ใจจะเป็นผู้รับผิดชอบในผลชั่วดีจากการกระทำของความอยากนี้ทั้งนั้น

ฉะนั้น การใช้ปัญญาอบรมใจสอนใจจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง อุบายที่จะนำมาอบรมใจได้ เนื่องด้วยปัญญาที่มีความฉลาดรอบรู้ตามหลักความเป็นจริงเท่านั้น ดังบาลีที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า จิตตํ ทนตํ สุขาวหํ จิตฺตํ เมื่อปัญญาอบรมสั่งสอนอยู่บ่อยๆ จิตจะมีความรู้ความฉลาด และมีความสุขเป็นผลตอบแทน ดังบาลีว่า จิตตํ รกเขต เมธาวิ มีปัญญาที่มีความฉลาดรอบรู้เท่านั้นจึงจะรักษาจิตได้ ฉะนั้นการอบรมจิต การสอนจิต การฝึกจิต การรักษาจิต ต้องมีอุบายปัญญาที่ดีเท่านั้น เพราะจิตได้ถูกกิเลส ตัณหา สังขาร อบรมมานาน จึงได้เกิดความหลงและไม่รู้ตามหลักสัจธรรมอันเป็นความจริงแต่อย่างใด ต้องใช้ปัญญาอบรมใจให้มากเอาไว้

นิมิตเห็นทางเดินจกรมขวางหน้า ๓ เส้น

ในคืนหนึ่ง ขณะกำหนดจิตให้ลงสู่ความสงบในสมาธิได้ที่แล้ว เกิดนิมิตเห็นทางเดินจกรมขวางหน้าอยู่ ๓ เส้น ทางเดินจกรมเส้นที่ ๑ มีหญ้าเกิดขึ้นรกรุงรังเต็มไปหมด แต่ก็เห็นเป็นรูปทางเดินจกรมอยู่ไม่ได้เดินจกรมในเส้นทางนี้เลย ทางเดินจกรมเส้นที่ ๒ ก็มีหญ้าเกิดขึ้น เหมือนกันกับทางเดินจกรมเส้นที่ ๑ แต่ไม่มีหญ้าเกิดหนาแน่น ทางเดินจกรมเส้นที่ ๓ สุดท่าย มีความเตียนสะอาดราบรื่นดีเหมือนได้เดินจกรมในเส้นทางนี้ทุกๆ ชั่วโมง ในขณะนั้น ปรากฏว่า ข้าพเจ้าได้เดินจกรมในทางเส้นที่ ๓ นี้ ในขณะเดียวกันได้ยินเสียงประกาศออกมาว่า ให้กลับถอยออกมาสู่ทางเดินจกรมเส้นที่ ๒ อันเป็นทางสายกลางเสีย ในขณะนั้น ข้าพเจ้าก็ได้ถอยกลับมาเดินจกรมเส้นที่ ๒ อันเป็นทางสายกลางในทันที ในขณะเดียวกัน ปรากฏว่า ทางเดินจกรมนั้น ได้ขยายออกอย่างกว้างขวาง เท่ากันกับทางรถยนต์ขนาดใหญ่ ยาวตรงมองจนสุดสายตา

ในขณะนั้น มีม้าขาวตัวหนึ่ง มีตัวใหญ่สวยงามมาก ไล่บังเหียนใส่อานพร้อมเสร็จ ได้มายืนอยู่เทียมข้างของข้าพเจ้า แล้วมีเสียงประกาศบอกว่า จงขึ้นขี่ม้าตัวนี้เสีย ข้าพเจ้าก็กระโดดขึ้นขี่ม้าในทันที แล้วมีเสียงบอกว่า ให้ขี่ม้าไปตามเส้นทางนี้ นี่คือเส้นทางที่จะไปให้ถึงที่สุดแห่งความทุกข์ทั้งหลาย

จากนั้น ม้าก็ได้พาข้าพเจ้าวิ่งไปตามเส้นทางนั้นอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกัน มีอีกคน ๑ ม้าตัวเล็กๆสีแดงวิ่งในเส้นทางนี้อยู่ เขาได้ตะโกนขึ้นมาว่า ขี่ม้าแข่งกันไหมๆ ข้าพเจ้าไม่พูดอะไร เพราะคิดว่าไร้สาระไม่มีประโยชน์อะไร เพราะม้าเขากับ

ถ้าเรามีฐานะต่างกันโดยสิ้นเชิง ถ้าของข้าพเจ้าก็วิ่งผ่านไปมีความรวดเร็วมาก เมื่อม้าพาข้าพเจ้า วิ่งไปใกล้จวนจะถึงจุดหมายปลายทาง ก็ได้มองเห็นที่สุดของเส้นทางนั้นได้อย่างชัดเจน จากนั้น ม้าก็พาข้าพเจ้าเหาะลอยขึ้นไปบนอากาศ เหมือนกันกับจรวดทะยานขึ้นสู่ท้องฟ้านั่นเอง ม้าก็พาข้าพเจ้าเหาะลอยขึ้นสูงเหนือก้อนเมฆ จนมองลงมาดูโลกมนุษย์ไม่เห็นเลย ตัวข้าพเจ้านั่งอยู่บนหลังม้าอย่างแนบแน่นได้ดี

จากนั้นม้าก็พาข้าพเจ้าลอยขึ้นไปสูงถึงชั้นอวกาศ ในชั้นอวกาศนี้มีความวิ้งว้างมองไปไหนจนสุดสายตา แล้วมีเสียงประกาศมาว่า ให้ขี่ม้ารอบจักรวาล ๓ รอบ ม้าก็พาข้าพเจ้าวิ่งรอบจักรวาล ๓ รอบอย่างรวดเร็ว เมื่อรอบจักรวาล ๓ รอบแล้วก็มีเสียงประกาศว่า ให้พาม้าลงไปสู่มนุษย์โลกเสีย ข้าพเจ้าก็พาม้าลอยลงสู่มนุษย์โลก ลงมาห่างจากพื้นดินประมาณ ๔๐ เมตร แล้วมีเสียงประกาศว่า ให้ขี่ม้าสำรวจดูโลกมนุษย์นี้ให้ทั่วถึง จากนั้นก็พาข้าพเจ้าเหาะลอยไปสูงจากพื้นดินประมาณ ๔๐ เมตร มีต้นไม้ใหญ่บานาชนิด ใหญ่สูงอย่างหนาแน่นทีเดียว

ในขณะที่ม้าพาข้าพเจ้าเหาะลอยไปที่ไหน ต้นไม้ใหญ่ทั้งหลายก็แยกช่องทางให้ม้าพาข้าพเจ้าเหาะไปตามช่องนั้นอย่างรวดเร็ว เหาะลอยไปมาในโลกมนุษย์นี้ทั้ง ๘ ทิศ ข้าพเจ้าได้รู้เห็นในโลกมนุษย์นี้อย่างทั่วถึง แล้วมีเสียงประกาศบอกมาว่า เมื่อรู้เห็นในโลกมนุษย์นี้อย่างทั่วถึงแล้ว ให้พาม้าลงสู่พื้นดินเสีย จากนั้นม้าก็พาข้าพเจ้าลอยลงสู่พื้นดิน พอเท้าม้าแตะกับพื้นดินเท่านั้น จิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิพอดี

เมื่อได้ใช้ปัญญาพิจารณาในเรื่องนิมิตที่เกิดขึ้น เริ่มต้นจากเห็นทางเดินจงกรม ๓ เส้น มีความหมายเป็นอย่างไร ก็มีความเข้าใจในความหมายโดยทันที ทางจงกรมเส้นที่ ๑ มีหญ้าเกิดขึ้นในทางเดินจงกรมหนาแน่นนั้น หมายความว่า การปฏิบัติที่ย่อหย่อนหละหลวม ความเพียรนั้นไม่มี จึงได้เกิดหญ้าขึ้นมาอย่างหนาแน่น เส้นที่ ๒ หญ้าเกิดขึ้นในทางเดินจงกรมนั้นมีน้อย หมายความว่า การปฏิบัติ ไม่ได้อยู่ในมัชฌิมาทางสายกลางบ่อยครั้ง ถึงจะมีอยู่บ้างในบางครั้งบางคราวเท่านั้น ฉะนั้นหญ้าจึงได้เกิดขึ้นอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก

เส้นที่ ๓ ไม่มีหญ้าเกิดขึ้นในทางเดินจงกรมเลยแม้แต่กอเดียว ทางนั้นเตียนสะอาดราบรื่นเหมือนกับนายช่างได้ขัดมันเอาไว้ นั้นหมายความว่า การภาวนาปฏิบัติเรามีความจริงจังเป็นอย่างมาก หาเวลาพักผ่อนหลับนอนแทบไม่มี การปฏิบัติอยู่ในชั้นอุกฤษฏ์อย่างเต็มที่ ถ้าเป็นสายพินก็ตั้งจวนจะขาดอยู่แล้ว

การถอยออกมาเดินจงกรมในทางสายกลางนั้น หมายความว่า เป็นการปฏิบัติอยู่ในชั้นมัชฌิมา คือทางสายกลาง ทางจงกรมขยายออกอย่างกว้างขวางเหมือนทางรถยนต์ใหญ่นั้น หมายความว่า การปฏิบัตินั้นมีความสะดวก ไม่มีความติดขัดแต่อย่างใด ไม่มีอุปสรรคในการบีบบังคับตัวเองให้ได้ให้ถึงไปตามกำหนดวันเวลา

ม้าขาวที่ได้ขี่วิ่งตามเส้นทางนั้น หมายถึงปัญญา ที่มีความฉลาดเฉียบแหลมพิจารณาในสิ่งใดเกิดมีความแยกแยะ และหายสงสัยในสิ่งนั้นๆ คนที่ขี่ม้าสีแดงตัวเล็กๆ ตะโกนว่าจะแข่งนั้น หมายถึง ตัวสังขาร การคิดปรุงแต่งในสมมติทั้งหลาย แต่บัดนี้ ความคิดในสังขารนั้น หมดสิทธิ์ที่จะมาคิดแข่งกับปัญญาอีกแล้ว ดังคำว่า ม้าตัวมีฝีเท้าดี ย่อมวิ่งทิ้งห่างกับม้าตัวที่ไม่มีฝีเท้าดีไปแล้ว นี่ฉันใด ความคิดในทางปัญญาที่ฉลาดรอบรู้ ย่อมทิ้งความคิดในสังขารไปฉนั้น

นิมิตที่เกิดขึ้นนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นความหมาย เป็นอุปมาในการปฏิบัติให้เกิดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติของตัวเอง และมีความเชื่อมั่นว่า มัชฌิมาปฏิบัติภา เรารู้และเข้าใจในมัชฌิมา ทางสายกลาง ความเหมาะสม ความพอดีในการปฏิบัติของตัวเอง การปฏิบัติต้องรู้จักในจุดยืนของตัวเองให้เหมาะสม เหมือนกับการทำอาหารรับประทานด้วยตนเอง ต้องรู้จักในคำว่ารสจัด และให้รู้จักในคำว่ารสจัด ถ้ารู้จักสองรสนี้แล้ว เราก็จะรู้จักเพิ่มรสจัดขึ้น และรู้จักวิธีการผ่อนรสจัดลง ก็จะเกิดรสของอาหารที่อร่อย พอดีกับลิ้นและธาตุของตัวเอง นี่ฉันใด การปฏิบัติ เพื่อให้เป็นไปในแนวทางมัชฌิมาของตัวเอง ก็ต้องรู้จักการปฏิบัติที่ย่อหย่อนของตัวเอง และรู้จักการปฏิบัติที่ตึงเกินไปในตัวเอง ถ้ารู้ในสองอย่างนี้แล้ว มัชฌิมา การปฏิบัติอยู่ในทางสายกลาง จะหาอุปมาปฏิบัติไม่ยากเลยก็ฉนั้น

ไม่ต้องไปให้ใครๆกำหนดให้เรา เป็นผู้ปฏิบัติอยู่ในทางสายกลางแล้ว คำว่า ทางสายกลางเป็นความพอดีเฉพาะตัวไม่เท่ากัน เหมือนรับประทานอาหาร ความ อิ่มพอดีของแต่ละคนจะไม่เท่ากัน คนหนึ่งอาจจะอิ่มได้ภายในหนึ่งจาน และอีก คนหนึ่งอาจจะอิ่มสองหรือสามจานก็อาจเป็นได้ นี่ฉันใด การปฏิบัติที่เป็นมัชฌิมา ของแต่ละคนก็เป็นในลักษณะฉันทันั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า สุขาปฏิบัติ ขิปปา ภิญญา การปฏิบัติอย่างสบายไม่มีอุปสรรคใดๆ แล้วบรรลุธรรมได้เร็ว สุขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา การปฏิบัติอย่างสบาย แต่การบรรลุธรรมช้า ฉะนั้นการปฏิบัติ ให้เป็น ไปในมัชฌิมาของตัวเองนั้น ต้องรู้ได้เห็นได้ด้วยตัวเอง คนอื่นบอกแทนไม่ได้

เรื่องนิมิตนั้น เกิดจากการทำสมาธิ ที่เรียกว่า อุกคหนิมิต^{๒๐} นิมิตที่เกิดขึ้น มีหลายรูปแบบด้วยกัน เป็นสิ่งที่ให้เกิดความรัก เป็นสิ่งที่ให้เกิดความชัง เห็นเป็น ชากผี สิ่งที่น่ากลัว เห็นสิ่งสกปรกโสโครกน่าขยะแขยง เห็นเป็นบ่อเงินบ่อทอง น่าพอใจ และเป็นได้หลายๆอย่างมากที่สุด

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อนอนหลับไปแล้วฝันเห็นสิ่งต่างๆเป็นสิ่งที่น่ารักน่ากลัว สิ่งที่ชอบใจและไม่ชอบใจ ขึ้นอยู่กับนิสัยของคนชอบฝันเป็นอย่างนั้น ชอบฝันเป็น อย่างนี้ จึงเรียกว่า สุบินนิมิต จะเป็นอุคคหนิมิตหรือสุบินนิมิตก็ตาม จะเป็นคุณเป็น โทษด้วยกันทั้งสองอย่าง ถ้ามีนิมิตเกิดขึ้นแล้ว ถ้าไม่มีปฏิภาคนิมิต^{๒๑} มาเป็น องค์ประกอบแล้ว นิมิตต่างๆก็จะมีประโยชน์อะไร หรือหากมีปฏิภาคนิมิตอยู่ แต่ ตีความหมายในนิมิตนั้นไม่ถูก ก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร และอาจเกิดเป็นโทษได้ ถ้า ตีความหมายในนิมิตนั้นถูกต้อง ก็จะเกิดประโยชน์มากที่สุด

ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติต้องมีความเข้าใจในนิมิตให้ถูกต้อง นิมิตนั้นจะเป็นอุปายใน ทางปัญญาได้เป็นอย่างดี จะมีกำลังใจปฏิบัติภาวนาได้มากที่สุด ถ้าปัญญาไม่ดี ไม่มีความฉลาดและขาดเหตุผล ถึงจะมีนิมิตเกิดขึ้นเป็นในลักษณะใด เช่น เห็น

^{๒๐} อุกคหนิมิตมาจากการเพ่งจนนิมิตติดตา

^{๒๑} ปฏิภาคนิมิตเป็นนิมิตที่เป็นภาพเหมือนหรือภาพจำลองของอุคคหนิมิต เป็นนิมิตเทียบเคียง

ร่างกายตัวเองมีแต่สิ่งเปื่อยเน่า มีแต่ความสกปรกโสโครก หรือเป็นร่างกระดูกก็ตาม เมื่อจิตถอนออกจากสมาธิมาแล้วก็เฉยๆ ไม่มีปฏิกิริยา คือปัญญาพิจารณาอะไรเลย นิमितนั้นก็ไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด จะมีความเข้าใจว่า เราได้อสุภะ หรือเกิดอสุภะ แก่ตัวเราแล้วหาใช่ไม่ นั่นเป็นเพียงนิमितในภาพอสุภะเท่านั้น อสุภะของจริงจริงต้อง รู้เห็นเนื่องด้วยสติปัญญาเท่านั้น จึงทำให้ใจเกิดนิพพิทา มีความเบื่อหน่ายเกิดขึ้นที่ใจได้

เมื่อข้าพเจ้าได้ใช้ปัญญาพิจารณาในนิमितที่เกิดขึ้น ก็ตีความหมายได้ในทันที ว่าเป็นเรื่องอะไร ก็รู้ว่าเป็นเรื่องการปฏิบัติของตัวเองทั้งหมด จากนั้นมาก็รู้วิธีการผ่อนปรนในวิธีการบังคับธาตุขันธ์ของตัวเองลง ให้อาหารพอดีกับธาตุขันธ์ที่ต้องการ พอทรงตัวอยู่ได้ไม่เหนื่อยจนเกินไป การเดินจงกรม การนั่งสมาธิก็ไม่ต้องบีบร่างกายให้มากนัก แต่สติปัญญาให้คงเส้นคงวา ไม่ว่าจะยืน เดิน นั่ง นอน พักผ่อนในอิริยาบถต่างๆ มีสติปัญญาพิจารณาในหลักความเป็นจริงต่อเนื่องกันอยู่เสมอ และมีความเข้าใจได้อย่างชัดเจนว่า การทำความเพียรในอุบายใดก็ตาม จะต้องมีสติปัญญารอบรู้ เป็นหลักยืนตัวอย่างมั่นคง ส่วนอิริยาบถต่างๆนั้น เป็นเพียงอุบายประกอบของสติปัญญา เป็นอุบายวิธีคลายความเครียดทางร่างกายเท่านั้น ส่วนความเพียรทางใจ ต้องใช้สติปัญญาพิจารณาในสังขารตามความเป็นจริงอยู่เสมอ นี่คือการเพียรอย่างแท้จริง

เมื่อได้วางพื้นฐานของการปฏิบัติไว้ดีแล้ว แนวทางปฏิบัติก็ตรงต่อมัชฌิมาทางสายกลางเท่านั้นเอง การทำความเพียรไม่ตึงเครียดดังที่เคยเป็นมา สติปัญญาพิจารณาในสังขารใด รู้สึกว่าเกิดความแบายคายภายในใจได้ง่าย จึงมีความมั่นใจในตัวเองขึ้นมาว่า มัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นทางสายกลางนั้นอยู่ในตรงนี้เอง และรู้ว่าเราเข้าทางสายกลางได้แล้ว

เมื่อเข้าพรรษามาอย่างเข้าเดือนที่ ๓ การปฏิบัติภาวนาก็มีความหนักแน่นในอุบายเต็ม ผลของการปฏิบัติก็รู้ว่ามีความก้าวหน้าต่อเนื่องกัน เกิดมีกำลังใจและมี

ความเชื่อมั่นในตัวเองสูง มีความมั่นใจในตัวเองว่า ถ้าเราปฏิบัติต่อเนื่องกันอยู่อย่างนี้ มรรคผลนิพพาน ก็จะได้จะถึงในชาตินี้อย่างแน่นอน ความตั้งใจที่ตั้งไว้เดิมว่า วันออกพรรษา จะเป็นวันตัดสินใจชี้ขาดว่า จะหลุดพ้น หรือจะตายในวันนั้น ก็เป็นอันว่า เป็นโมฆะไป เพราะมาเข้าใจใน มัชฌิมา ทางสายกลางของเราแล้ว ถึงจะรู้ว่าเรา เข้าเส้นทางมัชฌิมาได้แล้ว ความยาวสั้นของเส้นทางที่เราจะต้องถึงในจุดนั้น ยังไม่ทราบว่าจะใกล้ไกลแค่ไหน แต่ก็มี ความมั่นใจในตัวเองว่า เหมือนการเดินทางไปยัง สถานที่ที่เรายังไม่เคยไป เราต้องดูแผนที่ให้ดี จำเลขหมายของเส้นทางให้แม่นยำ ถึงจะมีทางหลายเส้นสวนกันไปมา แยกซ้ายขวาอยู่ก็ตาม แต่เลขหมายของเส้นทางเรา จะไม่ให้หลง นั่นคือเส้นทางที่ตรงต่อจุดหมายที่เราจะต้องถึง นี่ฉันทิ ผู้ปฏิบัติ เมื่อรู้แนวทางของมัชฌิมา ทางสายกลางของตัวเองได้ชัดเจนแล้ว จะไม่มีการหลงทาง ให้เกิดความล่าช้าแต่อย่างใด ไม่มีการสับสนในการปฏิบัติแต่อย่างใด

จะเรียกว่า มคคา มคคญาณ ก็เป็นอันถูกต้องแล้ว นั่นคือรู้จักการปฏิบัติที่ ถูกต้องตรงต่อมรรคผลนิพพานได้แล้ว จะถึงเร็วหรือช้าขึ้นขึ้นอยู่กับเราผู้ปฏิบัติ เท่านั้นเอง เหมือนกับการขับรถที่เข้าทางตรงได้แล้ว จะสปีดขับเร็วหรือช้าขึ้น ขึ้นอยู่กับรถหรือผู้ขับรถเท่านั้น ถ้ารถดีคนขับดีก็ถึงเร็ว ถ้ารถไม่ดีคนขับไม่ดี ก็ จะถึงช้า ข้อสำคัญขออย่าให้รถตายกลางทางก็แล้วกัน นี่ฉันทิ ถึงจะเข้าเส้นทางปฏิบัติ เป็นมัชฌิมาได้แล้ว แต่นิสัยจะเป็นตัวกำหนด เช่น นิสัยเป็น ขิปปาภิญญา หรือ นิสัย เป็น ทันธาภิญญา จะเป็นตัวกำหนด เรียกว่า ปฏิปทา ๔

๑. สุขขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา ปฏิบัติมีความสะดวกสบาย บรรลุธรรมได้เร็ว
๒. สุขขาปฏิปทา ทันธาภิญญา ปฏิบัติมีความสะดวกสบาย แต่บรรลุธรรมได้ช้า
๓. ทุกขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา ปฏิบัติธรรมมีความลำบากยากเข็ญ แต่บรรลุธรรมได้เร็ว
๔. ทุกขาปฏิปทา ทันธาภิญญา ปฏิบัติธรรมมีความลำบากแสนสาหัสสาครรจ แต่การบรรลุธรรมได้ช้า

เราจะอยู่ในนิสัยประเภทไหนนั้นไม่สำคัญ ขอให้เราได้พ้นจาก ๓ ภาพในชาตินี้ก็ดีแล้ว

ก่อนออกพรรษา ๗ วัน พยายามเร่งทำความเพียรดูซิ จะผ่านไปได้อย่างไร ถ้าผ่านไปไม่ได้ ก็เป็นอันว่าเรามีความโชคดีไป ถ้าผ่านไม่ได้ก็ไม่เป็นไร ในที่สุดก็ไม่ผ่านจริงๆ ก็เป็นอันว่า อินทรีย์เรายังอ่อน ผลไม้เพิ่งเกิด จะบีบบังคับให้สุกในช่วงเวลา ๓ เดือนไม่ได้ ก็ต้องคอยในวันข้างหน้า จะต้องได้กินผลไม้ที่สุกหวานอย่างแน่นอน นี่เราก็ต้องบำเพ็ญให้อินทรีย์ให้แก่กล้าให้ต่อเนื่อง สำรวมกาย วาจา ใจ อยู่เสมอ การภาวนาปฏิบัติจะต้องยืนหยัดอยู่ในความเข้มแข็ง จะไม่ยอมเป็นทาสให้ความเกียจคร้าน เข้ามาหลอกใจได้เลย จะอยู่ในที่ไหนจะต้องฝึกใจเอาไว้ว่า อย่าประมาทในชีวิต ไม่รู้ว่า มัจจุร คือความตายจะมาตัดรอนในมรรคผลนิพพานเราเมื่อไร ในเมื่อมัจจุรยังให้ออกาสเรา เราก็ต้องปฏิบัติอย่างเต็มที่ในชีวิตนี้

ออกพรรษาแล้วไปจุดธูป

เมื่อออกพรรษาแล้ว ก็ได้ชักชวนเพื่อนได้องค์ ๑ ชื่อครูบาคำปุ่น ที่บวชในปีเดียวกัน เพื่อออกธุดงค์ไปในที่ต่างๆ ก็ได้ไปปรึกษาครูอาจารย์ ผู้ที่ท่านเคยออกธุดงค์มาก่อนแล้ว ท่านก็ให้คำแนะนำในวิธีออกไปอยู่ป่าในเขตที่กัณดาร อาหารการฉันในการไปจะไม่มีอาหารตามที่เราต้องการ ชาวบ้านเขาก็กินอย่างไร เราก็ต้องฉันอย่างนั้น ฝึกตัวเป็นผู้เลี้ยงง่าย อย่าให้เกิดความกังวลในเรื่องอาหาร การหลับนอนไม่มีความสบายเลย ไปในหมู่บ้านที่เขาไม่เคยทำบุญ เพียงได้ข้าวเปล่าก็ต้องฉันเพียงข้าวเปล่าเท่านั้น ในบางหมู่บ้านเขาจะมาทำแครงให้ อาจจะมีเสื่อมีหมอนให้บ้าง บางหมู่บ้านก็ต้องนอนตามพื้นดิน ต้องรักษาตัวอย่างหนึ่งนั่นคืออาการไข้ป่ามาลาเรีย เมื่อไข้แล้วจะไม่มียารักษา ต้องศึกษายาสมุนไพรอยู่ในป่าเอาไว้เพื่อจะได้นำมารักษาตัวในเวลาไม่สบาย ไปพักผ่อนอยู่ที่ไหน ให้หัวพระแม่เมตตาให้แก่ภูมิเจ้าที่ อย่าให้มีไสยศาสตร์ เวทมนตร์ ไปปนสาธยายใดๆ

ผู้ไปจุดธูปต้องเชื่อกรรม ถ้าเราไม่เคยทำกรรมชั่วเอาไว้ในชาติก่อน จะไม่มีศัตรูทำอะไรแก่เราได้ หรือเราเคยสร้างกรรมที่ไม่ดีเอาไว้ในครั้งก่อน กรรมนั้นจะตามสนองเรา ก็ยอมรับผลของกรรมนั้น ข้อสำคัญต้องเชื่อในคุณของพระพุทธเจ้า เชื่อในคุณของพระธรรม เชื่อในคุณของพระอรหันต์อย่างหนักแน่นทีเดียว

อีกประการหนึ่ง เราต้องเป็นผู้ปรารถนาความเพียรอยู่เสมอ การประพฤติปฏิบัติธรรมนี้มีความสำคัญเป็นอย่างมากทีเดียว ถ้าเป็นผู้ตั้งอยู่ในศีล ตั้งอยู่ในธรรมดีแล้ว

จะไม่มีภัยอันตรายเกิดขึ้น ดังภาษิตว่า ธมโม หเว รกขติ ธมมจารี ผู้ประพฤติธรรม ปฏิบัติธรรม พระธรรมย่อมตามรักษา ไม่ให้ตกไปในทางที่ชั่ว จะเป็นผู้เจริญในธรรม ตลอดไป

เมื่อได้ศึกษาในวิธีการออกธุดงค์จากครูอาจารย์มีความเข้าใจดีแล้ว ทั้งสององค์ก็ได้ลาครูอาจารย์ออกเดินทางไปธุดงค์ต่อไป ในชีวิตเราไม่เคยออกธุดงค์มาก่อน สัมภาระบริวาร เห็นว่ามีความจำเป็นประจำวัน ก็เก็บใส่ย่ามเก็บใส่บาตรเต็มพอดี

ในขณะที่ออกเดินใหม่ๆ การแบกกลดสะพายบาตรสะพายกระติกน้ำเย็น ก็ไม่หนักเท่าไรนัก เมื่อเดินทางไปนานๆบริวารต่างๆเหมือนกับหนักเอาการเลยทีเดียว ไปพักนอนอยู่ในป่าห่างหมู่บ้านพอประมาณ พอจะไปบิณฑบาตถึง บางบ้านที่เขาเคยรู้จักพระธุดงค์อยู่บ้าง ก็พอได้อาหารได้ฉันอยู่บ้าง บางบ้านเขาไม่รู้ก็ใส่แต่ข้าวเปล่าก็ฉันข้าวเปล่าไป บางบ้านก็ให้กล้วยบ้าง แหม กล้วยสุกลูกเดียวมีคุณค่ามากทีเดียว

การจะพรรณนาเรื่องความไม่สะดวกในการออกธุดงค์ให้ฟังนั้น เป็นเรื่องที่ยืดเยื้อมาก จะหาความสะดวกสบายในความเป็นอยู่นั้นไม่มีเลย แต่ก็มี ความพอใจในการไป ถือว่าเราได้ปฏิบัติตามเยี่ยงอย่าง ของพระอริยเจ้าทั้งหลายแล้ว

นิมิตเห็นคนจำนวนมาก

ในคืนหนึ่ง นิมิตเห็นคนเป็นจำนวนมากมายหลายล้านคน มีทั้งผู้ชาย ผู้หญิง เฒ่าแก่ ปานกลาง หนุ่มสาว และเด็กเกะก้างเป็นหมู่ๆ เล่นกันอย่างสนุกสนาน ผู้ใหญ่ทั้งผู้หญิงผู้ชาย พากันเต้นรำขับร้องด้วยวิธีต่างๆอย่างเอาจริง ลักษณะอาการของทุกๆคนอยู่ในความรื่นเริงด้วยกันทั้งนั้น

คนทั้งหลายนั้น ไม่มีความระอวยต่อกันและกันแต่อย่างใด มีผู้ชายกอดจูบหญิง มีทั้งผู้หญิงกอดจูบชาย กอดคอกันเต้นรำ เกะเกี้ยวกันเป็นหมู่ๆอยู่นั้น พวกหนุ่มสาวก็พากันกอดจูบกันไป เต้นรำขับร้องกันไปตามหนุ่มสาว พากันมั่วสุขกันในทางโลกีย์ เหมือนคนไม่มีสติระอวยต่อกันแต่อย่างใด ไม่รู้ว่าผิวใครเมียใคร ลูกใครหลานใคร ในกิริยาที่ทำต่อกันเหมือนกับสัตว์ดิรัจฉาน ชายแก่ๆจนหัวขาวจวนจะเข้าโลงเฝ้าอยู่แล้ว ก็ยังมาเต้นรำขับร้องเกะเกี้ยวกันกับหญิงสาว หญิงสาวก็มีความพอใจยินดีเกะเกี้ยวกับชายแก่เหล่านี้ อายุห่างกันรุ่นลูก หลาน เหลน ทุกคนอยู่ในอาการความรื่นเริงด้วยกันทั้งนั้น พวกชี้เหล่าเมายา ก็ฆ่ากันตีกันด้วยอาวุธต่างๆ มีทั้งหัวแตก ขาหัก ล้มตายกันไปเป็นจำนวนมาก

ในขณะนั้นก็มีเสียงประกาศว่า ถ้าใครต้องการไปสู่พระบรมสุข สถานที่สิ้นทุกข์ในวัฏสงสาร ไม่ต้องกลับมาเกิดในโลกมนุษย์อีก จงพากันไปตามเส้นทางสายนี้ เมื่อข้าพเจ้ามองไปดู ก็เห็นเส้นทางสายใหญ่เท่ากับทางรถยนต์ ปากทางที่มีเสียงประกาศอยู่นั้น มีซุ้มประตูขนาดใหญ่ที่เรียกว่าประตูโขง และมีป้ายติดอยู่

ตรงกลางประตู อ่านได้ชัดเจนทีเดียว มีข้อความเขียนบอกว่า ใครมีความต้องการ
พ้นจากทุกข์ เพื่อพบกับสุขนิรันดร์ จงพากันไปตามเส้นทางสายนี้ และเสียงก็ประกาศ
ต่อเนื่องกัน บางคนก็ยืนอ่านป้ายแล้วก็เดินหนีไป ไม่มีความสนใจกับเสียงประกาศ
นั้นเลย บางคนก็เดินไปตามเส้นทางนั้นได้ ๒-๓ วา แล้วหันหน้ากลับมาดูหมู่ที่กำลัง
ขับร้องเต้นรำ แล้วก็วิ่งกลับมาเต้นรำขับร้องกับหมู่ต่อไป บางคนก็เดินตามทางนั้น
ไปได้ประมาณ ๑๐-๒๐ วา แล้วเหลียวหน้ากลับมาดูเพื่อนๆ เล่นกันอย่างสนุกสนาน
ก็รีบวิ่งกลับคืนมาเล่นกับหมู่อีกต่อไป เหมือนไม่มีใครสนใจอยากจะไปสู่พระบรมสุข
อันเป็นสถานที่พ้นจากทุกข์นี้เลย ฟังเสียงประกาศแล้วก็เฉยๆ ไม่ให้ความสนใจอะไร
หลายคนเป็นจำนวนมากเหมือนกับไม่ได้ยินเสียงประกาศนี้เลย เหมือนกับเป็นงาน
มหรสพโลก มีทั้งเสียงปี่เสียงกลอง มีเสียงดังก็ก้องสนั่นหวั่นไหวไปทั่วโลกทีเดียว

อยากไปให้พ้นทุกข์ในขณะนี้ทีเดียว

เมื่อข้าพเจ้าได้ยินเสียงประกาศนี้แล้ว และได้อ่านป้ายที่ประตูที่เขียนเอาไว้ เกิดมีกำลังใจอยากจะไปตามเส้นทางนี้เป็นอย่างมาก แต่ก็ไม่มีช่องทางที่จะผ่านฝูงชนนี้ไปได้ จากนั้นข้าพเจ้าจึงหาวิธีเดินอ้อมในฝูงชนนั้นไป ในทางด้านทิศตะวันออก แล้วเดินโค้งเข้ามาหาเส้นทางเดิม เมื่อเดินมาถึงเส้นทางแล้ว ก็หาช่องทางที่จะขึ้นไปสู่ถนนใหญ่ แล้วมองไปเห็นช่องทางเล็กๆเส้นหนึ่ง เป็นช่องทางที่เดินไปได้เพียงคนเดียว เมื่อมองดูเส้นทางนั้นอยู่ ก็เห็นรอยคนเดินไปก่อนแล้ว มีทั้งรอยเก่าและรอยใหม่ แต่ไม่รู้ว่า เป็นรอยเท้าของใคร

ในขณะนั้นก็มีเสียงประกาศบอกว่า นี่คือเส้นทางที่พระอาจารย์มั่น ได้พาหมู่คณะเดินทางไปก่อนแล้ว ท่านจงเดินตามเส้นทางนี้ไปเถิด ข้าพเจ้าได้ยินเสียงประกาศนั้นแล้ว ก็มีความตั้งใจเป็นอย่างยิ่งว่าจะเดินตามเส้นทางนี้ไป จากนั้นก็รีบเดินตามทางนี้ไปด้วยความตั้งใจ เพื่อจะให้ถึงทางเส้นใหญ่ที่มีอยู่ข้างหน้า เพราะทางใหญ่นั้นยกคันสูงประมาณ ๘ เมตร มีไม้ไผ่ปาขนาดใหญ่เกิดหนาแน่นตามไหล่ทาง เมื่อเดินขึ้นไปได้ประมาณ ๒ เมตร ปรากฏว่า ดินที่เหยียบขึ้นไปนั้นอ่อนยุ่ยไปหมด เหยียบในที่ตรงไหนดินก็ได้พังไปในที่แห่งนั้น มือก็กำต้นไม้เหนียว รังไว้อย่างแนบแน่น ใช้เท้ายันกอไผ่อีกกอหนึ่งเอาไว้ แต่กอไผ่ที่ถูกยันก็ได้โค่นล้มลงไป ด้วยกำลังเท้ายันกอไผ่อีกก็ได้โค่นลงอีก ต้องใช้ความพยายามอย่างเต็มที่

ในที่สุดก็ขึ้นไปถึงเส้นทางใหญ่ได้ตามความตั้งใจ เมื่อมองลงไปบนเส้นทางที่ขึ้นมา เห็นกอไผ่ขนาดใหญ่โค่นลงไปหลายกอ และยังเห็นกอไผ่เก่าๆโค่นลงไปเป็น

จำนวนมากทีเดียว จึงได้รู้ว่า ครูอาจารย์ที่ไปก่อนเรา ท่านก็ใช้เท้ายันกอไผ่นี้ไค่นล้มลงไปเหมือนกัน

จากนั้นก็ได้มองไปดูปากทางที่มีฝูงชนแออัดกันอยู่เป็นจำนวนมาก ข้าพเจ้าก็ใช้มือกวักเรียก เพื่อให้เขาเดินทางมากับเรา บางคนก็เดินทางมาไม่ก็ว่า แล้วหันหน้าไปดูบรรดาเพื่อนที่กำลังเต้นรำขับร้องกันอย่างสนุกสนาน ก็รีบวิ่งกลับคืนไปเต้นรำกับเพื่อนฝูงต่อไป แต่คนส่วนใหญ่ไม่มีความสนใจจะตามข้าพเจ้ามาเลย ก็ปล่อยตามเรื่องของเขาไป โฉนเราจะมากอยเขาให้เสียเวลา แต่บางคนก็ประนมมือแสดงความยินดีต่อข้าพเจ้าอยู่บ้าง แต่ก็ยังไม่พร้อมที่จะมากับข้าพเจ้าในขณะนี้ ขณะนี้เราจะออกเดินทางไปให้ถึงที่สุดแห่งความพ้นทุกข์เท่านั้น เมื่อเริ่มก้าวขาออกไปจิตก็ได้ถอนออกมาจากสมาธิในขณะนั้น

พิจารณาดูเรื่องนิमितที่เกิดขึ้น

ในช่วงที่จิตได้ถอนออกจากสมาธิแล้ว ได้พิจารณาดูในเหตุการณ์ในนิमितที่เกิดขึ้นได้ความว่า โลกมนุษย์นี้ มีความเป็นอยู่อย่างนี้มาแต่กาลไหนๆ ทุกคนต้องมีความหลงใหลซึ่งกันและกัน มีความผูกพันกันด้วยความรัก ความใคร่ ในกามคุณมี รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ หลงในความสุขของโลกีย์ จึงยากที่จะออกหนีจากโลกนี้ไปได้ ในโลกนี้ก็ต้องเป็นอยู่อย่างนี้ตลอดไป ไม่มีที่สิ้นสุดลงได้ จะมองเห็นกงจักรเป็นดอกบัว เห็นชั้วว่าเป็นสิ่งที่ดี เห็นสีด่าว่าเป็นสีขาว เห็นผิดเป็นถูกตลอดไป แม้ตัวเราเองก็เคยได้อยู่ในโลกนี้มาแล้ว

จากนี้ไปเราจะไม่หลงใหล ปล่อยใจให้เป็นไปในลักษณะอย่างนี้อีก ใครมีความเข้าใจว่า โลกนี้เป็นสถานที่น่าอยู่อาศัยก็ให้เขาอยู่กันต่อไป จะให้คนทั้งหลายในโลกนี้ได้รู้เห็น ทุกข์ โทษ ภัย ในโลกนี้พร้อมกันนั้น เป็นไปไม่ได้เลย ใครมีสติปัญญาที่ดี มีความฉลาดรอบรู้ตามความเป็นจริงของโลกนี้ได้อย่างฉับไว ไม่มีสิ่งใดๆ มาปิดบังดังคำว่า นตถิ โลเก โรโหนาม ความลึกลับปิดบังในโลกนี้ จะไม่มีปิดกั้นสติปัญญาได้เลย ทุกอย่างจะต้องถูกเปิดเผยความจริงเนื่องด้วยสติปัญญานี้ทั้งหมด จึงรู้เห็นโลกนี้ได้อย่างชัดเจน ว่าความเป็นมาของโลกเป็นอย่างไร ความเป็นอยู่ของโลกมีความเป็นอยู่อย่างนี้ ความเป็นไปของโลกก็จะเป็นอยู่เหมือนในยุคปัจจุบันนี้ต่อไป ใครได้มาเกิดในโลกนี้ก็จะต้องเป็นอย่างนี้ และมาพบเห็นอย่างนี้ทุกภพทุกชาติไป ใครจะลอยตามกระแสของโลก หรือใครจะทวนกระแสของโลกนี้ไปได้ ก็ขึ้นอยู่กับสติปัญญาและความสามารถแต่ละบุคคล ถ้าผู้มีสติปัญญาที่ดีก็ผ่านโลกนี้ไปได้

ถ้ามีปัญหาในระดับกลางก็พอทรงตัวอยู่ได้ ถ้าผู้มีปัญหาทรมาก็จะหลงระเรีงลอยตามกระแสโลกนี้ต่อไป

จึงใช้สติปัญญาสอนตัวเองว่า นี่เราจะมีความยินดีอยู่ในโลกนี้อยู่หรือ เราเกิดมาได้วัตถุประสงค์ของโลกนี้มีอะไรบ้าง และความสุขของโลกที่แท้จริงมีอยู่ที่ไหน ความเข้าใจว่ากามคุณเป็นความสุขหาใช่ไม่ เพราะกามคุณเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์โดยตรง กามคุณเปรียบเหมือนกับน้ำตาลเคลือบยาพิษ เมื่อติดลิ้นในครั้งแรกเหมือนมีรสหวาน เมื่อน้ำตาลหมดความหวานไปแล้ว ยาพิษจะให้ผลในทันที นี่ฉันทิ ความเข้าใจผิดในกามคุณก็ฉันทิ กามคุณเปรียบเสมือนเหยื่อหุ้มเบ็ด ปลาตาบอดมากลิ้นเมื่อไร เบ็ดก็จะเกาะติดปากดิ้นไม่หลุด ทั้งเจ็บปวดปากตัวเองและตายอยู่กับเบ็ดนั้น นี่ฉันทิ ใจที่หลงอยู่กับกามคุณ ก็เป็นในลักษณะฉันทินั้น จะไม่มีวันผ่อนคลายความทุกข์ที่ใจยังผูกพันอยู่กับกามคุณนี้แต่อย่างใด

นี่เราผู้หนึ่งเคยมีความผูกพันในกามคุณมาแล้ว ในอดีตชาติเราก็เคยผูกพันกับกามคุณนี้มา ในชาติปัจจุบันก็เหมือนกันกับชาติในอดีตที่ผ่านมา ในชาติอนาคตเมื่อไปเกิดใหม่ กามคุณก็จะเหมือนชาติปัจจุบัน ในคตินั้นจึงจำเป็นต้องใช้ปัญญาอบรมใจสอนใจอยู่ตลอดทั้งคิน เพื่อให้ใจได้รู้เห็นทุกข์ โทษ ภัย ที่เกิดจากกามคุณให้มากที่สุด เพื่อเป็นอุบายป้องกันความหลงไหลมกมาย เข้าใจผิดในกามคุณให้หมดไป อาศัยนิมิตในคินนี้มาเป็นอุบาย ใช้ความเปรียบเทียบในความเป็นอยู่ของโลกนี้ ใจจะมีความกระจ่างเข้าใจในความเป็นอยู่ของโลกนี้ได้เป็นอย่างดี มีจุดไหนบ้างที่คนเราติดพันอยู่กับโลกนี้ มีจุดใหญ่ๆที่มีความพอใจยินดีอยู่ในกามคุณเท่านั้น ความยึดมั่นถือมั่นก็ยึดอยู่ในกามคุณ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อย่างเหนียวแน่นทีเดียว

ใจมีความเกี่ยวพันอย่างเหนียวแน่นยากที่จะแก้ไขได้ แต่ก็ไม่ใช่วิสัย ถ้าหากมีสติปัญญาที่ดี มีอุบายสอนใจอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยรู้เห็นตามปัญญานี้อย่างมีเหตุผล ใจมีความมืดมนหลงอยู่ในสิ่งใด ปัญญาต้องเข้าไปแก้ไขใช้การพิจารณาอยู่

เสมอ ใจก็จะรับรู้เห็นจริงตามปัญญานี้ไปเรื่อยๆ ในวันหนึ่งใจก็จะรู้เห็นตามปัญญาได้อย่างชัดเจน ใจก็จะรู้เห็น ทุกข์ โทษ ภัย ในความหลงผิดได้อย่างเปิดเผย เมื่อใจรู้เห็นตามปัญญาอย่างนี้ ใจก็จะละวางจากความเห็นผิดเอง นี้จึงเรียกว่า ปัญญาอบรมใจ สอนใจไม่ให้เกิดความหลงอีกต่อไป

ออกธุดงค์ไปในที่อื่นๆ

จากนั้นก็ได้ออกธุดงค์ในที่แห่งอื่นไปเรื่อยๆ จนถึงบ้านโคกตังแคน เข้าเขตอำเภอสวรรณคูหา ที่นี่ เป็นสถานที่หลวงปู่มหาบุญมี เคยจำพรรษามาแล้ว ๑ ปี มีกุฏิมุงด้วยหญ้าคาเป็นกระต้อบอยู่หลายหลัง จึงได้หยุดพักภาวนาปฏิบัติอยู่ในที่แห่งนี้ เมื่อปฏิบัติมาได้ประมาณ ๑๐ วันก็เกิดมีนิมิตขึ้นมาอีก ในคืนนั้น เมื่อทำสมาธิจิตมีความสงบได้ที่แล้ว ก็เกิดเป็นนิมิตขึ้นมา ปรากฏเห็นจักรคันหนึ่ง มีการเย็บผ้าได้เอง ไม่มีคนอยู่ในที่นั้น เห็นผ้าที่เย็บเสร็จแล้วไหลออกมาเป็นตัวๆกองกันอยู่เป็นจำนวนมาก อยากเห็นผ้าออกมาเป็นชุดอะไร ผ้าก็จะไหลออกมาตามที่เรายากจะเห็น

จากนั้นจิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิมา ปรากฏว่า จิตเป็นลักษณะ หัววิญญูเกิดขึ้น มีความคิดความรู้ในแง่ต่างๆ ไม่ทราบว่าจะเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ไม่ว่าความรู้ในทางโลก และความรู้ในทางธรรม จะรู้ขึ้นพิสดารอย่างกว้างขวาง เหมือนกับว่าใครจะมาถามในเรื่องอะไร และปัญหาอะไร จะตอบได้ทั้งหมด ไม่ว่าปัญหาในทางโลกและปัญหาในทางธรรม ไม่มีปัญหาใดจะตอบไม่ได้

จากนั้นก็ไปบังคับให้ครูบาคำปูนที่ไปด้วยกันถามปัญหา เมื่อถามปัญหาเพียงนิดเดียว ก็ตอบปัญหานั้นไปอย่างยืดยาว จนเพื่อนเกิดความรำคาญ เมื่อฉันอาหารเสร็จ เพื่อนก็หลบหนีเข้าไปในป่าไปเสีย ความอยากพูดธรรมให้ใครๆฟัง และอยากตอบปัญหาที่คนถาม ก็มีความรู้ไหลเอื่อยอยู่ในใจตลอดเวลา จนภาวนาปฏิบัติไม่ได้เลย แต่ละวันต้องเดินรอบวัดเพื่อหาคนมาถามปัญหา และหาคนมาฟังธรรม

ในวันหนึ่งมีโยมเอาน้ำอ้อยสดมาถวาย ๑ ขวด เมื่อฉันเสร็จแล้วเขาจะลากลับบ้าน จับแขนเขาเอาไว้แล้วบอกว่า เดี่ยวฟังธรรมก่อน โยมก็นั่งฟังแสดงธรรมอยู่ประมาณ ๒ ชั่วโมง จนเวลาค่ำมืด โยมพูดว่า ครูบา ผมจะรีบกลับบ้าน ขณะนี้ควายกับลูกคอยผมอยู่กระต๊อบ บ้านอยู่ไกลกระผมขอลาก่อน ไม่ทราบว่าจะธรรมะที่นำมาอธิบายนั้นเกิดจากอะไร คำพูดนั้นไหลเป็นเรื่องราวติดต่อกัน จากวันนั้นมาโยมไม่เอาน้ำอ้อยสดมาถวายอีกเลย คงจะเข็ดหลาบต่อพระบ้ำน้ำลายนี้ไปอีกนาน

จากนั้นมาถึงวันพระ ๘ ค่ำ มีโยมตามมาส่งอาหารประมาณ ๑๐ กว่าคน เมื่อฉันเสร็จแล้ว มีโยมคนหนึ่งพูดขึ้นว่า ครูบา หมู่กระผมไม่ได้ฟังเทศน์จากครูบาอาจารย์มานานแล้ว หมู่กระผมจึงขออาราธนาอิมินต์ ท่านครูบาเทศน์ให้หมู่กระผมฟังด้วย พอได้ยินว่าโยมอยากฟังเทศน์เท่านั้น ธรรมะที่มีอยู่ก็ไหลเอื้อยออกมาจับทันทีว่า ในวันี้เราจะได้เทศน์อย่างเต็มที่แล้ว ในขณะที่นั้นคิดว่าครูบาที่เป็นหัวหน้าต้องบอกให้เราเทศน์แน่ กำลังเตรียมตัวที่จะบรรยายธรรมะอยู่นั้น ครูบาผู้เป็นหัวหน้าได้พูดขึ้นว่า พอออกแม่ออก อาตมาทั้งสองเป็นพระบวชใหม่ เทศน์ยังไม่เป็น ขอภัยด้วยนะที่อยากฟังเทศน์ พอได้ยินเท่านั้นแหละ อยากตะโกนขึ้นว่า ผมนี้แหละเป็นผู้เทศน์เป็น อยากพูดว่าอย่างนั้น แต่ก็อดใจไว้ได้เพราะหัวหน้าได้พูดอย่างนั้นแล้ว แต่ธรรมะอยากออกมาแสดง เต็มอยู่ในใจขณะนั้น ตึกตักๆ อยากเทศน์มากทีเดียว

เมื่อโยมกลับบ้านไปแล้ว จึงทำใจดีๆ พูดกับหัวหน้าว่า ครูบาเมื่อกี้ทำไมจึงไม่เทศน์ให้โยมฟังด้วย ท่านพูดว่า ผมเทศน์ไม่เป็น พูดสวนไปว่า ถ้าเทศน์ไม่เป็นทำไมจึงไม่บอกให้ผมเป็นผู้เทศน์แทนละ ท่านจึงนึกได้ว่า อ้อ ผมลืมอย่างสนิทเลยกรรมอะไรมาปิดบังก็ไม่รู้ วันพระหน้าจะได้เทศน์แน่นอน นับแต่วันนั้นไปถึงวันพระหน้านานถึง ๗ วันเลยทีเดียว ก็นึกในใจว่าจะถึงวันพระอีกนานเท่าไร พอตีมาถึงวันพระ ๑๕ ค่ำพอดี ในวันพระใหญ่นี้มีโยมไปวัดมากเป็นพิเศษ เมื่อฉันเสร็จแล้วครูบาก็พูดถามโยมทันทีว่า

พ้อออก แม่ออก วันนี้อายากฟังเทศน์ใหม่ ทุกคนตอบรับว่า อายาก อายากฟัง
ข้า่น้อย วันนี้ให้ครูบาทูลเทศน์ให้ฟังนะ ได้ฟังว่าให้ครูบาทูลเทศน์เท่านั้นใจตอบรับ
ในทันที

จากนั้นก็เริ่มพิธี อาราธนาธรรม ใช้หัวข้อในการแสดงธรรมว่า กุสลา อัมมา
อกุสลา อัมมา แล้วก็ขยายความออกไปอย่างพิสดารกว้างขวาง ไม่รู้ว่าตัวเองพูดได้
อย่างไร เทศน์ประมาณ ๑ ชั่วโมงจึงหยุดลง จากนั้นโยมผู้ชายหลายคนก็พากันคลาน
เข้ามาหา แล้วจับเอาฝ่าเท้าของข้าพเจ้ายกใส่หัวแล้วพูดว่า กระผมเคยได้ฟังเทศน์
ครูบาอาจารย์มาแล้วหลายองค์ แต่ละองค์แสดงธรรมไม่ดีอย่างนี้เลย นี่ครูบาเพิ่ง
บวชเพียง ๑ พรรษา ยังแสดงธรรมได้ดีถึงขนาดนี้ เมื่อครูบาบวชต่อไปอีกหลายปี
คงจะแสดงธรรมไม่มีใครเทียบได้เลย ทุกคนยอมรับว่า ครูบาทูลได้แสดงดีมาก ครูบา
ที่ไปด้วยกันก็ยอมรับว่า เทศน์ได้ดีมาก ไม่เคยได้ยินครูอาจารย์องค์ไหนเทศน์เรื่อง
กุสลาอัมมา อกุสลาอัมมา ได้ดีถึงขนาดนี้ จากนั้นก็ได้เลิกกรากันไป

ในขณะที่ข้าพเจ้าเทศน์นั้น ธรรมะไหลออกมาได้อย่างไร คิดว่าธรรมะที่เทศน์
ไปแล้วจะหมดไป ที่ไหนได้ธรรมะหมวดอื่นเกิดมาทดแทน ยิ่งมากกว่าเก่าไปเสียอีก
เรื่องทั้งหมดนี้เกิดขึ้นกับตัวเอง แต่ก็รู้ตัวอยู่ว่า พระใหม่ไม่ควรแสดงตัวออกมาอย่างนี้
แต่ก็อดใจไม่ได้ มีแต่อยากเทศน์ให้คนฟัง อายากตอบปัญหาที่คนถาม ยิ่งมีความ
รุนแรงมากขึ้น ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรกับตัวเอง

ในวันหนึ่งได้เข้าไปในห้องส้วม หลุมส้วมนั้นขุดลึกประมาณ ๑ เมตร มีกระดาน
เหยียบข้างละ ๑ แผ่น ในขณะที่นั่งถ่ายอยู่นั้น ได้มองลงไปในห้องส้วม เห็นหนอน
เป็นจำนวนมาก พากันแย่งชิงกันกินอยู่ตรงนั้น ใช้ปัญญาพิจารณาในหมู่หนอนนั้นว่า
หมู่หนอนทั้งหลายมีความพอใจในสิ่งบูดเน่า ตัดใจในสิ่งสกปรก คิดว่าเป็นสิ่งที่ดี
มีคุณค่า อยู่กินกันทั้งวันทั้งคืน นี่คือนหมู่หนอนที่ลืมหิว เห็นของชั่วว่าเป็นของดี เห็น
ของเหม็นว่าเป็นของหอม จึงได้น้อมเอาเรื่องของหนอน เข้ามาเปรียบเทียบกับ
ตัวเองว่า เราก็คมีความลืมหิวไปว่า มีความสามารถแสดงธรรมได้ มีความสามารถ

พิจารณาหม้อทองคำ
กึ่งคน

แก้ปัญหาก็ได้ทุกประเด็น เกิดความลืมหืมตัวไปว่า ตัวเองเก่งกว่าใครๆ ความรู้ที่เกิดขึ้นกับเราทั้งหมดนี้ ก็เหมือนกันกับหนอนที่หลงผิด กินมูลตรศูเป็นอาหารนั่นเอง

ในขณะนั้นกำลังนั่งถ่าย ใช้ปัญญาพิจารณาไปด้วย ในขณะที่พิจารณาเรื่องหนอนกินคูอยู่ และน้อมหนอนเข้ามาหาตัวเอง เหมือนจิตเกิดอาการวูบวบลง ความรู้ทั้งหมด ความสามารถตอบปัญหาได้หายไปเป็นปลิดทิ้งทีเดียว จะนึกหาความรู้ที่เคยเป็นมาไม่ได้เลย นี่เป็นวิธีแก้ปัญหของตัวเอง ถ้าไม่ได้หนอนมาเป็นครูอาจารย์แล้ว ก็คงจะเป็นพระบ้าน้ำลายไปอีกนานทีเดียว

ฉะนั้น อุบายปัญญาที่จะนำมาแก้ไขปัญหของตัวเอง จึงมีอยู่ทุกสถานที่ แต่เรา จะมีความรอบรู้ฉลาด เอาปัญญามาแก้ปัญหแก่ตัวเองได้แค่ไหน การใช้ปัญญาไม่จำเป็นต้องมีพิธีรีตอง จะต้องเดินจงกรมอย่างนั้น ต้องนั่งสมาธิอย่างนี้ การใช้ปัญญาพิจารณาไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบในพิธี อยู่ในที่อย่างไรก็ใช้ปัญญาพิจารณาได้ทุกกาลเวลา ฉะนั้น การแก้ปัญหต้องรู้จักต้นเหตุ จึงจะใช้อุบายปัญญาก็ก้าวแก้ปัญหให้ถูกจุดได้ ปัญหานั้นก็จะหลุดออกจากใจได้ง่ายทีเดียว ไม่ว่าจะปัญหานั้นจะเป็นทางโลกและทางธรรม จะนำมาพิจารณาให้เกิดความแยกคายได้ทุกครั้งไป

พระราชที่ ๒ จำอยู่ที่ยอดทอน

เมื่อออกจากบ้านโคกตั้งแค่น ก็ได้ออกธุดงค์ไปเรื่อยๆ จนถึงเวลาเข้าพรรษา ปีนี้ไปจำพรรษาอยู่ที่ยอดทอน อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย มีพระเณรอยู่ร่วมกัน ๑๐ รูป ที่แห่งนี้เป็นป่าใหญ่ มีสัตว์อาศัยอยู่นานาชนิด เช่น เสือ วัวป่า หมูป่า กวาง และสัตว์อย่างอื่นอีกมากมาย เมื่อข้าพเจ้าเข้าไปที่แห่งนี้ครั้งแรก พระเณรองค์ที่ท่านเคยอยู่ก่อน ท่านรู้จักในพื้นที่ดี ว่าในที่แห่งนี้มีเสือชุกชุม มีผีดู ท่านก็จะจัดให้ข้าพเจ้าไปอยู่ในที่แห่งนั้น

มีถ้ำแห่งหนึ่งชื่อว่าถ้ำจันได ห่างจากหมู่คณะไปประมาณ ๒ กิโลเมตร เมื่อเวลาจะค่ำมืด ได้ยินเสียงครูปากับเณรกระซิบบอกกันว่า ให้ปิดเป็นความลับนะ ดูซิว่าพระกรรมฐานจะเก่งกล้าขนาดไหน เมื่อข้าพเจ้าได้ยินคำนี้ก็แปลกใจว่ามันเป็นเรื่องอะไร จึงเดินเข้าไปถามดูว่าพูดเรื่องอะไรกัน แต่ครูปากับเณรก็พูดบายเบี่ยงไปว่า ไม่หรอก ปีนี้มีพระกรรมฐานที่มีความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ ดูซิว่าจะภาวนาดีขนาดไหน

เมื่อได้เวลาแล้ว เณรก็พาไปส่งถึงถ้ำจันได อยู่ใกล้กันกับถ้ำโคกหอม มีแคร่อยู่ตัวหนึ่ง มีทางเดินจกรมพร้อม เมื่อถึงเวลาจวนค่ำ เณรก็ลากลับ เมื่อเณรเดินไปไม่ไกลก็บอกมาว่า ครูบาฯ ในคิณนี้อย่าหอบบาตรวิ่งหนีกลางคิณนะ ว่าแล้วเณรก็รีบไป ข้าพเจ้าก็มาคิดในใจว่า จะมีเรื่องแปลกๆ เกิดขึ้นในคิณนี้แน่ ก็ได้ทำใจเอาไว้ว่า จะมีเรื่องอะไรก็ตาม จะไม่หนีจากในที่นี้เป็นเด็ดขาด แม้ชีวิตจะตายไปก็ต้องยอม

จากนั้นก็จัดเตรียมทางกลด ทำความสะอาดในถ้ำ หาน้ำมาเพื่อใช้ให้เรียบร้อย ก็ตั้งใจเดินจงกรมต่อไป ใจมีความวิเวกดีมากในเวลานั้น พอพลบค่ำตะวันตกดิน ไปแล้ว ได้ยินเสียงเสื่อร้องคำรามขึ้นมาแต่ไกลเป็นช่วงๆ เมื่อเสื่อตัวหนึ่งร้องขึ้น เสื่อตัวที่สองสามก็ร้องต่อกันเรื่อยๆ ตัวนั้นร้องในที่นั้น ตัวหนึ่งร้องในที่นี้ ส่งเสียงหากัน สัตว์ทั้งหลายในที่แห่งนั้นพากันเก็บตัวเงียบไปหมด บรรยากาศในความมืดก็มีความระวังตัวมากขึ้น เสียงเสื่อก็ร้องเข้ามาใกล้ทุกที มีความรู้สึกที่ตัวเองมีความกลัวเสื่อเกิดขึ้น ในขณะนั้นก็ตั้งใจจะอธิษฐานภายในใจว่า ถ้าข้าพเจ้าเคยได้ทำบาปกรรม กับเสื่อเหล่านี้มาก่อน ข้าพเจ้าก็พร้อมที่จะชดใช้กรรมที่ได้ทำมาแล้ว ถ้าไม่เคยสร้างกรรมเวรต่อกันมา ก็อย่าให้เสื่อมาทำอันตรายให้แก่ข้าพเจ้าเลย จากนั้นก็เข้าที่ภาวนา ปฏิบัติต่อไป

ในคืนนั้นจิตไม่มีความสงบเป็นสมาธิได้เลย เพราะเสื่อได้มาร้องครวญคราง ห่างตัวไปไม่ไกลนัก จำเป็นต้องนั่งฟังเสียงเสื่อร้องด้วยความระวัง นั่งลืมตาเอาไว้ เพื่อจะได้เห็นเสื่อเข้ามาหา ในคืนนั้นไม่ได้หลับนอนตลอดทั้งคืนจนถึงสว่าง เมื่อได้เวลาก็ออกมาบิณฑบาตตามปกติ มีพระเณรคอยสังเกตตัวข้าพเจ้าอยู่ แต่ข้าพเจ้าก็ไม่แสดงอาการใดๆให้ใครๆได้รู้ เก็บตัวเฉยเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น

เมื่อพบครูบาภิเษก ท่านก็ถามว่า เป็นอย่างไรภาวนาในคืนนี้ดีไหม ข้าพเจ้าก็ได้ตอบไปสั้นๆว่า ภาวนาในคืนนี้ดี เมื่อมีเวลาที่เหมาะสม ก็ได้ไปถามพระอาจารย์ สมบูรณ์ว่า อาจารย์ครับ ทำอย่างไรจะไม่ให้เสื่อเข้ามาหาตัวเราได้ อาจารย์ตอบว่า ไม่ยากเลย ถึงเวลากลางคืนมาก็ก่อไฟขึ้นในถ้ำ เสื่อกลัวไฟจะหนีไปเอง เมื่อข้าพเจ้า รู้วิธีแล้ว ในคืนนั้นได้ก่อไฟ แล้วเดินจงกรมต่อไป เมื่อได้เวลาแล้วก็เข้ามานั่งสมาธิ ส่วนเสื่อก็พากันร้องประสานเสียงกันไปมาอยู่อย่างนั้น ในคืนที่ผ่านมาไม่ได้นอนเลย ขณะนี้วังนอนแล้วก็เอนตัวลงนอน แล้วกลับไป

ประมาณตี ๒ ก็ตื่นขึ้นมา มองไปหากองไฟก็เห็นนิดเดียว กลัวไฟจะดับก็รีบ เปิดมุ้งกลดออกไปเพื่อจะก่อไฟใหม่ ในขณะที่เปิดมุ้งออกเท่านั้น ก็มองเห็นเสื่อนั่ง

บังกองไปอยู่ก่อนแล้ว พอเสื่อเห็นข้าพเจ้าก็กระโดดเข้าไป ข้าพเจ้าก็มุดเข้าไปอยู่ในกลด จนนอนต่อไปอีกไม่ได้เลย มีแต่นั่งนึกคำบริกรรมบ้าง มีเสียอะไร ก็อึกแก๊กก็ลืมหูลืมตาดูบ้างตลอดทั้งคืน ก็นึกได้ว่าเสื่อตัวนี้มานั่งเฝ้าเราแต่เมื่อไรไม่รู้ มุงกลดห่างๆ มองเห็นเราได้ทั้งหมด ถ้าเสื่อจะคาบเราไปกินในคืนนี้ก็ได้ แต่เราไม่เคยมีเวรกรรมกับเสื่อตัวนี้ ให้กำลังใจตัวเองว่า ต่อไปเสื่อทั้งหมดนี้ก็จะไม่กินเราแน่นอน ต่อไปนี้เราจะรวมพลังใจเอาไว้ให้มาก จะฝึกทำสมาธิให้มากเอาไว้ เพื่อมีกำลังใจต่อสู้กับความกลัวเสื่อให้ได้ ทุกอิริยาบถ เราจะสำรวมใจให้อยู่ในสมาธิอยู่ตลอดเวลา ส่วนปัญญาพิจารณาในไตรลักษณ์ ให้เป็นไปในสังขธรรมนั้นให้น้อยเอาไว้ ต้องสร้างพลังใจให้แก่ตัวเองจงได้

ในวันต่อมา ได้ถามกับพวกนายพรานว่า การก่อไฟขึ้นในกลางคืนเสือกกลัวจริงหรือ นายพรานเขาบอกว่า ไม่ได้นะครุบา เสื่อเห็นไฟมันจะไปหาทันที มันเข้าใจว่าในคืนนั้นต้องมีหมานอนอยู่ จะได้กินหมาเป็นอาหารต่อไป นี่ครุบายังโชคดีนะ เสื่อไม่คาบเอาครุบาไปกิน ต่อไปครุบาย่าก่อไฟอีกนะ ถ้าเสื่อหิวมาอาจกินครุบายก็เป็นได้

ในคืนต่อมาก็เดินจงกรมนั่งสมาธิเป็นนิสัย ในขณะนั้นเหมือนมีประตูขนาดใหญ่ไหลเลื่อนปิดปากถ้ำทั้งหมด มีบานประตูที่เดียว ในขณะเดียวกัน ได้ยินเสียงผู้หญิงเคาะประตูแล้วพูดว่า อาจารย์ฯ เปิดประตูให้ด้วย เรารู้ว่าผู้หญิงเข้ามาหาพระไม่ได้ จึงบอกไปว่า ไม่นะ ผู้หญิงเข้ามาไม่ได้ อาตมาอยู่ในที่นี้เองคนเดียว ห้ามเข้ามา ผู้หญิงพูดว่า ถ้าอาจารย์ไม่เปิด ฉันเปิดเองได้ ผู้หญิงก็เปิดประตูเข้ามาจริงๆ เราตั้งตัวไม่ทันในขณะนั้น ผู้หญิงก็เข้ากอดรอบข้าพเจ้าด้านหลัง แล้วพูดว่า อาจารย์ต้องสีกมาอยู่กับฉันนะ เป็นผัวเมียกัน ฉันนึกชอบอาจารย์ตั้งแต่อาจารย์เข้ามาอยู่ถ้ำนี้ในครั้งแรก ข้าพเจ้าก็บอกผู้หญิงไปว่า อาตมาตั้งใจบวชตลอดชีวิตจะไม่สีกเป็นฆราวาสอย่างเด็ดขาด ผู้หญิงยื่นคำขาดมาว่า ถ้าอาจารย์ไม่รับคำว่าจะสีกล่ะก็ฉันจะกอดให้อาจารย์ได้ตายคามือนี้เอง ว่าแล้วกอดรัดแน่นแทบหายใจไม่ได้เลย เห็นท่าไม่ดีข้าพเจ้าก็คิดวางแผนไปว่า เดี่ยวก่อนอาตมาตั้งใจจะมาจำพรรษาอยู่

ในถ้ำแห่งนี้ ให้ออกพรรษาก่อนจึงพูดกันในภายหลัง ผู้หญิงก็ตกลง ก่อนจะวางมือ ยังพูดอีกว่า อย่าลืมสัญญาที่ให้ไว้นะ ออกพรรษาแล้วจะมาทวงเอา ว่าแล้วก็เดินออกไป จิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิพอดี หน้าถ้ำก็เป็นปกติ ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง ผาผนังที่เลื่อนปิดปากถ้ำก็ไม่มีอะไร

จากนั้นก็ใช้ปัญญาพิจารณาดูในเรื่องที่เกิดขึ้นว่า ในความหมายกับผู้หญิงนี้เป็นอย่างไร ก็เข้าใจได้ในทันที นี่มันเป็นเรื่องของส่วนตัว ถ้าไปตีความว่าเป็นผีจริงๆนั้นจะทำให้เกิดความกังวลเสียเปล่า ก็ได้พิจารณาว่า ในช่วงนี้จะทำสมาธิให้จิตมีความสงบสักเอาไว้ ให้ใจได้มีกำลังต่อสู้กับความกลัวเอาไว้ เมื่อนึกคำบริกรรมมากขึ้นเท่าไร ใจก็เริ่มสงบเป็นสมาธิมากขึ้นเท่านั้น

ในคืนหนึ่งจิตมีความต้องการความสงบมาก ก็กำหนดจิตลงสู่ความสงบอย่างเต็มที่ ในที่แรกก็อาศัยการนึกคำบริกรรมว่า พุทโธฯ เป็นคู่กับจิตเอาไว้ เมื่อจิตเริ่มมีความสงบได้แล้ว ก็หยุดในการนึกบริกรรม แล้วตั้งสติกำหนดรู้ลมหายใจเข้าออก เอลมหายใจเป็นนิมิตหมายของสติไม่ให้เผลอ เมื่อกำหนดเข้ากำหนดเข้าก็รู้ว่าลมหายใจมีลักษณะหยาบอยู่อย่างรู้ได้ชัดทีเดียว จากนั้นก็มากำหนดรู้ในลมหายใจ ให้มีความละเอียดมากขึ้นๆ จนลมหายใจมีความละเอียดอย่างเต็มที่ จากนั้นก็ใช้ในอุบายในการปล่อยลมหายใจทิ้งไป เพียงมีสติกำหนดดูเพียงผู้รู้^{๒๒} อย่างเดียวเท่านั้น ไม่ส่งผู้รู้ไปตามดูลมหายใจอีกแต่อย่างใด มีแต่ใช้สติระลึกรู้อยู่กับผู้รู้เท่านั้น

ในคืนนั้นไม่ทราบว่าจะมีความสงบแต่เวลาไหน เมื่อจวนสว่างในวันใหม่ จิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิมา เมื่อจิตถอนออกจากสมาธิมาแล้ว ก็เหมือนตัวเองไม่มีลมหายใจ ถึงมีลมหายใจก็เหมือนกับไม่หายใจอยู่นั่นเอง มีลักษณะเฉยๆอยู่ตลอดเวลา จะมานึกคำบริกรรมว่า พุทโธ ก็หยาบไปหมด จะมากำหนดดูลมหายใจเข้าออก ก็หยาบเช่นเดียวกัน มีวิธีเดียวคือ กำหนดผู้รู้อยู่กับผู้รู้เท่านั้น จะอยู่ในอิริยาบถไหนก็เป็นอุเบกขาความวางเฉยอยู่ตลอดเวลา เป็นในลักษณะนี้นานประมาณ ๗ วัน

^{๒๒} ผู้รู้ คือ สติตั้งมั่นจดจ่อกับความรู้สึกทางกายและใจ

การมีความเป็นอยู่อย่างนี้ ในความรู้สึกลึกลับๆ รู้ว่า ถ้าเป็นในลักษณะนี้ไม่ใช่เป็นแนวทางที่ถูกต้องในทางมรรคผลนิพพานแน่นอน คงจะเป็น อรูปฌานชั้นละเอียดเท่านั้น เมื่อเป็นอย่างนี้ก็ต้องคิดหาวิธีที่จะต้องแก้ไข นึกไปหาครูอาจารย์ทั้งหลายว่า องค์กรไหนจะแก้ให้เราได้ ก็รู้ว่าไม่มีใครแก้ให้เราได้เลย ก็ต้องหาวิธีแก้ด้วยตัวเอง จะหาอุบายธรรมมาพิจารณาเพื่อให้เกิดถอน แต่ก็ไม่มีปัญญาที่จะพิจารณาอะไรเลย มีแต่อยู่เฉยๆ อยู่ตลอดเวลา อุบายปัญญาเคยคิดพิจารณาที่มีความฉลาดปราดเปรื่องมาแล้ว กลับนึกคิดพิจารณาอะไรไม่ได้เลย ถ้าอยู่ในเวลาปกติ ชาติสี่ก็เพียงเป็นชาติสี่เท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับอาการที่เกิดทางจิตเลย ก็นึกได้ว่า ถ้าทำให้ใจเกิดมีความยินดีพอใจในสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ เป็นวิธีหลงช่องทางเข้าสู่พรหมโลกแน่นอน แต่เราตั้งใจไว้ว่า จะปฏิบัติเพื่อมรรคผลนิพพานเท่านั้น ฉะนั้นเราต้องหาวิธีออกจาก อรูปฌานให้ได้ในขณะนี้

ในช่วงนั้น ก็นึกขึ้นได้ว่าต้องอ่านหนังสือให้มาก เมื่อได้อุบายนี้แล้วก็หยิบเอาหนังสือปาฏิโมกข์มาอ่าน ครั้งแรกก็ไม่อยากอ่านแต่ก็ต้องฝืนใจอ่าน ในครั้งแรกก็นึกอ่านในใจ ต่อไปก็อ่านออกเสียง เมื่ออ่านออกเสียงนานๆ เข้า จิตก็เริ่มถอนตัวออกมานิดๆ ก็รู้ว่าจิตได้เริ่มถอนตัวออกมาแล้ว พอรู้ตัวว่าจิตเริ่มถอนออกจาก อรูปฌาน จากนั้นก็เร่งอ่านหนังสือให้มากขึ้น ในขณะที่นั้นอ่านหนังสือมาได้ ๓ วัน จิตก็ได้ถอนออกจากความสงบมาเป็นปกติ จึงได้คิดดำริพิจารณาดูว่า อาการแห่งความสงบนี้มีขึ้นด้วยเหตุอันใด ก็มีความเข้าใจว่า เนื่องมาจากกลัวเสียมากเกินไป และเพื่อป้องกันผู้หญิงมาทวงสัญญาที่ให้ไว้ จึงได้ตั้งใจนึกคำบริกรรมทำสมาธิมาตลอด ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใดๆ ทำใจให้อยู่ใน เอกัคคตา กำหนดสติระลึกอยู่กับใจอยู่ตลอดเวลา จึงได้เกิดความสะดวกเป็นสมาธิอย่างต่อเนื่อง ในที่สุดจิตก็ตกเข้าไปสู่อรูปฌานดังกล่าวมาแล้ว

แต่ก็โชคดีที่ข้าพเจ้ามีนิสัยทางปัญญามาก่อน ไม่เช่นนั้นก็จะตายอยู่กับความสงบในอรูปฌานนี้ไปจนตลอดวันตายแน่นอน ไม่มีช่องทางออกจากอรูปฌานนี้เลย

ถ้าหากตายไปก็จะตายฟรีๆ ในชีวิตนี้ก็จะหมดความหมาย จะไม่ได้เข้าสู่ในพระนิพพานในชาตินี้แต่อย่างใด การที่ได้สัมผัสในความสงบในอรุณมานอย่างนี้ ถือว่าเป็นบทเรียนที่สำคัญยิ่ง ที่หลังจะไม่ฝึกให้จิตเป็นสมาธิที่มีความสงบลึกอย่างนี้อีกต่อไป

จากนั้นก็เริ่มวางฐานการปฏิบัติเสียใหม่ ในวิธีการทำสมาธินั้นก็ทำให้มีความสงบพอสมควร จากนั้นก็ใช้ปัญญาพิจารณาให้ต่อเนื่องอยู่เสมอ จะไม่ปล่อยให้จิตมีความสงบตลอดไปดังที่เป็นมาแล้ว เว้นเสียในบางกรณีที่จิตมีความต้องการอยากจะทำสักอย่างในบางครั้งเท่านั้น ก็จะปล่อยให้จิตมีความสงบเป็นครั้งเป็นคราวไป แต่ก็ตั้งใจเอาไว้ว่า เมื่อจิตได้ถอนออกจากสมาธิมา จะต้องใช้ปัญญาพิจารณาในทันที

ตามปกติแล้ว ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใด ข้าพเจ้ามีนิสัยในการใช้ปัญญาพิจารณาในสังขารอยู่เสมอ หรือเรียกว่าใช้อุบายปัญญามากกว่าการทำสมาธินั่นเอง ในนิสัยการใช้ปัญญาพิจารณานี้ จะถือว่าเป็นกิจวัตรประจำวันเลยทีเดียว เมื่อหากเหนื่อยในการใช้ปัญญา ก็หยุดมากำหนดจิตทำสมาธิตั้งใจมั่นเอาไว้ เพื่อจะได้มีกำลังใจใช้ปัญญาพิจารณาต่อไป

ฉะนั้น สมณะกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน ทั้งสองอุบายนี้มีผลเนื่องถึงกัน จะขาดเสียอย่างหนึ่งมิได้ จะเอาวิธีการฐานใดขึ้นก่อนและหลังนั้น ขึ้นอยู่กับนิสัยของแต่ละท่าน หรือขึ้นอยู่กับกาลเวลา ในบางครั้งชอบทำสมาธิก่อนปัญญา ในบางครั้งชอบใช้ปัญญาก่อนสมาธิ ที่เรียกว่า สมาธิอมรมปัญญา หรือเรียกว่า ปัญญาอมรมสมาธิ ใครมีความถนัดวิธีไหนก็ให้เป็นไปตามนิสัยของแต่ละท่าน เหมือนการก้าวขาในเวลาเดินทาง จะก้าวขาซ้ายก่อนขาขวา หรือจะก้าวขาขวาก่อนขาซ้าย สลับกันไปมา ในที่สุดก็ถึงจุดหมายปลายทางได้เหมือนกัน นี่ฉันใด การภาวนาปฏิบัติ ทั้งสองอุบายนี้ก็ฉันนั้น เมื่อเรามีความเข้าใจในการปฏิบัติได้ดีแล้ว การปฏิบัติจะไม่มี

๑๔๒ อัดโนประวัติ พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ ภาค ๑

อุปสรรคแต่อย่างใด จะไม่เกิดความสับสนในตัวเองว่า เราปฏิบัติผิดหรือเราปฏิบัติถูก
เราจะไม่มีความกังวลในสิ่งเหล่านี้ เรียกว่า ไม่เป็นผู้ลังเลในการปฏิบัติให้เสียเวลา
นั่นเอง

ขอฝากเตือนผู้ทำสมาธิทั้งหลาย

การได้อธิบายเรื่องภาวณาปฏิบัติของข้าพเจ้ามาให้ท่านรับรู้นี้ ขอให้ท่านได้สังเกตดูเหตุผลดังที่ข้าพเจ้าได้เป็นมาแล้ว แล้วให้ท่านนำไปปรับปรุงแก้ไขให้ถูกกับ จริตนิสัยของตัวเอง ถ้าหากท่านทำสมาธิ จิตมีความสงบบ้าง หรือมีความสงบ ขึ้นละเอียดดังลึกลงไปอย่างเต็มที่ หรือมีความสงบต่อกันหลายๆวันจนเป็น อรูปฌาน ท่านจะมีอุบายใดมาถอนตัวออกจาก อรูปฌาน ก็ต้องเตรียมการเอาไว้ ถ้าผู้ไม่มีฐาน ปัญญามาก่อน รับรองว่าจะต้องจมอยู่ในอรูปฌานนี้ไปจนตลอดวันตาย จะไม่มีอุบาย ถอนตัวได้เลย ดังพูดกันอยู่เสมอว่า เมื่อจิตมีความสงบแล้วจะเกิดปัญญาขึ้นนั้น คำพูดนี้ไม่จริง แสดงว่าผู้พูดนั้นยังไม่เคยมีประสบการณ์ในความสงบของสมาธิชั้น ละเอียดนี้เลย พูดกันไปแบบไร้สาระ พาให้คนจำนวนมากเกิดความเข้าใจผิดมากมาย ดังคำว่า ผู้มีความเห็นผิดเพียงคนเดียว ย่อมทำให้คนอื่นเกิดความเห็นผิดไป ตามๆกันเป็นหมื่นเป็นแสน เมื่อความเห็นผิดได้เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียวเท่านั้น จะเป็นเหตุให้เกิดความคิดที่ผิดๆตามมา การพูด การกระทำ การเลี้ยงชีพ จะเป็นความ ผิดเนื่องจากความเห็นผิดนี้ไปทั้งหมด ความเพียรในวิธีต่างๆ การตั้งสติ การทำสมาธิ ล้วนแล้วแต่ผิดกันไปทั้งสิ้น เหมือนเงินปลอมอยู่ในถุงมีลักษณะเหมือนเงินจริง จะ ไปเหมาเอาว่าเป็นเงินจริงหาใช่ไม่ เงินปลอมก็จะเป็นเงินปลอมตลอดไปอยู่นั่นเอง นี้ฉันทใด ความเห็นผิดอยู่ในส่วนลึกของใจนั้นมีอยู่ ใจก็จะเกิดเป็นมิจฉาทิฎฐิ ความ เห็นผิดตลอดไป ก็ฉันทนั้น จึงยากที่จะกลับตัวได้ เพราะความเคลาปัญญาทราวมและ ขาดเหตุผล ก็จะเป็นมิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิดโดยไม่รู้ตัว ตัวเองมีความเห็นผิด แต่มาเข้าใจว่าเรามีความเห็นถูก จะมีปัญหามากมาย

ฉะนั้น จึงขอฝากข้อคิด ไว้แก่นักปฏิบัติทั้งหลาย ที่มีความตั้งใจจริง จงใช้
วิจรรณญาณของท่านให้ดี ให้สมกับความตั้งใจว่า เราจะเดินตามรอยยุคลบาทของ
พระศาสดา และพระอรียเจ้าทั้งหลาย เราก็ต้องศึกษาประวัติ ของพระอรียเจ้า
ทั้งหลาย ให้เข้าใจว่าองค์ไหนเริ่มต้นในการปฏิบัติอย่างไร มีอุบายใดเป็นสื่อที่จะนำ
ไปสู่สัจธรรมได้ เราจะนำมาเป็นอุบายปรับปรุงแก้ไขในความเห็นของตัวเอง เป็น
สัมมาทิฎฐิ ความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม เพื่อเป็นฐานรองรับในความเห็นชอบอื่นๆ
ให้มารวมในจุดเดียวกัน

การปฏิบัติ ถ้าเราได้วางรากฐานในจุดเริ่มต้นถูกต้องแล้ว การปฏิบัติในขั้นต่อไปก็
ถูกต้องตลอดแนวทาง ทุกอย่างจะมีความก้าวหน้าอย่างราบรื่นต่อไป จึงเรียกว่า
ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตนอย่างแท้จริง เป็นผู้มีความสามารถ ตั้งอยู่ในเหตุผลของ
ตนเองได้ ดังบาลีว่า มคคา มคคญาณ วิสุทธิ ความรู้เห็นในเส้นทางที่จะก้าวไปสู่
ความบริสุทธิ์อย่างแท้จริง เหมือนการเดินทางที่เส้นทางไม่เคยไป ต้องศึกษาแผนที่
ให้ดี จะมีทางอื่นสลับซับซ้อนหลายเส้นก็ตาม ต้องดูเส้นทางหลักให้รู้ จำให้แม่น
และหันแผนที่ให้ถูกต้อง ต้องมีอุปกรณ์คือแสงสว่างให้พร้อม และไปแบบระมัดระวัง
มีความรอบรู้ในเส้นทางที่จะต้องไป รับรองได้ว่าถึงจุดหมายปลายทางแน่นอน นี่ฉันใด
การภาวนาปฏิบัติก็ฉันนั้น ผู้ภาวนาปฏิบัติต้องศึกษาในสัมมาทิฎฐิ ปัญญาความ
เห็นชอบให้เข้าใจ เพราะเป็นการเริ่มต้นในการปฏิบัติ ถ้าตีความในสัมมาทิฎฐิ ความ
เห็นชอบไม่ถูกต้อง ก็จะกลายเป็น มิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิดในทันที ก็จะเกิดความ
เข้าใจผิดโดยไม่รู้ตัว หลงเอามิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิด ว่าเป็นความเห็นถูกในทันที
ถ้าเป็นอย่างนี้การปฏิบัติก็จะเกิดมีปัญหาในทันที ถึงจะเรียกร้องในมรรคผลนิพพาน
ก็จะไม่เป็นไปตามที่เราตั้งใจเอาไว้เลย

ฉะนั้น ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ ต้องเตรียมพร้อมด้วยสติปัญญา ศรัทธาความ
เพียรเอาไว้อย่างเต็มที่ ปัญญาคือแสงสว่างทางใจ เมื่อเรามีปัญญารอบรู้ในเหตุและ
ผลอยู่ การตัดสินใจก็มีความถูกต้องและรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ ความลังเลสงสัย

ในอุบายการปฏิบัติ ว่าอะไรควรอะไรไม่ควร ถูกหรือผิด จะไม่มีความสงสัยแต่อย่างใด นี่คือผู้ปฏิบัติตามรอยของพระพุทธเจ้าอย่างถูกต้อง เราคนหนึ่งกำลังเริ่มออกเดินทาง ถ้าไม่เข้าใจในแนวทางปฏิบัติ ก็ต้องศึกษากับท่านผู้รู้ทั้งหลาย เพื่อให้เกิดความมั่นใจ ในตัวเองว่า มีความถูกต้องตรงตามความเป็นจริงแล้ว

ข้อสำคัญ ก็ควรระวัง อย่าไปถามกับผู้กำลังหลงทาง เราก็หลงทาง ผู้บอกเส้นทางก็มีความหลงทางเหมือนกันกับเรา มันจะเข้าตำราที่ว่า บอดจุงบอดไปไม่รอดเพราะตาบอดจุงกัน ถ้าเป็นอย่างนี้ก็สุดวิสัยที่จะช่วยกันได้ ให้ถือว่ามีความโชคร้ายก็แล้วกัน อีกวันหนึ่งข้างหน้า เราอาจจะได้พบคนตาดี จุงเราไปให้ถึงฝั่งแน่นอน ถ้าเรามีปัญญาดี การแสวงหาครูผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบนั้นหาไม่ยากเลย เราต้องฝึกตัวให้อยู่ในธรรมาธิปไตย เอาความจริงเป็นหลักเอาไว้ ใครก็ตามที่จะมา ให้ธรรมแก่เรา ต้องเอาสติปัญญา เข้าไปวัดดูในเหตุผลในทันที ถ้าเป็นอย่างนี้ การเลือกเอาธรรมาธิปไตยไม่ยากเลย

อยู่กับหมู่เสือจนเคยชิน

การอยู่กับหมู่เสือ ในครั้งแรกก็มีความกลัวเขาอยู่บ้าง เมื่ออยู่กันมานานๆ ก็เกิดความเคยชิน วันไหนไม่ได้ยินเสียงเสือร้อง เหมือนขาดอะไรสักอย่างหนึ่ง เพราะมีความเชื่อมั่นในตัวเองว่า เสือจะไม่ทำอันตรายแก่เราในชาตินี้ อยู่มาในวันหนึ่งไปเที่ยวป่าคนเดียว กลับมาที่พักมืดแล้ว คิดว่าน้ำในกระบอกไม้ไผ่มีอยู่ก็ไม่ได้ดู เมื่อตื่นเข้ามาน้ำในกระบอกไม้ไผ่หมด ไม่มีน้ำล้างหน้าแปรงฟันเลย

ในเช้าวันนั้น เสือก็มาร้องอยู่ที่บ่อน้ำห่างกับที่อยู่ประมาณ ๓๐ เมตร ร้องเสียงดังมาก แทะจะทำให้ตื่นกลัว และป่าแถวนั้นสะท้อนไปหมด ข้าพเจ้าก็นั่งคอยให้เสือออกจากที่นั่นไปก่อนจึงจะไปเอาน้ำ คอยอยู่นานจนตะวันส่องแสงขึ้นมา เสือก็ยังร้องอยู่ไม่หยุด ข้าพเจ้าก็ได้ตะโกนไปเสียงดังๆว่า อ้ายเสือ เธอจะมาร้องทำไม อยู่ในที่นี้ ตะวันขึ้นมาแล้วนะ ไปหาที่หลับนอนบ้างซิ จากนั้นเสียงเสือเงียบ อีกประมาณ ๑๐ นาที ข้าพเจ้าลงไปตักน้ำในบ่อหิน เห็นแต่รอยอยู่ในที่นั้น เมื่อตักน้ำมาแล้วก็ได้ออกไปปดิมทबाट ต่อไป ไม่คิดกลัวเสืออะไรเลย

อีกคืนหนึ่งต่อมา จวนสว่างประมาณตี ๔ ข้าพเจ้าตื่นนอนขึ้นมา ก็ได้มานั่งสมาธิ ในขณะนั้นได้ยินเสียงหายใจอยู่ลานหินบนศิรชะ ก็พิจารณาดูว่าเป็นเสียงอะไร ก็มาเข้าใจว่าเป็นเสียงเสือหายใจ ในขณะนั้นเสือได้มาพักนอนอยู่ในที่นั้น จนหลับ เสียงหายใจเหมือนกับแมวนอนหลับ แต่เสียงใหญ่ เสียงดังมากกว่าเสียงแมว ข้าพเจ้านั่งฟังเสือหายใจไปบ้าง ตัวเองก็กำหนดลมหายใจ ใช้อานาปานสติ

ไปด้วย แล้วก็มาพิจารณาว่า สัตว์ทุกประเภทต้องมีลมหายใจเป็นตัวกำหนดของชีวิต ถ้าลมหายใจเข้าไม่ออก หรือลมหายใจออกไม่เข้า นั่นคือความสิ้นสุดของชีวิต เสื่อที่นอนหลับอยู่ที่กอนหินบนศิระระเรานี้ มันก็อาศัยลมหายใจเหมือนกันกับเรา ทดลองดูลมหายใจว่า ลมหายใจเรา กับเสื่อหายใจอยู่ เอาอานาปานสติเข้ากันได้ไหม ทำดูแล้วเข้ากันไม่ได้ เสื่อจะมีการหายใจซ้ำกว่าเราไปนิดหนึ่ง เข้ากันไม่ได้

ในขณะนั้นเริ่มสว่างออกมาแล้ว นกต่างๆก็พากันร้องจ้อแจ กำลังจะออกไปหากิน แต่เสื่อยังนอนหลับไม่ตื่น ข้าพเจ้าก็ได้ออกจากที่มา แล้วร้องตะโกนว่า อ้ายเสื่อตื่นซิ จะมานอนหลับอยู่ทำไม ไปหานอนอยู่ที่อื่น แล้วเสียงหายใจเงียบไป ข้าพเจ้าจะไป บิณฑบาต จึงไปดูที่เสื่อนอน เห็นรอยขนาดใหญ่ทีเดียว ข้าพเจ้าก็เฉยๆไม่มี ความกลัวอะไร เพราะอยู่ด้วยกันมาจนเคยชินเสียแล้ว

เสือโคร่งใหญ่ ให้กำลังใจ

เมื่อออกพรรษาแล้ว ผมได้หยุดตกในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ได้ไปเก็บเอาใบไม้แห้งมาร้อยเป็นแถบๆ ไปทำซุ้มใบไม้อยู่ที่ลานหิน ห่างจากที่เดิมไปประมาณ ๑ กิโลเมตร ที่นั่นมีลานหินกว้างใหญ่เรียบราบดี มีลานทรายอ่อนสวยงามมาก ได้ไปทำซุ้มกางกลดอยู่ในที่แห่งนั้น เมื่ออยู่มาได้ ๑๐ วัน

ในวันหนึ่งประมาณ ๕ โมงเย็น มีนายพราน ๓ คน หาบสัมภาระลงมาจากเขาใหญ่ เขาเหล่านี้ไปนอนป่าเพื่อล่าเนื้อ มีวัวป่าที่เขายิงได้บ่อยครั้ง เข้ามาหาข้าพเจ้าพูดออกมาอย่างรีบร้อนลุกลี้ลุดลน แล้วบอกข้าพเจ้าว่า ครูบาๆ รีบเก็บสิ่งของเร็วเข้าก่อนจะมีดคำ จึงได้ถามพวกนายพรานไปว่า มีเรื่องอะไรที่จะให้อาตมาเก็บของ นายพรานพูดว่า ในคืนนี้เสือโคร่งใหญ่ตัวเก่ามาอีกแล้ว เสือตัวนี้ชอบกินคนแถบภูฟ้าภูหลวงมาากแล้ว เห็นคนในที่ไหนมันต้องได้กินทุกที สัตว์อื่นมันไม่ชอบเท่าไร แต่คนนี่มันชอบมากที่สุด เสือตัวนี้เคยมาเที่ยวที่แห่งนี้ปีละครั้ง ได้พรอຍใหม่ๆ ในวันนี้เอง ถ้ามันมาในถ้ำนี้ ก็จะมาวิ่งเล่นในลานทรายที่ครูบาอยู่ที่นี่ และมา ร้องเสียงดังกระหึ่มสะเทือนป่าไปหมด หมู่กระผมมารับเอาครูบาไปข้างล่างก่อน อีกภายใน ๕ วัน มันก็จะหนีจากถ้ำนี้ไป ครูบาจึงกลับมาอยู่ใหม่ ข้าพเจ้าก็ได้ ตัดสินใจพูดกับนายพรานว่า อาตมาไม่หนี เสือจะมาในที่นี้ก็ให้มันมา มันจะกินก็ยอมให้มันกิน ให้สิ้นเวรสิ้นกรรมต่อกันไป

นายพรานไม่ยอมฟังเสียงคำที่เราพูดแต่อย่างใด พวกเข้เข้ามาเก็บเอาบาตร เก็บเอากลดจะพาลงไปให้ได้ เขาพูดว่า ถึงยังงี้ก็ต้องให้ชีวิตปลอดภัยไว้ก่อนเถอะ

ครูบา ข้าพเจ้าก็ทำท่าดูไปว่า อาตมาไม่ใช่พระกรรมฐานที่กลัวตาย ถ้ากลัวตายจะ
มาอยู่ในที่แห่งนี้คนเดียวทำไม เสือโคร่งจะกินตัวอาตมาในคืนนี้ก็ให้มันกินไปซิ เอา
เถอะนะ ถ้ากรรมเวรไม่เคยกระทำต่อกันมา เสือโคร่งก็จะไม่ทำอะไรให้แก่อาตมา
แต่อย่างใด

เมื่อนายพรานมาอ้อนวอนข้าพเจ้าไม่สำเร็จก็พากันลงไป พอตกค่ำตะวัน
ลับแสง ก็เกิดมีการเปลี่ยนแปลงทางใจขึ้นมา บรรยากาศในป่าใหญ่ก็เหมือนผดปกติ
ไปหมด แสงเดือนที่เคยมีแสงสว่างเจิดจ้า เหมือนกับว่าเป็นแสงมืดสลัวไป สัตว์ป่า
นานาชนิดเคยร้องประสานเสียงกัน เย็นในคืนนั้นสงบเงียบเหมือนไม่มีสัตว์ในถิ่นนั้น
เลย เมื่อตกค่ำเข้าจริงๆ สิ่งที่ทำให้เรามีความเพลิดเพลินเจริญใจ ก็ทำให้เกิดความ
วิตกกังวลขึ้นมา มองไปดูก้อนหินและพุ่มไม้ ใจก็คิดว่าเป็นเสือไปทั้งหมด หูได้ยิน
เสียงใบไม้หล่น กิ่งไม้หักหล่นลงมา ก็มีความเข้าใจว่าเสือไปเสียทั้งหมด

นายพรานบอกว่า เวลาประมาณ ๓ พุ่ม เสือตัวนี้จะมาวิ่งเล่น ร้องคำรามอยู่
ในที่แห่งนี้ นี้เวลาประมาณ ๒ พุ่มเข้ามาแล้ว ความกลัวและความกลัวรู้สึกว่ามีเท่ากัน
สัญญาเก่าอีกอย่างหนึ่งในสมัยเป็นเด็ก ผู้เฒ่าได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อเวลาเสือโคร่งใหญ่
จะออกไปหากินในทางทิศไหน ก็จะมีลมพัดผ่านล่วงหน้าไปก่อน เพื่อเป็นสัญญาณ
เตือนให้สัตว์ทั้งหลายรู้ตัวเอาไว้ สัตว์ตัวที่ยังไม่ถึงความตาย ก็จะไต่กลิ่นเสือ แล้วจะ
หาที่หลบซ่อนตัวในที่ต่างๆ ให้ปลอดภัย สัตว์ตัวไหนจะเป็นอาหารเสือ ก็จะไม่ไต่กลิ่น
เสือแต่อย่างใด นี่เป็นอาถรรพณ์กลางที่บอกเหตุให้แก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นธรรมชาติ
ของเสือใหญ่ ต้องเป็นไปในลักษณะนี้

ในขณะที่ข้าพเจ้ากำลังเดินจงกรมอยู่นั้น ก็ปรากฏว่า มีลมพัดผ่านมาเบาๆ
เรียกรวดตามใบหญ้า ก็เกิดเป็นสัญญาความจำ นึกถึงคำพูดของผู้เฒ่าเข้ามาฝังใจว่า
เสือโคร่งตัวใหญ่ตัวนี้ กำลังเดินทางมายังสถานที่เราอยู่นี้แล้ว เมื่อเสือตัวนี้เห็นเรา
ก็จะกระโจนกัดกินเราเป็นอาหารทันที ถ้าคิดว่าจะหนีจากในที่แห่งนี้ไป ก็คิดละอาย
ตัวเองว่า ทำไมพระกรรมฐานจึงซี้ซลาดกลัวตาย ไม่ละอายหมู่เทวดาบ้างหรือไง
เราเป็นพระกรรมฐานผู้อุทิศตัวไว้ในพระพุทธศาสนาแล้ว ชีวิตจะเป็นไปอย่างไรนั้น

กรรมจะเป็นผู้ตัดสินให้เอง เมื่อเรามาถึงจุดนี้แล้ว จะถดถอยตัวออกไปไม่สมควรเลย จะเป็นตายร้ายดีอย่างไร ก็ขอมอบกายมอบใจถวายชีวิตนี้ เพื่อบูชาคุณพระพุทธเจ้า ขอบูชาคุณพระธรรม ขอบูชาคุณพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

จึงได้อธิษฐานว่า ถ้าหากเราเคยทำกรรมต่อกันมากับเสือตัวนี้ ก็ขอให้เสือกินเราเป็นอาหารไปเสีย ขอให้หมดเวรหมดกรรมต่อกันไป ถ้าไม่เคยทำกรรมชั่วต่อกันมา ก็อย่าให้เสือโคร่งตัวนี้ทำอันตรายแก่ข้าพเจ้าเลย ดังคำว่า ธมโม หเว รกขติ ธมมจारी ธรรมย่อมตามรักษาผู้ประพฤติธรรมปฏิบัติธรรมไม่ให้ตกไปในทางที่ชั่ว กรรมชั่วยังไม่ถึงที่สุดจะไม่ได้รับอันตราย

เมื่อมีปัญญาพิจารณาได้อย่างนี้ จึงเกิดมีกำลังใจขึ้นมา และมีความกล้าหาญภายในใจอย่างเข้มแข็ง พร้อมทั้งจะเผชิญเสือโคร่งตัวนี้ได้อย่างมั่นใจ อย่างไรก็ตาม เราจะนั่งสมาธิอยู่ในที่แห่งนี้ ก่อนเสือจะมาถึง ที่นี้มีช่องทางเดียว ที่เสือตัวนี้ขึ้นลงเป็นประจำ ถ้าเรานั่งหันหน้าไปในช่องทางที่เสือขึ้นมา ก็คิดว่าจะอดลิ้มตาดูเสือไม่ได้ ถ้าจะนั่งหันข้างให้เส้นทางเสือ ก็กลัวอดชำเลื่องตาดูเสือไม่ได้เช่นกัน ฉะนั้นจึงตัดสินใจนั่งหันหลัง ให้กับช่องทางที่เสือจะขึ้นมาเสีย เมื่อมันขึ้นมาเห็นเรา ก็จะกระโจนคาบคอเราไปกินในที่นี้ ในขณะที่เราจะนั่งสมาธิเป็นครั้งสุดท้ายของชีวิต ก็อาจเป็นไปได้ ถึงอายุเรายังน้อย การบวชมาก็เพียงพรรษาที่ ๒ ชีวิตเราอาจจะจบสิ้นลงในคืนนี้ ชีวิตจะจบลงในคืนนี้หรือไม่อย่างไร เสือโคร่งจะเป็นผู้ตัดสินให้เอง

ในบัดนี้เราได้ทอดอาลัยในชีวิตแล้ว ถึงเรายังไม่ถึงนิพพานในขณะนี้ก็ตาม เมื่ออาสวะ^{๒๓} ยังมีอยู่ก็ต้องมาเกิดใหม่แน่นอน และขอให้ได้มาเกิดเร็วที่สุด เพื่อจะได้บวชและปฏิบัติให้รู้แจ้งเห็นจริงในสัจธรรมในพระพุทธศาสนาองค์ปัจจุบัน และขออธิษฐานว่าอย่าให้ข้าพเจ้าได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นใดๆเลย

^{๒๓} ในแง่ปฏิบัติ อาสวะคือผลที่เกิดขึ้นเมื่อกิเลสและตัณหาเจอกัน คือความเห็นผิดที่ประทับอยู่ในใจ ทำให้เราคิดว่าโลกเป็นไปตามความเห็นผิดนั้นๆ เช่น ถ้ามีของแบรนด์เนม (กิเลส) จะเป็นที่ยอมรับในสังคม (ตัณหา) เมื่อรู้สึกว่าได้เป็นที่ยอมรับ ก็ประทับใจว่าเป็นเพราะสิ่งของพวกนี้ หรือเมื่อรู้สึกว่าได้เป็นที่ยอมรับ ก็ประทับใจว่าเป็นเพราะไม่มีของพวกนี้ ความเห็นที่ประทับใจเหล่านี้เรียกว่าอาสวะ

เมื่ออธิษฐานและทอศอาลัยในชีวิตแล้ว ก็นั่งสมาธิหันหลังให้ทางเสือขึ้นมา ในทันที ครั้งแรกก็นึกคำบริกรรมว่า พุทโธ ประกอบกับลมหายใจ เมื่อจิตเริ่มมีความละเอียดแล้ว ก็ไม่นึกคำบริกรรมว่าพุทโธ เพียงกำหนดสติระลึกอยู่กับลมหายใจ เข้าออก จนลมหายใจมีความละเอียดอย่างเต็มที่ และลมหายใจได้หมดไป ในขณะที่นั้นจิตก็มีความสงบอย่างเต็มที่ ไม่รู้สึกตัวแต่อย่างใด

ในขณะที่นั้นเริ่มเข้าที่ทำสมาธิเวลาประมาณ ๓ ทุ่ม จิตได้ถอนตัวออกมาเวลาประมาณตี ๒ เมื่อจิตถอนออกมา ก็คิดว่าเสือโคร่งตัวใหญ่ตัวนี้ไม่มาที่นี่แล้ว ก็ลุกเดินไปสู่วัสดุกระบือ เดินจงกรมจนสว่าง เพื่อความมั่นใจว่าในขณะที่เราทำสมาธิอยู่ก็ไม่เห็นเสือ เสืออาจจะขึ้นมาก็ได้ จึงได้เดินไปดูที่ช่องทางเสือขึ้นมา พุทโธเอ๋ย รอยเสือโคร่งใหญ่ตัวนั้น ได้ยี่นดูเรานั่งสมาธิอยู่ ห่างจากตัวเราเพียง ๓ เมตรเท่านั้น จากนั้นก็เกิดความมั่นใจในตัวเองว่า ชีวิตนี้เราจะไม่ตายในปากเสืออย่างแน่นอน และมีความเชื่อมั่นอย่างสนิทใจว่า พระธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมได้อย่างฝังใจ ในคืนต่อไปเราจะไม่ระแวงระวังในเสืออีกต่อไป

จากนั้นก็ลงมาบิณฑบาตตามปกติ ในขณะที่เดินมา ก็ได้พบกับนายพราน กลุ่มเดิม เดินมาอย่างรีบร้อน มีอาวุธครบมือ เมื่อเห็นหน้าข้าพเจ้าเข้าก็พูดว่า แหม หมู่กระผมนอนไม่หลับทั้งคืน คิดเป็นห่วงครุบามาก คิดว่าเสือได้คาบครุบาไปกินแล้ว หมู่กระผมจึงได้พากันตามขึ้นมาดู นายพรานพูดว่า เมื่อคืนนี้ เสือโคร่งใหญ่ตัวนั้น ได้เข้าไปเอาควายในหมู่บ้านมากินอยู่ในคานฮีสกนี้เอง ที่นั่นห่างจากที่ข้าพเจ้าอยู่ไม่เกิน ๑ กิโลเมตร จึงได้บอกกับหมู่นายพรานไปว่า เมื่อคืนนี้เห็นรอยเข้ามาหาเช่นกัน แต่มันก็ไม่ทำอะไร จากนั้นก็ลงมาบิณฑบาต พวกนายพรานก็พากันกลับบ้านไป

ในช่วงนั้นพระเณรพากันเป็นไข้ป่ามาลาเรียมาก ในช่วงข้าพเจ้ายังเป็นฆราวาส ก็ได้ศึกษายาแผนปัจจุบันและได้ศึกษายาแผนโบราณมาบ้าง ได้กลายเป็นหมอจำเป็นขึ้นมา ได้ลงไปซื้อยาในอำเภอศรีเชียงใหม่ ทางก็เดินไกลหลายกิโล ทั้งยาฉืด ยาเม็ด

ทั้งน้ำเกลือ นำมารักษาหมู่คณะ แต่ละองค์อยู่ใกล้กันมาก ในเวลากลางวัน และ กลางคืนต้องเดินลัดเขาไปฉีดยาให้หมู่คณะ จึงโชคดีในปีนั้นไม่มีพระเถรตาย ข้าพเจ้า ก็ได้เป็นไข้ป่าเช่นกัน ก็ต้องฉีดยาให้แก่ตัวเอง ทั้งฉีดเข้ากล้ามเนื้อและฉีดเข้าเส้นด้วยตัวเองทั้งนั้น ก่อนจะออกจากที่นั่นไป กล่องยาฉีดและถุงน้ำเกลือ รวมกันได้ ๒ ถุงปุ๋ย เลยทีเดียว เข็มฉีดยาอันเดียวใช้ได้นาน เมื่อแทงเข็มฉีดยาถ้าเจ็บมาก ก็ใช้วิธีเอา เข็มลับกับหินก่อนฉีดกันต่อไป เพราะไม่มีเงินที่จะซื้อเข็มฉีดยา จำเป็นต้องใช้วิธี ประหยัดลับเข็มฉีดยาใช้กันเท่านั้น

ความไม่สะดวกในการออกธุดงค์ในครั้งนั้น มีความลำบากมาก ไม่มีเงินที่จะ ต้องขึ้นรถ ถึงจะอ่อนเพลียก็อดทนเดินต่อไป ในบางครั้งคิดว่าจะโบกมือขึ้นรถ แต่ไม่กล้า เพราะไม่มีเงินค่ารถ แม้แต่ยาปวดหายแต่ละซองก็ไม่มีคนถวายเลย ไปถึงบ้านหนึ่งเขาจะทำบุญบ้าน ได้มานิมนต์ว่าอีก ๓ วันจะทำบุญบ้าน นิมนต์ท่าน อยู่ก่อน พอได้เงินซื้อยาปวดหายแก้ไข้บ้าง ดุซิคคนไม่มีปัญญา ต้องให้รับจ้างสวดมนต์ ก่อนจึงจะถวายเงินซื้อยา

นิมิตเห็นหน้าผาสูงชัน

ในช่วงนั้นได้เพื่อนองค์หนึ่ง ได้ออกธุดงค์ไปในที่ต่างๆ พักแห่งละคืนสองคืน ที่ไหนภาวนาดีก็หยุดพักหลายคืน เดินไปเรื่อยๆ ค่ำที่ไหนก็พักนอนในที่นั้น บางแห่งไม่มีบ้านคนอยู่ใกล้เลย ตื่นแต่เช้ามีตเดินทางต่อไป กว่าจะถึงบ้านคนก็สายไป สะพายบาตรไปตามหมู่บ้าน ได้ข้าวเหนียวก้อนหนึ่งสองก้อนพอได้ฉันพอประทังชีวิตให้อยู่ได้ แต่ก็พอใจในชีวิตที่เป็นพระกรรมฐาน คิดว่าในสมัยครั้งพุทธกาล พระท่านไปธุดงค์ก็คงจะเป็นอย่างนี้ จะมีอาหารที่ชอบใจนั้นคงเป็นของยาก ถึงครั้งนี้ก็เป็นไปในลักษณะเดียวกัน อิ่มบ้างไม่อิ่มบ้าง ได้ฉันบ้างไม่ได้ฉันบ้าง ก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ ขอให้ชีวิตอยู่ได้ในวันหนึ่งคืนหนึ่งก็พอแล้ว

ในคืนหนึ่ง ขณะที่จิตมีความสงบได้ที่แล้ว จึงมีนิมิตเกิดขึ้น เป็นภูเขาสูงมองสุดสายตา เป็นหน้าผาชันสูงพอกันกับสันเขา หน้าผานั้นมีความเรียบราบเป็นมันทีเดียว ในขณะที่นั้นมีคนจำนวนมากหลายล้านคนอยู่ในที่แห่งนั้น มีเสียงประกาศว่า ใครต้องการพ้นจากทุกข์ในวัฏสงสาร ต้องปีนป่ายตามหน้าผานี้ไป เมื่อถึงที่สูงสุดแล้วจะไม่ได้ลงมาเกิดในโลกมนุษย์อีก มีเสียงประกาศอยู่อย่างนี้ต่อเนื่องกันอยู่เสมอ คนในจำนวนนั้นเป็นในลักษณะ ๓ กลุ่ม กลุ่ม ๑ ไม่สนใจในเสียงประกาศนี้เลยพากันเดินไปมาไม่รู้ว่าไปทำอะไร อีกกลุ่ม ๑ เพียงยืนฟังนั่งฟังในเสียงประกาศนั้นฟังเฉยๆ คุยกันไปบ้างฟังเสียงไปบ้าง แต่ก็ยังไม่สนใจที่จะไปปีนป่ายหน้าผานั้นเลย อีกกลุ่ม ๑ มีความยินดีพอใจที่จะไปปีนป่ายหน้าผานั้น พากันกระโดดปีนป่ายหน้าผา

เป็นหมู่ๆ หน้าผาลิ้นเกาะไม่ติดก็ตกลงมา พักได้กำลังแล้วกระโดดขึ้นใหม่ ยังไม่เห็นใครๆ ปีนป่ายหน้าผาขึ้นไปได้เลย

ในขณะนั้นข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นในตัวเองว่า เราต้องปีนป่ายหน้าผานี้ขึ้นไปได้อย่างแน่นอน ข้าพเจ้าได้เดินออกไป เมื่อแหวกฝูงชนเข้าไปถึงหน้าผาแล้ว ก็ยกมืออธิษฐานว่า ถ้าข้าพเจ้าจะถึงที่สุดแห่งทุกชั้นในชาตินี้ ขอให้ข้าพเจ้าปีนป่ายหน้าผานี้ขึ้นไปได้ด้วยเถิด พออธิษฐานจบ ก็กระโดดขึ้นอย่างเต็มกำลัง สูงประมาณ ๖ เมตร มือและเท้าก็ติดกับหน้าผาอย่างเหนียวหนึบทีเดียว จากนั้นก็ได้วิ่งขึ้นไปตามหน้าผาอย่างรวดเร็ว ด้วยกำลังที่มีอยู่ในภายในใจ ไม่ได้หยุดพักแต่อย่างใด

ในขณะนั้นขึ้นจากหน้าผาได้แล้ว ได้หันหน้าลงมาดูฝูงชน ได้โบกมือบอกว่า ข้าพเจ้าขึ้นหน้าผาได้แล้ว หลายคนพูดว่า ช่วยด้วยๆ และหลายคนประนมมือแล้วพูดว่า ขอนุโมทนาด้วยๆ จากนั้นก็มีเสียงประกาศมาว่า ท่านต้องไปตามเส้นทางนี้ นี่เป็นเส้นทางไปให้ถึงที่สุด เมื่อถึงแล้วไม่ต้องกลับลงมาเกิดอีก ข้าพเจ้าก็ได้เดินตามเส้นทางนั้นไป เหมือนเดินขึ้นเนินเขาสูงไปเรื่อยๆ แล้วปรากฏมีลานพัก แต่ข้าพเจ้าไม่ได้พัก เดินทางไปเรื่อยๆ เหมือนกับเดินขึ้นภูเขาสูง แต่ก็ไม่มีความเหนื่อยเมื่อยล้าแต่อย่างใด ทางเดินขึ้นชั้นที่ ๓ นี้สูงชันมาก แต่ก็เดินขึ้นไปโดยสะดวกดี ไม่มีอุปสรรคใดๆ

เดินขึ้นไปถึงชั้นที่ ๓ แล้ว ในชั้นนี้ได้พบปราสาทชั้นเดียวมีความสวยงามมาก อยู่ติดกันกับริมทางพอดี เมื่อขึ้นไปถึง ก็มีโยมผู้หญิงคนหนึ่ง ออกมาจากปราสาทมาต้อนรับ ผู้หญิงนั้นมีความสวยงามมาก และอยู่ในวัยสาวอย่างเต็มที่ ก็ริยาทำท่างให้ความเป็นกันเองทั้งหมด การนอบน้อมกราบไหว้มีความอ่อนช้อยสวยงามดี ประนมมือแล้วพูดออกมาว่า พระคุณเจ้าเดินทางมาไกล มีความเหน็ดเหนื่อย ขอนิมนต์พระคุณเจ้า เข้าไปพักผ่อนในปราสาทนี้ก่อน ฉันท้าให้มีความสะดวกก่อนเจ้าค่ะ ขอนิมนต์พระคุณเจ้าโปรดพักอยู่ที่ปราสาทนี้นานๆ ข้าพเจ้าพูดบอกโยมผู้หญิงไปว่า นิโยม อาตมาต้องการไปให้ถึงในชั้นที่ ๔ อันเป็นที่สูงสุดเท่านั้น อาตมายัง

ไม่เหนื่อย ยังไม่หิวน้ำแต่อย่างใด อาตมาจะไปให้ถึงชั้นที่ ๔ ในขณะนี้ แต่ผู้หญิงก็ใช้คำออกด้อนิงวอนไปว่า พระคุณเจ้าขา ชั้นที่ ๔ ระยะทางจากนี้ไปไม่ไกลเลย ไปอีกนิดเดียวก็ถึงแล้ว พักผ่อนในปราสาทนี้ก่อน ไปเวลาไหนก็จะถึงอยู่แล้ว อาตมาพูดคำสุดท้ายว่า ขอบใจนะโยมที่มีความหวังดี แต่อาตมาจะไม่พักในที่นี้ ผู้หญิงพูดว่า ถ้าพระคุณเจ้าไม่ต้องการจะพักก็ขอนิมนต์ขึ้นชั้น ๔ เลยเจ้าค่ะ

จากนั้นข้าพเจ้าก็ได้เดินตามทางนั้นขึ้นเขาสูงต่อไป ในชั้นที่ ๔ นี้ มีความสูงและชันมาก แต่เส้นทางเดินราบเรียบดีขึ้นไปได้สะดวก เมื่อเดินขึ้นไปตามเส้นทางนี้ ไม่มีความอ่อนเพลียเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าแต่อย่างใด เมื่อขึ้นไปถึงชั้นที่ ๔ แล้วสภาพรอบด้านมีการเปลี่ยนไปทั้งหมด มองไปที่ไหนไม่มีอะไรเลย มีแต่ความเว้งว่างไปเสียทั้งหมด ต้นไม้ก็ไม่มี เมื่อถึงชั้นที่ ๔ แล้ว ไม่มีสิ่งใดจะนำมาอธิบายให้ท่านผู้อ่านได้รู้ตาม และมองภาพออกเลย หาสมมติมาเปรียบเทียบกับประกอบภาพออกมาให้สมกับที่ปรากฏนั้นไม่ได้เลย เพราะเป็นสถานที่ไม่มีอะไร ก็ไม่มีอะไรจะนำมาพูดได้

จากนั้น จิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิมา ในขณะนั้นเหมือนกับอยู่ในเหตุการณ์จริง ใช้ปัญญาพิจารณาเรียบเรียงดูในนิมิตที่เกิดขึ้น ว่ามีความหมายเป็นอย่างไร จึงมีความเข้าใจได้อย่างชัดเจน เพราะนิมิตนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติส่วนตัวทั้งหมด เป็นนิมิตหมายไปในทางที่ดี ทำให้มีกำลังใจในการปฏิบัติอย่างเต็มที่

การมีนิมิตเกิดขึ้นนี้มีในลักษณะไม่เหมือนกัน ในบางอย่างเป็นนิมิตเกี่ยวกับเรื่องในอดีต นิมิตบางอย่างเกี่ยวกับปัจจุบัน นิมิตบางอย่างเกี่ยวกับอนาคต นิมิตบางอย่างเกี่ยวกับทางโลก นิมิตบางอย่างเกี่ยวกับทางธรรม นิมิตบางอย่างเป็นเรื่องของตัวเอง นิมิตบางอย่างเป็นเรื่องของคนอื่น

การเกิดขึ้นของนิมิตมีหลายรูปแบบ เมื่อนิมิตเกิดขึ้นกับใคร ผู้นั้นจะต้องตีความหมายในนิมิตของตัวเองให้ได้ จะไปถามคนอื่นให้ตีความหมายนิมิตให้ อาจ

จะไม่ตรงกับความเข้าใจของตัวเอง นิमितแปลว่าความหมาย ว่านิमितอย่างนั้นเป็น
อย่างนั้น มีความหมายเป็นอย่างไรร

การตีความหมายในนิमित เรียกว่าปฎิภาค ปฎิภาค หมายถึงปัญญานั้นเอง
ปัญญานี้แหละเอามาแยกแยะแจกแจง กระจายในความหมายในนิमितนั้นๆ ถ้าจะ
ให้เกิดความเป็นธรรม ก็ต้องตีความหมายในนิमितนั้น ลงสู่ไตรลักษณ์ได้เป็นการตี

พระราชทานที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๐๖

เมื่อได้ออกธุดงค์ไปในที่ต่างๆมาแล้ว ในช่วงฤดูกาลเข้าพรรษา ได้ตั้งใจไว้ว่า ปีนี้จะไปจำพรรษาอยู่ที่วัดป่าหนองแขง กับหลวงปู่บัว สิริบุญโณ มีพระอาจารย์สิงห์ทอง เป็นพระเถระผู้ใหญ่จำพรรษาอยู่ด้วย จะเล่าประวัติของหลวงปู่บัว ให้ท่านรู้ไว้สักเล็กน้อย หลวงปู่บัวเป็นพระมหาเถระผู้ใหญ่องค์ ๑ เป็นลูกศิษย์หลวงปู่มั่น เดิมท่านอยู่จังหวัดร้อยเอ็ด ท่านไม่ได้ศึกษาในหลักวิชาการทางโลกมาเลย อ่านหนังสือไม่ได้ เขียนหนังสือไม่เป็น ท่านมีนิสัยชอบปฏิบัติธรรมมาตั้งแต่วัยหนุ่ม จากนั้น ท่านก็ได้แต่งงานไปตามประเพณีนิยม ท่านก็ได้ภาวนาปฏิบัติมิได้ขาด ส่วนมากท่านหนักไปในวิธีทำสมาธิก่อนปัญญา เรียกว่าทำสมาธิก่อนแล้ว ใช้ปัญญาพิจารณาในภายหลัง ดำรงชีพอยู่ด้วยการทำนา

เป็นฆราวาสมาจนถึงอายุ ๕๐ ปี ท่านก็ได้ออกบวชเป็นตาปะขาว ติดตามครูอาจารย์ไปในหลายที่หลายแห่ง ท่านเป็นผู้มีนิสัยอ่อนน้อมถ่อมตัว ปรนนิบัติครูอาจารย์ด้วยความเคารพ ครูอาจารย์เห็นว่านิสัยพอจะบวชเป็นพระได้แล้ว ก็ให้ฝึกวิธีการขนานาค^{๒๔} ที่เรียกว่ากล่าวคำขอบวชนั่นเอง ฝึกว่าตามครูอาจารย์ด้วยปากเปล่า กว่าที่จะว่าคำขอบวชได้ก็ใช้เวลาจนถึง ๓ ปี จึงบวชเป็นพระ ท่านมีความตั้งใจในการปฏิบัติมาก และมีความจริงจังตั้งใจปฏิบัติไม่ให้ขาด ได้ฟังธรรมจากหลวงปู่

^{๒๔} นาคคือผู้ที่เตรียมจะบวช ในประเพณีเถรวาท ผู้ชายที่มอบตัวด้วยเจตนาที่จะบวช และหมั้นขาว เรียกว่านาค พอพร้อมจะบวชจะมีการประนมโกนหัว และบางทีจะมีพิธีแห่รอบอุโบสถสามรอบ แล้วค่อยทำพิธีขนานาค รับศีล ๑๐ ของเณร ตามด้วย รับศีล ๒๒๗ ของพระ

มันเป็นประจำ ฟังธรรมมาแล้วก็นำมาพิจารณา ในหมวดธรรมนั้นด้วยเหตุด้วยผล
ไม่มีความรู้ในทางปริยัติมาก่อน การพิจารณาธรรมต้องใช้เหตุผล ใช้ความสามารถ
จากความคิด ของตัวเองเป็นหลักยืนตัว

การพิจารณาในสังขธรรมใด ไม่ได้เทียบกับหลักปริยัติแต่อย่างใด แต่ก็
เปรียบเทียบในหลักความเป็นจริง ให้เป็นไปในหลัก อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จึงเป็นการ
รู้เห็นในหลักไตรลักษณ์ด้วยปัญญาของตัวเองล้วนๆ การปฏิบัติธรรมเป็นไปได้ง่าย
ไม่มีความลังเลว่า ผิดในปริยัติหมวดนั้นหมวดนี้ ความจริงเป็นอย่างไรก็เข้าใจไปตาม
ความจริงเป็นอย่างนั้น จึงต่างกับผู้เรียนรู้ในทางปริยัติมามากทีเดียว เพราะปัญญานั้น
นั้นเป็นปัญญาที่ฝึกรออกมาจากใจล้วนๆ ไม่มีปริยัติเข้ามาเจือปนแต่อย่างใด ท่านจึง
มีความเข้าใจในสังขธรรมด้วยปัญญาของท่านเอง การใช้ปัญญาในเรื่องใด มีความ
รู้เห็นได้ง่าย เช่นพิจารณาในเรื่อง อสุภะ ก็มีความเบื่อหน่ายคลายกำหนดได้ง่าย
พิจารณาในสังขธรรมใดก็เกิดความแยบคายได้ง่าย ถ้าปัญญานั้นเป็นของตัวเอง ทำ
อะไรพิจารณาในสิ่งใดจะเป็นสิ่งที่ง่ายไปเสียทั้งหมด เพราะไม่มีความลังเลอะไรเลย

นิสัยไม่ชอบฟังเทศน์มากนัก

นิสัยของข้าพเจ้าเอง ไม่ชอบฟังเทศน์มากนัก ชอบฟังน้อยๆแล้วนำมาพิจารณา ด้วยปัญญาให้มาก ส่วนตัวแล้วถ้าฟังเทศน์มากไป ความรู้ที่ได้จากการฟังเทศน์ก็จะ จดจำมากเกินไป จะไม่ได้ใช้ปัญญาคิดหาเหตุผลด้วยตนเอง แต่มีความตั้งใจฟังเทศน์ ด้วยความเคารพ และจดจำเอาธรรมะของท่านไปบางอุบายเท่านั้น เห็นว่าธรรมนั้น เข้ากันได้กับนิสัยของตัวเอง ไม่จำเป็นไปเลียนอย่างตามประโยคที่ท่านอธิบายไป ทั้งหมด นั้นเป็นสำนวนโวหารปฏิภาณของท่าน ส่วนโวหารปฏิภาณของเรา ต้องใช้ สติปัญญาและความสามารถของตัวเอง ปัญญาจะมีความรอบรู้ฉลาดมากน้อย แค่นั้น ก็จะเป็นความฉลาดรอบรู้ด้วยปัญญาที่เราสร้างขึ้นมาเอง ถ้าไปเลียนเอา ความรู้จากผู้อื่นมากเกินไป ก็จะเป็นปัญญาในสัญญาทางปริยัติไปเสียทั้งหมด ผลของการปฏิบัติ ก็จะไม่ออกมาไม่หนักแน่นพอ

เหมือนกับสิ่งของที่เรสร้างขึ้นมา ด้วยกำลังหยาดเหงื่อแรงงานของเรา ใน ความรู้สึกภายในใจแล้ว ต้องเอาใจใส่รักษาเป็นพิเศษ ส่วนสิ่งของที่ขอมมาจากคนอื่น หรือสิ่งของยืมจากคนอื่นมา การเก็บรักษา การดูแล ความเอาใจใส่จะลดน้อยลง หรือเหมือนกับลูก ที่เกิดจากก้อนเลือดของเราโดยตรง กับลูกที่ขอมมาจากคนอื่น ความรักความเอาใจใส่จะมีความแตกต่างกัน นี่ฉันใด ปัญญาที่เราสร้างขึ้นมาได้เอง จะมีน้อยมีมากเราก็มีความภูมิใจ ในปัญญาของตัวเอง เหมือนกับการนับเงินใน ธนาคาร เงินผ่านมือไปวันหนึ่งหลายสิบล้านก็ตาม ในความรู้สึกทางใจ ก็เป็นใน ลักษณะเฉยๆ ถ้าเราเองนับเงินเราเอง แม้เงินนั้นจะไม่มากนัก เราก็มีความภูมิใจ

เราจะได้อาเงินเราไปซื้ออะไรก็ได้ นี่ฉันใด ถ้าปัญญาเราสร้างขึ้นเอง ก็สามารถนำมาแก้ปัญหาได้ จึงว่าตนแลเป็นที่พึ่งของตน

ถ้าหากศึกษารู้เลียนแบบอย่างในตำรามากไป การใช้ปัญญาพิจารณาก็จะเป็นปัญญาเลียนแบบจากผู้อื่นมา ตัวเองจะไม่มีปัญญาแต่อย่างใด อยากรู้ธรรมะหมวดไหนก็ไปดูในตำรา เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ความรู้ก็จะแก้ปัญหาไม่ได้อยู่นั่นเอง เหมือนกับพระโฆฏิยะ แยกตำราศึกษาในพระไตรปิฎก จำได้อย่างแตกฉาน ธรรมหมวดไหนมีความหมายเป็นอย่างไรรู้ไปหมด การแสดงธรรมนั้นแสดงได้ แต่ธรรมที่นำมาแสดงนั้น เป็นธรรมเลียนแบบอย่างจากผู้อื่น ธรรมะที่เป็นของตัวเองนั้นไม่มีเลย อาจลืมหันไปว่าธรรมะนั้น เป็นของของเราไป จะเข้าในตำราที่ว่า ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด ที่เรียกว่าเป็นผู้แบกคัมภีร์เปล่า เมื่อข้าพเจ้าได้อ่านประวัติของพระโฆฏิยะแล้ว จึงเป็นคติเตือนใจตัวเองได้เป็นอย่างดี

ฉะนั้น การพึ่งเทศน์จากครูอาจารย์นั้น ถ้าเรามีปัญญาความฉลาดอยู่บ้าง ก็พอจะเลือกเฟ้นเอาหมวดธรรมมาปฏิบัติได้ ถ้าปัญญาไม่มีก็จะเป็นเหมือนพระโฆฏิยะนั่นเอง การให้เหตุผลมาอย่างนี้ ก็เพื่อให้ข้อคิดว่า อย่าเอาเพียงปริยัติแต่อย่างเดียว หรือรู้ชื่อของธรรมะเท่านั้นก็พอ การเรียนรู้ชื่อของธรรมะเท่านั้นยังไม่พอ เราต้องเลือกเอาหมวดธรรม ที่เหมาะสมกับเรามาปฏิบัติบ้าง ที่เรียกว่า ัมมมานุ ัมมม ปฏิปัตติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ธรรมะหมวดไหนเห็นว่า จะแก้ปัญหามาตัวเราได้ ก็เอาธรรมหมวดนั้นมาปฏิบัติให้มาก เหมือนกับรู้การเจ็บป่วยของตัวเองว่าเป็นอย่างไร ต้องใช้ยาเฉพาะทางให้ตรงกับโรคนั้นๆ เมื่อยาถูกกับโรค โรคก็จะบรรเทาและหายไปในที่สุด มิใช่ว่าชื่อของยารู้ทั้งหมด เมื่อเวลาเจ็บป่วยขึ้นมาไม่รู้ว่าจะกินยาอย่างไร นี่ฉันใด ความรู้ที่เรียนมาทั้งหมดนั้น เป็นชื่อของธรรมะเท่านั้น แต่ธรรมะตัวจริงยังไม่รู้ไม่เห็น เพราะขาดในทางของสติปัญญา จึงเลือกเอาหมวดธรรม มาแก้ปัญหามาของตัวเองไม่ได้เลย จำเป็นต้องมีการลูบคลำในตำราไป ในคำโบราณพูดว่า บอดชอบบอดรู้ ใจชอบบอดฉลาด นี้เป็นธรรมชาติความจริง

ข้าพเจ้าชอบอุบายธรรมะ ของหลวงปู่บัวมากทีเดียว ท่านชอบให้อุบายธรรม แก่พระเณรสั้นๆ ต้องการให้พระเณรฝึกปัญญาด้วยตัวเอง ให้พระเณรเป็นคนนิสัย ช่างคิด ชอบสังเกตในเหตุและผล เป็นผู้ฝึกตนให้เป็นผู้รอบรู้ ในความเป็นจริงอยู่ เสมอ ในวันหนึ่งหลังจากที่สร้งน้ำ^{๒๕} หลวงปู่แล้ว พวกกันขึ้นไปบนกุฏิ เพื่อคอยรับฟัง อุบายธรรมจากหลวงปู่ วันนั้นหลวงปู่ให้อุบายธรรมว่า หมามันมีอารมณ์ ชอบเที่ยว ไปตามกาลเวลาของมัน นั่นก็ยังไม่ถือว่าเลวมากนัก แต่ใจพระกรรมฐาน ยิ่งเลว กว่าหมาไปเที่ยวไม่มีกาลเวลา แหม พอได้รับฟังอุบายธรรมเพียงเท่านี้ จึงกระตุก เส้นของพระกรรมฐานจริงๆ จากนั้นก็พากันกราบลงจากกุฏิหลวงปู่ไป ทุกองค์ มองหน้ากันแทบไม่ติด ไม่รู้ว่าจะอุบายธรรมนี้ ไปโดนหัวใจพระกรรมฐานองค์ไหนบ้าง แต่ข้าพเจ้าโดนเข้าอย่างจังเสียแหละ จากนั้นมาก็สังวรระวัง ไม่ให้ใจคิดออกนอก ลุ่มนอกทาง ให้มีสติสำนึกในตัวเองมากขึ้น ถ้าไม่สำรวมระวัง ใจก็จะไปเที่ยวยิ่งกว่า หมา จิตก็จะตกต่ำยิ่งกว่าหมาไปอีก

ทุกครั้งเมื่อหลวงปู่พูดออกมา ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่แห่งใด จะเป็นอุบายธรรม ให้ได้คิดพิจารณาอยู่เสมอ ในวันหนึ่งพระสององค์มีปฏิสนธิ ความเห็นไม่ตรงกัน จึงเกิด การถกเถียงกันขึ้นมา เมื่อสร้งน้ำหลวงปู่เสร็จ แล้วพากันขึ้นไปกุฏิหลวงปู่เพื่อฟัง อุบายธรรม วันนั้นหลวงปู่พูดว่า เอ... เมื่อคืนนี้ เห็นหมาสองตัวแยกเขี้ยวใส่กัน เท่านี้หลวงปู่ไม่อธิบายต่อ พระเณรกราบหลวงปู่แล้วพากันลงมาจากกุฏิ พากัน กระซิบกระซาบกันว่า มีเรื่องอะไรเกิดขึ้นหรือ เมื่อสืบถามกันไปมาก็รู้ว่า มีพระ สององค์ขัดแย้งกันจริงๆ พระสององค์นี้รู้สึกว่าจะมีความละเอียดต่อหมู่คณะเป็น อย่างมากทีเดียว องค์อื่นๆไม่มีเรื่องอะไรต่อกันเลย

จากนั้นมาพระเณรก็พากันสำรวมคำพูดของตัวเองอยู่เสมอ ต่อมาหลังสวด ปาฏิโมกข์เสร็จแล้ว หลวงปู่บัวได้พูดว่า ในวัดนี้ต้องการความสงบ ใครจะมาถกเถียง

^{๒๕} ตอนสร้งน้ำ พระผู้ใหญ่จะใส่ผ้าอาบน้ำฝนยีนให้พระผู้น้อยใช้ขันตักน้ำและสบู่อุดให้ การสร้งน้ำให้พระผู้ใหญ่ โดยพระผู้น้อย ถือว่าเป็นการตอบแทนบุญคุณของครูบาอาจารย์และแสดงความเคารพต่อพระผู้ใหญ่

๑๖๖ อัดโนประวัติ พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ ภาค ๑

กันในวัดนี้ไม่ได้ ต่อไปถ้าใครมาขัดแย้งกันภายในวัดนี้ จะให้ออกจากวัดนี้ไปในทันที
ในช่วงนั้นเป็นช่วงเข้าพรรษาอยู่ด้วย แต่ก็โชคดีที่ไม่มีพระเถรองค์ใดขัดแย้งกันอีกเลย
ทุกองค์มีแต่ความตั้งใจภาวนาปฏิบัติอย่างเต็มที่

นิมิตว่าหลวงปู่พาข้ามลำธารใหญ่

ในคืนหนึ่ง นิมิตเห็นหลวงปู่บวเดินเข้ามาหา แล้วพูดว่า ท่านทูลฯลงมานี้ จะพาไปเที่ยว เมื่อข้าพเจ้าลงจากกุฏิมาแล้ว ก็เดินตามหลังหลวงปู่ไป ในขณะนั้น เห็นลำธารใหญ่ขวางหน้าอยู่ ลำธารนั้นกว้างประมาณ ๘ เมตร ความลึกประมาณ ๘ เมตร มีฝั่งชันมาก มีไม้ไผ่ลำหนึ่งขนาดแขนพาดเป็นสะพานเอาไว้ เมื่อไปถึงที่นั่น แล้ว หลวงปู่บวพูดว่า จะพาข้ามสะพานไปฝั่งโน้น ว่าแล้วท่านเดินตามไม้ไผ่นั้นไป ไม้ไผ่นั้นวางไว้ธรรมดา ไม่ยึดติดกับสิ่งใด และไม่มีราวจับป้องกันพลัดตกเลย แต่ หลวงปู่ก็เดินข้ามไปได้ ไม้ไผ่ที่วางอยู่นั้นไม่เคลื่อนไหวแต่อย่างใด

เมื่อหลวงปู่ข้ามไปได้แล้ว หลวงปู่ก็หันหน้ากลับคืนมา แล้วกวักมือเรียกว่า ท่านทูลฯ ให้รีบข้ามสะพานตามผมมาเดี๋ยวนี้ ก็คิดอยู่ในใจว่า เมื่อหลวงปู่ข้ามไปได้ ทำไมเราจะข้ามไปไม่ได้ จากนั้นก็ตั้งใจเดินไปตามไม้ไผ่นั้น ไม้ไผ่วางไว้เฉยๆแทนที่จะกระดกไปมา ในขณะที่เดินไปนั้นไม้ไผ่แน่นแข็งแรงมาก ไม่มีการอ่อนไหวแต่อย่างใด การเดินไปก็ทรงตัวได้เป็นอย่างดี ไม่มีการเอนเอียงแต่อย่างใด ข้าพเจ้าก็เดินข้ามไปตามหลวงปู่ได้ง่ายและปลอดภัย

เมื่อถึงฝั่งด้านหนึ่งแล้ว หลวงปู่พูดว่า เห็นอะไรในลำธารนั้นไหม ก็ตอบหลวงปู่ไปว่า เห็นครับ หลวงปู่พูดว่า โลกนี้มีความเป็นอยู่อย่างนี้ ข้าพเจ้าได้ยืนดูฝูงชนทั้งหลายที่ไหลมานั้น มีทั้งเฒ่าแก่ ปานกลางหนุ่มสาว วัยเด็กเล็ก ลูกกระแสน้ำพัดไหลมาเป็นแพ

ดูแล้วทุกคนมีความกลัวตายกันอย่างมากทีเดียว ต่างคนก็พยายามเอาตัวรอดในชีวิต เพื่อไม่ให้ตัวเองตาย ใครที่มีกำลังดี ก็กอดเอาผู้มีกำลังน้อยเป็นเรือลอยพาไป ผู้มีกำลังเสมอกัน ก็กอดรัดพิดเหวี่ยงกันไปมา หวังว่าจะเอาเป็นเรือขึ้นไปตามน้ำนี้ให้ได้ ใครอยู่ข้างบนได้ถือว่าเป็นผู้ชนะ ไม่ว่าจะชายกอดหญิง หรือหญิงกอดชายมั่วกันไปหมด บางคนบางกลุ่มพากันร้องให้ขอความช่วยเหลือจากคนอื่น หลายคนพากันปีนป่ายไหลไปตามขอบลำธารเพื่อหาช่องทางขึ้นฝั่ง แต่เกาะฝั่งไว้ไม่อยู่ก็หลุดลอยตามกันไป บางคนเป็นศพเน่าเหม็นลอยปะปนกันมากับผู้ยังไม่ตาย น่าอนาถใจ คนที่ไหลไปตามลำธารนั้น ก็คงไหลลงสู่มหาสมุทรกันทุกคน จะพากันไปลอยวนไปมาอยู่กับมหาสมุทรนั้น และจะตายอยู่กับมหาสมมตินี้แน่นอน ต้นทางของลำธารนั้นไม่รู้ว่าจะไหลมาจากไหน มองไปดูจนสุดสายตา ก็ไม่เห็นที่มาของหมู่มหาชนนี้เลย

จากนั้นจิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิ เมื่อจิตถอนจากสมาธิแล้ว ก็ได้เรียบเรียงดูเหตุการณ์ในนิมิตที่เกิดขึ้น ใช้ปัญญาพิจารณาในความหมาย ก็มีความเข้าใจในนิมิตนั้นได้อย่างชัดเจน รู้เห็นความเป็นจริงในหมู่มนุษย์นี้ได้ทั้งหมดว่า ลำธารน้ำที่ไหลเชี่ยวนั้น หมายถึงความอยากคือตัณหา ไม่ไผ่พาดลำธารนั้นหมายถึง อริยมรรคมีองค์แปด

มหาชนที่ไหลตามกระแสน้ำนั้นหมายถึงความอยากของหมู่มนุษย์ทั้งหลาย มนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้แล้ว ผู้ไม่ตกอยู่ในกระแสแห่งความอยากมีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่จะมีความหลงไหลไปตามกามคุณนี้ทั้งนั้น ผู้มีบุญได้บำเพ็ญมาแล้ว เมื่อตายก็จะได้ไปพักแรมอยู่สวรรค์ชั่วคราว เมื่อหมดบุญก็ได้ลงมากเกิดในโลกมนุษย์อีก ใจก็ลอยตามตัณหาคือความอยากนี้ต่อไป ใจที่ยังมีราคะตัณหามากเท่าไร ก็ยิ่งตกไปตามกระแสโลกกลิ้งลงไป ไม่รู้ว่าจะเอาตัวให้พ้นจากกระแสโลกเมื่อไร

เมื่อใจยังมีความยินดีอยู่กับโลกนี้อยู่ จะไม่รู้ตัวเลยว่าจะลอยไปตามกระแสโลกนี้ต่อไปอีกนานเท่าไร จะไม่รู้เลยว่าความสิ้นสุดของกระแสโลกอยู่ที่ตรงไหน トラบใดใจที่ยังมีกิเลสตัณหาฝังอยู่ในใจ การลอยไปตามกระแสโลกก็ไม่มีวันสิ้นสุดลงได้

ใช้ปัญญาสอนใจตัวเองว่า ทำไมใจเราจึงได้มาหลงอยู่กับกามคุณถึงขนาดนี้ ความสุขของโลกนี้ไม่มีอยู่ในที่ไหนเลย ความเข้าใจว่า กามคุณพาให้เกิดความสุขนั้น เป็นความเข้าใจผิดเท่านั้นเอง ดังคำว่า ปียโต ชายเต โสโก ความโศกเศร้าเสียใจเป็นทุกข์ เกิดขึ้นจากความรักมิใช่หรือ ความทุกข์ย่อมเกิดขึ้นจากรัก ความทุกข์เกิดขึ้นจากความอยาก ความทุกข์เป็นผลที่เกิดขึ้นจากตัณหาคือความอยากนี้ทั้งนั้น

ตัณหาคือความอยาก เป็นรากแก้วของวัฏสงสาร ทั้งสามภพคือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ย่อมตกอยู่ในความอยากของตัณหาทั้งสิ้น ดังคำว่า นตถิ ตณฺหา สมนํหิ แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี ทำไมใจจึงไม่เห็นทุกข์ เห็นโทษ เห็นภัย อันมีอยู่ในโลกนี้เล่า จะเอาสมบัติของโลก มาเป็นของส่วนตัวนั้นไม่ได้เลย ความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด ก็จะเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดความทุกข์ จะหาความสุขที่แท้จริงในโลกนี้ไม่มีเลย

การเกิดนิमितในครั้งนี้ เป็นอุบายที่ดีให้แก่ปัญญาเป็นอย่างมาก ได้ข้อคิดในความเป็นอยู่ของโลกนี้ได้เป็นอย่างดี ถ้าไม่มีปัญญาก็จะตีความหมายในนิमितนี้ไม่ได้เลย นิमितก็จะไม่มีความหมายแต่อย่างใด ฉะนั้นจงสร้างปัญญาให้เกิดขึ้นกับตัวเองให้ได้ เพื่อจะนำเอานิमितมาสอนใจตัวเอง ถ้าขาดปัญญาอบรมสั่งสอนใจไปในทางที่ดีแล้ว เหมือนกับใจได้หมดคุณค่าไป เพราะขณะนี้ใจเราถูกกิเลสตัณหาชักจูงไปในทางที่ต่ำอยู่ตลอดเวลา ความคิดความเห็นจึงได้เอนเอียงไปตามกิเลสอยู่มาก จนเป็นนิสัยคุ้นเคยไปในทางที่ต่ำจนลึ้มตัว เราจะปล่อยให้ใจเป็นไปในความเห็นผิดอย่างนี้หรือ ทำไมเราจึงไม่สร้างปัญญาขึ้นมาอบรมใจตัวเอง ถ้าปัญญาหาข้อมูลที่เป็นจริง มาสอนใจอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยเกิดความฉลาด รอบรู้ตามความเป็นจริงได้ เพราะสรรพสังขารทั้งหลายในโลกนี้ ย่อมมีมูลความจริงอยู่ในตัวมันเอง เราไม่ต้องไปบังคับอะไร มันต้องเป็นไปอย่างนี้

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา ในสรรพสังขารทั้งหลาย ย่อมมีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จะเป็นสังขารภายในและสังขารภายนอก เป็นสังขารที่

เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หรือสังขารที่เราสร้างขึ้นเอง สังขารทุกอย่างไม่มีสังขารใด อยู่คงที่ ย่อมมีการหมุนตัวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาของมันเอง ถ้าเรามีปัญญา มาเข้าใจรู้เห็นตามความเป็นจริงอย่างนี้ ความทุกข์ภายในใจก็จะลดลง เพราะมารู้เท่า ตามความเป็นจริงในสรรพสังขารนี้แล้ว จึงเรียกว่าใจได้รู้เห็นตามความเป็นจริง

ฉะนั้น จงสร้างปัญญาขึ้นมาให้แก่ตัวเราเองให้ได้ เพื่อจะได้เอาปัญญานี้มาแก้ ความเห็นผิดของใจ ถ้าไม่มีความฉลาดทางปัญญา ก็ไม่สามารถรู้เห็นตามความเป็นจริงได้ ถึงครูอาจารย์จะอธิบายความจริงให้ฟัง ก็ยังเกิดความลังเลสงสัย ภายในใจอยู่นั่นเอง ไม่กล้าที่จะตัดสินใจในตัวเองได้ ก็เพราะความไม่แน่ใจว่าสิ่งนั้น ผิดหรือถูก หลวงปู่บัวเป็นคนที่สงสัยไม่ชอบพูดมาก แต่แนะนำในอุบายธรรมในวิธีต่างๆ เพื่อให้พระเณรใช้ปัญญาตีความหมายเอาเอง ถ้าผู้มีปัญญาก็สามารถตีความหมาย ได้ ถ้าปัญญาไม่ดีก็จะไม่รู้เรื่องอะไรเลย

สพเพ สงขารา ทุกขา สรรพสังขารทั้งหลาย ถ้าเข้าไปยึดมั่น จะเป็นเหตุ ให้เกิดทุกข์ขึ้นได้ เพราะเราต้องการให้สังขารนั้นอยู่ในอำนาจของเรา ในเมื่อสังขาร นั้นไม่อยู่ในอำนาจเราก็เกิดความทุกข์ ทุกข์ที่เป็นสภาวะทุกข์ มีประจำตัวเรามาแต่ วันเกิด เมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว ก็มาเจอกับ ปกิณณกทุกข์ คือทุกข์จร เพิ่มเข้าอีก จึงได้ เกิดความดิ้นรนหลบหลีกทุกข์อยู่ตลอดเวลา หาสิ่งนั้นมาปิดบังอำพรางความจริง อยู่เรื่อยไป ใจจึงมีความเดือดร้อนทนทุกข์อยู่เป็นนิสัยความเคยชิน อดทนต่อทุกข์ นับแต่วันเกิดจนถึงวันตาย ไม่มีอุบายปัญญามาแก้ไขได้เลย ถ้าเรารู้เท่าความทุกข์ และมารู้เท่าเหตุให้เกิดทุกข์แล้ว ถึงจะมีความทุกข์ก็ไม่มีความเดือดร้อนถึงใจ เพียง ให้มีความรับรู้ในทุกข์ และรับรู้ในเหตุให้เกิดทุกข์เท่านั้น

สพเพ ธมมา อนตตา สรรพสังขารทั้งหลายเป็นอนัตตา คำว่าอนัตตา หมายถึงหมดสภาพจากอัตตานี้ไป ถ้าไม่มีอัตตาเป็นสมมติเอาไว้ อนัตตาจะมี มาจากไหน ฉะนั้นการที่จะรู้จัก อนัตตา ต้องรู้จักอัตตาเอาไว้ เพราะอัตตายังเป็น

ก่อนเป็นรูป สมมติว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลได้อยู่ อัตตามีอยู่สองอย่าง ๑. อัตตาในรูป
๒. อัตตาในนาม

อัตตาทั้งสองนี้ต้องรู้ด้วยปัญญาญาณ ที่เรียกว่า “ทัสสนญาณ” เห็นแล้วต้องรู้
“ญาณทัสสนะ” รู้แล้วต้องเห็น ถ้าเห็นแล้วแต่ไม่รู้ ถ้ารู้แล้วแต่ไม่เห็น เป็นเพียงเท่านี้
จะทำลายอัตตา ลงสู่ อนัตตาไม่ได้เลย เพราะไม่สมบูรณ์ในญาณทัสสนะ อัตตาในรูป
หมายถึงธาตุสี่คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ที่รวมกันเรียกว่ารูป ฉะนั้นปัญญา
ต้องตีรูปให้แตก แยกแยะในธาตุสี่ให้รู้เห็น ส่วนรูปในนาม หมายถึง เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ ทั้งสี่นี้ต้องรู้เห็นด้วยปัญญา

หลวงปู่บัวบอกว่าให้ผ่านทุกข์

อยู่มาวันหนึ่ง หลวงปู่บัวพูดว่า ทูล เคยนั่งสมาธิผ่านทุกข์หรือเปล่า
ตอบหลวงปู่ว่า ขอโอกาส กระผมไม่เคยผ่านทุกข์เลย หลวงปู่พูดว่า ในคตินี้
ผ่านทุกข์ให้ได้นะ อย่าแพ้ผู้หญิงเขา จึงถามหลวงปู่ว่า ขอโอกาสหลวงปู่ ผู้หญิงที่
เขาผ่านทุกข์ได้เป็นใคร หลวงปู่บอกว่า ก็แม่สายบัวนั่นไงละ เขามีความอดทน
เป็นอย่างมากทีเดียว

ในวันนั้นข้าพเจ้าได้ไปถามแม่สายบัวดูว่า อุบายผ่านทุกข์ทำอะไร
แม่สายบัวก็เล่าให้ฟังเป็นตอนๆไปว่า นี่ครูบา การจะผ่านทุกข์ไปได้นั้น เป็นสิ่งที่
ผ่านได้ยากมาก ต้องเป็นผู้ที่มีขันติอดทนจริงๆจึงจะผ่านทุกข์ไปได้ หลวงปู่บอกให้
ดิฉันผ่านทุกข์ในครั้งแรก เกือบจะเอาตัวไปไม่รอด แต่ก็ผ่านไปได้ด้วยน้ำตา คิดว่า
ชีวิตคงจะสิ้นสุดกันเพียงเท่านี้

ฉันเองเคยคลอตลูกมาแล้ว ๖ คน ความทุกข์ทรมานในการเจ็บปวดนั้น
ทุกข์มากที่สุด ถึงขนาดนั้นน้ำตาก็ไม่ได้ออก ในเมื่อมานั่งภาวนาเพื่อผ่านทุกข์
ในครั้งแรก ความทุกข์มีความรุนแรงมาก เอาความเจ็บปวดการคลอตลูกทั้ง ๖ คน
มารวมกัน ถึงกระนั้นก็ยังไม่เท่าความทุกข์ในคตินั้น ความทุกข์ในการคลอตลูก
น้ำตาไม่ออก แต่การผ่านทุกข์ในครั้งนี้ น้ำตาไหลพรากเลยทีเดียว เริ่มเข้าที่นั่นแต่
๖ โมงเย็น ไปถึง ๖ โมงเช้าในวันรุ่งขึ้น โดยไม่ต้องขยับไปมา นั่งอยู่อย่างไรก็ให้นั่ง
อยู่ในท่าเดียว ไม่ต้องให้จิตสงบ ไม่ต้องเข้าฌาน ใช้วิธีนั่งดิบๆสดๆไปเลย ถ้าไป

ทำความเข้าใจ เข้าใจมัน ไม่นับเป็นการผ่านทุกข์แต่อย่างใด นั่นเป็นเพียงอุบาย หลบทุกข์เท่านั้น เมื่อผ่านทุกข์ได้ในครั้งหนึ่งแล้ว จะเกิดมีกำลังใจเชื่อมั่นในตัวเอง ครั้งต่อไปจะต้องผ่านทุกข์ก็ทำได้ง่าย เพราะมีกำลังใจเป็นหลักอยู่แล้ว

เมื่อข้าพเจ้าได้ฟังแม่สายบัวพูดเรื่องการผ่านทุกข์ให้ฟัง ก็เกิดความคิดขึ้นได้ว่า เขาเป็นผู้หญิงแท้ๆ ทำไมเขาถึงมีความกล้าหาญถึงขนาดนั้น นี่เราเป็นผู้ชายเต็มตัว และยังเป็นพระกรรมฐานด้วย เราจะไม่ยอมแพ้ผู้หญิงแต่อย่างใด ในคตินี้เราจะผ่านทุกข์ให้ได้ ชีวิตจะเป็นอย่างไรก็จะตั้งใจอย่างเต็มที่ นี่เราเป็นพระกรรมฐานเต็มตัว จะยอมแพ้ผู้หญิงกรรมฐานอย่างนี้ใช้ไม่ได้เลย ในคตินี้จะต้องเห็นดำเห็นแดงกัน

ในบ่ายวันนั้นก็รีบเดินจงกรมแต่หัวค่ำ เมื่อได้เวลาแล้วก็ขึ้นกุฏิ เพื่อจัดที่นั่งให้เรียบร้อย หลังจากไหว้พระเสร็จแล้ว ก็ได้ตั้งสัจจะอธิษฐานว่า ในคตินี้เราจะนั่งสมาธิในอิริยาบถเดียว ไปจนถึงสว่างของวันใหม่ จะเป็นตายร้ายดีอย่างไร ชีวิตจะสิ้นสุดในคตินี้ก็พร้อมแล้วที่จะเสียสละ จากนั้นก็เริ่มเข้าที่ ตั้งใจให้มีสติไว้อย่างแน่วแน่ เป็นได้แค่ สมาธิความตั้งใจมั่นเท่านั้น ไม่มีความสงบแต่อย่างใด จะเป็นเพราะว่า ตั้งใจไว้สูงนั่นเอง จิตจึงสงบไม่ได้ เมื่อทำสมาธิไปประมาณ ๓ ทุ่ม ความเจ็บปวดตามขาทั้งสอง ก็มีความรุนแรงขึ้นมาเรื่อยๆ จนถึงเวลาประมาณ ๔ ทุ่ม ความเจ็บปวดก็มีความรุนแรงมากขึ้นอย่างเต็มที่ แต่ก็ต้องกัดฟันอดทนต่อสู้กันอย่างเอาเป็นเอาตายเลยทีเดียว

ในขณะที่เกิดความทุกข์อยู่นั้น มากำหนดสติระลึกทุกข์ที่เกิดขึ้นโดยวิธีเพ่งดู ในเมื่อเพ่งดูเท่าไร เหมือนกับว่าเพิ่มความทุกข์มากขึ้นเท่านั้น แทบจะทนนิ่งต่อไปไม่ได้เลย แต่ก็นึกถึงคำสั่งของหลวงปู่บัวขึ้นมาว่า นี่เราได้รับคำสัญญาจากหลวงปู่มาแล้วมิใช่หรือ ถ้าตัวเองยอมแพ้ในครั้งนี้แล้ว ในครั้งต่อไปก็จะแพ้อันไปตลอด ความชนะจะไม่มีในตัวเราเลย เมื่อหลวงปู่ถามว่า ผ่านทุกข์ได้หรือยัง จะตอบท่านว่าผ่านไม่ได้ได้อย่างไร แล้วท่านจะมีความคิดว่า พระกรรมฐานไม่จริง พระกรรมฐานชี้ตลาดตาขาว เราจะเข้าหน้าท่านติดหรือไม่ ท่านก็จะว่า

พระกรรมฐานที่ใจไม่มีความอดทน ไม่มีความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ เป็นพระกรรมฐาน ไม่มีความจริงจั่งในตัวเอง จะขาดความเชื่อถือจากหลวงปู่เป็นอย่างมากทีเดียว

ขณะนี้หลวงปู่ได้ตั้งความหวังไว้กับเราว่า เป็นพระองค์หนึ่งที่จะได้สืบทอด พระพุทธศาสนาต่อไปในอนาคต ท่านจึงบอกว่าให้รีบเร่งภาวนาปฏิบัติผ่านทุกข์ ให้ได้ เมื่อผ่านไปได้ครั้งหนึ่งแล้ว ต่อไปจะผ่านทุกข์ได้ง่ายขึ้น จะเป็นกำลังแก่พระพุทธ ศาสนา จะเป็นที่ยิ่งให้แก่หมู่คณะต่อไป นี้พูด หลวงปู่ตั้งความหวังไว้กับเราแล้ว เรา อย่าทำให้หลวงปู่ได้ผิดหวัง ท่านคงมองการณ์ไกลไว้แล้วว่า เราจะเป็นผู้หนักแน่น ในพระธรรมวินัยนี้ อย่าทำตัวเป็นผู้เหลวไหลไร้ความสามารถ ก่อนจะได้เป็นผู้นำ ของคณะได้ ต้องได้ผ่านการปฏิบัติมาในทุกรูปแบบ จึงจะเป็นผู้นำของหมู่คณะได้ดี

หลวงปู่เคยยกตัวอย่างของท่านในการปฏิบัติ มาเล่าให้เราฟังหลายครั้ง แต่ละ ครั้งแทบจะเอาชีวิตไปไม่รอด ท่านจึงนำอุบายนั้นๆมาสอนเรา เราต้องมีความ เข้มแข็งเหมือนหลวงปู่บ้างซิ ถ้าตัวเองได้ยอมแพ้ในครั้งนี้ ถึงจะอยู่ในที่ใด ก็จจะ รู้ตัวเองอยู่ว่า พระกรรมฐานชี้แพ้ จะไม่มีความละเอียดแกกึเลสตัณหาหรือใจ เมื่อ ตัวเองได้ตั้งสัจจะอธิษฐานลงไปอย่างนี้แล้วมายอมแพ้ จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นใน ตัวเองได้อย่างไร มีแต่จะเป็นผู้ล้มเหลวเลวทราม จะเป็นผู้มีนิสัยหลอกตัวเองฟัง ตัวเองไม่ได้เลยจนตลอดวันตาย เมื่อมาถึงจุดนี้แล้ว จะถอนกลับไม่ได้อีกแล้ว เป็นอย่างไรก็เป็นกัน ขำมันปวดก็ให้มันปวดไป จะขาดออกเป็นท่อนๆ ก็ให้มันขาดไป ใจเราก็เป็นเพียงรับรู้ไว้เท่านั้น

เมื่อใช้ปัญญาอบรมใจให้เกิดความกล้าหาญได้แล้ว ความปวดขานนั้นก็ค่อยๆ ลดลงๆ ความเหน็บชาในขา ก็ปรากฏขึ้นแทน แล้วตั้งใจนั่งอยู่อย่างนี้ต่อไป ถึงไม่หาย ปวดก็พอทนอยู่ได้ นับจาก ๔ ทุ่มขึ้นไป อาการอย่างอื่นก็ปรากฏขึ้นมาอีก นั่นคือ ความร้อนขึ้นที่ขา

ความร้อนที่เกิดขึ้นที่ขานี้มีความร้อนมากขึ้น ความร้อนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ยิ่ง นั่งนานเท่าไร ความร้อนก็มีความรุนแรงมากขึ้นเท่านั้น ความร้อนในขาเหมือนกับ

นั่งอยู่ในกองถ่านไฟเลยทีเดียว ขาทั้งสองเหมือนกับถูกไฟเผาอยู่ตลอดเวลา เหมือนกับว่าขาทั้งสองถูกไฟเผาไหม้เกรียมไปหมด เมื่อเกิดความร้อนจนถึงที่สุดแล้ว มีความคิดว่าเราจะนั่งต่อไปอีกได้หรือไม่หนอ แต่เมื่อคิดย้อนหลังไปถึงการปวดขาที่ผ่านมา เราก็ได้ผ่านมาแล้ว

เมื่อมีความร้อนอย่างนี้เกิดขึ้นมาอีก เราก็จะต้องอดทนต่อสู้ให้เต็มที่ สัจจะอธิษฐานที่เราตั้งไว้แล้วนั้น จะต้องเป็นสัจจะของลูกผู้ชาย เป็นสัจจะของพระกรรมฐานอย่างเต็มตัว ตั้งลงไปอย่างไรก็ต้องหนักแน่นอย่างเด็ดขาด ไม่หลอกลวงตัวเอง จะเกิดเป็นไฟลุกไหม้เผาร่างกายให้ย่อยยับไปก็ตาม เราจะไม่ลูกหนีจากที่แห่งนี้เด็ดขาด ชีวิตจะหมดไปเพราะความร้อนนี้ก็ยอม ต้องใช้อุบายปัญญาสอนใจอยู่เสมอว่า ความร้อนนี้เป็นแผนการของกิเลสตัณหาแน่นอน กิเลสใช้กลอุบายต่อต้านเรา เอาความร้อนมาเป็นการก่อกวน เราจะฝืนให้ได้ในขณะนี้

ที่ผ่านมาเมื่อกัณฐิ กิเลสใช้ความทุกข์ความเจ็บปวด มาเป็นอุบายก่อกวนขัดขวาง เราก็ได้ใช้ความอดทนต่อสู้ผ่านมาแล้ว บัดนี้กลับมาใช้วิธีเป็นอุบายความร้อน เพื่อให้เราได้ถอนออกจากการปฏิบัติอีก นี่เรารู้เท่าทันกลอุบายของกิเลสแล้วว่า เป็นตัวขัดขวางไม่ให้เราหลุดพ้นไปจากวัฏสงสาร มีแต่จะผลักดันให้เราลอยอยู่ในกระแสโลก ดังที่เคยเป็นมา กิเลสตัณหาได้พาเราไปเกิดในที่ต่างๆ ไม่มีที่สิ้นสุด

แต่ก่อนมาใจเราขาดสติปัญญาความฉลาดรอบรู้ จึงได้ตกเป็นทาสของกิเลสตัณหาตลอดมา บัดนี้ใจมีสติปัญญาอบรมสั่งสอนแล้ว ใจได้เกิดความรู้เห็นตามความเป็นจริง ว่าทุกสิ่งย่อมมีการเกิดดับ ตามธรรมชาติของตัวมันเอง ถึงกิเลสตัณหาจะเอาความร้อนมาบังคับให้เราเสียสัจจะนี้ เราจะไม่หลงกลของกิเลสตัณหาอีกต่อไป เพราะใจได้รับรู้ข่าวสาร จากปัญญามาแล้วเป็นอย่างดี มีความรอบรู้ในเหตุและผลรอบรู้ในกลวงของกิเลสตัณหาแล้ว จากนั้นไปเราจะไม่หลงกลวงของกิเลสตัณหาอีกต่อไป พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย ที่ได้หลุดพ้นไปแล้วนั้น ล้วนแล้ว

แต่มีความกล้าหาญและอดทน นี้เรา ผู้กำลังเดินตามรอยของท่าน ก็จะต้องเป็นผู้กล้าหาญอดทนเช่นกัน

ขณะนั้น เวลาประมาณ ๖ ทุ่ม ความร้อนที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรุนแรง ก็ค่อยๆ อ่อนตัวลงๆ ในที่สุดความร้อนก็ได้หายไป สภาพความรู้สึกก็กลับคืนมาสู่ปกติ จากนั้นไปคิดว่าจะไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นอีก แต่ก็ไม่ประมาทในตัวเอง จึงใช้ปัญญาอบรมใจอยู่ตลอดเวลา

จากนั้นมาประมาณตีสอง จึงเกิดเหตุการณ์อีกรูปหนึ่งขึ้นมา นั่นคือ ความหนาวเย็น ความหนาวเย็นนี้เกิดขึ้นทุกหนแห่งทั่วตัว แล้วเพิ่มความหนาวเย็นขึ้นเรื่อยๆ และหนาวเย็นจนถึงที่สุด เหมือนกับร่างกายทุกส่วน เป็นก้อนน้ำแข็งไปทั้งตัว ความทุกข์ทรมานในการเกิดขึ้นจากความหนาวเย็นนั้นหนาวจนตัวสั่นหายใจไม่สะดวกเลย ในขณะนั้นแทบลมหายใจจะหมดไป จึงใช้ปัญญาปลอบใจตัวเองว่า ครั้งแรกเกิดความทุกข์ในขอย่างรุนแรง เราก็ผ่านมาได้ด้วยความอดทน ต่อมาเกิดความร้อนไปทั่วตัว เหมือนนั่งอยู่ในกองไฟ เราก็มีความอดทนผ่านมาได้อีกเช่นกัน แต่บัดนี้มีอาการหนาวเย็นเกิดขึ้น เราก็ต้องอดทนต่อสู้ในความหนาวนั้นอย่างถึงที่สุด ใช้อุบายปัญญาปลอบใจตัวเอง ให้มีความกล้าหาญอยู่ตลอดเวลา เมื่อความทุกข์ ความร้อน เราก็ได้ออดทนผ่านมาแล้ว เมื่อความหนาวเย็นเกิดขึ้นมาอีก ทำไมเราจะผ่านไม่ได้

ในขณะที่นั่งอยู่นั้นนั่งสั่นไปทั้งตัว จึงปลอบใจตัวเองว่า นี่ทุล ตัวเองกำลังตกนรกขุมน้ำแข็งแล้วนะ ความปวดก็เป็นนรกขุมหนึ่งผ่านมาแล้ว ความร้อนก็เป็นนรกขุมหนึ่งก็ได้ผ่านมาแล้ว ในขณะที่ ตัวเองกำลังตกนรกขุมน้ำแข็ง หนาวเย็นอย่างเต็มที่ ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ได้ตกนรกถึงเพียงนี้ หากเมื่อตัวเองได้ตายไปก็จะได้นรกขุมจริง ยิ่งจะมีความรุนแรงมากกว่านี้หลายร้อยเท่า ประสาอะไรเรื่องเกิดความหนาวเย็นเพียงแค่นี้ ยังไม่เท่าหนึ่งส่วนร้อยของนรกขุมจริงนี้เลย

เมื่อตัวเองยังมีความพอใจในกามคุณอยู่ ผลที่ได้รับคือความทุกข์กายและทุกข์ใจให้ตัวเองได้รับอยู่ตลอดเวลา ไฉนเราจึงมากลัวในการเกิดขึ้นแห่งความทุกข์ เพราะความทุกข์ที่เกิดขึ้นนี้ เป็นผลที่เกิดขึ้นจากกามคุณทั้งนั้น ทารูไม่ว่า กามคุณเปรียบเสมือนน้ำตาลเคลือบยาพิษ เมื่อน้ำตาลละลายไป ยาพิษก็จะออกฤทธิ์ขึ้นมาทันที จะมีความไม่พอใจในสิ่งที่เกิดขึ้น นี้คือวิบากกรรมที่ตัวเองจะต้องได้รับ ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นจาก อตตาทิที่ยึดถือว่าร่างกายนี้เป็นตัวตน เมื่อตนมีอยู่ในที่ไหน ความทุกข์ก็ต้องมีอยู่ในที่นั้น แต่ก็ต้องอดทนต่อไป ไหนๆก็ได้เกิดมาแล้ว จึงได้ให้สติกับตัวเองว่า นี่ทูล ความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากชาติภพนี้ ให้เป็นชาติสุดท้ายก็แล้วกัน

ฉะนั้น เราต้องใช้อุบายปัญญามาอบรมใจอยู่เสมอ ให้ใจได้เกิดความกลัวในภพชาติทั้งหลาย ให้ใจได้เกิดความเบื่อหน่ายในสรรพสังขาร ที่จะพาใจให้ไปเกิดรับทุกข์ต่อไป อย่าให้กิเลสสูงใจหลงใหลในกามคุณอีกต่อไป ในขณะที่เกิดความหนาวเย็นอยู่นั้น ต้องใช้ปัญญาสอนใจอยู่ตลอดเวลา ประมาณตี ๓ ความหนาวเย็นก็อ่อนลงๆ จนความหนาวเย็นนั้นหมดไป ในช่วงนี้ได้ผ่านชัยชนะมาแล้ว ๓ ขั้นตอน ในขณะที่นั้น รู้สึกว่าใจมีกำลังเกิดความกล้าหาญเป็นอย่างมาก จากนี้ไปไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นมาอีก ก็พร้อมที่จะต่อสู้กันจนถึงที่สุด แม้กระทั่งชีวิตจะดับสูญไป ก็พร้อมที่จะเสียสละ นี่เป็นอุบายธรรมที่เกิดขึ้นในคืนนั้น

ในขณะนั้น จิตมีความต้องการพักผ่อนในสมาธิ จึงได้กำหนดจิตนึกคำบริกรรมว่า พุทโธ รวมกันกับ อานาปานสติ คือลมหายใจเข้าออก จิตก็เริ่มสงบลงๆ แล้วหยุด คำบริกรรมเอาไว้ มีสติกำหนดเอาเพียงลมหายใจเข้าออก กับผู้รู้เท่านั้น เมื่อกำหนดลมหายใจเข้าออกประกอกับผู้รู้ได้อย่างละเอียดแล้ว ก็ปล่อยลมหายใจออก เพียงมีสติกับผู้รู้เท่านั้น จิตไม่มีความสุข และไม่มีความทุกข์แต่อย่างใด เป็นเพียงรู้อยู่ในความว่างเปล่าเท่านั้น เป็นเอกเทศรู้อยู่เฉพะารู้ ไม่กระเพื่อมไปมาแต่อย่างใด เมื่อจิตมีความทรงอยู่อย่างนั้นาน จนถึงรุ่งสว่างของวันใหม่

ในขณะนั้น ปรากฏนิมิต เห็นหลวงปู่ขาว มายืนกั้นร่มขนาดใหญ่อยู่ด้านขวามือ หลวงปู่ขาวได้พูดว่า ลูกหล้า ตั้งใจให้เข้มแข็งนะ อย่าท้อถอย ต้องใช้ความเด็ดขาด กล้าหาญในความเพียรอย่างเต็มที่ ใช้สติปัญญาพิจารณาให้รู้เห็นตามความเป็นจริง อยู่เสมอ ไม่มีใครช่วยเรานะ เราเท่านั้นจะช่วยตัวเองได้ ต่อไปก็จะเป็นที่พึ่งแก่ตัวเองอย่างถาวรมั่นคง จากนั้นจิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิ จึงเป็นเวลาสว่างพอดี เมื่อจิตถอนออกจากสมาธิแล้ว ก็มีความแว้งว่างภายในใจ มีความเอิบอ้อมภายในใจ ความตั้งมั่นของใจมีอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจิตถอนออกจากสมาธิแล้วก็เป็นอยู่อย่างนั้น

เมื่อถึงเวลาบิณฑบาต ฉันทอาหาร ตลอดการทำกิจวัตรต่างๆ ใจก็มีความตั้งมั่น อยู่ตลอดเวลา พอตกเย็นในวันนั้น ก็ไปสร้งน้ำให้หลวงปู่ตามปกติ เสร็จแล้วก็ขึ้นไป กุฎิ เพื่อรับฟังโอวาทจากท่าน หลวงปู่ก็เตือนสติสั้นๆว่า ทุกองค์ให้ตั้งใจภาวนา ปฏิบัตินะ อย่าเห็นแก่หลับแค้นนอน กินมาก นอนมาก พุดมาก เล่นมาก ไม่ดีทั้งนั้น จากนั้นพระเถรองค์อื่นๆ ก็กราบหลวงปู่แล้วลงจากกุฎิไป

ข้าพเจ้ายังทำธุดงค์อยู่ที่นั่น เมื่อพระเถรไปหมดแล้ว หลวงปู่ก็พูดว่า ทูล ผ่านทุกข์ได้หรือยัง ก็ตอบหลวงปู่ไปว่า ขอโอกาสหลวงปู่ กระผมผ่านได้แล้วครับ หลวงปู่ถามอีกว่า ผ่านทุกข์เมื่อไร ก็ตอบหลวงปู่ว่า ขอโอกาส ผ่านเมื่อคืนนี้แล้วครับ หลวงปู่ก็ได้ถามเรื่องข้าพเจ้าผ่านทุกข์ในคืนนั้นว่าเป็นอย่างไร ข้าพเจ้าก็ได้เล่าถวาย เรื่องความทุกข์ ความร้อน ความหนาวเย็น ให้หลวงปู่ฟัง หลวงปู่ฟังแล้วก็พูดขึ้นว่า จากนั้นไปให้ผ่านทุกข์ตลอดนะ ผู้จะผ่านทุกข์ได้ต้องมีความกล้าหาญ มีความเข้มแข็ง ไม่กลัวตาย ให้มีความขยันหมั่นเพียรอยู่เสมอ อย่าปล่อยให้จิตเป็นหมัน คือด้านเป็น เหล็กกันเตา ให้ใช้อุบายปัญญาอบรมใจอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยรู้เห็นตามความเป็นจริงขึ้นมาได้

ในวันต่อมา หลังจากกวาดลานวัดเสร็จแล้ว ได้มารวมกันฉันน้ำร้อนตามปกติ พระอาจารย์สิงห์ทองพูดขึ้นว่า ในวันพรุ่งนี้ หลังฉันอาหารเสร็จ ใครจะไปฟังเทศน์ หลวงปู่ขาววัดถ้ำกลองเพล ใครจะไปก็ได้ แต่ต้องเดินไปนะ ทางประมาณ ๑๕

กิโลเมตร เมื่อรู้ว่าไปพึ่งเทศน์หลวงปู่ขาวเท่านั้น ใจมีความยินดีมาก ได้คิดในใจอยู่หลายวันแล้วว่า อยากรพึ่งเทศน์หลวงปู่ขาว ในชีวิตนี้ไม่เคยเห็นหลวงปู่ขาวเลย เมื่อฉันเสร็จแล้วก็พากันออกเดินทาง

เมื่อไปถึงแล้ว พระอาจารย์สิงห์ทองก็พาหมู่คณะ เข้าไปกราบคารวะหลวงปู่หลวงปู่ขาวก็ให้ความเมตตาอธิบายธรรมให้ฟัง มีข้อสำคัญที่จำได้ดังนี้ ผู้ปฏิบัติถ้าเอาความตายไว้หลัง การปฏิบัติ จะไม่มีอุปสรรคแต่อย่างใด การภาวนามีแต่ความเจริญก้าวหน้าไปด้วยดี ถ้าเอาความตายไว้ข้างหน้า การภาวนามีแต่ความหดตัว ไม่กล้าที่จะต่อสู้ในทุกขเวทนา เพราะเอาความกลัวตายมาเป็นเครื่องขัดขวาง เป็นผู้ไม่กล้าที่จะทุ่มเทความเพียรได้อย่างเต็มที่ นั่งสมาธิ มีการปวดแข็งปวดขานิดหน่อยก็กลัวตาย เดินจงกรมไม่ก็ชั่วคราวก็กลัวตายก็หยุดเสีย อดนอนผ่อนอาหาร มีความหิวเหน็ดเหนื่อยก็ไม่มีอารมณ์อดทน ถ้าเป็นอย่างนี้จะเกิดความรู้จริงเห็นจริงในธรรมไม่ได้เลย

ฉะนั้น อย่าพากันกลัวตาย ถ้าทำความเพียรแล้วตายก็ให้มันตายไป จะไปกลัวทำไม นักปฏิบัติถ้ามีความกลัวตายอยู่ใช้ไม่ได้เลย มันต้องมีความเข้มแข็งกล้าหาญให้สัญญากับตัวเองว่า ถ้ากูไม่ตาย ให้กิเลสตาย ถ้ากิเลสไม่ตาย กูยอมตาย นี่คือผู้ปฏิบัติที่เด็ดเดี่ยวกล้าหาญจริงจัง ถ้าตั้งใจปฏิบัติอยู่อย่างนี้บ่อยๆ ก็จะมีรู้เห็นในสัจธรรมอย่างแน่นอน ฉะนั้นเราอย่าเป็นผู้หลอกลวงตัวเอง ต้องฝึกตัวให้เป็นผู้จริงจังเอาไว้ ในวันหนึ่งก็จะรู้เห็นความจริงได้ เมื่อหลวงปู่เทศน์จบแล้ว ก็พากันกราบลาหลวงปู่ กลับวัดป่าหนองแขง ในพรรษาปี พระอาจารย์สิงห์ทองพาพระเถระไปพึ่งเทศน์หลวงปู่ขาวสองครั้ง ไปแต่ละครั้งได้อุบายธรรมจากหลวงปู่ขาวมากทีเดียว เมื่อออกพรรษารับกฐิน^{๒๖}แล้ว ก็ได้กราบลาหลวงปู่บัว ออกวิเวกไปในที่ต่างๆ ตามป่าเขาลำเนาไพรต่อไป

^{๒๖} กฐินเป็นพิธีถวายผ้าไตรจีวรแก่พระสงฆ์ จัดขึ้นภายใน ๑ เดือนหลังออกพรรษา

อิทธิบาท ๔ ผังใจในครั้งนั้น

จากนั้นก็ได้เที่ยวไปในที่ต่างๆหลายแห่ง ได้ไปพักภาวนาอยู่ที่ห้วยกอกยอดทอน อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ในวันหนึ่งได้ขึ้นไปทำความสะอาดที่ศาลา เสร็จแล้วจะไปกุฏิ ได้มองเห็นมดฝูงหนึ่งกำลังช่วยกันทำรูเป็นที่อยู่อาศัย พวกมันคาบเอาดินขึ้นมาวางรอบปากรูเอาไว้ ข้าพเจ้าก็นั่งพิจารณาดูว่า มดฝูงนี้มีความขยันหมั่นเพียรมาก มดตัวเล็กๆมันยังรู้จักวิธีทำที่อยู่ที่อยู่อาศัยได้ ทุกตัวมีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน มีความขยันขันแข็งในการทำงาน ไม่มีการเอาเปรียบกัน ต่างตัวก็ทำตามหน้าที่ ไม่มีตัวใดพักผ่อนแต่อย่างใด นี่ฉันใด ถ้าเรามีความขยันหมั่นเพียรเหมือนมดฝูงนี้ ผิดสติปัญญาพิจารณาในธรรมตามความเป็นจริงอยู่บ่อยๆก็จะมีที่พึ่งในทางธรรมอย่างมั่นคง เป็นวิหารธรรม^{๒๗}ที่พื้ทางใจได้

ถ้าใจมีธรรมเป็นที่พึ่งแล้ว ความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติ ก็จะเป็นไปในธรรมอย่างต่อเนื่อง ฐานของใจก็จะเกิดความมั่นคง จากนั้นไปตัวเราต้องมีความขยันหมั่นเพียรให้มากขึ้น ดุมดเป็นตัวอย่างเอาไว้ มดมีความขยันอย่างไร การปฏิบัติของเราก็ต้องมีความขยันอย่างนั้น

ในขณะที่เอาจมมาเป็นอุบายใช้ปัญญาพิจารณาอยู่นั้น ได้เกิดความรู้ขึ้นที่ใจอย่างชัดเจนว่า ให้ตั้งมั่นอยู่ในอิทธิบาท ๔ เมื่อรู้ขึ้นมาอย่างนี้แล้ว กลับนึกไม่ได้

^{๒๗} วิหารธรรมเป็นที่พึ่งไปบ่อยๆ เช่น ใจที่มักโกรธหรือมักคิดไปตามสังขาร ก็จะมีวิหารธรรมที่มั่นคงและไม่สามารถเป็นที่พึ่งให้แก่ใจได้ ใจที่พิจารณาธรรมบ่อยๆ หรือใจที่หลุดพ้นแล้ว ก็จะอยู่ในธรรมและในความเป็นจริง วิหารธรรมของใจก็มั่นคงและเป็นที่ยึดให้ใจได้

เลยว่า อิทธิบาท ๔ มีอะไรบ้าง และมีความหมายเป็นอย่างไร ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ ในอิทธิบาท ๔ มีข้อไหนบ้าง แล้วคิดแปลกใจตัวเองว่า แต่ก่อนเคยเอาอิทธิบาท ๔ นี้ไปสอนคนอื่นมาแล้ว เคยเรียนในตำรามาอย่างคล่องตัว แต่บัดนี้นึกไม่ออกเลยว่าอิทธิบาท ๔ คืออะไร และมีความหมายเป็นอย่างไร นึกไม่ได้เลย

ในศาลานั้นมีหนังสือ นวโกวาท^{๒๘} เต็มตู้ แล้วขึ้นไปบนศาลา คิดว่าจะเปิดหนังสือดู ก็มีความคิดเกิดขึ้นมาว่า พระกรรมฐานอะไรตัดสติใจโดยถือเอาตำรามาเป็นตัวตัดสิน เมื่อคิดได้อย่างนี้ ก็เกิดความละอายในตัวเองว่า ทำไมจึงรีบด่วนหาตำรามาอ่าน เพราะความรู้ที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความรู้เกิดจากการปฏิบัติ เราก็ต้องปฏิบัติให้รู้ในอิทธิบาท ๔ เองซิ ในเมื่อยังไม่ได้อ่านไปกัณฑ์เลย เอาธรรมหมวดอื่นๆ มาปฏิบัติต่อไปได้ แต่ก็ยังรู้สึกคับข้องใจอยู่นั่นเอง พยายามนึกคิดในอิทธิบาท ๔ อยู่บ่อยๆแต่นึกไม่ได้อยู่นั่นเอง จะทำกิจวัตรอื่นๆ ปิดกวดลานวัดอยู่ก็ตาม ก็นึกหาคำตอบไม่ได้อยู่นั่นเอง

หลายวันที่ผ่านมา พอดตกค่ำในวันนั้น ทั้งนั่งสมาธิ ทั้งเดินจงกรม คิดหาอิทธิบาท ๔ ทั้งคืนก็นึกไม่ออก จึงตัดสติใจทอดอาลัยไปว่า ถ้านึกไม่ได้ก็อย่าไปนึกหาเลย จะไปเอาตำรามาดูก็ไม่เอา อีกสักวันหนึ่งข้างหน้ามันก็จะรู้ขึ้นมาเองได้ เมื่อตัดสติใจได้อย่างนี้ก็ทำให้ลืมอิทธิบาท ๔ นั้นเสีย เมื่อภาวนาปฏิบัติมาได้ ๗ วัน ในขณะที่เดินจงกรมอยู่นั้น ก็ได้เกิดความรู้ขึ้นมาว่า อิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา พร้อมทั้งความหมาย รู้ขึ้นมาพร้อมๆกัน ชั่วกะพริบตาเดียว อิทธิบาท ๔ จึงได้เกิดผั่งใจในขณะนั้นเป็นต้นมา รู้ตัวเองในทันทีว่า จากนี้ไปเราจะได้ใช้อิทธิบาท ๔ นี้เป็นแนวทางปฏิบัติอย่างจริงจังต่อไป หากใครมีปัญหาในลักษณะอย่างนี้เกิดขึ้นเมื่อนึกไม่ได้ ก็คงวิ่งหาตำราอ่านในทันที มิฉะนั้นก็จะไปหาถามครูอาจารย์มาเป็นผู้ตัดสินให้ เพื่อให้หายความสงสัยในหมวดธรรมนั้นๆไป ก็จะเป็นความหายสงสัยในปริยัติ ความหายสงสัยในภาคปฏิบัติที่ท่านจะไม่รู้เลย

^{๒๘} หนังสือนวโกวาท เป็นหนังสือคำสั่งสอนพระบาทสมเด็จพระพุทธศาสนา ข้อวัตรปฏิบัติ และพระธรรมวินัย

เล่นกับฝีกองกอยสนุกดี

ในที่แห่งนั้นมีฝีกองกอยมากที่สุดทีเดียว ข้าพเจ้าก็ไม่เคยเห็นฝีกองกอยมาก่อน มีแต่คนแก่คนเฒ่าเล่าให้ฟังว่า ถ้าไปอยู่ป่าที่มีฝีกองกอย ต้องระวังตัวให้มาก ถ้าหากทำผิด เช่น ลากไม้ลากฟืน หรือบ่นคาถาอาคม รับรองว่าเจอฝีกองกอยอย่างแน่นอน เมื่อนอนหลับไปฝีกองกอยจะอ้า แล้วล้วงกินตับไตไส้พุงจนหมด แล้วตายไปในคืนนั้นเลย

ในวันหนึ่งข้าพเจ้าจะทดลองดูว่า ฝีกองกอยจะมากินเราได้หรือไม่ ตกเย็นในวันนั้น ข้าพเจ้าลากไม้ที่จะมาก่อไฟ เพื่อระงับเวทนามาคือความหนาวเย็น เดินจงกรม แล้วก็เข้าที่ถาวรานา ในขณะที่เดียวกันฟังเสียงฝีกองกอยร้องเข้ามาหา เมื่อร้องเข้ามาใกล้ๆ เสียงจะเย็นเยือกๆ เหมือนกับมนต์ขลัง เกิดความรู้สึกว่า ฝีกองกอยเอาเราจริงแล้วในคืนนี้ จากนั้นก็กำหนดจิตลงสู่สมาธิในทันที เมื่อจิตมีความสงบได้ที่แล้ว ก็ได้กำหนดจิตดูว่า ฝีกองกอยเป็นตัวอย่างไร ก็เห็นได้ชัดว่าเป็นตัวใหญ่ขนาดลิง ดูตาแดง ลูกเป็นไฟเลยทีเดียว เหมือนกับโกรธกันมานาน ในขณะที่เดียวกัน มันมาวิ่งรอบกลดอยู่หลายรอบ แล้วจ้องดูข้าพเจ้าอยู่ มันเอามือยื่นสอดเข้ามาเพื่อจับขาข้าพเจ้า ในขณะที่นั้นข้าพเจ้าก็ได้เพ่งพลังจิตให้เป็นไฟไปใส่มือฝีกองกอยนั้น เสียงร้องกรีดขึ้นด้วยความร้อน กระโดดออกไปนั่งห่างจากข้าพเจ้าประมาณ ๑ วา มันจะเข้ามาอีก บัดนี้ต้องเพ่งกระแสไฟใส่ให้เต็มตัว พอกระแสไฟถูกตัวก็ร้องกรีดขึ้นแล้ววิ่งหนีไป มันไปเกาะอยู่กับต้นไม้ต้นหนึ่ง แล้วโหนตัวเข้ามา ครั้งที่ ๑-๒ มันก็ยังไม่ทำอะไร พอโหนตัวครั้งที่ ๓ มันโหนตัวอย่างแรง พร้อมกับวางต้นไม้ มันหวังว่าจะกัดคอเรา

ให้ได้ พอตีข้าพเจ้าก็กำหนดจิตตั้งไว้แล้ว พอฝึกองกอยกระโดดมา ก็ได้กำหนดจิตปะทะเอาไว้ ฝึกองกอยกลัว ร้องเสียงหลงแล้วหนีไป ในขณะนั้นจิตก็ถอนออกจากสมาธิมาพอดี

เมื่อจับได้ไฟฉายก็ลุกตามออกไปดูก็ไม่มီးอะไร จากนั้นมาฝึกองกอยไม่มาร้องในที่นั้นอีกเลย ในคืนหนึ่งฝึกองกอยร้องอยู่ไกล ก็รู้ที่อยู่ฝึกองกอยจะมาทางนี้ ข้าพเจ้าก็ไปตักทางเอาไว้ เมื่อร้องเข้ามาใกล้ๆ ข้าพเจ้าแล้วก็หยุดร้องไป ฉายไฟหาตัวฝึกองกอยแต่ก็ไม่เจอ ในวันหนึ่งนายพรานเขาเล่าให้ฟังว่า ฝึกองกอยเป็นในลักษณะเหมือนกับลิง แต่ก็หายตัวได้ จะฆ่าอย่างไรก็ไม่ตาย

ในวันหนึ่งนายพรานเขาไปตักยิงวัวป่า แต่ไม่ได้อะไร ก่อนออกจากดงใหญ่มาเห็นลิงใหญ่ตัวหนึ่ง นายพรานก็ยิงเพื่อจะเอามาทกิน ลิงก็ตกลงมา นายพรานก็เอาเชือกมัดรอบ ๔ ขา พันให้แน่นแล้วคอนมา ก่อนจะออกจากดงใหญ่ ลิงตัวนั้นก็ถอดมือออกจากเชือกแล้วตะปบก้นมาเรื่อยๆ นายพรานก็ไม่สนใจ ตะปบก้นแรงขึ้นๆจนผิดสังเกต แล้วหันไปดูลิง ที่ไหนได้มันไม่ใช่ลิงเสียแล้ว มันเป็นฝึกองกอยเสียแล้ว ร้องเสียงหลง พร้อมกับโยนทิ้งไป เชือกที่มัดขาไว้อย่างแน่นไม่มีความหมายอะไร ดูตาแดง แยกเขี้ยวจะวิ่งมากัด นายพรานก็วิ่งหนีด้วยความกลัวฝึกองกอยผู้เฒ่าเล่าให้ฟังว่า ถ้ามันจะกินคนจะมีเสียงร้องคำหนึ่งว่า กี้ก ถ้ามันร้องธรรมดาจะร้องว่า กองกอยๆๆ เสียงเย็นมาก ถ้ามันร้องไปมี กี้ก ลงท้ายแล้ว มันจะได้กินคนแน่นอน เช่นร้องว่า กองกอยๆๆ กี้ก ถ้าเป็นเสียง กี้ก ต่อท้าย อย่าไปนอนอย่างเด็ดขาด เตรียมผ้าอุดก้นเอาไว้ก็แล้วกัน

พรพฐษษที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๐๗

ในพรพฐษษที่ ๔ นี้ ได้มำจำพรพฐษษอยู่ด้วยดอร์ณญบรพทกับหลวงปู่เหรียญ ในพรพฐษษนี้ การภวณำปฏิบัติมึควมกำวหน้ำเป็นอย่งดี เพราะมึอุบยธรรม คือ อธิบษท ๔ เป็นที่ร่งรับในการปฏิบัติของตัวอง ค่ำวำ ฉันทะ คือควมพอใจ นี้เป็นข้อสังเกตดูใจได้เป็นอย่งดี เรมึการพิจรณำในธรรมหมวดใด ก็ต้องดูใจตัวเองก่อนวำควมพอใจมึในใจเรมึมึน้อยแคไหน ถำฉันทะ ควมพอใจมึน้อย ก็ต้องใช่วิธีปลอบใจตัวเองให้เกิดขึ้น เพราะควมพอใจนั้น จะเป็นฐำนร่งรับให้กับควมขยันหมั่นเพียร จะทำให้ใจมึควมเข้มแข็งจริงจ้งในการปฏิบัติธรรม มึควมฝึกลงในควมเพียรสมำเสมอ มึควมตั้งใจ ใชควมพยายามอย่งต่อเนื่อง

ฉันทะ ยังเป็นดบสองคมได้ ถำรู้จักใช้ก็เป็นคุณ ถำไม่รู้จักใช้ก็เป็นโทษได้ เช่น ฉันทะ ควมพอใจ ถำอยู่กับคนพาล ก็จะเอควมพอใจนี้ไปทำในทงผิดศีลผิดธรรมได้ ไปขมำสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติในกวม พุดเท้ง พุดส่อเสียด พุดค้ำหยาบ พุดสรำรอกเพื่อเจ้อ และพอใจในการกินเหล้ำเมยำยได้ นี้เรียกวำ เอฉันทะควมพอใจไปใช้ในทงที่ผิด การทำอย่งนี้เรียกวำกลุ่มของคนพาล ถำนักปราชญ์นำเอฉันทะ ควมพอใจไปใช้ ก็จะเป็นไปในทงที่ดี มึประโยชน์กับตัวเอง และประโยชน์คนอื่น ฉะนั้นผู้จะนำฉันทะมำใช้ ต้องเป็นผู้มึสติปัญญาที่ดีมึเหตุผล รู้วำสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ เป็นผู้มึควมละอ่ยในบำปอกุศล เป็นผู้มึควมเห็นในทงสุจริตยุติธรรม

ฉันทะ ความพอใจ ให้เป็นไปในสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ จึงจะเป็นไปในทางที่ถูกต้องเป็นธรรม จะนำไปสู่ความสุขความเจริญ ไม่ว่าในทางโลก หรือในทางธรรม ย่อมนำไปสู่ในทางที่ดีที่ทั้งนั้น ถ้าเอาฉันทะ ไปบวกกับมิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดเมื่อไร ก็จะเกิดเป็นทุกข์ โทษ ภัย แก่ตัวเอง และทำให้คนอื่นเดือดร้อนไปด้วย หรือเอาฉันทะไปบวกกันกับความอยาก ความอยากนั้นมีใช้จะดีทั้งหมด และชั่วทั้งหมด ความอยากฝ่ายดีก็มี เช่น อยากไหว้พระสวดมนต์ อยากรักษาศีล อยากภาวนาปฏิบัติ หรืออยากทางที่ดีมีมากมาย นี้เรียกว่าเป็นความอยากของผู้มีศีลมีธรรมประจำใจ ถ้าเป็นความอยากของผู้ ทุศีล ทุธรรม ฉันทะความพอใจ ก็จะเป็นไปในทางบาปอกุศล เป็นความอยากฝ่ายต่ำของหมู่คนพาลทั้งหลาย ฉะนั้น ต้องเป็นผู้มีปัญญา ครอบรู้ ว่า อะไรควร อะไรไม่ควร ผู้มีปัญญาดีจะรู้วิธีเลือกเอาได้

วิริยะ หมายถึงความเพียรพยายาม นี้ก็เช่นกัน ความเพียรของนักปราชญ์ ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง ความเพียรของคนพาลก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง ความเพียรจะผิด จะถูกได้ก็ขึ้นอยู่กับความเห็น ถ้ามีความเห็นถูก ความเพียรก็ถูก ถ้ามีความเห็นผิด ความเพียรก็ผิดไปด้วย ที่เรียกว่า สัมมาวายามะ คือความเพียรที่ถูก เพียรทำในทางที่เป็นศีลเป็นธรรม เพียรในการบำเพ็ญกุศล ให้เป็นไปในทางสุจริต ที่นักปราชญ์เจ้า สรรเสริญ ถ้ามีความเพียรที่เป็นมิจฉาทิฐิ ความเห็นผิด จึงเรียกว่า มิจฉาวายามะ เป็นความเพียรผิด เพียรทำทางกายก็ผิด เพียรพูดทางวาจาก็ผิด และความเพียรทางใจก็ผิดไปด้วย จึงเป็นความเพียรของหมู่คนพาลสันดานชั่ว เป็นความเพียรที่เห็นแก่ตัว ขอให้ได้สมใจในความอยากของตัวเอง คนอื่นจะเป็นอย่างไรก็ไม่สนใจแก่คนอื่น เป็นความเพียรที่ไม่เป็นธรรมแก่คนอื่นเลย ฉะนั้นวิริยะ ความเพียร จึงมีความเชื่อมโยงกันกับฉันทะ ความพอใจ ถ้าความพอใจไปในทางที่ถูกต้อง ความเพียรก็มีความถูกต้องเช่นกัน ถ้าความพอใจไปในทางที่ผิด ความเพียรก็ผิดไปด้วย ฉะนั้นต้องฝึกปัญญาขึ้นมาเพื่อความครอบรู้ ว่า ความเพียรเราเป็นไปในทางที่ดี หรือเป็นไปในทางที่ถูก ปัญญาต้องครอบรู้ แล้วเลือกเอาในความเพียรที่ถูกต้องเท่านั้น

ถ้ามีความเพียร แต่ไม่มีปัญญาเป็นเครื่องรอบรู้เอาไว้ อาจเป็นความเพียรที่ผิดไป โดยไม่รู้ตัว ถ้ามีปัญญาประกอบความเพียรอยู่ ก็จะนำไปสู่ความเจริญยิ่งขึ้นไป

จิตตะ เอาใจฝึกฝนในสิ่งที่ถูกต้อง ให้เป็นไปในศีลธรรมอันดีงาม ถ้าฝึกฝนในทางที่ผิดศีลผิดธรรม ก็จะเป็นบาปอกุศลเกิดขึ้นในตัวเอง ฉะนั้น ความฝึกฝนจึงเป็นดาบสองคมได้เช่นกัน ผู้ปฏิบัติต้องเลือกความฝึกฝนให้ถูกทาง ถ้าฝึกฝนไปตามความอยากของกิเลสตัณหา ก็จะทำให้ใจตกต่ำไปได้ ต้องดูใจของตัวเองให้ได้ ใช้ปัญญาพิจารณาในเหตุผลว่า ถ้าฝึกฝนไปในทางที่ไม่ดีก็ให้รีบถอนตัว ถ้าฝึกฝนไปในทางที่ดี ก็ให้หมั่นทะ ความพอใจในสิ่งนั้นให้มากขึ้น และมีความเพียรพยายามฝึกฝนในทางที่ดีให้ต่อเนื่อง ต้องเลือกความฝึกฝนให้เป็น อย่าเห็นว่าสิ่งนั้นถูกใจเราเพียงอย่างเดียวไม่ได้ เพราะความถูกใจจะทำให้ผิดศีลผิดธรรมไปได้ ต้องใช้เหตุผลมาประกอบกับการตัดสินใจ ใช้ปัญญาพิจารณาให้รู้เห็นว่า ความฝึกฝนอย่างนั้นผิด ความฝึกฝนอย่างนั้นถูก ถ้ารู้ในความฝึกฝนที่ผิดถูกได้แล้ว เราก็จะเลือกเอาในความฝึกฝนในทางที่ถูกได้

วิมังสา หมั่นตริตตรองพิจารณาอยู่เสมอว่าอะไรควร อะไรไม่ควร เช่น ฉันทะ ความพอใจ ก็ต้องใช้ปัญญามาตริตตรองว่า ความพอใจอย่างนี้ผิดหรือถูก วิริยะ ความเพียรพยายาม ในทางผิดหรือถูก ชั่วหรือดีอย่างไรเราก็จะรู้เห็น จิตตะ ความฝึกฝน เป็นไปในทางไหน ก็จะได้เข้าใจว่า ความฝึกฝนนั้นดีชั่วอย่างไร ก็จะใช้วิมังساتริตรองให้รู้เห็น เพื่อจะได้เลือกในทางตริตตรองให้ถูกศีลถูกต้องธรรมได้ ถ้าตริตตรองเป็นไปในสังขาร ก็จะเกิดการปรุงแต่งไปตามสมมติทั้งหลายไปโดยไม่รู้ตัว

การตริตตรองเป็นตัวปัญญา อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า โยนิโสมนสิการ พิจารณาให้รู้แจ้งเห็นจริงด้วยเหตุและผล จนเกิดความแยกกาย หากมีความสงสัยว่า ความแยกกายจะรู้ได้อย่างไร ความหายสงสัยในสิ่งนั้นๆเป็นตัวตัดสินใจ ถ้ายังไม่หายความสงสัย ก็แสดงว่ายังไม่เกิดความแยกกายภายในใจ ฉะนั้นการตริตตรองก็คือการสำรวจความผิดและความถูก ทั้งสองอย่างนี้มีความแตกต่างกันอย่างไร ต้องใช้ปัญญา

พิจารณาดิริตรองอยู่บ่อยๆ ถ้าพูดธรรมดา ก็คือความขยันทัดนั้นเอง ถ้ามีความหมั่นขยันทัดพิจารณาในสิ่งใด ความเข้าใจในสิ่งนั้นก็จะเป็นความชัดเจนมากขึ้น

คำว่าดิริตรอง หมายถึงการขยายหรือกระจายออก เพื่อจะให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น เพราะสังขธรรมทั้งหลายยังเกาะกันเป็นกลุ่ม เรียกว่า ฆนะ แปลว่าก้อน เช่น ก้อนรูปธรรม ก้อนนามธรรม แต่ละก้อนมีความเป็น อนิจจังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ก้อนทุกขัง มีความเป็นอยู่ทนได้ยากอย่างไร ก้อนอนัตตา สิ่งทั้งหมดสภาพไปเป็นอย่างไร ถ้าเราแยกออกดูแล้วจะรู้เห็นชัดในสิ่งเหล่านั้น

ฉะนั้น วิมังสา ก็คือปัญญานั่นเอง จึงเรียกว่า ดารี ดิริตรองในสิ่งนั้นๆ อยู่เสมอ งานทุกประเภท จะเป็นงานทางโลก หรืองานในทางธรรม ก็ใช้การดิริตรองมาเป็นหลักวินิจฉัย วิเคราะห์ ใคร่ครวญ ให้รู้ถึงเหตุและปัจจัยในสิ่งนั้นๆ ถ้าขาดการดิริตรองแล้วทำไปพูดไป จะทำให้การทำผิดพลาดไปโดยไม่ได้ตั้งใจ ผลเสียหายก็จะเป็นผลตามมา ก็จะเกิดเป็นปัญหาในสิ่งที่เราไม่ต้องการ ฉะนั้นการดิริตรองไว้ก่อนทำ ดิริตรองไว้ก่อนพูด ผลที่จะเกิดความเสียหายแทบไม่มีเลย

จึงนับได้ว่า ในพรพราณีได้ใช้ปัญญาพิจารณาในอิทธิบาท ๔ มีความสอดคล้องกันเป็นอย่างดี เพราะธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้ มีความเกี่ยวโยงซึ่งกันและกัน จึงเป็นหลักสำคัญที่ถูกต้องกับจริตนิสสัยของตัวเอง ในอิทธิบาท ๔ นี้ มีอยู่ในโพธิปักขิยธรรม ๓๗ โดยแยกออกเป็น ๗ หมวดดังนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรคมีองค์ ๘ ทุกข้อทุกหมวดเป็นธรรมที่สำคัญด้วยกันทั้งนั้น เป็นธรรมที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ใครมีนิสสัยตั้งอยู่ในธรรมหมวดใดหมวดหนึ่งได้แล้ว ก็จะโยงเข้าหากันทั้งหมด เหมือนห่วงสายโซ่อยู่ในเส้นเดียวกัน เมื่อจับห่วงโซ่อันใดอันหนึ่งได้แล้ว ห่วงโซ่อื่นๆ ก็จะไหลไปด้วยกันทั้งหมด

ในโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวด มี ๓๗ ข้อนี้ จะมีข้อธรรมข้อหนึ่งเป็นประธาน นั่นคือสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ปัญญาความเห็นชอบนี้เองจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาอรรถแห่งศีลทั้งหลาย ย่อมมารวมลงในอรรถแห่งเดียว นี้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย บรรดาธรรมที่จะนำไปสู่ มรรคผลนิพพาน อันเรตถาคตได้ตรัสไว้ชอบแล้ว ย่อมมารวมลงสู่ สัมมาทิฏฐิ ปัญญา ความเห็นชอบนี้ทั้งนั้น ฉะนั้น สัมมาทิฏฐิ ปัญญาความเห็นชอบนี้ จึงเป็นหลักเริ่มต้น ในการปฏิบัติธรรม ถ้าเริ่มต้นในสัมมาทิฏฐิ ปัญญาความเห็นชอบ เป็นหลักยืนตัว เอาไว้ เรียกว่าเป็นประธานให้แก่หมวดธรรมทั้งหลาย

สัมมาสังกัปปो การดำริพิจารณาให้ถูกต้องชอบธรรม ก็ต้องดำริจากความ เห็นชอบ สัมมาวาจา การเจรจาชอบ ก็มาจาก ปัญญาความเห็นชอบ สัมมากัมมันโต การงานชอบ ก็มาจาก ปัญญาความเห็นชอบ สัมมาอาชีโว การเลี้ยงชีวิตชอบ ก็มา จากปัญญาความเห็นชอบ สัมมาวายาโม ความเพียรชอบ ก็มาจาก ปัญญาความ เห็นชอบ สัมมาสติ มีความระลึกชอบ ก็มาจาก ปัญญาความเห็นชอบ สัมมาสมาธิ ความสงบที่ชอบ ก็มาจาก ปัญญาความเห็นชอบนี้ทั้งนั้น ฉะนั้น สัมมาทิฏฐิ ปัญญา ความเห็นชอบนี้ จึงเป็นหลักเริ่มต้นที่สำคัญยิ่ง การปฏิบัตินั้น ถ้าตั้งหลัก ปัญญา ความเห็นชอบไว้ตรงแล้ว การปฏิบัติในธรรมหมวดอื่นๆ ก็ตรงไปด้วย

ฉะนั้น ในพรรษานี้ การภาวนาปฏิบัติ จึงมีความก้าวหน้าเป็นอย่างดีทีเดียว ข้าพเจ้าเองได้ความรู้ได้ข้อคิดจากหลวงปู่เหรียญมากมาย เพราะหลวงปู่ท่านมีความ ขยันอบรมธรรมะ ไม่ว่าพระเณร หรือฆราวาส หลวงปู่จะให้ความเมตตาเท่าเทียม กัน หรือเรียกว่า เป็นผู้มีความเมตตาสูง และมีความเมตตาทั่วไป ถึงวัยของหลวงปู่ จะแก่ ท่านก็พรั่งส่งขารไปแสดงธรรมอยู่เสมอ เรียกว่าเป็นพระมหาเถระองค์หนึ่ง ที่แผยแผ่พระพุทธศาสนาได้มากที่สุดในยุคนี้ จึงมีประชาชนทั่วประเทศไทยให้ความ เคารพเชื่อถือ จึงขอกราบคารวะหลวงปู่ไว้ในที่นี้ด้วย

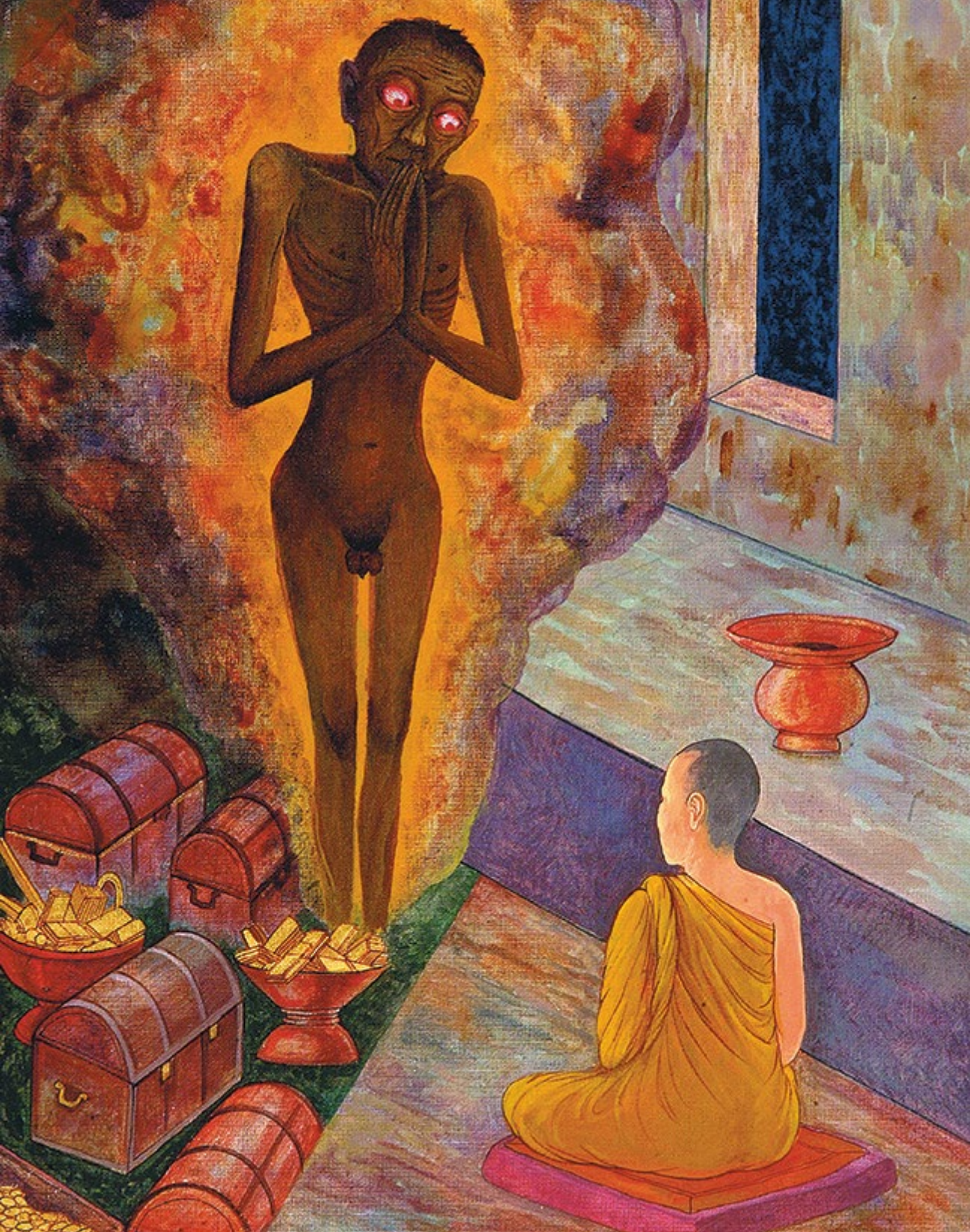

กราบลาหลวงปู่ไปจุดคandleในที่ต่างๆ

เมื่อออกพรรษา รับกฐินเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้กราบลาหลวงปู่เหริญออกจุดคandleในที่ต่างๆต่อไป โดยตั้งใจไว้ว่า จะไปภาวนาปฏิบัติอยู่ที่คำชะโนด ในเขตหมู่บ้านวังทอง อำเภอบ้านดุง มีเณรองค์หนึ่งติดตามไปด้วย เดินทางไปเรื่อยๆ ค่าที่ไหนนอนที่นั่น เดินออกจากอำเภอศรีเชียงใหม่ ผ่านอำเภอท่าบ่อ บ้านหนองสองห้อง เข้าเขตอำเภอเพ็ญ ได้พักนอนในที่ต่างๆหลายแห่ง จึงมาถึงวัดร้างแห่งหนึ่ง มีคนเรียกว่าวัดป่าพระนาไฮ อำเภอเพ็ญ ในที่แห่งนี้มีผีดูมาก พระกรรมฐานหลายองค์ไปพักในที่แห่งนี้ อาจจะไปปนคาถาอะไรก็ไม่รู้ ผีเปรตที่เขารักษาสมาบัติในวัดร้างแห่งนี้ไม่พอใจ ผีเปรตนอนทับตัวบ้าง ดึงขาบ้าง ไม่ได้หลับนอน ต้องแบกกลดสะพายบาตรหนีไปในกลางคืน เพราะที่แห่งนี้มีสมบัติเก่าแก่ในโบสถ์ร้างนั้นมาก

ข้าพเจ้าก็เข้าไปนอนอยู่ในโบสถ์ร้างนั้น แม่เมตตาด้วยใจอันบริสุทธิ์ให้แก่พวกเปรตทั้งหลาย ในคืนที่ ๑-๒ ไม่มีอะไร ในคืนที่ ๓ ผีเปรตมาแสดงตัวให้เห็น เป็นในลักษณะตัวใหญ่ดำทะมึน เข้ามายืนดูข้าพเจ้าอยู่ ก็แม่เมตตาให้เขา และบอกเขาไปว่า ข้าพเจ้ามาอยู่ในที่นี้ ไม่มีเจตนาจะมาหาสมบัติอะไร ตั้งใจมาภาวนาปฏิบัติ เพื่อให้เป็นไปในมรรคผลนิพพานเท่านั้น จากนั้นผีเปรตก็หายตัวไป

ภายใน ๓ วันต่อมาผีเปรตก็มาปรากฏให้เห็นอีก มาในครั้งนี้แสดงความเคารพโดยวิธีประนมมือไหว้ แล้วถามผีเปรตไปว่า มาอยู่ในที่นี้ทำไม ผีเปรตตอบว่า ห่วงสมบัติที่ฝังอยู่ใต้แท่นพระประธานนี้ ถามต่อ ทำไมจึงไม่ไปเกิดละ เปรตตอบว่า

ไปยังไม่ได้ กลัวมนุษย์จะมาขุดเอาสมบัติไป เปรตพูดว่า ถ้าท่านจะให้ผมไปเกิด ผมจะยกสมบัติที่มีอยู่ทั้งหมดให้แก่ท่านจะเอาไหม ก็บอกผีเปรตไปว่า อาตมาไม่เอา สมบัติอะไรเลยในโลกนี้ มันจะเป็นภาระในการดูแลรักษา มีแต่ตั้งใจภาวนาปฏิบัติ เพื่อมรรคผลนิพพานเท่านั้น

จากนั้นผีเปรตก็หายไป เมื่อจิตถอนออกจากสมาธิมา ก็พิจารณาดูว่า ผีเปรตนี้ไม่เป็นศัตรูกับเรา จากนั้นก็ให้เณรและฆราวาส ๓ คน ทำความสะอาด ในโบสถ์นั้นให้เรียบร้อย มีบาตรโบราณลูกหนึ่งตั้งอยู่หน้าพระประธาน เมื่อไปดูใน บาตร มีเงินเหรียญอยู่ครึ่งบาตร ให้โยมนับดูมีเงิน ๕๐๐ กว่าบาท ก็บอกโยมเอาไป ซื้อยาแก้โรค ซื้อนมมาให้ โยมเขาไม่กล้าเอาเงินไปกลัวจะตาย ก็ชื้อโยมไปว่าเอาไป ถอะ เงินนี้เขาเอามาถวายต่ออาตมา อาตมาจะรับผิดชอบในเงินนี้ทั้งหมด เขียน รายการซื้อของให้แล้ว เขาก็ซื้อมาตามความต้องการ โยมที่มานั้นก็ไปเล่าให้ชาวบ้านฟัง โยมทุกคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า พระอาจารย์ทูล ต้องตายแน่นอน เพราะผีเปรต นี้ดูมาก เขารู้ไม่ว่า ผีเปรตนั้นมีความเคารพในตัวข้าพเจ้า เมื่อรู้แล้วเจ้าคณะตำบล และโยมจำนวนมาก พวกเขามานิมนต์ให้อยู่วัดนี้ต่อไป และพร้อมใจกันจะยกวัด แห่งนี้ให้แก่ข้าพเจ้าด้วย แต่ข้าพเจ้าไม่รับ เพราะมีความประสงค์จะออกธุดงค์ไป เรื่อยๆ ไม่อยากเป็นภาระรับผิดชอบในการสร้างวัดแต่อย่างใด

นิมิตเห็นมหาสมุทรอันกว้างใหญ่

ในคืนหนึ่ง เมื่อเข้าสมาธิได้ที่แล้ว ปรากฏเห็นภาพนิมิต เป็นแม่น้ำมหาสมุทร สดสาครอันกว้างใหญ่ มองสุดสายตา มีคันคูดำนหนึ่งก้นเอาไว้ เป็นคันคูดขนาดใหญ่ ทอดยาวประมาณ ๔ กิโลเมตร มีมหาชนเป็นจำนวนมากหลายล้านคน มาแออัด กันอยู่ริมฝั่งมหาสมุทรนั้นอย่างหนาแน่นทีเดียว พร้อมกับมีคลื่นน้ำขนาดใหญ่ ไนมหาสมุทรซัดเข้ามาหาฝั่ง ดังสนั่นหวั่นไหวอยู่ตลอดเวลา

ในขณะนั้นมีเสียงประกาศว่า พวกท่านทั้งหลาย ใครมีความประสงค์จะข้าม มหาสมุทรไปฝั่งโน้นได้ ถ้าข้ามไปได้แล้ว ไม่ต้องกลับมาเกิดในมนุษยโลกนี้อีก มีเสียง ประกาศอยู่อย่างนี้ต่อเนื่องกัน ในขณะนั้นมีคนอีกกลุ่มหนึ่งอยากจะข้ามมหาสมุทรไป ก็พากันกระโดดลงน้ำเพื่อจะลอยไป ก็ถูกคลื่นน้ำมหาสมุทรขนาดใหญ่ซัดทอด เข้าหาฝั่ง แล้วตั้งใจกระโดดใหม่ คลื่นมหาสมุทรก็ซัดทอดเข้าฝั่งอีก

ในขณะนั้นยังไม่เห็นใครๆลอยผ่านคลื่นมหาสมุทรไปได้เลยแม้แต่คนเดียว บางคนดูมีลักษณะเหน็ดเหนื่อยอ่อนเพลียมาก เพราะถูกคลื่นมหาสมุทรตีเข้าฝั่ง อย่างแรง บางคนก็นอนด้วยความเมื่อยล้า นอนแผ่หลาอยู่ตามฝั่งมหาสมุทร บางคนก็นั่งกอดเขาคูน้ำมหาสมุทรแบบหมดอาลัย หลายนๆคนที่ถูกคลื่นมหาสมุทร ซัดทอดขึ้นฝั่ง ดูแล้วเหมือนหมดกำลังใจที่จะลอยข้ามมหาสมุทรนี้ไป มีแต่นั่งๆนอนๆ เดินไปมา เหมือนกับนึกคิดในใจว่า ในชาตินี้เราคงข้ามมหาสมุทรไปฝั่งโน้นไม่ได้แล้ว คนส่วนใหญ่ไม่สนใจที่จะข้ามกระแสไปฝั่งนั้นเลย พากันเดินเล่นดูเขากระโดดน้ำ

เท่านั้น ถึงจะมีเสียงประกาศเขาก็ไม่สนใจ เพียงยืนดูคนอื่นเขาเท่านั้น คนทั้งหลาย มีทุกเพศทุกวัย ห่มเหลือง ห่มขาว และคนธรรมดา พวกกันแออัดอยู่ตามฝั่งมหาสมุทร นั้น เพื่อจะข้ามไปฝั่งโน้นให้ได้สมใจ

ข้าพเจ้าได้นั่งดูฝูงชนเหล่านี้อยู่ ทั้งได้ยินเสียงประกาศว่า ถ้าใครลอยข้าม มหาสมุทรไปฝั่งโน้นได้แล้ว จะไม่ได้กลับมาเกิดในโลกมนุษย์อีก เพียงเท่านั้นก็เกิดมี กำลังใจขึ้นมาว่า คลื่นมหาสมุทรเท่านี้ เรามีกำลังพอที่จะลอยข้ามให้ถึงฝั่งโน้นได้ อย่างแน่นอน ในขณะที่ข้าพเจ้าได้ลุกเดินไป และมีความมั่นใจในตัวเอง ว่าข้ามไป ได้แน่นอน จึงแหวกฝูงมหาชนไปยืนอยู่ริมฝั่ง แล้วยกมืออธิษฐานว่า บัดนี้ข้าพเจ้า จะข้าม กระแสมหาสมุทรนี้ไปฝั่งโน้น บารมีที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาแล้วในชาติอดีต และบารมีที่ข้าพเจ้าได้สร้างในชาติปัจจุบัน ขอจงเป็นพลังกำลังให้ข้าพเจ้า ได้ว่าย ข้ามมหาสมุทรนี้ไป ให้ถึงฝั่งโน้นด้วยเถิด

เมื่ออธิษฐานจบแล้วก็กระโดดออกไปอย่างเต็มแรง เหมือนตัวข้าพเจ้า ได้ เหวะลอยไปไกลประมาณ ๔๐ เมตร ในเมื่อหน้าอกจะแตะกับพื้นน้ำนั้น ก็ปรากฏ ว่า มีสัตว์ชนิดหนึ่ง ไม่รู้ว่าเป็นสัตว์อะไร จะเป็นปลาหรือเป็นควายกันแน่ ได้เอาหลัง เข้ามาหนุนหน้าอกของข้าพเจ้าเอาไว้ เมื่อหน้าอกลงติดกันกับหลังสัตว์เท่านั้น ความ ดุดันระหว่าง หน้าอกกับหลังสัตว์ดุดันแน่นทีเดียว จากนั้น สัตว์ก็พาข้าพเจ้า ลอยแหวกคลื่นน้ำมหาสมุทรไปอย่างรวดเร็ว ข้าพเจ้าก็ใช้มือว่ายน้ำไปด้วยกัน และ ใช้ขาใช้เท้าถีบย่นน้ำไปอย่างแรง

ในขณะที่นั้นมีคลื่นมหาสมุทรขนาดใหญ่ตีมาอย่างรุนแรง ข้าพเจ้าก็ใช้กำลังที่ มีอยู่ พร้อมทั้งสัตว์ที่หนุนอยู่ที่หน้าอก ชนกับคลื่นมหาสมุทรนั้นอย่างจัง ใช้กำลัง แหวกฝ่าคลื่นมหาสมุทรนั้นไป คลื่นมหาสมุทรได้แตกกระจายออกไปคนละด้าน เหมือนกับเรือขนาดใหญ่ชนกับคลื่นมหาสมุทรผ่านไป เมื่อผ่านคลื่นมหาสมุทร ลูกหนึ่งแล้ว ยังมีคลื่นมหาสมุทรลูกที่ ๒-๓-๔-๕ มีขนาดคลื่นใหญ่พอกัน ชัดทอด เข้ามาหาตัวข้าพเจ้าอย่างรุนแรง ข้าพเจ้าก็ใช้กำลังแหวกคลื่นมหาสมุทรนั้นไป

จากนั้นก็ได้อ่านเจอคลื่นมหาสมุทรที่ ๖ คลื่นที่ ๖ นี้ไม่เหมือนคลื่นที่ผ่านมา เป็นในลักษณะเป็นคลื่นใหญ่ มีความกระเพื่อมตีเข้าหากันไปมาอย่างรุนแรง มีบริเวณกว้างขวางทีเดียว ข้าพเจ้าก็ใช้กำลังแหวกว่ายฝ่าคลื่นมหาสมุทรนั้นไปได้ โดยไม่มีความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าแต่อย่างใด ยังมีกำลังใจที่ไปถึงฝั่งโน้นให้ได้ตามความตั้งใจ

เมื่อได้ว่ายน้ำมาถึง กลางมหาสมุทรอันกว้างใหญ่แล้ว มองไปหาฝั่งที่ไหนไม่เจอเลย มีแต่ความเว้งว่าง ฟาจรดน้ำอันกว้างไกล ในขณะที่ว่ายน้ำไปเรื่อยๆ แล้วมองเห็นเกาะขนาดใหญ่กลางมหาสมุทรนั้น โกลจากตัวข้าพเจ้าไปประมาณ ๘ กิโลเมตร แล้วมีเสียงประกาศบอกมาว่า อย่าเข้าไปใกล้เกาะนั้นนะ ถ้าเข้าไปใกล้จะถูกกระแสน้ำวนดูดเข้าไปในเกาะนั้น ถ้าเข้าไปในเกาะนั้นแล้ว จะว่ายน้ำต่อไปให้ถึงฝั่งไม่ได้เลย นอกจากจะกลับคืนสู่ทางเดิมเท่านั้น เมื่อข้าพเจ้าได้ยินเสียงประกาศนั้นแล้ว ก็มีความระวังตัวมากขึ้น เพื่อจะไม่ให้หลุดเข้าไปในกระแสน้ำที่ไหลวนรอบเกาะอยู่นั้น

จากนั้นก็ว่ายน้ำกลับไปในทางด้านซ้ายมือ ถึงกระนั้น ก็ยังถูกกระแสน้ำดูดขาข้างขวาอย่างแรง ข้าพเจ้าก็ใช้กำลังตีขาอย่างแรง ก็สามารถหลุดออกจากกระแสน้ำดูดนั้นออกมาได้ กระแสน้ำไหลรอบเกาะนี้ จะไหลเวียนซ้าย วนมาด้านขวามีรัศมีกว้างไกลมาก ในกระแสน้ำวนนี้มีพลังมาก เป็นในลักษณะเป็นเกลียว ถ้าใครได้หลงเข้าไปในกระแสน้ำวนนี้แล้ว ก็จะต้องดูดหมุนเข้าไปสู่เกาะนั้นอย่างรวดเร็ว จะกลับตัวออกมาไม่ได้เลย จะติดอยู่ในเกาะนั้นต่อไปชั่วนานาทีเดียว

มองเห็นฝั่งมหาสมุทรได้อย่างชัดเจน

เมื่อข้าพเจ้าว่ายน้ำหลบออกจากเกาะนั้นได้แล้ว ก็มีความตั้งใจลอยน้ำไปเรื่อยๆ ไม่ลดละความพยายามแต่อย่างใด มีความตั้งใจไว้ว่า เมื่อเราว่ายน้ำต่อไปไม่หยุดยั้ง อีกสักวันหนึ่งก็จะถึงฝั่งที่จะไม่ให้เกิดอีกแน่นอน ในช่วงขณะนั้นเอง ข้าพเจ้ามองไปข้างหน้า ก็สามารถมองเห็นฝั่งโน้นพอริบหรี่ ห่างไกลมาก แต่ก็มองเห็นได้ชัดเจนทีเดียว ข้าพเจ้าเกิดมีกำลังใจในช่วงที่มองเห็นฝั่ง จึงได้รีบว่ายน้ำตรงไปหาฝั่งอย่างรวดเร็ว เมื่อเข้าถึงฝั่งได้แล้ว สัตว์ที่พาข้าพเจ้าว่ายน้ำข้ามมหาสมุทรนั้นก็ได้หายไป ข้าพเจ้าก็ได้เดินขึ้นฝั่งโดยลำพัง ในบริเวณนั้นเป็นหาดทรายล้วนๆ มองไปข้างหน้าได้มองเห็นตลิ่งสูงชันอยู่

อีกพักหนึ่ง ข้าพเจ้าเดินไปเพื่อหาช่องทางขึ้นไปบนตลิ่งนั้น ก็พอดีเห็นช่องทางเล็กๆ เส้นหนึ่ง เป็นร่องลึกขอบสูงประมาณเพียงกับหัวคน เป็นเส้นทางเล็กๆ หลวมตัวพอดีๆ ในเส้นทางสายนี้ มีรอยคนเดินไปก่อนแล้ว มีทั้งรอยเก่าและรอยใหม่ ข้าพเจ้าคิดอยู่ในใจว่า ใครกันหนอเดินไปก่อนเรา ถึงอย่างไรก็ตามคงได้พบกับท่านเหล่านั้นอย่างแน่นอน เมื่อข้าพเจ้าได้เดินขึ้นฝั่งที่ลาดสูงไปได้แล้ว ก็มีทางเล็กๆ ต่อเนื่องกันไป ข้าพเจ้าก็เดินตามเส้นทางนั้นไป รอยเท้าที่คนเดินไปก่อนนั้นก็เห็นชัดเจนมากขึ้น และมีหลายรอยทีเดียว

เมื่อเดินไปไม่นาน ก็เป็นที่เว้งว่างมองสุดสายตา แล้วมองเห็นปราสาทขนาดใหญ่ขึ้นเดียวอยู่ข้างหน้า ก็คิดอยู่ในใจว่า ผู้ที่เดินไปก่อนเราแล้วก็คงพักอยู่ในปราสาท

หลังนี้แน่นอน ข้าพเจ้าก็ได้เดินตรงเข้าไปในปราสาทหลังนั้น เมื่อมองดูอีกด้านหนึ่ง ก็มองเห็นผ้าเหลืองหลายผืนตากเอาไว้ เมื่อเดินไปห่างจากปราสาทประมาณ ๔๐ เมตร ก็มองเห็นพระแก้วองค์หนึ่ง ยืนจับเสามองข้าพเจ้าอยู่ เมื่อเดินเข้าไปใกล้ๆ ท่านก็ได้เดินออกมารับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็เดินตรงเข้าไปหาท่าน ท่านก็ได้จับแขนข้าพเจ้าแล้วพูดขึ้นว่า ท่านทูล ข้ามมหาสมุทรมาได้แล้วๆ พร้อมทั้งแสดงความยินดี มีความยิ้มแย้มแจ่มใส ก็ได้พาข้าพเจ้าเข้าไปในปราสาทหลังนั้น

พระที่ออกไปรับข้าพเจ้าเข้ามาในปราสาทนั้น ก็คือหลวงปู่ขาว อนาลโย วัดถ้ำกลองเพลนั่นเอง ท่านก็ได้พูดทักทายข้าพเจ้าว่า เป็นอย่างไร วายน้ำข้ามกระแสมหาสมุทรยากลำบากไหม ข้าพเจ้าก็ตอบหลวงปู่ไปว่า ขอโอกาสหลวงปู่ ลอยข้ามกระแสมหาสมุทรนั้นไม่ยากเลยครับ ท่านถามว่ามากันกี่องค์ ตอบท่านไปว่า มาองค์เดียวครับผม หลวงปู่ถามอีกว่า เขาเหล่านั้นไม่ยากข้ามมาหรือ ตอบว่า ขอโอกาส เขาอยากมามากทีเดียว แต่กำลังเขายังไม่พร้อมที่จะข้ามกระแสมหาสมุทรมาได้ พวกกันกระโดดลงน้ำที่ไร ก็ถูกคลื่นมหาสมุทรพัดซัดทอดเข้าหาฝั่งด้วยกันทุกคน แต่พวกเขาที่ตั้งใจมีความพยายามอย่างเต็มที่ แต่ไม่รู้ว่าเขาจะข้ามมหาสมุทรมาได้เมื่อไร หลวงปู่ก็บอกว่า เอาผ้าที่เปียก ไปตากให้มันแห้งเสีย แล้วก็เข้าไปพักในปราสาทร่วมกัน

ในขณะที่พูดคุยกับหลวงปู่ขาวอยู่นั้น หลวงปู่บัว สิริบุญโญ วัดป่าบ้านหนองแขง ท่านนั่งอยู่อีกเตียงหนึ่ง ได้ถามข้าพเจ้าว่า เป็นอย่างไรคลื่นมหาสมุทรลูกใหญ่ใหญ่ใหญ่ วายอย่างไรจึงตัดกระแสลื่นกระแสมหาสมุทรผ่านมาได้ ก็เล่าถวายให้หลวงปู่บัว ฟังว่า ขอโอกาส กระผมมีความมั่นใจในตัวเองมาก ในขณะที่กระผมกระโดดออกจากฝั่ง ตัวได้ลอยมาไกล เมื่อหน้าอกจะถึงพื้นน้ำ มีสัตว์ประเภทหนึ่งเอาหลังมารองรับเอาไว้ แล้วพากระผมว่ายน้ำตัดกระแสลื่นมหาสมุทรมาได้ ท่านถามอีกว่า เห็นเกาะอยู่ในกลางมหาสมุทรไหม ก็ตอบท่านว่า เห็นครับผม ท่านพูดว่า ผู้จะข้ามมหาสมุทรมาได้นี้ ถือว่ามีความพร้อมทุกอย่าง ท่านถามว่า มีผู้ว่ายน้ำตามหลังมา

อีกไหม ขอโอกาส กระผมไม่ได้มองคืนหลังเลย แต่มีคนเป็นจำนวนมากกำลังเตรียมตัวจะมา แต่ไม่ทราบว่ามาได้แล้วหรือไม่ เพราะคลื่นมหาสมุทรมีความรุนแรงมาก ในขณะที่พูดคุยกันกับหลวงปู่ขาว หลวงปู่บัว อยู่ยั้ง ก็มีอาจารย์องค์อื่นคอยฟังอยู่ด้วย ในขณะนั้น จิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิมา ไม่รู้ว่าเหตุการณ์ที่เป็นนิमितเกิดขึ้นนั้นนานเท่าไร

เมื่อจิตได้ถอนออกจากสมาธิมาแล้ว ก็ใช้ปัญญาพิจารณาในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ว่าในความหมายของนิมิตนั้นเป็นอย่างไร ก็ใช้ปัญญาพิจารณาเรียบเรียงในความหมายในนิมิตนั้นทุกขั้นตอน คำว่าฝูงมหาชนเป็นจำนวนมากนั้น เป็นกลุ่มที่นับถือพระพุทธศาสนา ที่พากันสร้างบารมีมาด้วยกันทั้งนั้น แต่ก็มีบารมีมากน้อยต่างกัน และมีจุดประสงค์เดียวกัน นั่นคือ เพื่อจะทำให้อาสาฬหีสถิตมหาทั้งหลายได้หมดไปจากใจด้วยกัน แต่ใครจะทำให้อาสาฬหีสถิตมหา ได้หมดไปจากใจเร็วหรือช้า นั้น ก็ขึ้นอยู่กับสติปัญญา ศรัทธาความเพียรของแต่ละบุคคล

ผู้ที่กระโดดลงไปแล้ว ถูกคลื่นมหาสมุทรซัดทอดเข้าหาฝั่งนั้น หมายถึงผู้มี ความตั้งใจพยายาม หวังจะข้ามมหาสมุทรนั้นอยู่ เมื่อบารมียังไม่พร้อม ก็กลับไปบำเพ็ญบารมีเพิ่มเติม ใช้สติปัญญาพิจารณา ให้รู้เห็นในสังขารตามความเป็นจริง ให้มากขึ้น เพียงอยากพ้นไปโดยไม่มีสติปัญญาที่ฉลาดรอบรู้ ก็ไม่สามารถที่จะข้ามมหาสมุทรนี้ไปได้เลย

คลื่นมหาสมุทรขนาดใหญ่ ๕ คลื่นนั้น หมายถึงกามคุณทั้ง ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ จึงยากที่บุคคลจะผ่านไปได้ ถ้ามีสติปัญญาที่ดีก็ไม่มีปัญหาอะไร คลื่นมหาสมุทรอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ไหลกระทบกันเองอย่างรุนแรงนั้น หมายถึงธรรมารมณ์ เป็นศูนย์รวมของอารมณ์ทั้งหลาย ที่ได้รับมาจาก รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ จึงได้เกิดเป็น อិฏฐารมณ์ เป็นอารมณ์ที่พอใจ อนิฏฐารมณ์ เป็นอารมณ์ที่ไม่ชอบใจ ที่เรียกว่า เวทนา ก็คืออารมณ์ที่ใจได้เสวยอยู่ประจำวันนั่นเอง จึงทำให้ใจเกิดความรัก เกิดความใคร่ ความยินดี ความยินร้าย ไปตามกิเลสตัณหานั่นเอง

สัตว์ที่เอาหลังมารองรับหน้าอกเอาไว้ นั่นหมายถึง สัจจะ ที่ได้ตั้งไว้แล้วอย่างมั่นคง มีความจริงใจจริงจังในตัวเอง เมื่อตั้งใจไว้ดีแล้วต้องทำตามสัจจะนั้นให้ได้ อย่าเป็นนิสัยหลอกหลวงตัวเอง ที่พาว่ายตัดคลื่นกระแสมหาสมุทรไปได้นั้น หมายถึง กำลังของสัจจะ เป็นพลังใหญ่ ได้พาพลังในบารมีอื่นๆ มีพลังร่วมกันอย่างเต็มที่ ปัญหาบารมี เป็นพลังผลักดันให้ไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างถูกต้อง และเป็นแสงสว่างในการปฏิบัติธรรมได้อย่างถูกต้อง ตรงต่อมรรคผลนิพพาน

ความเงี้ยวในท่ามกลางมหาสมุทรนั้น หมายถึงจิตเป็นกลาง ไม่มีความยินดี ไม่มีความยินร้ายในสิ่งใดๆ ไม่มีความหวั่นไหวไปตามในอารมณ์ของกามคุณทั้งหลาย จิตไม่กระเพื่อมไปตามอารมณ์ในทางโลก มีความเป็นกลางอยู่ตลอดเวลา ไม่มีความหวั่นไหวไปในกามคุณ ไม่มีความยินดี ไม่มีความยินร้ายไปตามกิเลสตัณหาแต่อย่างใด

เกาะใหญ่ที่อยู่กลางมหาสมุทรนั้น หมายถึง พรหมโลก ที่พวกดาบส ฤๅษี ที่พากันบำเพ็ญทาน เมื่อตายไป ย่อมไปตกค้างอยู่ในพรหมโลกนี้ จะต่อไปให้ถึงมรรคผลนิพพานอีกไม่ได้เลย แม้ในยุคนี้ ผู้ที่ทาสมาธิ จิตมีความสงบเป็นฌานได้แล้ว เมื่อตายไป ก็จะได้เกิดเป็นพรหมนี่เช่นกัน

กระแสน้ำที่ไหลรอบเกาะเวียนซ้ายนั้น หมายถึง จิต ที่ติดอยู่ในความสงบ ติดอยู่ในฌาน มีความยินดีพอใจในความสุขแห่งความสงบนั้นอย่างฝังใจ ไม่มีปัญญา มาพิจารณาให้รู้เห็นตามความเป็นจริงในสรรพสังขารทั้งหลายแต่อย่างใด หรือเรียกว่า เป็นที่พังกอาศัยของจิตโง่ ไม่มีความฉลาดรอบรู้ในทางสติปัญญาแต่อย่างใด ชาววาที่ไปกระทบในคลื่นกระแสน้ำที่ไหลรอบเกาะนั้น แล้วตื่นหลุดออกมาได้นั้น หมายถึงข้าพเจ้า ได้ทาสมาธิ มีความสงบถึงอรุณมานมาแล้ว ให้เปิดอ่านในพรรษา ๒ ว่าข้าพเจ้าหลุดออกจาก อรุณมาน ด้วยวิธีการอย่างไร ท่านอาจจะได้เป็นอุบายสอนตัวเองได้บ้าง

การที่ถึงฝั่งมหาสมุทรได้แล้ว สัตว์นั้นก็หายไป นั่นหมายถึงบารมีทั้งหมดที่ได้บำเพ็ญมาแล้วในอดีต และในชาติปัจจุบัน ได้เป็นพลังส่งให้ถึงฝั่งแล้ว บุญกุศล

น้อยใหญ่ก็หมดภาระหน้าที่เพียงเท่านี้ จะตามไปในมรรคผลนิพพานอีกต่อไปไม่ได้เลย ทางที่เดินขึ้นฝั่งไป เป็นทางเล็กๆเดินได้เพียงคนเดียวนั่น หมายถึง เอโก มคโค มีทางเส้นเดียวเท่านั้น ที่เป็นเส้นทางอันเอก ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว

คำว่า มหาสมุทรมัน ก็หมายถึง มหาสมมตินั่นเอง ในหมู่มนุษย์และสัตว์โลกทั้งหลายนั้น ย่อมตกอยู่ในความหลงในมหาสมมตินี้ทั้งนั้น มหา แปลว่า มาก หรือ ความยิ่งใหญ่ สมมติ หมายถึงความหลงอยู่ในภพทั้งสาม มีกามภพ รูปภพ อรูปภพ หลงในความอยาก หลงว่าธาตุสี่ขั้นนี้ทั้งนี้เป็นตน และหลงในวัตถุธาตุของโลกว่าเป็นของของตน มีสิ่งใดก็สมมติว่าสิ่งนั้นเป็นของของตน จึงได้เกิดความหลงผิด เกิดความเข้าใจผิด และเกิดความเห็นผิด เกิดความยึดติดอย่างมั่นคงว่า สิ่งนี้เป็นเรา และเป็นของของเราจริงๆ จึงเกิดเป็นมิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดเกิดขึ้นภายในใจเป็นอย่างมากทีเดียว

ตัวมิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดเพียงอย่างเดียวเท่านั้นเป็นต้นเหตุ จึงได้เกิดความหลงในมหาสมมติโลกนี้ว่า เป็นสิ่งที่น่าอยู่อาศัย จิตที่โง่เขลาเท่านั้นข้องอยู่ จิตที่มีสติปัญญาที่ดีหาข้องอยู่ไม่ ในความหมายอีกอย่างหนึ่งว่า กามโธมะ แม่น้ำหมายถึงกามคุณ ที่สัตว์โลกทั้งหลายมีความใฝ่ฝันกันอยู่ เป็นสิ่งที่ข้ามได้ยาก ทิฐิโธมะ ความเห็นผิดภายในใจ เป็นสิ่งที่แก้ไขได้ยาก

อริชชาโธมะ ความไม่รู้ตามความเป็นจริงในสมมติโลกทั้งหลาย จะทำความเข้าใจได้อย่างถูกต้องนั้นเป็นไปได้ยาก ภาโธมะ ความหลงติดอยู่กับภพชาตินั้นๆ แก้ได้ยาก นี้หมายถึงแม่น้ำทั้ง ๔ ที่ผู้ปฏิบัติต้องศึกษาให้เข้าใจ ว่าตัวเราตกอยู่ในแม่น้ำอะไรบ้าง หรือตกอยู่ทั้งหมด จะมีวิธีแก้ไขตัวเองได้อย่างไร ถ้าผู้มีสติปัญญาที่ดี ไม่มีปัญหาอะไร ถ้าสติปัญญาไม่ดี มีปัญหาแน่นอน

โธมะทั้ง ๔ นี้ ที่บุคคลข้ามได้ยาก เป็นปัญหาเรื้อรังกันมายาวนาน ยากที่จะผ่านพ้นข้ามไปได้ เพราะไม่เข้าใจในคำว่า ตัณหา หมายถึงความอยากไม่มีความอึดพอ

มี ๓ ประเภท ๑. กามตัณหา ๒. ภวตัณหา ๓. วิภวตัณหา เรียกว่า สมุทัย ที่ทำให้ปัญหาทั้งหลายได้เกิดขึ้นไม่มีที่สิ้นสุดลงได้ จึงทำให้จิตหลงติดอยู่อย่างมีดมิตทีเดียว

พรรษาที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๐๘

พรรษาที่ ๕ นี้ได้ไปจำพรรษาอยู่ที่วัดป่าศรีวิชัย บ้านศรีวิชัย อำเภอนวนนวิาส จังหวัดสกลนคร มีหลวงพ่อบุญมา ที่เป็นอาจารย์เก่าเป็นเจ้าอาวาส หลวงพ่อบุญมา องค์นี้เอง เป็นผู้ให้ธรรมะ ในเรื่องการเกิดดับ ในครั้งที่ข้าพเจ้ายังไม่ได้บวช และเป็นครั้งแรกที่ได้ฟังธรรมจากพระกรรมฐาน เรื่องการเกิดดับ จึงได้ฝังใจในสมัยครั้งนั้น ตลอดมา ก่อนเข้าพรรษาในปีนี้มีคณะศรัทธา ทั้งพระเถรภายในวัดทุกองค์ พากันตั้งความหวังไว้ว่า พรรษานี้มีความโชคดีเป็นอย่างยิ่ง ที่มีพระอาจารย์ทูล ได้มาจำพรรษาอยู่ด้วย พวกเราจะได้ฟังธรรมกันอย่างเต็มที่ตลอดทั้งพรรษา เมื่อข้าพเจ้าได้ยินคณะศรัทธา และพระเถรกระซิบบันอย่างนี้ ข้าพเจ้าก็เตรียมแผนเอาไว้ว่า ทำอย่างไรจึงจะไม่ได้แสดงธรรมในพรรษานี้ จึงคิดได้อุบายหนึ่งว่า มีวิธีเดียว ต้องจุดธูปขอ มุควัตร คือไม่ต้องพูดกับใครๆในพรรษานี้ แต่มีการยกเว้นเอาไว้ ๔ ข้อดังนี้

๑. หลวงพ่อบุญมาถามเราก็ตองพูด แต่ถ้าองค์อื่นไม่พูดด้วย
๒. เมื่อมีการเจ็บป่วย เมื่อพระเถรถาม หรือหมอถามอาการก็พูดได้
๓. แสดงอาบัติ ไหว้พระสวดมนต์ สวดปาฏิโมกข์ได้
๔. เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นในหมู่พระเถร พูดระงับเหตุได้ตามพระธรรมวินัย

นอกจาก ๔ ข้อนี้จะไม่พูดกับใครๆทั้งสิ้น เมื่อได้อุบายดีแล้วก็เก็บเป็นความลับส่วนตัว เมื่อถึงวันเข้าพรรษาจึงจะบอกให้พระเถรได้รับรู้ จากนั้นก็ทำพิธีเข้าพรรษา มีการไหว้พระสวดมนต์เสร็จแล้ว ก็กล่าวคำเข้าพรรษาว่า อิมัสมิง อวาเส

อิมัง เตมาสัง วัสสัง อุเปมิ ๓ จบ แปลว่า ข้าพเจ้า จะอยู่จำพรรษาในที่แห่งนี้จนครบ ๓ เดือน เมื่อก้าวคำเข้าพรรษาเสร็จ ก็ได้ประกาศต่อหน้าพระเถรทั้งหลาย ให้รับทราบดังนี้ นับแต่วันนี้เป็นต้นไป ผมจะถืออุตุคค์ ข้อมูลควัตร ไม่พูดกับใครๆ ต่อไปจนครบ ๓ เดือน แล้วปิดปากในทันที พระเถรได้ยินพากันมาร้องขอให้ถอนสังฆะนี้ แต่ก็ได้ไม่ผล เมื่อตั้งสังฆะอย่างไรต้องปฏิบัติตามสังฆะของตัวเองที่ตั้งไว้แล้ว จึงทำให้พระเถร ญาติโยมมีความผิดหวังไปตามๆกัน มีแต่พากันบ่นว่า อาจารย์ทูล ไม่ควรทำอย่างนี้เลย เมื่อใครๆมาพูดด้วย ก็เพียงยิ้มๆให้เท่านั้น

ในพรรษานี้ การภาวนาปฏิบัติ ได้ผลดีเป็นอย่างมากทีเดียว เพราะไม่พูดกับใคร ในเมื่อตัวเองไม่ได้พูด ก็ไม่ต้องไปคิดหาคำที่จะมาพูด อารมณ์ในการคิดหาคำพูดก็ไม่มีในใจ เพราะการพูดต้องใช้การคิดหาเรื่องต่างๆมาพูด เมื่อไม่พูดจะไปคิดหาเรื่องทำไม เมื่อไม่พูดผ่านไป ๒ เดือน ผลของการงดพูดนั้นเห็นได้ชัดทีเดียว การทำสมาธิให้จิตมีความสงบนั้นสงบได้เร็วมาก เพราะตามปกติข้าพเจ้าทำสมาธิสงบเร็วอยู่แล้ว เมื่อไม่มีอารมณ์ในการพูด ก็ยิ่งสงบเร็วขึ้นอีก นึกคำปริกรรม หรือใช้วิธีกำหนดคุณลมหายใจเข้าออก ไม่กี่นาทีจิตก็มีความสงบลงเป็นสมาธิอย่างแน่นแน่ว เมื่อจิตได้ถอนออกจากสมาธิมา ก็โน้มใจไปในทางปัญญา พิจารณาในสังขธรรมตามความเป็นจริงต่อเนื่องกันไป จะมีความเข้าใจเห็นตามความเป็นจริงชัดเจนมากขึ้น

การทำสมาธิ พร้อมด้วยสติปัญญา มีความเชื่อมโยงต่อกันอยู่ตลอดเวลา แต่ละคืนแต่ละวัน แต่ละชั่วโมง ไม่ปล่อยให้เวลาทิ้งไปเสียเปล่า ถึงจะมีพระเถรอยู่กันเป็นจำนวนมาก ก็เหมือนเราได้อยู่องค์เดียว เพราะไม่มีความคิดที่จะไปยุ่งเกี่ยวกับใครๆ ใจจึงมีความเป็นหนึ่งอยู่ตลอดเวลา

อยู่มาในคืนหนึ่ง เมื่อทำสมาธิจิตมีความสงบได้ที่แล้ว ปรากฏนิมิต เห็นชายคนหนึ่งแต่งตัวเต็มยศเหมือนชาววัง จูงม้าขาว ใส่อาบอย่างดีจูงเข้ามาหา เป็นม้าตัวใหญ่สวยงามมาก พร้อมทั้งบอกว่า ม้าตัวนี้เป็นม้าของท่าน อีกไม่นาน ท่านจะได้ขี่ม้าตัวนี้อย่างแน่นอน จากนั้น จิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิ เมื่อพิจารณาดูว่า

ม้าตัวนี้จะต้องวิ่งดีเป็นพิเศษและมีความแตกต่างกัน กับม้าขาวตัวที่เคยได้ขี่มาแล้ว ในพรรษาแรก ม้าตัวนี้มีขนขาวแพรวพราว เป็นประกายเงื่อมเหมือนเพชร ม้าตัวที่เคยขี่มาก่อน มีขนขาวเหมือนสำลี ม้าตัวนี้มีขนเป็นมันเงื่อมระยิบระยับไปทั้งตัว จึงเกิดมีความมั่นใจในตัวเองว่า อีกในวันหนึ่งข้างหน้า เราจะได้ขี่ม้าตัวนี้อย่างแน่นอน

เมื่อออกพรรษา รับกฐินแล้ว คิดอยากจะไปจุดธูปทางภาคใต้ ในที่สุดก็ได้ไปสมความตั้งใจเอาไว้ การเดินทางไปภาคใต้ในครั้งนี้มีความสะดวกดีทุกประการ และขอสรรเสริญน้ำใจของคนภาคใต้อย่างไม่รู้ลืม นั่นคือ เมื่อรถได้ไปจอดในที่ไหนตามสายทาง คนขับรถ และผู้โดยสารหลายท่าน ทั้งที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนเลย เมื่อรถจอดในที่ไหน ท่านเหล่านั้นทำธุระส่วนตัวเสร็จแล้ว ทุกครั้ง เขาต้องซื้อน้ำอัดลม กาแฟ และน้ำอื่นๆมาถวาย พร้อมทั้งแสดงความเคารพ แสดงความเป็นกันเอง มีความเอื้อเฟื้อเอาใจใส่ในตัวข้าพเจ้ามาก เหมือนกับเคยได้เป็นญาติกันมาก่อน หรือเหมือนกับครูอาจารย์ที่เขาให้ความเคารพมาแล้ว และยังถามอีกว่า ท่านมีความต้องการอะไรอีกไหม ข้าพเจ้าได้เห็นอย่างนี้จึงมีความภาคภูมิใจเป็นอย่างมากทีเดียว

เมื่อไปถึงอำเภอตะกั่วป่า เป็นเวลาฉันอาหารพอดี ทุกคนพากันลงไปรับประทานอาหารกัน ข้าพเจ้ากับเนร ก็นั่งอยู่โต๊ะหนึ่ง ผู้โดยสารทั้งหลายพากันซื้ออาหารเป็นจำนวนมากมาถวาย ทำเหมือนกับข้าพเจ้าเป็นพระในเครื่องญาติของเขา หรือเหมือนเป็นครูอาจารย์ที่เขาให้ความเคารพมาก่อน การแสดงออกมาทางกาย วาจา จะมีความสัมมาคารวะ จะมีความอ่อนน้อมถ่อมตัวดีมากทีเดียว นี่พูดกันในสมัยนั้น ในสมัยนี้ก็คิดว่าเป็นเหมือนเดิม เพราะคนภาคใต้มีอัธยาศัย มีน้ำใจดีมาก ข้าพเจ้ามีความประทับใจในไมตรีของคนภาคใต้อันนี้ด้วย

เมื่อรถไปจอดที่ตำบลโคกกลอย ก็ได้ถามชายในวัยกลางคนไปว่า วัดราษฎร์โยธีย์อยู่ที่ไหน ไปทางไหนโยม เขาก็ตูตเป็นภาษาภาคใต้ฟังกันไม่รู้เรื่องเลย ขอให้เขาพูดภาษากลาง เขาก็ตูตไม่ได้ ไม่รู้จะทำอย่างไรดีหนอ มีชายคนหนึ่งยืนดูอยู่ เขาก็รู้ว่า พระกับโยมพูดกันไม่รู้เรื่อง เขาก็เดินเข้ามาแล้วถามว่า ท่านอาจารย์

จะไปไหนครับเป็นภาษากลาง หัวใจโล่งขึ้นมา แล้วบอกเขาไปว่า อาตมาจะไปวัด ราชบุรียะอี วัดนี้อยู่ที่ไหน เขาก็บอกว่าอยู่ทางโน้น แต่อยู่ไกลหลายกิโลเมตร เขา พุดว่า ผมจะจัดรถไปส่งให้ เขาก็ไปว่าจ้างรถสองแถวให้ไปส่งที่วัด ผู้ชายที่พุดกัน ไม่รู้เรื่องก็เก็บสิ่งของขึ้นรถแล้ว เขาก็ตามไปส่งที่วัดด้วย เมื่อไปถึงวัด เขาก็ช่วยเก็บ สิ่งของลงจากรถให้ แหม น้ำใจคนภาคใต้ทำไม่รู้จักช่วยเหลือผู้อื่นถึงเพียงนี้ หนาข้า ยังให้ค่ารถอีกด้วย คนภาคใต้จะมีน้ำใจอย่างนี้ทั้งหมดหรือเปล่าหนอ

จากนั้นมาไม่นานนัก หลวงพ่อ คำพอง ตีสโส ก็ได้พาข้าพเจ้าไปรุดงค์ใน ที่ต่างๆหลายแห่งของภาคใต้ ยังไม่ได้ไป ๓ จังหวัด คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัด ยะลา จังหวัดนราธิวาส นอกนั้นได้ไปเที่ยวหมด ข้าพเจ้ามีนิสัยปรับตัวเองเข้ากับ คนง่ายอยู่แล้ว รู้นิสัยคนง่ายอ่านนิสัยคนออก ภาษาภาคใต้เป็นภาษาง่ายๆ พุดเข้าใจง่าย ไปอยู่ภาคใต้ ๑ เดือน ข้าพเจ้าพุดภาษาภาคใต้ได้เลย คนภาคใต้หลายคนพากัน พุดว่า องค์กรอื่นๆ มาอยู่ภาคใต้เป็น ๑๐ ปี ยังพุดภาคใต้ไม่ได้เลย การพุดภาษา ภาคใต้ได้ และการปรับตัวเข้าหาคนได้ง่าย จึงกลายเป็นดาบสองคมขึ้นมา ถ้าปัญญา ไม่ดีพอ จะมีปัญหาเกี่ยวกับชีวิตนักบวชมากทีเดียว การไปรุดงค์ทางภาคใต้ในครั้งนี้ เป็นเรื่องยาว ไม่ควรจะนำมาเขียนไว้ในที่นี้ จะเป็นหนังสือเล่มหนาเกินไป ถึงเวลา เข้าพรรษาก็กลับมาวัดราชบุรียะอี

พระราชทานที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๐๙

ในปีนี้อำมาตยาอยู่กับหลวงพ่อดำพอง ตีสโส วัดราชบูรณะโยธี ตำบลโคกกลอย อำเภอดงตาล จังหวัดมุกดาหาร ในพระราชานี้ การภาวนาปฏิบัติก็เป็นไปด้วยดี ไม่มีอุปสรรคใดๆ ในพระราชานี้ ได้ความรู้จากหลวงพ่อดำพองมากทีเดียว ท่านแสดงธรรมได้ดีและมีเหตุผล ท่านมีนิสัยเด็ดขาด ตรงไปตรงมา การแสดงธรรมท่านมีมุขตลกไปในตัว ทำให้คนหายง่วงได้ หัวเราะในใจเป็นบางจังหวัด ท่านพูดได้อย่างไรก็ไม่รู้ จึงยอมรับว่า หลวงพ่อดำพอง เป็นพระธรรมกถึกองค์หนึ่งในยุคนี้ ในช่วงเข้าพรรษา ได้ทราบข่าวว่า โยมพ่อ ได้มรณะแล้ว เมื่อออกพรรษารับกฐินแล้ว ก็ได้นิมนต์หลวงพ่อดำพอง ได้ขึ้นมาทำบุญโปรดโยมพ่อด้วย ท่านก็ได้เมตตาได้มาในงานนี้ด้วยการทำบุญในครั้งนี้ ไม่ให้มีมหรสพใดๆ ห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์ทุกชนิด ไม่ให้มีเหล้ายาต่างๆภายในงานนี้ ญาติ ลูกหลานทุกคนต้องรับศีล ๕ ตลอดงาน ให้ทุกคนมีความบริสุทธิ์ในการทำบุญ เพื่อเป็นการอุทิศไปให้โยมพ่อด้วยน้ำใจอันบริสุทธิ์ ให้โยมพ่อได้รับส่วนบุญนี้อย่างสมบูรณ์เต็มที่

การทำบุญอุทิศให้โยมพ่อในครั้งนี้มีความเรียบร้อยดี ไม่ให้มีบาปอกุศลมาปะปนในงานนี้อย่างเด็ดขาด อยากจะจริงๆว่า การทำบุญอุทิศด้วยความบริสุทธิ์อย่างนี้ทำไม่ไม่มีใครทำกัน มีแต่พากันฆ่าสัตว์ กินเหล้าเมามาขายทุกงานไป ในงานนี้มีความบริสุทธิ์จริงๆ พระผู้รับก็เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ในศีล มีความบริสุทธิ์ในธรรมเครื่องไทยทานก็ล้วนแล้วเป็นของบริสุทธิ์ ศรัทธาผู้อุทิศบุญกุศลในครั้งนี้ ก็มีจิตใจอันบริสุทธิ์ผุดผ่อง จึงมีความสมบูรณ์ทั้งสองฝ่าย เรียกว่า บริสุทธิ์ฝ่ายทายก คือ

ผู้ถวาย บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิบัติคือพระผู้รับ เมื่อความบริสุทธิ์ทั้งสองฝ่ายเป็นไปอย่างนี้
อยากรู้จริงๆว่าโยมพ่อได้รับส่วนบุญนี้หรือไม่

เมื่อเสร็จจากงานแล้ว ก็ได้ไปพักที่วัดป่าสันติกาवास บ้านหนองตุม ตำบล
ไชยวาน อำเภอไชยวาน จังหวัดอุดรธานี มีพระอาจารย์บุญจันทร์ กมโล เป็นเจ้าอาวาส
ข้าพเจ้าได้ตั้งใจอธิษฐานว่า การทำบุญอุทิศให้โยมพ่อในครั้งนี้ โยมพ่อก็จะได้รับ
ผลบุญจากลูกหลานญาติๆนี้หรือไม่ เมื่ออธิษฐานจิตแล้วก็กำหนดจิตลงสู่สมาธิต่อไป
๒ วันที่ผ่านไป ยังไม่รู้เรื่องนี้แต่อย่างใด จึงได้พิจารณาว่าเป็นเพราะเหตุใด จึงได้รู้ว่า
อ้อ เป็นเพราะความอยากนี้เอง จึงเป็นไปไม่ได้

ไปโปรดโยมพ่อ

ผ่านมาในคืนที่ ๓ ได้ตัดความอยากหมดจากใจได้แล้ว ในคืนนั้น ได้เกิดนิมิตเห็นเส้นทางอันราบรื่นขึ้นต่อหน้า ข้าพเจ้าได้เดินตามทางนั้นไป ในเส้นทางนั้นมีรอยคนเดินไปเป็นจำนวนมากทีเดียว แต่ไม่มีรอยเดินกลับมาแม้แต่รอยเดียว ในเมื่อเดินตามเส้นทางนั้นไปเรื่อยๆ อีกพักหนึ่งก็เห็นประตูเหล็กขนาดใหญ่อยู่ตรงหน้า มีชายฉกรรจ์รักษาประตูอยู่ ๔ คน แต่ละคนมือถือหอกดาบครบมือ มีหน้าตาอันเคร่งขรึมยืนนิ่งอยู่ ข้าพเจ้าก็เดินเข้าไปหาเพื่อจะถาม และก็ถามเขาไปว่า ในที่นี้เป็นสถานที่อะไร ทางนี้จะไปที่ไหน ชายทั้ง ๔ คนนั้นได้แสดงความเคารพต่อข้าพเจ้า ด้วยการยกมือไหว้ แสดงความนอบน้อมเป็นอย่างดี แล้วก็พูดขึ้นว่า ที่นี่เป็นประตูไปสู่ยมโลก ทุกคนที่ตายจากเมืองมนุษย์แล้ว ผู้มีบาปติดตัวมาก็ต้องได้เข้ามาในที่แห่งนี้ เพื่อการสืบสวนสอบสวนด้วยกันทุกคน

เขาถามข้าพเจ้าว่า พระคุณเจ้ามีความประสงค์สิ่งใด จึงได้มาในที่แห่งนี้ ได้ตอบเขาไปว่า อาตมามีความประสงค์อยากจะทราบว่า โยมพ่อของอาตมาที่ตายแล้ว ได้มาอยู่ในที่แห่งนี้หรือไม่ เขาถามว่า ขณะนี้พระคุณเจ้ากำลังติดตามหาโยมพ่อใช่ไหม ตอบเขาไปว่าใช่แล้ว อาตมา กำลังติดตามหาโยมพ่อ เขาพูดว่า ถ้าเช่นนั้น ขอนิมนต์พระคุณเจ้าเข้าไปสอบถามหัวหน้าที่อยู่ภายในเถิด จากนั้นทั้ง ๔ คนก็พากันเปิดประตูเหล็กขนาดใหญ่ออก ข้าพเจ้าก็เดินเข้าไป พอได้ไปพบหัวหน้าใหญ่นั่งอยู่เก้าอี้ มีหน้าที่ตรวจดูบัญชีของคนที่ตายทั้งหมด ว่าคนที่ตายนั้นมีชื่ออย่างไร

นามสกุลของผู้ตาย อายุเท่าไร บ้านเลขที่เท่าไร หมู่บ้านอะไร ตำบล อำเภอ จังหวัด เหมือนกับทำใบสำมะโนครัว สำเนาทะเบียนบ้านในบัตรประชาชน ในเมืองมนุษย์ นั้นเอง

เมื่อข้าพเจ้าเข้าไปถึง หัวหน้าผู้ทำบัญชีมีลักษณะตกตะลึงไปบ้าง เพราะไม่รู้ตัวมาก่อนว่าจะมีพระผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่เข้ามาในที่แห่งนี้ แต่ก็มีอารมณ์อ่อนน้อม ถ่อมตัวดี พร้อมทั้งยกมือไหว้แล้วพูดว่า พระคุณเจ้ามีความประสงค์อะไรหรือครับ ข้าพเจ้าก็เล่าให้หัวหน้าฟังว่า อาตมา มีฐานะยากจนจะถามหัวหน้าว่า โยมพ่อของอาตมา ได้ตายไปหลายเดือน อยากทราบว่า โยมพ่อของอาตมา ได้เข้ามาอยู่ในที่แห่งนี้หรือไม่ เขาถามว่า โยมพ่อของพระคุณเจ้าชื่ออย่างไร ก็ได้บอกเขาไปว่า ชื่อว่า นายอุทธา นนฤชา จากนั้นเขาก็ไปหยิบเอาหนังสือบัญชีรายชื่อของผู้ตายมาดู หนังสือเล่มนั้นมีความหนาประมาณ ๑ ศอก เขาใช้นิ้วมือกรีดเปิดพริตเดียวแล้วอ่านดู แล้วพูดขึ้นมาว่า นายอุทธา นนฤชา อยู่บ้านหนองแวง (แก้มหอม) ตำบลไชยวาน อำเภอไชยวาน จังหวัดอุดรธานี ใช่ไหมครับ ก็ได้บอกเขาไปว่า ใช่แล้ว เขาพูดว่า ยังอยู่ในที่แห่งนี้ครับ ได้บอกกับหัวหน้าว่า อาตมาอยากไปพบกับโยมพ่อหน่อย จะได้ไหม หัวหน้าเขาก็ได้พูดว่า ไม่ต้องหรอกครับ ผมมีลูกน้องให้ไปเรียกโยมพ่อของพระคุณเจ้ามาพบในที่นี้ก็ได้ เขาก็ได้บอกคนใช้ไปตามเอาโยมพ่อของข้าพเจ้า ให้มาพบกันในที่นี้ เขาบอกกันว่า ให้ไปตามนายอุทธา นนฤชา ให้มาพบกับพระลูกชาย ชื่อว่า พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ ในที่นี้ด้วย คนใช้ก็รีบไป

อีกพักหนึ่งเขาก็ตามโยมพ่อเข้ามาหา เมื่อโยมพ่อเดินมา เป็นในลักษณะมีความละอาย เพราะแก้มด้านขวาคล้ำไปนิดหนึ่ง ส่วนแก้มซ้ายเป็นปกติ เวลาเดินเข้ามา จะเอียงแก้มด้านซ้ายเข้ามาหา กางเกงและเสื้อที่สวมใส่ในขณะที่ตาย ใส่อย่างไร เมื่อตายไปก็ต้องใส่ในชุดนั้นไปก่อน เมื่อได้รับส่วนบุญจากลูกหลานที่อุทิศไปให้ ผ่านงูหมั่นจึงจะมีการเปลี่ยนไป เมื่อโยมพ่อเข้ามาหาแล้วก็นั่งกราบเป็นปกติ จึงได้ถามโยมพ่อว่า จำอาตมาได้ไหม โยมพ่อบอกว่า จำได้

ถาม โยมพ่อ เข้ามาอยู่ในที่แห่งนี้ ถูกเขาตีไหม

ตอบ แต่ก่อนเขาที่อยู่ข้าง แต่ทุกวันนี้เขาไม่ตีเลย

ถาม มาอยู่ในที่นี่ มีการไหว้พระภวนาอยู่ไหม

ตอบ ไหว้พระสวดมนต์ ภวนาทุกคืนมิได้ขาด

ถาม ลูกหลานพากันทำบุญอุทิศมาให้ภายใน ๓ วันนี้ได้รับไหม

ตอบ ได้รับ ๓ ส่วน อีกส่วนหนึ่งไม่ได้รับ

ถาม ทำไมจึงไม่ได้รับทั้งหมด เพราะเหตุใด

ตอบ เพราะพระสงฆ์ผู้รับเครื่องไทยทาน ศิลไม่บริสุทธิ์

ถาม กรรมที่โยมพ่อที่จะได้รับในขณะนี้มามากไหม

ตอบ มีไม่มาก เพราะกรรมเล็กๆน้อยๆได้หมดไปแล้ว เหลืออยู่แต่กรรมที่
ร่วมกันฆ่าวัวตัวเดียวเท่านั้น

จากนั้นข้าพเจ้าได้มาปรึกษากับหัวหน้าจ่ายมบาลดูว่า กรรมของโยมพ่ออาตมา
ส่วนใหญ่ได้หมดไปแล้ว เหลือเพียงกรรมเนื่องจากวัวตัวเดียวเท่านั้น เมื่อกรรม
ยังเหลือน้อยนิดเดี๋ยวนี้ อาตมาขอปินทบาท ให้โยมพ่อพ้นไปจากกรรมนี้ได้ไหม
จากนั้นหัวหน้ามบาล ก็ได้ไปหยิบเอาหนังสืออีกเล่มหนึ่งมาดู ว่ากรรมของโยมพ่อ
มีมากน้อยแค่ไหน หัวหน้ามบาลได้พูดมาว่า กรรมของโยมพ่อพระคุณเจ้า หมดใน
วันนี้พอดี อนุญาตให้โยมพ่อของพระคุณเจ้าได้หมดกรรมแต่วันนี้ แล้วเขียนหนังสือ
อีกเล่ม ๑ เป็นหนังสือที่ผู้ได้พ้นกรรมไปแล้ว มีวัน เดือน ปี และเวลา ที่พ้นจาก
กรรมชั่วนี้ไปเป็นหลักฐาน

หัวหน้ามบาลได้พูดว่า กระผมขอแสดงความเคารพนับถือต่อพระคุณเจ้า
เป็นอย่างมาก ที่ได้ติดตามมาโปรดพ่อถึงที่นี่ จึงได้ถามโยมพ่อต่อไปว่า โยมพ่ออยาก
บวชไหม โยมพ่อพูดว่า อยากบวช จากนั้นข้าพเจ้าก็เอาผ้าขาวออกมาจากย่ามยื่นให้

โยมพ่อก็นุ่งห่มให้เรียบร้อย พอุ่งห่มผ้าขาวเสร็จเท่านั้น ผิพรรณของโยมพ่อก็เปลี่ยนไปในขณะนั้นทันที หน้าตามีความอึมเิบ มีผิพรรณผ่องใสเป็นอย่างมาก แล้วกราบอาตมา ๓ ครั้ง แล้วพูดว่า กรรมของโยมพ่อได้หมดไปแล้วในวันนี้ ขอให้ลูกได้ไปประกาศให้ญาติทั้งหลายให้รู้ว่า กรรมชั่วของโยมพ่อได้หมดไปแล้ว และบอกกับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ให้พากันสร้างบุญกุศล คุณงามความดีไว้ให้มาก เมื่อตายไป จะไม่ได้เป็นทุกข์ โยมพ่อพูดต่อท้ายว่า จากนี้ไปโยมพ่อจะได้ขึ้นไปสู่ที่สูงแล้วนะ กราบอาตมาลง ๓ ครั้ง

เสร็จแล้ว โยมพ่อก็ลอยขึ้นสู่อากาศ มองดูโยมพ่อลอยขึ้นไปจนสุดตา ก็รู้ที่อยู่ โยมพ่อ ขึ้นไปสู่ชั้น รูปพรหม เพราะก่อนตาย โยมพ่อเคยทำสมาธิ จิตเข้าสู่รูปฌานหลายครั้ง ในช่วงก่อนตาย กรรมชั่วได้เข้ามาปิดบัง จึงได้ไปรับผลกรรมนั้นก่อน พอกรรมชั่วหมดไป กรรมดี คือบุญกุศลได้ปรากฏขึ้นที่ใจ สมาธิที่เป็น รูปฌานก็ปรากฏ จึงอยู่ชั้นรูปพรหม

ยมทูตนำผู้ทำผิดเข้ามา

กลับมาอธิบายเรื่องของคนตายต่อไป คิดว่าท่านผู้อ่านจะได้ข้อคิดอยู่บ้าง ไม่มากก็น้อย ในขณะที่ข้าพเจ้าได้พูดคุยกับหัวหน้ายมบาลและพูดคุยกับโยมพ่อยุ่ที่นั่น มียมทูตได้นำผู้กระทำความผิดเข้ามาในที่แห่งนี้เป็นจำนวนมาก มีทั้งเชือกผูกคอลากเข้ามา ใส่โซ่ผูกแขนขาตึงกันเข้ามา ทั้งเอาไม้เรียวตีกันเข้ามา แต่ละคนมีเลือดเต็มตัวไปหมด พวกกันเจ็บปวด ร้องโหยหวนระงมไปหมด บางคนนุ่งผ้าที่ฉีกขาด บางคนไม่มีผ้าติดตัวมาเลย ยมทูตได้บังคับขู่เชิญ ด้วยวิธีต่างๆ พวกฆ่าสัตว์ พวกลักทรัพย์ พวกประพฤติดีในกาม พวกพูดโกหก พวกดื่มเหล้ายา แต่ละกลุ่มทำโทษไม่เหมือนกัน

กลุ่มผู้ผิดศีลข้อ ๓ ตัวกาเมสุมิฉณาจาร กลุ่มนี้จะใช้เชือกมัดคอผู้หญิงและผู้ชายติดกันมา ไม่มีผ้านุ่งห่มติดตัวมาเลย ยมทูตเอาเคียวหวายตี ดูเลือดไหลอาบตัว ผู้ที่ตายไปยมทูตลงโทษในลักษณะนี้มีจำนวนมากมายทีเดียว ยมทูตมีอยู่หลายกลุ่ม กลุ่มหนึ่งมีหน้าที่นำวิญญาณคนตายเข้ามาให้พ้นประตูเหล็ก อีกกลุ่มหนึ่งรับช่วงต่อไป ยมทูตทุกคนใช้ความรุนแรงมาก ทั้งไม้เรียวตี ทั้งเตะ ตีงกระชากลากไป ใครได้ทำกรรมหนักในมนุษย์มา ก็จะลงโทษหนักตามกรรมที่ทำไว้

ข้าพเจ้าได้มองไปอีกด้านหนึ่ง เป็นศาลาขนาดใหญ่ จึงได้ถามยมบาลว่า ศาลานั้นเป็นอะไร ยมบาลบอกว่า นั้นเป็นศาลาพันธอง สำหรับเป็นที่ทำการวินิจฉัยคดีต่างๆ และมีทั้งการตัดสินคดี ศาลาพันธองนั้น แต่ละห้องทำงานไม่เหมือนกัน อีกส่วนหนึ่งสำหรับที่ทำงานของผู้หมดบุญจากสวรรค์แล้ว ต้องลงมารับกรรมชั้วที่

เข้ามาแล้วในครั้งเป็นมนุษย์ เมื่อพ้นกรรมนรกแล้ว เศษกรรมยังไม่หมดก็จะได้ไปเกิดเป็นเปรต และเป็นสัตว์ดิรัจฉานต่อไป

พวกที่เคยทำบาปทางวาจา เป็นคนดุร้ายในครั้งเป็นมนุษย์ เช่นใส่ร้ายป้ายสี กล่าวความเท็จ พวกนี้จะต้องไปตกในอบายภูมิ มีนรก เปรต อสุรกาย สัตว์ดิรัจฉาน เมื่อกรรมยังไม่หมด ได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก เศษของกรรมส่วนเหลือ จะทำให้เป็นผู้มีกลิ่นปากเหม็น พุดออกไปไม่มีใครเชื่อถือ เป็นผู้นำคนไม่ได้ ฉะนั้น ศาลาพันธอง แต่ละห้องเป็นที่ทำงานตัดสินคดีทั้งหมด เช่นคดีผู้ที่ไม่ไปสวรรค์แล้ว หมดบุญได้กลับมารับกรรมในนรก พวกหมดกรรมจากนรกแล้ว ได้ไปเกิดในสวรรค์บ้าง ไปสู่เปรต สัตว์ดิรัจฉานบ้าง

การทำงานของยมบาลนั้น มีความซื่อสัตย์สุจริตดีมาก ไม่เหมือนการตัดสินคดีในโลกมนุษย์ คดีในโลกมนุษย์ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปได้หลายรูปแบบ ไม่ควรอธิบายไว้ในที่นี้ ส่วนคดีการตัดสินของยมบาลนั้น ไม่มีทนาย ไม่มีศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา ไม่มีคำว่าสำนวนอ่อนแข็งอะไรเลย มีเราคนเดียวเป็นทั้งโจทก์ และเป็นทั้งจำเลย เช่น กรรมดีที่เราทำไปแล้วได้ลืมไป หรือกรรมชั่วที่เราทำไปแล้วได้ลืมไป การลืมในการทำกรรมดีกรรมชั่ว ไม่เป็นโมฆะหายไปแต่อย่างใด เหมือนกับให้ข้อมูลเข้าไปในคอมพิวเตอร์แล้ว ถึงเราจะลืมไปก็ตาม แต่ข้อมูลในคอมพิวเตอร์ไม่ลบล้างหายไป นี่ฉันใด ใจที่ทำกรรมดีกรรมชั่วก็ได้ฝังอยู่ในส่วนลึกของใจ ในเมื่อตายไป จะได้เข้าห้องวินิจฉัยกรรม เมื่อเข้าไปห้องแล้ว จะไม่มียมบาลมาสอบสวนเราแต่อย่างใด หรือเหมือนกันกับห้องจับความเท็จ เมื่อเข้าไปแล้ว กรรมดีกรรมชั่วที่เราได้กระทำมาแล้ว จะปรากฏขึ้นที่จอเอง ใครทำกรรมดีมาก ใครทำกรรมช้วน้อย ใครทำกรรมช้วนอก ใครทำกรรมดีน้อย ผลของการกระทำของเราจะปรากฏขึ้นมาเอง จึงเรียกว่า กมมุนา วตตติ โลโก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม

ฉะนั้น ในเมื่อเราตายไปแล้ว กรรมจะเป็นผู้ตัดสินให้เอง กรรมตัดสินให้อย่างไร เราก็ต้องได้รับกรรมนั้นๆไป เมื่อตายไปแล้ว ไม่มีใครใหญ่กว่ากรรม หรือมีอำนาจ

เหนือกรรมไปไม่ได้เลย จะไปโกหก หลอกหลวงกรรม ให้ค่าสินบนกรรมไม่มีเลย ข้าพเจ้าได้ไปศึกษาในการตัดสินคดีในยมโลก ที่ศาลาพันห้องนั้น เหมือนได้จดจำไว้ทุกขั้นตอน จากนั้นจิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิมา

ได้นั่งเรียบเรียงในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของนิมิตนี้ จึงเป็นเรื่องยากที่จะอธิบายให้คนทั้งหลายเข้าใจตามได้ หรือเป็นเรื่องที่เหลื่อวิสัยของคนในยุคนี้จะเข้าใจได้ ถ้าใครยังมีความเชื่อต่อผลของกรรมอยู่ ก็พอจะรู้เรื่องกันอยู่บ้าง ในช่วงมนุษย์เราสร้างกรรมชั่วนี้ ไม่เป็นสิ่งที่ น่ากลัวอะไร ในเมื่อตายไป กรรมชั่วตามสนองนี้เป็นที่น่ากลัวมาก ตอนที่ได้เห็นยมบาลไล่ต้อนผู้ทำกรรมไปดำเนินคดี ในช่วงนี้เอง เจ้ากรรมนายเวร เขารอเวลานี้อยู่ ใครได้ทำบาปอย่างไรไว้ บาปนั้นก็จะมีมือในช่วงนี้ ถ้าผู้ฆ่าวัวควาย ก็จะเป็นรูปวัวควายไล่ชีวิตไล่ชน พวกฆ่าเปิดฆ่าไก่ ก็จะเป็นรูปเปิดรูปไก่ ไส้จิกไส้ตี ล้มตายไปแล้วฟื้นตัวมาใหม่

ในสถานคุมขังคนทำบาป กับศาลาพันห้องนั้นไกลกันมาก จึงมีสนามกว้างใหญ่ ที่ผู้ทำบาปต้องเดินผ่านไป เจ้ากรรมนายเวร ที่เขามาคอยรับคอยแก้แค้นแก้มือในสนามนั้นมีมาก ยมบาลก็ไม่สามารถห้ามกรรมเหล่านี้ได้เลย ความเจ็บปวดทนทุกข์ทรมาน ในช่วงกรรมขอแก้มือนี้นั้นเป็นที่น่ากลัวมาก เปิดไก่ที่ไล่จิกไล่สับนั้น ไม่ใช่ไก่ธรรมดาเหมือนบ้านเรา มันเป็นไก่สับเหล็ก สับที่ร่างกายขาดกระจุยในที่นั้น จนเลือดไหลนองพื้นสนามแดงไปหมด เมื่อขึ้นศาลคดี เมื่อศาลตัดสินให้ไปลงนรก ก็เป็นสิ่งที่น่ากลัวมาก การที่จะอธิบายในเรื่องต่างๆ ดังอธิบายมานี้ ให้ผู้ที่ชอบทำบาปฟัง เขาก็จะหัวเราะเท่านั้นเอง เมื่อเขาเหล่านั้นได้ไปรับผลด้วยตนเอง เขาก็จะรู้ว่าเป็นอย่างไ

ในช่วงนั้นโยมแม่ยังมีชีวิตอยู่ จึงได้ไปถามโยมแม่ดูว่า ที่ว่าโยมพ่อมีส่วนร่วมในการฆ่าวัวในสมัยนั้นฆ่าอย่างไร เพราะไม่เคยเห็นโยมพ่อฆ่าวัวเลย โยมแม่เล่าให้ฟังว่า ในสมัยนั้น โยมพ่อเป็นผู้ใหญ่บ้าน มีลูกบ้านไปลักวัวบ้านอื่นเขามา นำวัวไปฆ่าที่นา เมื่อฆ่าเสร็จแล้ว ส่วนที่กินไม่ได้ก็ขุดฝัง แล้วปลูกพืชทับถมกันไป

เจ้าของวัวตามมาก็ไม่เห็นที่ฆ่าวัว ที่จริงโยมพ่อไม่ได้ฆ่า แต่เป็นผู้สนับสนุนในการฆ่าวัว ปกป้องคนทำผิด ร่วมมือกันกับคนทำผิด โยมพ่อก็ต้องได้รับผลของกรรมนี้

การตัดสินในศาลยมบาลนี้ มีความเที่ยงธรรมมาก เพราะเอากรรมดี กรรมชั่วตัดสินกันเองอย่างตรงไปตรงมา ไม่มีการคอร์รัปชัน ไม่มีอคติเอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ไม่มีเงินเข้ามาเป็นตัวแปรในคดีความเหมือนเมืองมนุษย์แต่อย่างใด คำว่า กมฺมฺนา วตตติ โลโก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม มีความชัดเจนมาก เคยมีคนถามอยู่เสมอว่า กลุ่มที่ไปทำงานเป็นยมทูตยมบาลนี้ เป็นคนกลุ่มเก่าที่ทำงานอยู่ในแผนกนี้ในเมืองมนุษย์หรือไม่ เพราะเขาเคยทำงานแผนกนี้มีความชำนาญอยู่แล้ว น่าจะเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ข้าพเจ้าเองก็สัมภาษณ์พวกยมทูตยมบาลเหล่านี้ว่าในครั้งเป็นมนุษย์ เคยทำงานแผนกไหนมา เอาละ ทีหลังถ้าหากอาตมาได้ไปในที่นี้อีก ก็จะถามเขาดูว่า เมื่อเป็นมนุษย์เคยทำงานประเภทนี้หรือไม่ คำถามอย่างนี้น่าคิดนะ ให้พวกเราช่วยกันคิดก็แล้วกันว่า จะเข้าข่ายหรือไม่ ถ้าเป็นกลุ่มคอร์รัปชัน กินเงินบาทคาดสินบนก็คงไม่ใช่ พวกนี้เขาจะนำไปตัดสินตาม รับบรรณเหมือนคนอื่นทั่วไป ถ้าเอาคนประเภทนี้ไปทำงานในยมบาลอีก รับบรรณว่ากฎแห่งกรรมเกิดวิบัติแน่นอน

พรรษาที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๑๐

ในพรรษาที่ ๗ นี้ จำพรรษาอยู่ที่ วัดสันติกาवास ตำบลไชยวาน อำเภอไชยวาน จังหวัดอุดรธานี มีหลวงปู่บุญจันทร์ กมโล เป็นเจ้าอาวาส ในพรรษานี้ การภาวนา ปฏิบัติก็มีความราบรื่นไปด้วยดี ไม่มีอุปสรรคใดๆ หลวงปู่บุญจันทร์ท่านมีนิสัยพูดน้อย การพูดในธรรมก็น้อย แต่เต็มไปด้วยเนื้อหาสาระ คำพูดของท่านแต่ละประโยคนั้น มีความหมายอย่างลุ่มลึก เต็มไปด้วยเหตุและผล ถ้ามีปัญญาพิจารณาให้ดีแล้ว มีความหมายอย่างพิสดารมากทีเดียว เว้นเสียแต่คนหูหนาบอดเท่านั้นจะฟังธรรม ท่านไม่รู้เรื่อง

ในพรรษานี้ ในขณะที่ทำสมาธิจิตมีความสงบได้ที่แล้ว หลวงปู่มันได้มาบอกว่า หลู ออกพรรษาแล้ว ให้ไปอยู่กับอาจารย์ขาว วัดถ้ำกลองเพลนะ ความปรารถนา ของท่านจะเป็นจริงในอีกไม่ช้านี้เอง จากนั้นจิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิมา ข้าพเจ้า จึงได้ใช้ปัญญาพิจารณาว่า คำสั่งของหลวงปู่มัน เหมือนกับหลวงปู่มันได้รู้แล้วว่า อีกไม่นานก็จะสมความตั้งใจเอาไว้ ในคืนนั้น มีความเอิบอิมใจตลอดทั้งคืน เกิดมีความตั้งใจในตัวเองว่า ออกพรรษาแล้วจะต้องไปอยู่กับหลวงปู่ขาวอย่างแน่นอน และมีความภาคภูมิใจในตัวเองว่า ชีวิตเราไม่เคยเห็นหลวงปู่มันเลย แต่ท่านก็มีความเมตตามาเตือนสติให้ และมีความมั่นใจในตัวเองว่า ถ้าได้เข้าไปอยู่กับหลวงปู่ขาว แล้ว จะทำให้ได้เกิดความรู้เห็นในสังขารอย่างแน่นอน นี่เป็นเพียงตั้งความหวัง เอาไว้เท่านั้น ผลจะออกมาเป็นอย่างไรนั้น จงติดตามอ่านก็แล้วกัน

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ข้าพเจ้าได้บวชเป็นพระมหานิกาย อยู่ที่วัดไชยนาถวราราม ในวันหนึ่งได้ไปบิณฑบาตสวนทางกันกับพระธรรมยุต อยู่ในบ้านไชยวาน หลวงปู่บุญจันทร์เป็นหัวหน้า ข้าพเจ้าจำท่านได้ทันทีว่า ในสมัยที่ข้าพเจ้าเป็นสามเณร ในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้ไปกับพระอาจารย์สม ได้ไปกราบหลวงปู่บุญจันทร์ที่บ้านจำปา ในครั้งนั้นมาแล้ว ข้าพเจ้ามีความเลื่อมใสศรัทธาในตัวท่านมาแล้ว บัดนี้ หลวงปู่บุญจันทร์ท่านได้มาตั้งวัดอยู่ที่บ้านหนองตุม ต.ไชยวาน อ.ไชยวานนี้เอง

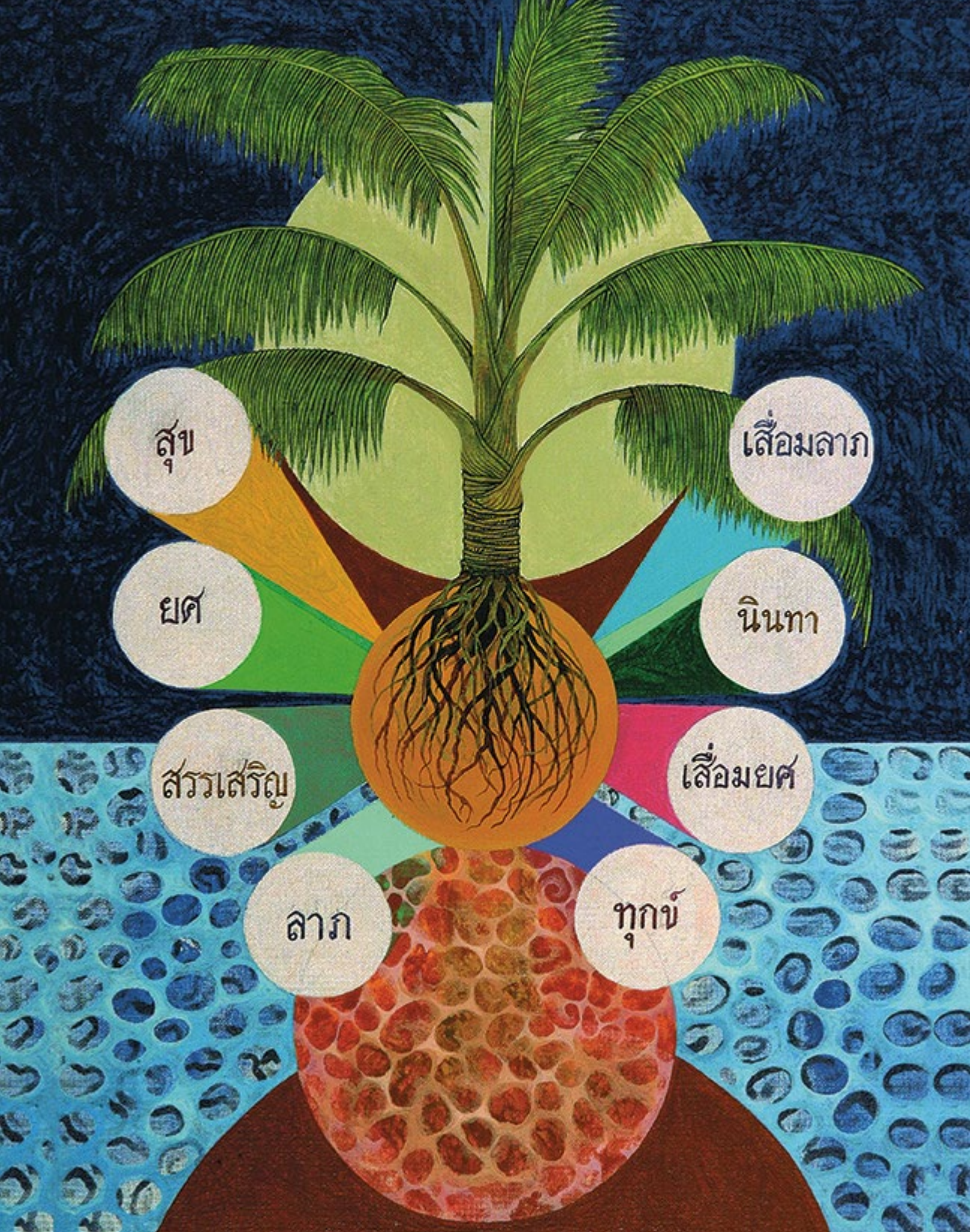
แต่ก่อนนั้นข้าพเจ้าอยากจะบวชเป็นพระธรรมยุต แต่ไม่รู้ว่าวัดพระธรรมยุต อยู่ที่ไหน พ่อ也给ไปเข้านาคที่วัดมหานิกาย ก็ได้บวชเป็นพระมหานิกายไป เมื่อบวชแล้วจึงรู้ในภายหลังว่า มีพระธรรมยุตมาตั้งวัดอยู่ที่แห่งนี้ คิดอยากจะมาบวชเป็นพระธรรมยุตอีก แต่ก็เป็นไปได้ในขณะนั้น เพราะพระมหานิกาย กับพระธรรมยุต ในครั้งนั้นไม่มีความสามัคคีกันเลย ข้าพเจ้ามีความอึดอัดใจมากในครั้งนั้น อยากจะออกมาหาพระธรรมยุตก็มาไม่ได้ ในวันหนึ่งได้โอกาสดี ได้มาตัดเอาไม้ไผ่เพื่อไปทำไม้ปิดกวาดลานวัด จึงได้แวะเข้าไปดูวัดพระธรรมยุตดูบ้างว่าอยู่กันอย่างไร เมื่อเข้าไปก็เห็น กระต๊อบโรงฉันอาหารหลังหนึ่ง ก็ได้สังเกตดูความเป็นอยู่ของพระธรรมยุต ว่าอยู่กันอย่างไร และฉันอย่างไร เมื่อดูแล้วเห็นความสะอาดภายในวัดมีความร่มรื่นดีมาก ก็คิดอยากจะบวชเป็นพระธรรมยุตมากทีเดียว แล้วเดินไปดูที่ล้างบาตร และหลุมขะชะ ไปเห็นไม้สีฟันอันหนึ่ง เมื่อจับมาดูก็เหมือนไม้สีฟันพระอาจารย์สม ที่ข้าพเจ้าเคยได้เห็นเมื่อบวชเป็นสามเณร

จากนั้นก็ได้อ่านพิจารณาอยู่คนเดียวว่า เราจะมามีวิธีบวชเป็นพระธรรมยุตได้อย่างไร จะไปบวชในครั้งนี้ได้แน่ คิดได้ว่ามีวิธีเดียว ต้องสึกออกจากเป็นพระมหานิกายเสียก่อน จึงจะบวชเป็นพระธรรมยุตได้ จึงได้ตัดสินใจสึกในวันต่อมา คิดว่าจะไปหาบวชเป็นพระธรรมยุตเสียใหม่ แล้วก็ได้บวชเป็นพระธรรมยุตสมความตั้งใจ

ในปีจำพรรษาอยู่ที่วัดสันติกาวาสนี้ ข้าพเจ้าได้อุบายธรรมอย่างหนึ่งที่ฝังใจอย่างไม่รู้ลืม นั่นคือต้นมะพร้าว ในวันหนึ่งตอนเย็น เป็นเวลาทำกิจวัตรกวาดลานวัด ไปเห็นมะพร้าวต้นหนึ่งอยู่ในลานวัดนั้น เป็นต้นมะพร้าวแกร็น มีอายุหลายปี ต้นสูงประมาณ ๑ ฟุตเท่านั้นเอง แต่ก็มีใบสดเขียวเป็นปกติ แล้วได้ถามหลวงพ่อดำสิงห์ว่า มะพร้าวต้นนี้ปลูกมาได้กี่ปีแล้ว หลวงพ่อดำสิงห์พูดว่า โธ่ มะพร้าวต้นนี้ปลูกพร้อมกันกับปีที่สร้างวัด ผมนี้แหละเอามาปลูกไว้ในที่แห่งนี้ มันไม่ใหญ่และก็ไม่ตาย ลูกไม่เป็น ปลูกเมื่อปี ๒๔๙๓ ปีนี้พ.ศ. ๒๕๑๐ มีอายุ ๑๗ ปีแล้ว

พอได้ฟังเท่านั้นแหละ ก็โอบนโยก น้อมเข้ามาเป็นธรรมในขณะนั้นทันที ที่ได้เอาต้นมะพร้าวนั้นมาเป็นอุบายสอนใจตัวเองว่า มะพร้าวต้นนี้ มีอายุยั่งยืนมาถึงขนาดนี้ ถ้าปลูกในที่ไม่มีต้นไม้อื่นมาปกคลุม มะพร้าวต้นนี้จะต้องออกผลได้รับประทานกันแล้ว นี่ต้นไม้อื่นปกคลุมอยู่ จึงไม่มีความเจริญเติบโตขึ้นได้ ถึงต้นใบมีความสมบูรณ์อยู่ ก็จะไม่ทำให้ผลเกิดขึ้นแต่อย่างใด จึงน้อมเอามะพร้าวดต้นนั้นมาเทียบกับตัวเองว่า ชีวิตความเป็นอยู่ของเราเอง ถ้าถูกกิเลสตัณหาปกคลุมใจอยู่บ่อยๆ ใจก็จะไม่เจริญในธรรมได้เลย ถึงแม้ชีวิตความเป็นพระยังมีอยู่ ก็จะไม่เป็นไปในมรรคผลนิพพานขึ้นมาได้เลย ถึงจะอยู่เป็นพระไปจนถึงวันตาย ก็จะไม่ตายฟรีๆ มรรคผลนิพพานก็จะไม่เกิดขึ้นกับตัวเราเลย

จึงใช้อุบายปัญญาสอนตัวเองอยู่เสมอว่า เราอย่าทำตัวเหมือนมะพร้าวต้นนั้นนะ อย่าให้อารมณ์แห่งความรัก อารมณ์แห่งกามคุณ เข้ามาปกคลุมใจตัวเอง อย่าเอาโลกธรรม ๘ มาปกคลุมใจตัวเอง อย่าให้ใจได้หลงในลาภ ยศ สรรเสริญ สุขใดๆ ในโลกนี้ ถ้ามีความยินดีพอใจในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เมื่อไร ก็จะมี ความเสียใจ ในภายหลังเกิดขึ้นได้แน่นอน เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง ย่อมมีการเสื่อมจากลาภ เสื่อมจากยศ นิพทา และเกิดเป็นทุกข์ขึ้นมาได้ ต้องฝึกใจให้มีความสะอาดอยู่เสมอ อย่าปล่อยให้อารมณ์แห่งความรัก อารมณ์แห่งความชัง อารมณ์แห่งความดีใจ และเสียใจได้เกิดขึ้นกับใจเรา เราต้องฝึกสติ ปัญญา รักษาใจอยู่ตลอดเวลา

ลำต้น

เปลือกนอก

ใบ

เนื้อมะพร้าว

น้ำกะทิ

กะลา

เนื้อมะพร้าว

กะลา

ในช่วงที่อยู่วัดนี้ ข้าพเจ้าได้ไปนั่งพิจารณาคุณต้นมะพร้าวนี้อยู่เสมอ แต่ละวันไม่ต่ำกว่า ๓ ครั้ง แต่ละวันได้ขบคิด ได้อุบายธรรม จากต้นมะพร้าวนี้มากมาย เป็นอุบายเตือนใจได้เป็นอย่างดี มะพร้าวต้นนี้ยังมีอยู่ ถึงจะมีลำต้นสูงขึ้นไปบ้างก็ตาม แต่รับรองว่า ไม่มีผลเกิดขึ้นอย่างแน่นอน ถึงมะพร้าวต้นนั้นจะตายไป ก็ตายอย่างไม่มีผลอะไร การภาวนาปฏิบัติก็เป็นในลักษณะฉนั้น ต้นมะพร้าวต้นนี้เป็นหมั่นจากลูกผลอย่างไร ใจที่ด้าน ก็หมดสิทธิ์ที่จะได้จะถึงในมรรคผลนิพพานในชาตินี้อย่างแน่นอน คำว่าจิตด้าน ก็คือจิตเป็นหมั่นนั่นเอง ในคำที่คนโบราณพูดว่า เหล็กกันเตา ถึงเหล็กนั้นจะมีคุณภาพดีมาก่อนก็ตาม ถ้าได้อยู่ในกันเตานานๆ ก็หมดคุณภาพไปเอง จะเอาไปทำมีดทำขวาน จอบเสียม จะใช้งานอะไรไม่ได้เลย ใจนี้ก็เช่นกัน ถ้ามาฝึกให้จิตด้าน จิตเป็นหมั่น จิตเหมือนเหล็กกันเตา ถึงจะมีนิสัยบารมีพอที่จะบรรลุมรรคผลนิพพานได้ในชาตินี้ ก็หมดสิทธิ์ในทันที ไม่มีคำว่า รู้ ตื่น เบิกบาน ในธรรมแต่อย่างใด

ฉะนั้น การภาวนาปฏิบัติ ต้องฝึกให้จิตมีความตื่นตัวอยู่เสมอ นั่นคือฝึกให้จิตมีความรู้จริง ฝึกให้จิตมีความเห็นจริง ตามความเป็นจริงอยู่ตลอดเวลา ถ้าฝึกให้จิตหลับอยู่ในความสงบในสมาธิอยู่บ่อยๆ จะเป็นอาการจิตด้าน จิตเป็นหมั่น จิตหลับอยู่เรื่อยไป จะทำให้จิตไม่มีความฉลาดรอบรู้ในสังขารธรรม จะทำให้จิตหลงติดสุขและหลงต่อความสุขในความสงบไปโดยไม่รู้ตัว ต้องฝึกจิตให้มีความตื่นตัวในปัญญาอยู่ตลอดเวลา อย่าฝึกจิตให้เกิดเป็นโมหะอวิชชา เพราะตามปกติตัวโมหะ อวิชชา มีในใจเราอยู่แล้ว ต้องใช้ปัญญามาฝึกใจให้ตื่นจากความลุ่มหลงให้ได้ คิดหาอุบายธรรมใหม่ๆ มาอบรมสอนใจอยู่เสมอ ให้จิตมีความฉลาดรอบรู้ตามความเป็นจริงอยู่ตลอดเวลา จึงจะแก้ปัญหาคือ

พรรษาที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๑๑

เมื่อออกพรรษา รับกฐิน ที่วัดสันติกาवास เสร็จแล้ว ก็ได้ลาหลวงปู่บุญจันทร์ ออกธุดงค์ตามปกติ แล้วกลับมาจำพรรษาที่ถ้ำกลองเพล ตำบลโนนทัน อำเภอหนองบัวขง จังหวัดอุดรธานี ในวัดนี้ มีพระเถระจำพรรษาอยู่มาก เมื่อเราจะเข้าไปอยู่ในวัดนี้ เราต้องวางตัวให้เป็นเต่าล้านปีให้ได้ จะไม่ให้ใครๆจับนิสัยเราได้แต่อย่างใด ความโง่มีเท่าไรก็จะแสดงออกมาอย่างเต็มที่

ในปีนั้นมีพระอาจารย์จวน กุลเชฏโฐ มาจำพรรษาอยู่ด้วย เมื่อเข้าไปแล้วก็เข้ามาบอกรายถวายตัวเป็นศิษย์ของหลวงปู่ขาว หลวงปู่ขาวท่านมีนิสัยยิ้มแย้มแจ่มใส ให้ความรักความเมตตาต่อข้าพเจ้าเป็นอย่างดี ท่านมีคำถามว่า มาจากไหน ก็เล่าให้ท่านฟังว่า มาจากวัดป่าสันติกาवास หลวงปู่บุญจันทร์ ตำบลไชยวาน หลวงปู่ถามต่อไปว่า บวชอยู่ที่ไหน กราบถวายหลวงปู่ไปว่า บวชที่วัดโพธิสมภรณ์ อุดรธานี มีท่านหลวงปู่เจ้าคุณธรรมเจดีย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ครับผม หลวงปู่ยิ้มๆ แล้วพูดว่า อ้อ บวชอุปัชฌาย์เดียวกันกับเฮานี้ ท่านก็ถามบ้านอยู่ไหน ก็บอกหลวงปู่ไปหมด

แล้วหลวงปู่ก็ได้ถามในอุบายการปฏิบัติในแง่ต่างๆหลายข้อ ข้าพเจ้าก็ได้เล่าถวายหลวงปู่ในจุดสำคัญๆ เมื่อหลวงปู่ได้รับฟังแล้วก็ตอบว่าดี ถูกแล้ว หลวงปู่พูดต่อไปว่า ให้ใช้ปัญญาพิจารณาให้มากนะ เห็นสิ่งใดให้นำมาพิจารณาลงสู่ไตรลักษณ์ทั้งหมด ปัญญาเท่านั้น ที่จะทำให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสัจธรรมได้ เพราะปัญญาเป็นแสงสว่างให้แกใจ ขณะใดใจมันมืดบอด จะไม่รู้เห็นในหลักความเป็นจริง

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อใช้ปัญญาสอนใจอยู่บ่อยๆ ใจก็จะเกิดความฉลาดรอบรู้ตามหลักความเป็นจริงได้ จะรู้เห็นว่าทุกสิ่งเพียงเกิดขึ้น ตั้งอยู่ชั่วขณะ แล้วดับไปเท่านั้น ให้ใช้ปัญญาพิจารณาให้มากนะ

วันหนึ่งคืนหนึ่งผ่านไป ชีวิตของเราก็ผ่านไปด้วย ผลที่จะได้รับจากชีวิตนี้ เราได้เห็นหรือยัง อย่าประมาทในชีวิตของตัวเอง เราอาจตายในวันไหนเดือนไหนก็ได้ เมื่อรู้ว่าตัวเองมีอยู่ในขณะนี้ ก็ให้ถือว่าเรามีความโชคดี ถ้าโชคร้าย เราอาจจะตายไปนานแล้วก็เป็นได้ ในขณะนี้ ชีวิตเรามีอยู่แค่ลมหายใจเข้าออกเท่านั้น ถ้าลมหายใจเข้าแล้วไม่ออก ถ้าลมหายใจออกแล้วไม่เข้า เราก็หมดสิทธิ์ในชีวิตนี้ในทันที และหมดสิทธิ์ที่จะสร้างความดีต่อไปด้วย ฉะนั้น อย่าเป็นผู้ประมาทในชีวิตนะ จากนั้นก็ได้กราบลาหลวงปู่ไปกุฎิ แล้วนำเอาอุบายธรรมที่หลวงปู่สอน มาเป็นอุบายในการปฏิบัติต่อไป

ในปีนี้มีพระเถระผู้ใหญ่จำพรรษาอยู่ด้วยหลายองค์ แต่ละองค์มีบทบาทสูงมากทีเดียว มีบริษัทบริวารไปมาหาสู่เป็นจำนวนมาก เอกกลาก มีน้ำอ้อย น้ำตาล นมเนย เป๊ปซี่ โคล่า เต็มกุฎิไปหมด ตัวข้าพเจ้าก็ได้อาศัยขบฉันจากท่านไปด้วยตลอดการอบรมธรรมสั่งสอนประชาชนให้รู้ในการภาวนาปฏิบัติ รู้สึกว่าแต่ละองค์มีความสามารถเฉพาะตัว แสดงธรรมมีความแพรวพราวเป็นสัญลักษณ์ของตัวเอง ตัวข้าพเจ้าก็พลอยได้ความรู้จากครูอาจารย์นี้ไปด้วย มีอุบายธรรมบางหมวดหมู่ ถ้าขาดเหตุผลก็ปล่อยทิ้งไป ธรรมใดมีเหตุผลพอเชื่อถือได้ ก็นำมาเป็นอุบายในการปฏิบัติต่อไป ไม่ต่อต้านใคร ไม่ถกเถียงใครในทางธรรม หน้าที่เราคือการฟังอย่างเดียว ใครจะว่าพระทูลโง่อย่างไร ไม่สนใจ ขออย่าให้เราแก้ปัญหากับใครๆ ใช้วิธีการอ่อนน้อมถ่อมตัวอยู่เสมอ

นิมิตเห็นชาย ๓ คนตามฆ่า

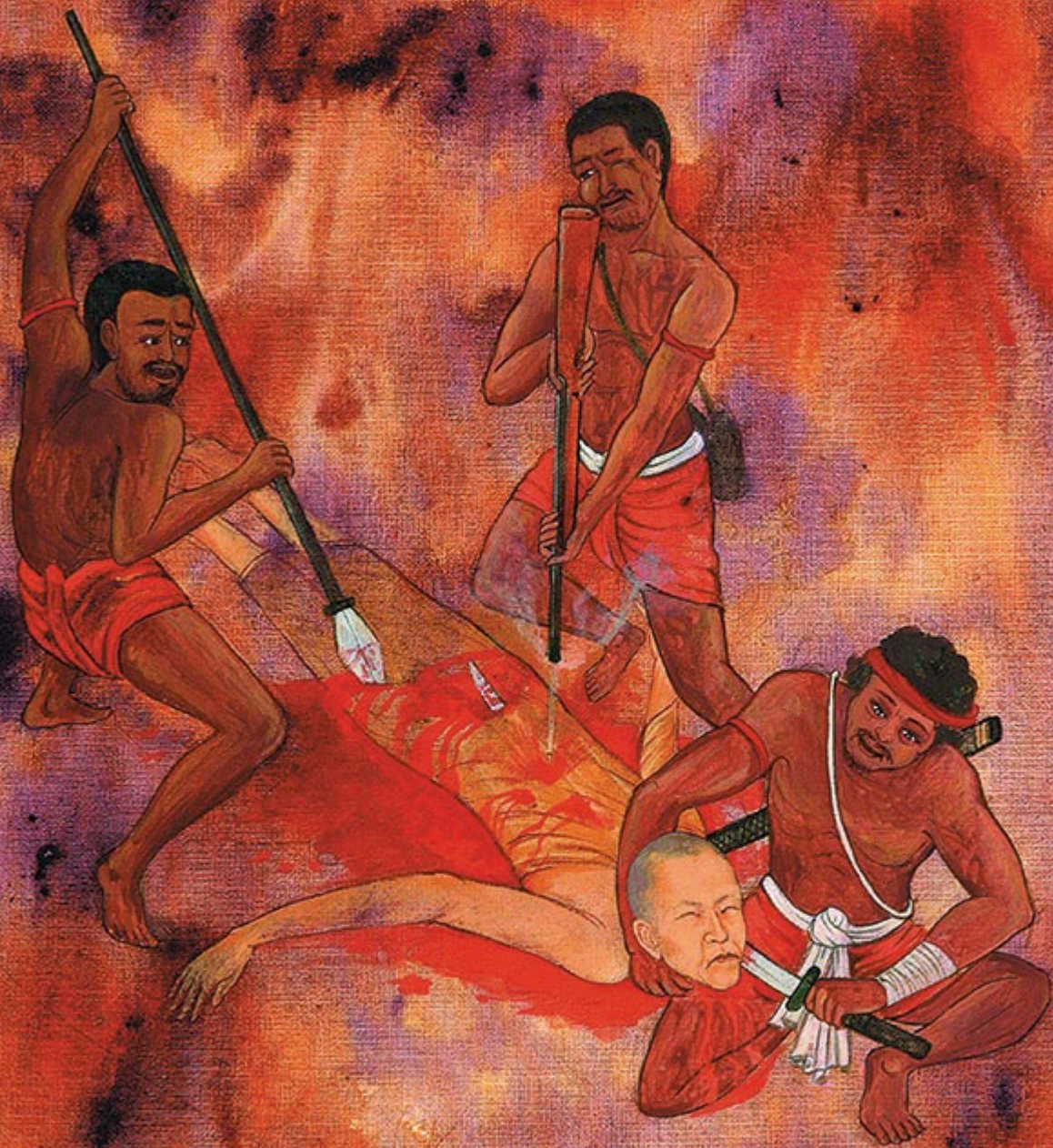
อยู่มาในคืนหนึ่ง ในขณะที่จิตมีความสงบได้ทีแล้ว เกิดนิมิตขึ้นมาในขณะที่นั่งอยู่ในกุฏิ ได้ยินเสียงคนพูดกันมา ๓ คน ได้ยินเสียงชัดเจนว่า พระทูลได้มาอยู่กุฏิแถวนี้ละ หรือว่าอยู่กุฏิหลังนี้หรือเปล่า มีคนหนึ่งพูดมาว่า จะต้องอยู่กุฏิหลังนี้แน่นอน เพราะไม่มีกุฏิอื่นในบริเวณนี้ ในขณะที่เดียวกัน ข้าพเจ้าก็ได้จ้องมองออกจากกุฏิ เห็นชาย ๓ คน มีร่างกายกำยำล่ำสัน ถือป็น หอก ดาบ ครบมือ ได้ยินเขาบอกกันว่า ให้คนหนึ่งขึ้นไปดูบนกุฏิข้างขึ้น อีกสองคนให้คอยอยู่ข้างล่าง เมื่อมันกระโดดลงมา ต้องฟันให้ขาดเป็นท่อนๆก็แล้วกัน ข้าพเจ้าก็คิดในใจว่า ชาย ๓ คนนี้เป็นใครมาจากไหน จะมาฆ่าเราเพื่อประโยชน์อะไร เราก็ไม่เคยทำอะไรกับใครๆมาก่อน ตอนนั้นมาคิดถึงพระโมคคัลลาน์ เมื่อมหาโจรตามฆ่าท่านในครั้งนั้น ท่านก็ได้เหาะหนีไป แต่ก็หนีไปไม่พ้นก็ถูกมหาโจรฆ่า นั่นท่านได้เป็นพระอรหันต์แล้ว เรายังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ ถ้าเขาฆ่าเราตายในขณะที่ ชีวิตเราก็จะหมดจากความ เป็นพระอรหันต์ในชาตินี้ไปทันที เราควรจะเหาะหนีไปก่อน จะไม่ให้ ๓ คนนี้ฆ่าเรา ได้เลย

เมื่อเตรียมกำลังพร้อมแล้ว ถ้าเขาจะขึ้นมาจับเราฆ่าในขณะที่ ก็จะไม่ให้เขาจับได้ เราก็จะเหาะออกทางหน้าต่างหนีไปในทันที ครั้นแล้ว ก็มีคนหนึ่งถืออาวุธขึ้นไปบนกุฏิ แล้วเปิดประตูเห็นข้าพเจ้านั่งอยู่ในกุฏิ เขาก็ตะโกนบอกกันว่า มันอยู่ในกุฏินี้จริงๆ พวกมันเตรียมพร้อมให้ตีสละ ถ้ามันกระโดดออกไปทางหน้าต่าง รีบฟัน

ให้มันตายในขณะนี้ทันที ว่าแล้วเขาก็กระโดดเข้ามาจับกุมข้าพเจ้าในทันที เมื่อเห็นท่าไม่ดี ข้าพเจ้าก็เหาะออกทางหน้าต่างไป เขาบอกกันว่า มันเหาะหนีไปแล้ว พวกเราตามฆ่าให้ได้ พวกมันวิ่งตามอย่าให้พลาดสายตา เดียวมันหมดกำลังจะตกลงมาเอง

ในขณะที่ข้าพเจ้าเหาะไปอยู่นั้น ได้มองดูชาย ๓ คนที่วิ่งตามในพื้นดิน วิ่งเร็วมาก ข้าพเจ้าเหาะเร็วเท่าไร มันก็วิ่งเร็วเท่านั้น เขาบอกกันว่า อย่าเพลอนะ ถ้ามันหลบไปได้ จะตามฆ่ามันได้ยากมาก ข้าพเจ้าก็เหาะหนีไปเรื่อยๆ จนไปถึงทุ่งเว้งกว้างกว่างใหญ่ ไม่มีต้นไม้แม้แต่ต้นเดียวพอจะอาศัยเลย ในขณะนั้นรู้ตัวเองว่าเหนื่อยมาก กำลังที่จะเหาะต่อไปอีกไม่ได้เลย กระดิกตัวเหาะขึ้นไปไม่ได้ มีแต่อ่อนกำลังลงๆ ทุกที ชาย ๓ คนก็บอกกันว่า มันหมดกำลังที่จะเหาะต่อไปอีกแล้ว มันกำลังจะตกดินในขณะนี้ เขาบอกกันว่า อย่าให้มันตกดินนะ ครั้นแล้วคนหนึ่งก็ถอดรัศมีที่เขา อีกคนหนึ่งก็ถอดรัศมีที่เอว อีกคนหนึ่งถอดรัศมีที่คอ เขาพูดกันว่า จะนำไปฆ่าในที่ไหน คนหนึ่งบอกว่า นำไปฆ่าที่กลางทุ่งใหญ่ ในขณะที่เขาหามข้าพเจ้าไปอยู่นั้น เกิดมีกำลังใจคิดขึ้นได้ว่า ๓ คนนี้จะฆ่าเรา ก็ฆ่าได้เพียงร่างกายเท่านั้น จะมาฆ่าใจเราไม่ได้เลย ในขณะนั้นทั้ง ๓ คนยังได้พูดเยาะเย้ยไปว่า ไอ้ตัวดี คิดอยากจะหนีจากพวกเราไป แต่บัดนี้หนีไม่ได้แล้ว มึงจะต้องตายด้วยน้ำมือของกูทั้ง ๓ นี้เอง ในขณะนั้นข้าพเจ้าไม่คิดกลัวความตายแม้แต่เหนื่อยเลย

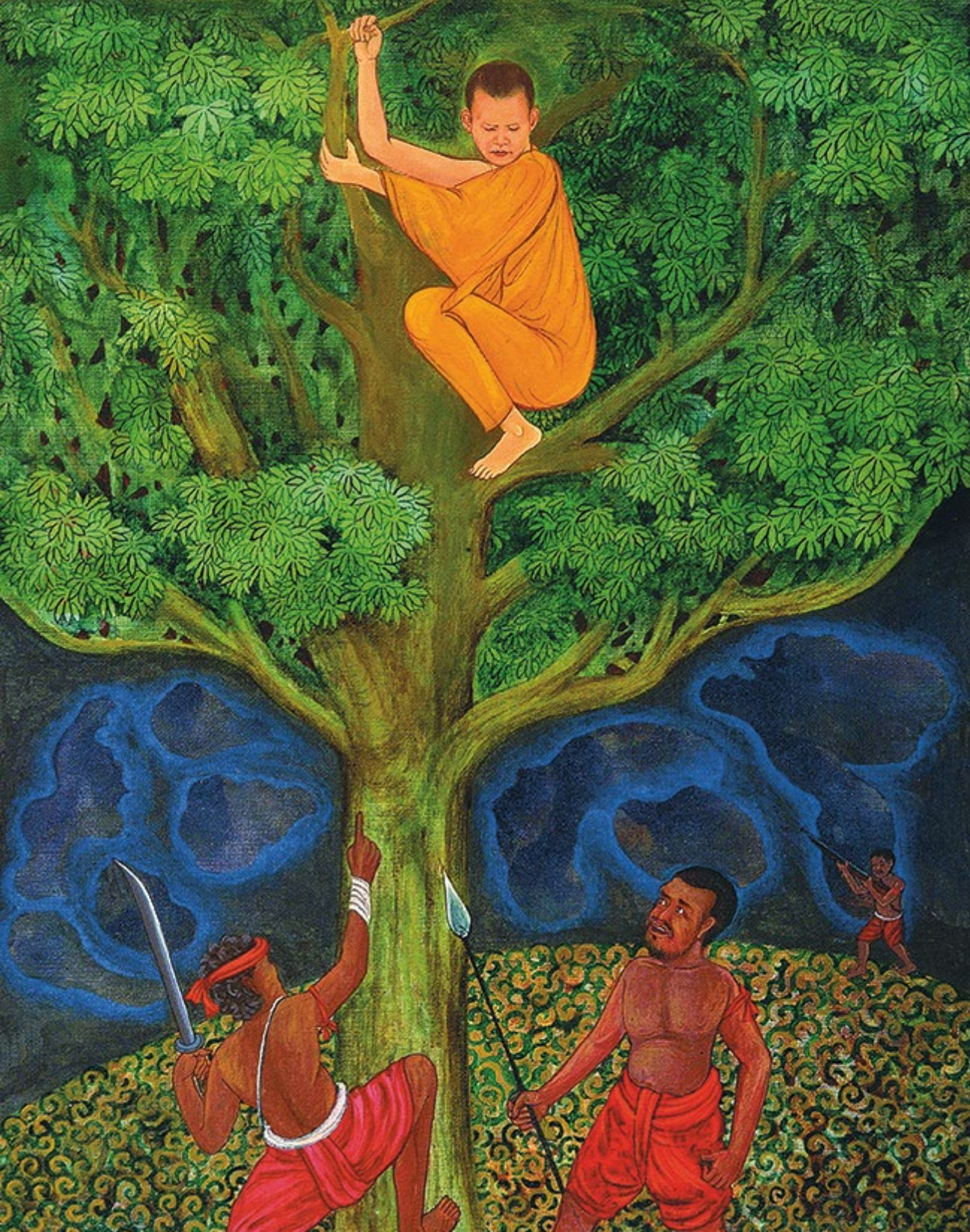
ทั้ง ๓ คนก็ได้หามข้าพเจ้าไปในสถานที่กลางทุ่งกว้าง ได้จับข้าพเจ้าลงนอนคว่ำหน้า แล้วใช้ปืนยิงลงที่กลางหลัง ฟังเสียงลูกปืนทะลุลงพื้นดินดังๆ ไม่รู้ว่ายิงกี่นัด เสียงปืนดังสนั่นหวั่นไหว อีกคนหนึ่งเอาหอกแทงเข้าที่ต้นขา ทะลุเสียบปักดินไว้ให้แน่น อีกคนหนึ่งพูดขึ้นมาว่า กลัวมันตายไม่สนิท จึงได้ถอดดาบออกจากฝัก ยาวขนาดแขน มือหนึ่งจับคางข้าพเจ้ายกขึ้น อีกมือหนึ่งจับดาบแทงเข้าที่ซอกคอ จนปลายดาบทะลุถึงกัน แล้วจับดาบโยกไปโยกมาหลายครั้ง มีเลือดไหลนองตามพื้นดินแดงไปหมด

ข้าพเจ้ายังมีกำลัง นึกอยู่เสมอว่า เธอทั้งสามฆ่าเรา ก็ฆ่าได้เพียงร่างกายเท่านั้น จะฆ่าใจเราไม่ได้เลย ข้าพเจ้าคิดว่า ถ้าเราแสดงความเข้มแข็งอยู่ มันก็จะทำอย่างนี้ต่อไป โฉนเลยเราจะทำท่าตายดีกว่า เขาจะรู้ว่าเราตายแล้ว ก็ทำท่าตายใช้วิธีหลอกล่อ กลั่นลมหายใจเอาไว้ ให้ลมหายใจมีน้อยที่สุด เมื่อเขาเห็นข้าพเจ้าเป็นอย่างนี้ มีคนหนึ่งพูดว่า มันตายเรียบร้อยแล้ว จะกลับคืนอีกไม่ได้เลย ทั้งศพมันไว้ที่นี้แหละ จากนั้นเขาก็ถอดตาออกจากชอกคอ และหอกที่ปักอยู่ต้นขาออกแล้วพากันหนีไป ข้าพเจ้าก็ชำเลืองตามดูเขากำลังเดินไป

เมื่อเขาได้เข้าไปแล้ว ข้าพเจ้าตั้งใจอธิษฐานว่า หากข้าพเจ้าจะภavanaปฏิบัติให้ถึงซึ่งความสิ้นทุกข์ในชาตินี้แล้ว ขอให้บาดแผลทั้งหมดในร่างกายได้หายเป็นปกติด้วยเถิด ทันใดนั้นแผลทั้งหมดก็ได้หายไปอย่างฉับไว ร่างกายก็มีความแข็งแรงเป็นปกติตามเดิม จากนั้นข้าพเจ้าก็ลุกขึ้น วิ่งหนีเข้าไปอีกทางหนึ่ง คิดว่าจะไม่ให้ชาย ๓ คนได้เห็นเราอีกต่อไป

ในขณะที่เข้าไปในป่านั้น พอดีได้ไปพบกับโยมแม่ที่นั่งคอยอยู่ก่อนแล้ว โยมแม่ได้พูดว่า รักษาตัวให้ดีนะลูก อย่าหลงกลเขไปอีก ใช้ความพยายามหลบหลีกชาย ๓ คนนั้นให้ได้ ในขณะที่โยมแม่สั่งอยู่นั่นเอง ชายทั้ง ๓ คนก็วิ่งตามมาอีก ร้องตะโกนว่า กูคิดว่ามึงตายไปแล้ว มึงยังฟื้นตัวกลับคืนมาอีกหรือ เอาพวกเราจับตัวมันฆ่าอีก พวกมันวิ่งเข้ามาจับตัวข้าพเจ้า ตัวข้าพเจ้าก็กระโดดเหาะขึ้นไปอยู่บนต้นไม้สูงอีกต้นหนึ่ง เขาก็บอกให้ข้าพเจ้าลงมา ตัวข้าพเจ้าก็ไม่ลงมา อีกคนหนึ่งไปปีนต้นไม้ขึ้นไป ข้าพเจ้าก็เหาะหนีไปอีก ไปหลบตัวอยู่ที่ปลายยอดของต้นยาง ในกลางดงมีต้นไม้สูงใหญ่ แต่เขาทั้ง ๓ คนก็วิ่งตามมาทันอีก อีกคนหนึ่งก็ปีนต้นไม้ตามขึ้นมา ข้าพเจ้าก็เหาะหนีไปอีก การเหาะหนีในครั้งนี้ขึ้นสูงมาก เหาะไปมาอยู่เหนือก้อนเมฆหลายรอบ คิดว่าให้ชาย ๓ คนนั้นหลงทางตามไม่ทัน แล้วเหาะลงมาหลบอยู่ที่ปลายต้นพะยุงขนาดใหญ่สูงอีกต้นหนึ่ง คิดว่าชาย ๓ คนตามไม่ทันแน่ แต่ชาย ๓ คนก็วิ่งตามมาทันอีก อีกคนหนึ่งก็ปีนต้นไม้ตามขึ้นมาอีก ข้าพเจ้าก็เหาะหนีไปอีก การเหาะหนีไปใน

ครั้งนี้ ไปตกกลางทุ่งใหญ่ มีความกว้างเว้งว่างมอดสุดสายตาเลยทีเดียว การเหาะมาในครั้งนี้ก็ได้หมดกำลังลง จะเหาะต่อไปอีกไม่ได้แล้ว ในที่กลางทุ่งกว้างนั้น มีต้นมะเกลือต้นหนึ่ง สูงประมาณ ๕ เมตร เกิดอยู่ที่กลางจอมปลวกใหญ่ในกลางทุ่งนั้น และมีต้นเดียวพอได้อาศัยพักเอาแรง

ในขณะนั้นมีความเหน็ดเหนื่อยมาก ไม่สามารถที่จะเหาะต่อไปอีกได้แล้ว จึงได้เหาะลงมาอาศัยอยู่ที่ต้นมะเกลือนั้น คิดในใจอยู่ว่า ถ้าชาย ๓ คนวิ่งตามมาทัน เราจะมิมีวิธีวางแผนอย่างไร ที่จะไม่ให้เขาฆ่าเราอีก เพราะที่แห่งนี้เป็นที่สุดท้ายแล้ว ในขณะเดียวกัน ชาย ๓ คนก็พากันวิ่งมาทันอีก แต่มาในครั้งนี้มีเพียง ๒ คนเท่านั้น อีกคนหนึ่งไม่รู้ว่าหายไปไหน เขาพากันขู่ว่า ถ้าไม่ลงมาจากต้นมะเกลือ จะพากันขึ้นไปเอาดาบฟันให้ตายเดี๋ยวนี้ ดูท่าทางเขาแล้วจะเอาจริงเสียด้วย

ข้าพเจ้าจึงคิดวางแผนเอาไว้ว่า เราต้องแกล้งทำตัวเป็นผู้อ่อนน้อมต่อเขา และให้เขาสัญญาว่าจะเป็นมิตรกับเราให้ได้ เพื่อเขาจะไม่ฆ่าเรา จึงพูดกับเขาไปว่า ถ้าจะให้เราลงจากต้นมะเกลือไป ท่านทั้ง ๒ คนจะยอมเป็นมิตรกับเราไหม เมื่อเขาได้ตกลงและสัญญากันว่าจะไม่ฆ่าฟันกันอีก ข้าพเจ้าก็ลงจากต้นมะเกลือมา ก็ทำท่าเข้าไปกอดแสดงในความเป็นมิตรต่อกัน แล้วก็เดินไปนิดหนึ่ง แขนงซ่อนแผนข้าพเจ้ายังมีอยู่ มีอุบายบอกเพื่อนไปว่า นี่เพื่อนทั้ง ๒ เพื่อนมี ๒ คน และมีดาบอยู่ในมือด้วย ถ้าเพื่อนฆ่าเราคนเดียว เราก็ต้องตายแน่ เพื่อความไว้ใจกัน เราขอถือดาบจากเพื่อนได้ไหม เขาพูดว่าได้ ว่าแล้วก็ยื่นดาบให้ข้าพเจ้า

เมื่อข้าพเจ้ากำด้ามดาบได้แล้ว ก็วางแผนไว้ว่า จะประหารเพื่อนให้ตายด้วยดาบอันนี้ จะได้หมดศัตรูกันเสียที จึงบอกให้เพื่อนทั้ง ๒ เดินออกก่อน ในขณะนั้น ข้าพเจ้าได้วางแผนไว้ว่า เมื่อเรามีดาบอยู่ในมือแล้ว ก็จะฟันเพื่อนทั้ง ๒ ให้ตาย ในขณะนั้นทันที วางแผนดีแล้วก็ให้เพื่อนเดินไปก่อน เมื่อเพื่อนเดินไป ข้าพเจ้าก็กำด้ามดาบทั้งสองมือให้แน่น แล้วเงื้อดาบขึ้นเต็มแรง ก็ฟันลงอย่างเต็มที่ ในขณะที่

ที่ข้าพเจ้าฟังเพื่อนนั้น จิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิมาพอดี ในขณะที่นั้นเหมือนอยู่ใน เหตุการณ์จริง

จากนั้นก็ใช้ปัญญาคิดพิจารณา เรียบเรียงในนิมิตที่เกิดขึ้นว่า มีความเกี่ยวข้องกับ ตัวเองอย่างไรบ้าง ซึ่งพิจารณาได้ความว่า ชาย ๓ คน หมายถึง กิเลส ตัณหา อวิชชา ที่มีความรักกันมายาวนาน เมื่อเขาตามฆ่าเรา ก็เพราะเราจะหาวิธีตีตัวห่างจากเขา หอก ดาบ ปืน หมายถึง ความโลภ ความโกรธ ความหลง ที่ใจยังมีความประมาท ลืมตัวอยู่ในกระแสโลก มีการเกิดตายไม่มีที่สิ้นสุด ดังบาลีว่า โลภ ฆมนานัง ปริปนฺโน ความโลภเป็นอันตรายแก่ธรรม ลาภ สกกาโร กาบุริสํ หนติ ลาภสํการะ จะฆ่า หม่อมมนุษย์ให้ตายโดยไม่รู้ตัว ฉะนั้น ความโลภ ความโกรธ และความหลง จึงเป็น ปัญหาใหญ่ภายในใจ ต้องฝึกปัญญาเข้ามาแก้ไข จึงจะหมดจากใจไปได้ ไม่เช่นนั้น ใจจะได้รับความทุกข์ต่อไปในโลกยาวนานทีเดียว

แม้ หมายถึง หิริ ความละอายในการทำชั่ว ทางกายวาจาใจ โอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อผลของบาปที่จะตามสนอง เรียกว่า ธมฺโม หเว รุกขติ ธมฺมจารี ผู้ประพฤติธรรมปฏิบัติธรรม ธรรมย่อมตามรักษา ไม่ให้ตกไปในทางที่ชั่ว ต้นไม้ใหญ่ ที่อาศัย หมายถึงบุญกุศลที่ได้บำเพ็ญมาแล้ว เป็นที่พึ่งได้ชั่วคราว เมื่อบุญกุศล ได้หมดไป บาปก็ตามทันอยู่นั่นเอง เหาะอยู่บนก้อนเมฆ หมายถึง สวรรค์ที่ได้ไป พักแรมชั่วคราว อยู่ได้ไม่นานก็ลงมาเกิดในโลกมนุษย์อีก

ต้นมะเกลือ หมายถึงชั้น ๕ ที่ใจได้มาอาศัยอยู่ ชาย ๒ คน หมายถึง ตัณหา ความอยากไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีประมาณ ไม่มีขอบเขตจำกัด ไม่มีความอึดพอ อวิชชา หมายถึงความมืดบอดปิดบังความจริง จึงได้เกิดความเข้าใจผิดลุ่มหลง ทั้งไม่รู้ตาม ความเป็นจริง ทั้งหลงจากความเป็นจริง จึงได้เกิดความเข้าใจผิด เป็นมิจฉาทิฎฐิ มีความเห็นผิด ความเข้าใจผิด คิดว่าสิ่งไม่ดี เป็นของดี สิ่งที่ดีคิดว่าเป็นสิ่งที่ถูก เห็น ความทุกข์ว่าเป็นความสุข ที่เรียกว่า เห็นกงจักรเป็นดอกบัว

ดาบ คือสังขาร เป็นอาวุธของศัตรู

จงแยกให้ออกว่า ศัตรู กับดาบ เป็นคนละอย่างกัน ศัตรู หมายถึง อาสวกิเลส ตัณหา น้อยใหญ่ ที่ทำให้ใจเกิดความเป็นทุกข์นานาประการ คำว่าดาบ หมายถึง ความคิดของศัตรู ที่เรียกว่า สังขาร หมายถึงการปรุงแต่ง สังขารการปรุงแต่งนี้เป็น ตัวทำงานสนองกิเลสตัณหาโดยตรง หรือเรียกว่า เป็นตัวโฆษณา เป็นสื่อให้แก่กิเลส ตัณหาทั้งหมด หรือเรียกว่า กรรมประชาสัมพันธันดับโลกก็ไม่ผิด ใจเกิดความหันเห ไปในทางที่ผิด เกิดเป็นมิจฉาทิฐิ ความเห็นผิด ความเข้าใจผิด ก็เพราะสังขารนี้ เมื่อใจไม่มีสติปัญญา ใจไม่มีความฉลาดรอบรู้ จึงได้เกิดความหลงผิดไป ตัวสังขาร การปรุงแต่งเป็นตัวสร้างภาพ โฆษณาชักชวนให้ใจได้คล้อยตาม ตัวสังขารการ ปรุงแต่งมีอิทธิพลสูงมาก เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ทำงานตอบสนองให้แก่กิเลสตัณหา ได้เป็นอย่างดี หรือเรียกว่าเป็นผู้สื่อข่าว เอาเรื่องต่างๆที่รับมาจากกิเลสตัณหา มาสร้างเป็นกระแสหลอกใจ กระแสที่สังขารนำมาสร้างเป็นภาพนั้นมี ๒ เรื่องใหญ่ๆ ดังนี้

๑. อិฏฐารมณ คืออารมณ์ที่ชอบใจ
๒. อนิฏฐารมณ คืออารมณ์ที่ไม่ชอบใจ

ส่วนใหญ่แล้ว สังขารการปรุงแต่ง จะเอาอารมณ์ที่ชอบใจ มาเป็นตัวสร้าง ภาพโฆษณา สรรหาในสิ่งที่สวยงามมาจัดฉาก พรรณนาในสรรพคุณอย่างหยดย้อย หอมหวานทีเดียว ทำให้ใจได้เกิดความหลงเคลิ้มตามอย่างไม่รู้ตัว จะว่าหมอลำเล่นกล

ก็เป็นมืออาชีพระดับโลกเลยทีเดียว ใจที่ไม่มีปัญญา ความฉลาดรอบรู้ ในกลวงของสังขาร จะเกิดความหลงตามอย่างมิดมิดทีเดียว

เครื่องมือของสังขาร ที่จะเล่นกลหลอกใจให้ภาพประกอบ มีสิ่งหนึ่ง นั่นคือสมมติ สังขารการปรุงแต่ง ถ้าไม่มีสมมติ ก็ปรุงแต่งไม่ได้ หรือมีสมมติ แต่ไม่มีสังขารการปรุงแต่ง สมมติก็น่าจะมีคุณค่าอะไร เหมือนนิมิตา แต่ไม่รู้วิธีเอาไปใช้งานในการสับฟัน หรือรู้วิธีในการสับฟัน แต่ไม่มีนิมิตา จะไม่มีผลอะไร นี่ฉันใด มีความคิดในการปรุงแต่ง แต่ไม่มีสมมติให้ปรุงแต่ง หรือมีสมมติให้ปรุงแต่ง แต่ไม่มีสังขารที่จะปรุงแต่ง เรื่องต่างๆก็จะไม่เกิดขึ้นก็ฉันนั้น หรือเหมือนมีปากกา แต่ไม่มีกระดาษที่จะเขียน หรือมีกระดาษเขียน แต่ไม่มีปากกา ตัวหนังสือก็จะไม่เกิดขึ้นเลย นี่ฉันใด มีสังขารการปรุงแต่ง แต่ไม่มีสมมติให้ปรุง หรือมีสมมติให้ปรุง แต่ไม่มีสังขารในการปรุงแต่ง เรื่องต่างๆก็ไม่เกิดขึ้น ฉะนั้น สังขารการปรุงแต่ง กับสมมติ จึงเป็นของคู่กัน มีความสัมพันธ์ต่อกัน

ฉะนั้น ดาบ จึงให้โทษให้คุณได้ ขึ้นอยู่กับบุคคลที่นำไปใช้งาน ถ้าดาบไปตกอยู่ในมือของฝ่ายใด ฝ่ายนั้นจะเป็นผู้ชนะ ถ้าดาบอยู่ในมือของตำรวจ ผู้ร้ายก็ต้องแพ้ ถ้าดาบตกอยู่ในมือของคนร้าย ตำรวจก็แพ้เช่นกัน นี่ฉันใด ความคิด ถ้าอยู่กับฝ่ายกิเลสตัณหา ฝ่ายปัญญาก็ต้องแพ้ ถ้าความคิด อยู่กับฝ่ายสติปัญญา ฝ่ายกิเลสตัณหาก็คงต้องแพ้เช่นกัน ฉะนั้น ใครจะแพ้ ใครจะชนะ ก็ขึ้นอยู่กับดาบอันเดียวนี้เท่านั้น แต่ขณะนี้ดาบอยู่กับศัตรู เราจะมีอุบายวิธีใดที่จะเป็นอุบายหลอกเอาดาบกับศัตรูได้ ถ้าเรามีความฉลาดในอุบายที่ดี จะหลอกเอาความคิดที่ไปหนุนสังขารอยู่ให้กลับมาคิดพิจารณาในทางสติปัญญา เป็นสิ่งไม่ยากเลย ให้เข้าใจเสียว่า สังขารการปรุงแต่ง ถ้าไม่มีความคิดเป็นตัวสนับสนุน สังขารการปรุงแต่งจะคิดอะไรไม่ได้เลย ปัญญาก็เช่นกัน ถ้าไม่มีความคิด การใช้ปัญญาพิจารณาในสิ่งใดก็ไม่ได้เช่นกัน

ฉะนั้นความคิดจึงเป็นตัวแปรที่สำคัญ ใจเรา ถ้าใช้ความคิดให้เป็นไปในทางกิเลสตัณหาอยู่บ่อยๆ ใจก็คล้อยตามกิเลสตัณหาไปด้วย ถ้าคิดพิจารณาในทางธรรม

อยู่บ่อยๆ ใจก็ค่อยเอนเอียงเข้ามาในทางธรรมเช่นกัน ถ้าความคิดเข้าฝ่ายกิเลสตัณหาเมื่อไร จะเป็นตัวสร้าง มิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดให้เกิดขึ้นกับใจแน่นอน เราต้องสร้างนโยบายในการคิดเสียใหม่ คิดในสิ่งใดให้เป็นไปตามหลักของความเป็นจริงอยู่ตลอดเวลา ฝึกใจให้เกิดความเคยชินในสังขารนี้ให้ได้

ในอดีตที่ผ่านมา ใจมีความเห็นผิดตามสังขารการปรุงแต่งในฝ่ายกิเลสตัณหา มายาวนาน เราต้องเปลี่ยนในทัศนคติคือแนวความคิดเสียใหม่ คิดพิจารณาในสิ่งใดให้เป็นไปตามไตรลักษณ์ คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตayaอยู่เสมอ ให้ใจได้รู้เห็นตามความเป็นจริงอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยเปลี่ยนจาก มิจฉาทิฐิ ความเห็นผิด กลับมาเป็น สัมมาทิฐิ มีความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรมได้ เพราะใจได้หลงความเป็นจริงมานานแล้ว จำเป็นต้องอบรมใจสอนใจให้รู้เห็นตามความเป็นจริงให้มากขึ้น และให้รู้เห็นในทุกข์ โทษ ภัย ในสังขารการปรุงแต่งในสมมติให้ได้ ให้ใจได้รู้เห็นในสมมติแต่ละอย่างให้ชัดเจน ฝึกความคิดทางปัญญา ให้เหนือกว่าความคิดในทางสังขารการปรุงเอาไว้ ใจจะเป็นผู้ตัดสินเองว่า อะไรหลอกอะไรจริง

ตามปกติที่ผ่านมา ความคิดฝ่ายสังขารจะปกปิดความจริงตลอดมา หาเอาสิ่งที่ชอบใจในความสวยงาม มาปกปิดในสิ่งสกปรกเอาไว้ เอาสิ่งที่หอมมาปกปิดความเหม็น เอาความสุขในกามคุณ มาปกปิดความทุกข์ เอาสิ่งที่ไม่มีความถาวร มั่นคง มาหลอกใจให้หลงว่าเป็นของเที่ยง เอาชนะ อัตตา มาปิดบัง อนัตตา เอาสิ่งที่ไม่ใช่ของของเรา มาประกาศหลอกใจว่าเป็นของของเรา เอาสิ่งที่ไม่มีการมาหลอกใจว่าเป็นสิ่งมีสาระ ใจที่ถูกสังขารการปรุงแต่งปิดบังความจริงอย่างนี้มายาวนาน จึงเกิดเป็นมิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดตามสังขารมาตลอด

บัดนี้สติปัญญาได้รับข้อมูลที่เป็นจริง จากคำสอนของพระพุทธเจ้ามาแล้ว เพื่อนำมาพิสูจน์ความจริง ความคิดของสังขารปกปิดที่ไหน ความคิดทางปัญญา จะเปิดเผยดูความจริงในที่นั้น ความคิดของสังขารพยายามปิดบังสมมติ แต่ความคิดทางปัญญา จะเปิดเผยความจริงในสมมตินี้ให้ได้ ดูซิว่า ความคิดของสังขาร กับความ

คิดของปัญญา ฝ่ายไหนจะมีกำลังมากกว่ากัน ถ้าความคิดทางปัญญามีน้อย ความคิดทางสังขารมีมาก เราก็จะเป็นผู้แพ้อีกต่อไป ถ้าความคิดทางปัญญามีมาก ก็จะสามารถเปิดเผยสมมติ ให้ใจได้รู้เห็นในสมมติทั้งหมดได้อย่างชัดเจน นั่นเรียกว่า ญาณทัสสนะ รู้เห็นตามความเป็นจริงในสมมตินั้นๆ หรือเป็น ทัสสนญาณ เห็นความจริงและรู้ความจริงในสมมติทั้งหลาย เมื่อใจได้รู้เห็นความจริงในสมมติเมื่อไร ก็ใจนั้นแหละจะปล่อยวางในสมมติเอง คำว่าโมหะ ความหลง ก็คือใจหลงในสมมตินี้ อวิชชา ความไม่รู้ ก็คือไม่รู้ในสมมตินี้ทั้งนั้น

คำว่า ดาบ ก็คือความคิดที่เป็นสังขารการปรุงแต่งนั่นเอง เมื่อเรามีอุบายที่ดี หลอกเอาความคิดอันนี้มาเข้าทางปัญญาได้เมื่อไร ในสังขารจะไม่มีอาวุธต่อสู้ทางปัญญาเลย จึงเรียกว่า ปัญญาวุธ อาวุธคือปัญญา ก็เป็นในลักษณะนี้ ในเมื่อใจมีปัญญาที่ดี จึงเรียกว่าปัญญาเป็นตาของใจ หรือเรียกว่า ปัญญาเป็นแสงสว่างให้ แก่ใจ ใจมีความสว่างทางปัญญาเมื่อไร จึงเรียกว่า นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา แสงสว่างอื่นใด เสมอด้วยปัญญาไม่มี ทั้งสามโลกธาตุนี้ ไม่มีสมมติใดในสามภพมีความลึกลับ ปกปิดอำพรางปัญญานี้ได้เลย จึงเรียกว่า นตฺถิ โลเก รโหนาม ความลับในโลกนี้ไม่มี ปัญญาจะสอดส่องรู้เห็นตามความเป็นจริงได้ทั้งหมด ว่าในสมมติทุกอย่าง อยู่ในสภาพของไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้ทั้งหมด

ขณะที่เป็นก้อนเป็นกลุ่มในสิ่งใด ปัญญาจะเข้าไปทำลาย กระจายออกมา เป็นชิ้นเป็นส่วน ไม่มีในคำว่า อัตตา ตัวตนแต่อย่างใด เมื่อตนไม่มี เราก็ไม่มี เขาก็ไม่มี คำว่าของของตน จะไม่มีความหมายอะไร ทุกอย่างเป็นเพียงสมมติ ที่มีความอาศัยกันอยู่ชั่วขณะ อีกไม่กี่วันเดือนปีก็จะแตกสลายไปตามธรรมชาติในตัวมันเอง นี้เรียกว่าปัญญารอบรู้ตามความจริงในสังขาร การตีความหมายในนิมิตนี้ ต้องเป็น นิมิตของตัวเองเท่านั้น จึงตีความถูกต้อง

นิมิตทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นสุบินนิมิต และอุคคหนิมิต เมื่อเกิดขึ้นกับใครๆ แล้ว ถ้าผู้นั้นไม่มีปัญญาที่ดี ไม่มีความฉลาดรอบรู้ นิมิตนั้นก็ไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด

เกิดขึ้นแล้วก็เพียงนำมาเล่าสู่กันฟังเล่นๆไปเท่านั้น หรือบางทีอาจจะตีความไปในทางอื่น ไม่เกิดประโยชน์ในทางธรรมแต่อย่างใด เช่น นิमितว่าตัวเองนอนอยู่ในหลุมในบ่อ หรือตกอยู่ในที่อันสกปรกโสโครก ก็ตีความไปว่า ชะตาไม่ดีดวงตก ต้องไปหาหมอมาแต่งแก้เสียเคราะห์สะเดาะนามต่อชะตากรรมไป หรือนิमितเห็นเสือไล่ นิमितเห็นงูมาเกี่ยวพัน ก็ตีความว่าเป็นกลางร้ายไป อาจจะมีภัยอันตรายเกิดขึ้นในชีวิตของตัวเอง จะเกิดความไม่สบายใจทุกซอกใจ มีความระวังตัวอยู่ตลอดเวลา หรือนิमितว่าเราไปเห็นปราสาทอันสวยงาม เหมือนกับตัวเองได้ไปอยู่ในที่นั้น ก็ตีความหมายในนิमितนั้นไปว่า เรามีบุญกุศลที่ดี ใจมีความสุข ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่ตลอดเวลา

ฉะนั้นนิमितจึงตีความได้หลายวิธี ตีความไปในทางโลกก็ได้ ตีความไปในทางธรรมก็ได้ ถ้านิमितนั้นเกิดขึ้นกับผู้ภวนาปฏิบัติ เป็นผู้มีปัญญาที่ดี ท่านผู้นั้นจะตีความในนิमितไปในทางธรรมได้อย่างถูกต้อง นิमितนั้นก็เกิดประโยชน์ เป็นอุบายให้แก่ปัญญาได้เป็นอย่างดี นิमितแปลว่าความหมาย หมายเอาว่า ต้องเป็นอย่างนั้น ต้องเป็นอย่างนี้ ผู้ปฏิบัติภวนา ควรจะตีความหมายในนิमितไปในทางธรรมเท่านั้น เหมือนข้าพเจ้าตีความหมายในนิमितเป็นตัวอย่างไว้แล้ว หากท่านจะเลียนแบบได้ก็จะเป็นการดี

ในปีที่จำพรรษาอยู่ที่วัดถ้ำกลองเพลนี้ มีกำไรในการปฏิบัติเป็นอย่างมากทีเดียว ในวันหนึ่ง ได้ไปปรึกษาหลวงปู่ขาวว่า สถานที่ภวนาปฏิบัติควรจะเป็นอย่างไร ที่อย่างใดจะมีความสะดวกในการภวนา หลวงปู่ ก็ได้เล่าถึงสถานที่ อันเป็นสัปปายะในการภวนาปฏิบัติ ในหลายแห่งที่หลวงปู่ได้เคยปฏิบัติผ่านมาแล้วว่าทุกแห่งเป็นสถานที่ดีๆทั้งนั้น สถานที่ที่ภวนาดีที่สุดในยุคนี้ ต้องไปภวนาปฏิบัติทางภาคเหนือ เพราะทางภาคเหนือไม่มีคนไปมาหาสู่จู้จี้จ้านเหมือนภาคอีสาน เขาเอาข้าวกับอาหารใส่บาตรแล้วก็แล้วกันไป เขาไม่ตามมาขอเลขขอหวย เหมือน

ทางบ้านเรา แต่ละวันแต่ละคืน การภาวนาปฏิบัติ มีความต่อเนื่องกันอยู่ตลอด ไม่ขาดวรรคขาดตอน จะยืน เดิน นั่ง นอน ในที่ไหน ไม่คิดว่าจะมีคนไปมาหาสู่

ส่วนภาคเรา มีแต่คนเล่นเลขเล่นหวยกันมาก ไปพักภาวนาปฏิบัติอยู่ในที่ไหน มีแต่คนไปขอหวยขอเบอร์วันวายไปหมด ขอเลขสองตัวสามตัว ขอฟังนิมิตความฝัน บอกว่าไม่ฝันก็ย้งบังคับให้ฝันอยู่นั้นแหละ บางทีก็ไปคอยสังเกตดูความเคลื่อนไหว เอามือเกาหัว หรือมือจับอะไรก็แล้วแต่ เอามาตีเป็นเลขเป็นเบอร์ไปเสียทั้งหมด หรือ พุทธธรรมหมวดนั้นหมวดนี้ บอกวิธีการรักษาศีล ๕ ศีล ๘ ก็นำไปตีเป็นเลข เป็นเบอร์ไป ในบางทีก็ตรงกันกับเลขตัวที่มันออก ก็เล่าลือกันไป ว่าอาจารย์องค์นั้น ใ้หวยแม่น แล้วก็พากันมารุมล้อมเข้ามาอีก มีอาหารหวานคาวฉัน เครื่องดื่ม นมเนยเต็มไปหมด ดูซิ อาจารย์องค์ไหนที่เขาเคยได้เงินด้วย ถึงวันกลางเดือน สิ้นเดือน พากันไปเต็มอยู่ที่วัด ไปคอยจับเอาคำพูดบ้าง ไปคอยจับเอาความเคลื่อนไหว บ้าง ทั้งที่ตนเอง ไม่มีเจตนาไปในทางเลขทางเบอร์เลย ถึงบางคนไปนับเอาก้าวขา ของท่าน ก็เอาไปซื้อเลขไปด้วย บางคนไปนั่งนับคำข้าวที่ท่านฉันว่ามีกี่คำ ก็นำไปซื้อเลขอีก

ทางที่ดีให้ไปภาวนาปฏิบัติทางภาคเหนือนะ จะได้มีเวลาเร่งภาวนาปฏิบัติได้ อย่างเต็มที่ ข้าพเจ้าถามหลวงปู่ว่า หลวงปู่จะให้กระผม ไปภาวนาในที่จังหวัดไหน จึงจะดี หลวงปู่ว่า ไปภาวนาปฏิบัติอยู่เขตจังหวัดเชียงรายนะ ไปหาอยู่ตามบ้านนอก ห่างไกลจากเสียงรบกวน จิตก็จะสงบสมาธิตั้งมั่นได้ดี การใช้ปัญญาพิจารณา ก็จะมี ความต่อเนื่องกัน จะเป็นกายวิเวก จิตวิเวก จะรู้เห็นในสังขารตามความเป็นจริง อย่างแจ่มแจ้งชัดเจนดี

เมื่อได้ฟังหลวงปู่เล่าให้ฟังดังนี้ ใจมันอยากจะไปภายในวันสองวันนี้เอง ทีแรก คิดว่าหลวงปู่จะบอกให้ไปปฏิบัติที่จังหวัดเชียงใหม่ เพราะหลวงปู่ได้รู้แจ้งในธรรม ในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่มาแล้ว แต่ก็เชื่อในคำบอกของหลวงปู่ หลวงปู่

ว่าให้ไปในเขตจังหวัดเชียงราย เหมือนกับว่าหลวงปู่ได้พิจารณาแล้ว เราจะต้องรู้แจ้ง เห็นจริงในสังขารในเขตจังหวัดเชียงรายในเร็ววัน

นี่ก็เป็นตัณหาอีกอย่างหนึ่ง แต่ก็เป็นที่ตัณหาคิดอยากไปในทางที่ดี มีความอยากในทางที่จะหลุดพ้นไป ตัณหาประเภทนี้เมื่อใช้ให้เป็นประโยชน์แล้ว จะเป็นกำลังใจในการปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ดังคำบาลีว่า ตณฺหา ย ตรติ โอมิ ผู้จะข้ามมรรณพ ได้เพราะตัณหา

ตัณหาความอยากนั้นมีสองอย่าง คือ ตัณหาความอยากไปในทางโลก และ ตัณหา ความอยากไปในทางธรรม ตัณหาความอยากในทางโลก เป็นความอยากไปตามกระแส ถึงจะมีความสุขก็เป็นความสุขเจือด้วยน้ำตาอันเป็นทุกข์ จะหาความสุขล้วนๆไม่ได้เลย แต่คนทั้งหลายก็มีความยินดีพอใจ ในตัณหาประเภทนี้เป็นอย่างมากทีเดียว

ส่วนความอยากอีกประเภทหนึ่ง เป็นความอยากไปในทางที่ดี เช่น อยากให้ พระสวามนต์ อยากทำบุญให้ทาน อยากรักษาศีล อยากภาวนาปฏิบัติ หรืออยาก ละอาสวกิเลสให้หมดสิ้นไปจากใจ หรืออยากหลุดพ้นเข้าสู่มรรคผลนิพพาน ความอยากประเภทนี้เป็นความอยากของนักปราชญ์เจ้าทั้งหลาย ควรส่งเสริมให้ความอยากประเภทนี้ มีแก่ตัวเองให้มาก เพราะเป็นความอยากที่นักปราชญ์ ยอมรับและ ต้องการ ความอยากอย่างนี้ ในหมู่ภาวนาปฏิบัติ มีความต้องการมากทีเดียว

ฉะนั้น ผู้ภาวนาปฏิบัติ ต้องรู้จักแยกแยะในคำว่า ตัณหา คือความอยากนี้ ให้เป็น ไม่เช่นนั้นจะเกิดความเข้าใจผิดเกิดขึ้นได้ เพราะได้ยินจากผู้สอนภาวนา ปฏิบัติมามากแล้วว่า ให้พากันละตัณหาคือความอยากทั้งหมด ไม่ให้มีความอยาก ใดๆภายในใจ ไม่ให้ทำอะไรเนื่องจากความอยากทั้งนั้น นี่คือการไม่เข้าใจในคำว่า ตัณหา ความดีก็ไม่อยากทำ ความชั่วก็ไม่อยากทำ การพูดมาอย่างนี้ มันผิดจาก เป้าหมายความเป็นจริง ตามปกติแล้วนักปราชญ์ท่านมีความสรรเสริญ ในการสร้าง

คุณงามความดี ให้มีการละเว้นในทางที่ไม่ดีเท่านั้น แม้แต่พระอรหันต์ก็ไม่มีในวิธี
อย่างนี้ เพราะท่านไม่มีตัณหาภายในใจอยู่แล้ว ถึงท่านจะทำดีในวิธีต่างๆอย่างไร
ก็เป็นเพียงกิริยาในการทำเท่านั้น ท่านไม่ได้ตั้งเป้าหมายในผลการทำดีแต่อย่างใด

นี่เราเป็นปุถุชนจะมาทำตนให้เหมือนพระอรหันต์ จึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องแต่อย่างใด
เพราะในการเริ่มต้นในการบำเพ็ญบารมี ต้องมีตัณหาคือความอยากก่อนทั้งนั้น แต่
ก็ต้องเป็นตัณหาความอยากในทางที่ดี ตัวอย่างพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย
ก่อนที่พระองค์จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ พระองค์มีตัณหา คืออยากเป็น
พระพุทธเจ้า สร้างบารมีคิดอยู่ในใจ ปรรณายากเป็นพระพุทธเจ้า มีความยาวนาน
๙ อสงไขย อุทานออกเสียงปรรณายากที่อยากเป็นพระพุทธเจ้า มีความยาวนานถึง
๗ อสงไขย จนได้รับพยากรณ์จากพระพุทธเจ้า ที่พึงกว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้า
องค์หนึ่งในภายในภพหน้า นับแต่บัดนี้เป็นต้นไป มีความยาวนานถึง ๔ อสงไขย รวม
แล้วพระพุทธองค์บำเพ็ญบารมีนานถึง ๒๐ อสงไขย พระองค์สร้างบารมีอาศัยความ
อยากคือตัณหา

นี่จะมาสอนกันให้ละตัณหาในขั้นเริ่มต้นอย่างนี้ กำลังใจอยากจะทำความคิด
จะมีมาจากที่ไหน เพราะเป็นธรรมชาติของปุถุชนผู้กำลังแสวงหา ต้องมีความอยาก
เอาไว้ เช่น อยากได้ครูอาจารย์ที่ดี อยากฟังธรรมจากท่าน อยากปฏิบัติจนได้รับผล
ในธรรมนั้นๆ ฉะนั้นความอยากจึงเป็นฐาน ในการสร้างคุณงามความดีต่อไป มิใช่
ว่าจะไม่มีความอยากไปเสียทั้งหมด แต่ต้องมีปัญญาในวิธีป้องกันในความอยาก
ในทางที่ต่ำช้าเลวทราม ให้มีความฉลาดรอบรู้ ในวิธีการส่งเสริมในความอยาก
ในทางที่ดีให้เกิดขึ้นภายในใจ เพื่อให้เกิดกำลังใจในการบำเพ็ญบุญกุศล เพื่อเป็น
กำลังหนุนส่งให้ถึงซึ่งมรรคผลนิพพาน

เหมือนกับศรัทธาความเชื่อ หลายนๆคนยังไม่เข้าใจในคำว่าศรัทธาเท่าไรนัก
เพราะตามปกติแล้ว คนเรามีความเชื่ออยู่ในตัวเองอยู่แล้ว แต่จะใช้ความเชื่อให้เป็น

ไปในทางไหนนั้น ขึ้นอยู่กับความเห็นแต่ละบุคคล ถ้าผู้มีปัญญาที่ดีมีเหตุผล จะไม่ตัดสินใจเชื่ออะไรที่มกมาย ต้องเอาสิ่งที่ได้ยินมาไตร่ตรอง ให้สมเหตุสมผลก่อนจึงเชื่อ ในภายหลัง หรืออ่านหนังสือจากตำรา มา ก็ต้องใช้ปัญญาพิจารณา ก่อน ว่าธรรมะ ในตำรามีเหตุผลพอเชื่อถือได้หรือไม่ ต้องใช้เหตุผลมาเป็นตัวตัดสินใจขาด ถ้ามีเหตุผลรองรับที่ดีจึงตัดสินใจเชื่อ ถ้าความรู้ที่ขัดกันกับเหตุผล ก็ไม่ต้องเชื่อในความรู้นั้นๆ จึงเรียกว่า สัทธานุสสัมปยุต คือพิจารณาด้วยปัญญาเข้ากันได้ ในเหตุผลก่อนจึงเชื่อ นี้จึงเรียกได้ว่า ความเชื่อถือของนักปราชญ์เจ้าทั้งหลาย

ส่วนความเชื่อของผู้ไม่มีปัญญา จะเชื่อในสิ่งใดจะขาดจากเหตุผล ได้ยินใครพูดมาอย่างไรก็เชื่อตาม หรือได้อ่านหนังสือมาอย่างไรก็เชื่อไปเสียทั้งหมด ไม่มีการพิจารณาในเหตุผลแต่อย่างใด จึงเรียกว่า สัทธานุสวิปยุต เรียกว่า ผู้มีความเชื่อที่มกมาย เขาว่าถูกก็ถูกด้วย เขาว่าผิดก็ผิดด้วย ถ้าเป็นอย่างนี้จะเป็นผู้ไม่มีหลัก เป็นที่พึ่งให้แก่ตัวเอง และเป็นผู้นำของผู้อื่นไม่ได้เลย

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า จงเป็นผู้มีความเชื่อมั่น ในเหตุผลของตนเองเป็นหลัก สำคัญ ต้องเป็นผู้มีหลักการ อุดมการณ์ เป็นของตนเองอย่างมีเหตุผล จึงเรียกว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตนอย่างมั่นคง ฝึกตนให้มีความหนักแน่น อย่าเป็นผู้ใจเบาหุเบา ไปตามข่าวลือ อย่าทำตัวเหมือนเอาไม้ปักทราย หรือเอาไม้ปักซีโคลนขึ้นเลน ถูกลมพัดไปทางไหนก็เอนเอียงไปทางนั้น จะมีนิสัยเป็นคนตื่นข่าวอย่างมกมายไปโดยไม่รู้ตัว จะตกอยู่ในหมู่กาลามชน ชนกลุ่มนี้มีความเชื่อที่ขาดจากเหตุผลที่ถูกต้อง และเป็นกลุ่มที่เชื่อตัวบุคคลเป็นหลัก

เช่น เชื่อในครูอาจารย์ของตนเองมากเกินไป โดยเราไม่ต้องคิดพิจารณาใน ความถูกต้องแต่อย่างใด อาจารย์สอนผิดสอนถูกอย่างไรก็เชื่อไปอย่างนั้น การเชื่อ ในลักษณะอย่างนี้ พระพุทธเจ้าไม่สรรเสริญเลย แต่ถ้าอาจารย์ของเราเป็น พระอริยเจ้าองค์จริง ก็เป็นผลดีกับตัวเราไป ถ้าอาจารย์ไม่เป็นพระอริยเจ้าจริงก็เสีย อยู่มาก อาจผิดได้ถูกได้ หากท่านยังเป็นปุถุชน แต่ท่านก็เข้าใจในแนวทางการภาวนา

ปฏิบัติที่ถูกต้อง เราก็มีส่วนถูกต้องไปด้วย เมื่ออธิบายวิธีการปฏิบัติของครูอาจารย์ไม่ถูก เราก็ไม่ถูกไปด้วย

หากมีคำถามว่า จะรู้ได้อย่างไรว่า ครูอาจารย์สอนผิดสอนถูก คำตอบ เราควรได้ศึกษาประวัติของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจ ตรงไหนที่พระพุทธเจ้าว่าผิด ตรงไหนที่พระพุทธเจ้าว่าถูก เราก็จะารู้และเข้าใจได้ทันที ฉะนั้นเราต้องเอาพระพุทธเจ้าและพระอริยเจ้าเป็นหลัก เรื่องประวัติของพระอริยเจ้าในพระสูตรมีมากมาย ถ้าเราเข้าใจประวัติของพระอริยเจ้าดีแล้ว เราจะได้เอามาเปรียบเทียบกับคำสอนครูอาจารย์ ในยุคปัจจุบันนี้ได้ทันที ว่าในยุคนี้ อาจารย์องค์ไหนสอนผิดสอนถูกเราก็จะารู้ไม่เช่นนั้นเราจะเป็นนิสัยความเชื่อที่เลื่อนลอย จะไม่มีความมั่นคงแต่อย่างไร รับผิดชอบในความเชื่อของตัวเองก็ไม่ได้ ฝึกตัวเองให้เป็นผู้หุเบา วอกแวก งามายไร้เหตุผล จะพึ่งตนไม่ได้จนตลอดวันตาย หน้าซำยังจะเป็นนิสัยติดตัวไปในภพชาติหน้าด้วย

นิสัยของหลวงปู่ขาว

นิสัยของหลวงปู่ขาว ถ้าใครๆได้เข้าไปกราบไหว้แล้ว จะรู้นิสัยท่านเป็นอย่างดี หลวงปู่ขาวเป็นผู้มีนิสัยในความเมตตาสูงมากทีเดียว ใครๆได้ไปพบเห็นกราบไหว้ท่านแล้ว ไม่อยากที่จะลุกหนีไปจากท่านไป มีคนพูดกันอยู่มากว่า ไปนั่งอยู่กับหลวงปู่ขาว มีความเย็นใจเป็นอย่างมาก ใครมีปัญหาอะไร จะมาขอความเมตตาจากหลวงปู่อยู่เสมอ เรียกว่าผู้มีเมตตาอย่างสมบูรณ์ เมตตาทางกาย กิริยามรรยาทที่แสดงออกมีความยิ้มแย้มแจ่มใส ให้ความเมตตากับทุกๆคน ไม่ว่าคนมีฐานะดีหรือมีฐานะยากจนขาดแคลน หลวงปู่ขาวให้ความเมตตาเสมอภาคกัน เมตตาทางวาจา หลวงปู่ขาวมีน้ำเสียงที่นุ่มนวลแผ่วเบา น้ำเสียงไม่เข้าไปกระทบกระแทกแตกตื่น หัวใจใครให้เจ็บปวดบอบช้ำ คำพุทธธรรมะแต่ละประโยคมีคุณค่ามาก ธรรมะประโยคเดียวกัน เราเคยรู้จากตำรามาแล้ว หรือได้ฟังจากครูอาจารย์องค์อื่นแล้วก็ตาม เมื่อฟังมาแล้วก็เฉยๆ เมื่อมาได้ฟังธรรมะจากหลวงปู่ขาวในประโยคเดียวกัน คนผู้ฟังจะเกิดความรู้สึก ยอมรับเอาธรรมะหมวดนั้นไปปฏิบัติได้อย่างฝังใจ

เช่นหลวงปู่พูดว่า ให้พากันไหว้พระทุกคืนก่อนนอนนะ เขาก็ทำตามหลวงปู่จริงๆ บอกให้นั่งสมาธิภาวนาบริกรรมว่า พุทโธ เขาก็นำไปภาวนาจริงๆ บอกให้เขารักษาศีล ๕ ให้มีความบริสุทธิ์นั้นะ เขาก็รักษาจริงๆ บอกธรรมะอะไรมา เขายอมรับนำไปประพฤติปฏิบัติ ตามความสามารถของเขา ความเมตตาในทางกาย ความเมตตาทางวาจา เป็นผลสะท้อนออกมาจาก ความเมตตาภายในใจของหลวงปู่ด้วย

ความบริสุทธิ์จริงๆ ในเมื่อใจมีความเมตตาแล้ว รัศมีที่แสดงออกมาทางกายและ วาจาจึงได้ปรากฏแก่ผู้ได้พบเห็นกราบไหว้ การเคลื่อนไหวไปมาในอิริยาบถต่างๆ ก็ แผงอยู่ในความเมตตา ตลอดสายตาและใบหน้า มีความยิ้มแย้มแจ่มใส รับแขกที่ ไปมาหาสู่อยู่ตลอดเวลา ไม่มีกิริยาที่เป็นไฟแฝงออกมาทางกายและวาจານี้เลย มีความเยือกเย็นเข้าไปในหัวใจในส่วนลึกของผู้ได้ไปสัมผัสมาแล้ว

พระเณร หรือญาติโยม ถ้าได้ฟังหลวงปู่อธิบายธรรมะแล้ว ทุกคนจะตั้งใจฟัง อย่างเงียบสนิทเลยทีเดียว จับเอาอุบายธรรมจากหลวงปู่ขาว คนละข้อสองข้อ เป็นธรรมที่มีคุณค่ามากสำหรับท่านผู้นั้น ธรรมะนั้นเคยได้ฟังจากที่อื่นมาแล้วก็ตาม เมื่อได้มาฟังธรรมจากหลวงปู่ขาว ถึงจะเป็นธรรมข้อเดียวกัน แต่ความซาบซึ้งนั้น ต่างกัน นี่ก็เพราะธรรมนั้นได้ผ่านความเมตตาจากหลวงปู่ตนเอง พระธรรมนั้นได้ มาจากครูอาจารย์ที่เรามีความเคารพเชื่อถือ พระธรรมนั้นจะมีคุณค่ามาก ถ้า ฟังธรรมจากครูอาจารย์ที่เราไม่เคารพ ฟังแล้วก็เฉยๆแทบไม่มีความหมายอะไร หลวงปู่ขาวเป็นที่เคารพแก่หมู่ชน ธรรมะที่หลวงปู่อธิบายให้ฟัง ก็เป็นธรรมะพื้นๆ ธรรมดา แต่ผู้ฟังถือว่ามีความสำคัญ มีความหมายมาก

เหมือนกับเราได้รับพระราชทาน สิ่งของต่างๆจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ถึงสิ่งของนั้นจะมีอยู่ในที่ทั่วไป ถ้าเราได้รับพระราชทาน แล้ว สิ่งของนั้นจะมีคุณค่ามาก เป็นสิริมงคลกับตัวเราเอง การเก็บรักษาจะดูแลเป็น อย่างดี เพราะของนี้ได้มาจากผู้ที่เรามีความเคารพ นี่ฉันใด ผู้ได้รับธรรมะจาก หลวงปู่ขาวก็ฉันนั้น หรือวัตถุอื่นใดที่ได้รับจากหลวงปู่แล้ว ถือว่าสิ่งนั้นเป็นมงคล อย่างยิ่ง การอธิบายพรรณนาพระคุณแห่งความเมตตา ของหลวงปู่ขาวนั้นจบสิ้น ได้ยาก จึงจบไว้เพียงเท่านี้

เมื่อออกพรรษาแล้ว ก็ได้เล่าความตั้งใจ ที่จะไปภาวนาปฏิบัติในเขตจังหวัด เชียงรายให้หลวงปู่ฟัง หลวงปู่ก็ให้อวาท ในอุบายภาวนาปฏิบัติหลายหมวดหมู่

อย่างซาบซึ้งทีเดียว จากนั้นก็ได้ลาหลวงปู่ออกเดินทาง ไปรวมตัวกันที่บ้านกุดเต่า กับพระอาจารย์ชาน เพื่อเตรียมบริวารในการออกเดินทาง ไปในจังหวัดเชียงราย ต่อไป พระเณรที่ไปด้วยกันในครั้งนี้มี ๑๐ รูป

๑. พระอาจารย์ชาน ฐานวโร
๒. ข้าพเจ้าเอง
๓. พระอาจารย์ห้วน
๔. พระอาจารย์จรัส
๕. พระอาจารย์เหรียญ

มีสามเณรติดตามอีก ๕ รูป เมื่อเตรียมบริวารพร้อมแล้วก็ออกเดินทางถึง จังหวัดเชียงราย ได้ไปพักที่บ้านเหล่า ต.ทุ่งก่อ อ.เวียงชัย จ.เชียงราย พระอาจารย์ชานท่านอยู่ที่บ้านเหล่า นอกนั้นก็แยกกันไปภavanaในที่ต่างๆตามหมู่บ้านแถบนั้น ข้าพเจ้าเองได้ไปพักภavanaอยู่ที่ป่าช้าบ้านดงหวาย มีชาวบ้านออกไปทำแครงให้ อยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. ๒๕๑๒

ในคืนหนึ่งมีลมฝนกรรโชกรุนแรงมาก ลมได้พัดเอากิ่งไม้ต้นไม้อั๊กกระเด็น ทำให้กอดที่กางนอนปลิวออกไป ในคืนนั้นไม่ได้กางกอดเลย ได้เก็บเอาเครื่องบริวารที่จำเป็นใส่ในบาตร แล้วเอากอดมาหุ้มตัวและบริวารเอาไว้ แต่ก็ถูกฝนสาดเปียกปอนไปทั้งหมด จำเป็นต้องนั่งอยู่บนแคร่ตากฝนด้วยความหนาวตลอดทั้งคืน ที่พักนั้น อยู่ใต้ต้นมะม่วงป่าขนาดใหญ่ มีลมพัดกิ่งมะม่วงขนาดใหญ่เอนไปเอียงมาอยู่ตลอดเวลา คิดในใจว่า ถ้ากิ่งมะม่วงนี้หักลงมาเมื่อไร นั่นคือคืนที่สิ้นสุดของชีวิต เพราะในคืนนั้นไปไหนอีกไม่ได้แล้ว ความมืดในป่าอันหนาทึบ มองไม่เห็นที่ไหนเลย ไฟฉายก็มีแสงแดงริบหรี่ จวนจะหมดแสงอยู่แล้ว

ในคืนนั้นได้อิच्छฐานว่า ถ้าข้าพเจ้าจะได้ทรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาต่อไป ขออย่าให้ชีวิตของข้าพเจ้าได้ตายไปในช่วงนี้เลย ในขณะที่เดียวกัน กิ่งไม้ใหญ่ที่ถูก

ลมพัดเอนเอียงไปมา ก็ได้หักขาดลงมาข้างแคร่ ห่างจากตัวข้าพเจ้าเพียง ๑ เมตร เท่านั้น ในขณะที่ได้ยินเสียงกิ่งไม้หักนั้น ก็ได้กำหนดใจไว้ว่า เป็นครั้งสุดท้ายของชีวิตเราแล้ว แต่เดชะชีวิตยังไม่ถึงวันจะตายก็รอดไปได้ ในเมื่อลมฝนได้หยุดแล้ว มีหมู่ตะขาบเป็นจำนวนมากย้วยเหยียดไปหมด ออกมาหากินวิ่งสวนกันไปมามากมาย หลายนับขึ้นมานบนแคร่ หลายนับมุดเข้ามาในที่นั่ง พยายามเข้าในผ้าสบง หลายนับขึ้นมาไต่ตามตัวแต่ไม่ทำอะไร ในคืนนั้นต้องนั่งภาวนาทนต่อความหนาวเย็นตลอดทั้งคืน

ได้นึกถึงสมัยครั้งพุทธกาล พระสงฆ์ผู้ได้ออกไปอุปฐกในที่ต่างๆก็จะได้รับในเหตุการณ์อย่างนี้เหมือนกันกับเรา ท่านเหล่านั้นก็มีความอดทนต่อสู้อุปสรรคเหล่านี้ผ่านไปได้ จนท่านเหล่านั้นได้บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ เราก็จะมีความอดทนต่อสู้อุปสรรคนี้ต่อไป ตั้งใจว่าจะขอมอบกายถวายชีวิตในพระพุทธรูปศาสนา เราจะต้องต่อสู้ต่อไปจนชีวิตสิ้นสลาย

ในคืนหนึ่ง ในขณะที่จิตมีความสงบได้ที่แล้วได้เกิดนิมิตขึ้น ปรากฏเห็นต้นมะพร้าวเป็นแถวๆ แต่ละแถวมีมะพร้าวอยู่ ๔ ต้น สูง ๑ คอก ต้นที่ ๑ มีลูกใหญ่ตกหนาแน่นเต็มต้นกองอยู่กับพื้นดิน ต้นที่ ๒ สูง ๑ คอกเท่ากัน มีผลตกเท่าครึ่งหนึ่งของต้นแรก ต้นที่ ๓ สูง ๑ คอกเท่ากัน มีผลเพียง ๓ ผลเท่านั้น ต้นที่ ๔ สูงเท่ากัน แต่ไม่มีผลเลย มีแต่ใบคลุมอยู่เท่านั้น มะพร้าวแถวที่ ๒ สูง ๑ เมตร ต้นที่ ๑ มีผลเต็มต้น ต้นที่ ๒ สูงเท่ากัน มีผลเท่าครึ่งหนึ่งของต้นแรก ต้นที่ ๓ สูงเท่ากัน มีผลเพียง ๓ ผลเท่านั้น ต้นที่ ๔ สูงเท่ากัน ไม่มีผลเลย มีแต่ใบคลุมต้นอยู่เท่านั้น แถวที่ ๓ มีต้นสูง ๒ เมตร แถวที่ ๔ ต้นสูง ๔ เมตร แถวที่ ๕ ต้นสูง ๕ เมตร มีต้นมะพร้าวสูงต่างกันเป็นชั้นๆ แต่ละชั้นแต่ละแถว ก็มีมะพร้าว ๔ ต้นเหมือนกัน มีผลที่แตกต่างกันดังที่ได้อธิบายมาแล้ว ต้นมะพร้าวแถวสุดท้ายสูง ๔๐ เมตร มีอยู่ ๔ ต้นเหมือนกัน แต่ละต้นไม่มีใบเลย มีเพียงยอดโด่ชี้ฟ้าอยู่เท่านั้น ต้นที่ ๑ มีผลเต็มต้น ต้นที่ ๒ มีผลเท่าครึ่งหนึ่งของต้นแรก ต้นที่ ๓ มีอยู่ ๓ ผล ต้นที่ ๔ ไม่มีผลเลย ในขณะเดียวกัน

เป็นนิมิต ปรากฏเห็นต้นมะพร้าวอีกต้นหนึ่ง มีผลเต็มต้น มีต้นสูง ๘ ฟุต ลำต้น ก้านใบมีความสมบูรณ์เต็มที่ แล้วมีความรู้ว่าเป็นต้นมะพร้าวของตัวเอง ในขณะเดียวกัน เหมือนกับตัวเองได้กระโดดขึ้นไป ได้กอดลูกมะพร้าวทั้งหมดเอาไว้ จากนั้น จิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิ

แล้วใช้ปัญญาพิจารณาในเรื่องนิมิตที่เกิดขึ้น จึงได้ความว่า นิมิตที่เกิดขึ้นมานั้น เกี่ยวกับผู้ปฏิบัติ และผลของการปฏิบัติมีผลเกิดขึ้นไม่เท่ากัน จึงพิจารณาได้ความว่า เหมือนกับบุคคลผู้ปฏิบัติอยู่ในสมัยเดียวกัน เริ่มต้นการปฏิบัติมาพร้อมกัน ความสูงของต้นมะพร้าว มีความสูง ๑ ศอกเท่ากัน แต่ผลของมะพร้าวมากน้อยต่างกัน นี่หมายถึงบารมีของบุคคลทั้งสิ้น สร้างบารมีมาไม่เท่ากัน ถึงจะเริ่มต้นการปฏิบัติมาพร้อมกัน ความเอาใจใส่ในการปฏิบัติมีความขยันมากน้อยต่างกัน เมื่อได้รับผลจากการปฏิบัติในชาตินี้จึงไม่เท่ากัน

ลูกมะพร้าวมีเต็มต้น หมายถึง ผู้ที่ได้บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ ต้นที่สอง มีผลเท่าครึ่งหนึ่งของต้นแรก หมายถึงผู้ที่ได้บรรลุนิพพานเป็นพระอนาคามี ต้นที่สาม มีผลน้อย หมายถึงผู้ที่ได้บรรลุนิพพานเป็นพระสกิทาคามี และพระโสดาบัน ต้นที่สี่ยังไม่ผลเลย หมายถึง บารมียังไม่พร้อมในขณะนี้ ถ้ามีความขยันหมั่นเพียรมากขึ้น ก็จะมีผลเกิดขึ้นได้ในชาตินี้เหมือนกัน

ต้นมะพร้าวที่มีต้นสูงขึ้นไปตามลำดับนั้น หมายถึง การปฏิบัติใช้เวลาานพอๆกัน แต่ก็มีผล ในการปฏิบัติไม่เท่ากัน เหมือนมะพร้าวในแถวแรก แถวต้นมะพร้าวที่สูงขึ้นไปเรื่อยๆ ก็เป็นในลักษณะเหมือนกัน ต้นมะพร้าวแถวสุดท้ายสูง ๔๐ เมตร หมายความว่า อายุผู้ปฏิบัติอยู่ในขั้น ปัจฉิมวัย เป็นวัยสุดท้าย ก้านมะพร้าวไม่มี นั่นหมายถึงไม่มีอายุยาวต่อไปอีกแล้ว มียอดเดียวชี้ฟ้าโผล่อยู่ นั่น หมายถึงลมหายใจ กับร่างกายอันแก่ชราเต็มที่แล้ว

มีผลแตกต่างกัน หมายถึง ผู้หนึ่งได้บรรลุลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ผู้หนึ่งได้บรรลุลุธรรมเป็นพระอนาคามี ผู้หนึ่งได้บรรลุลุธรรมเป็น พระสภิกทาคามิหรือพระโสดาบัน อีกผู้หนึ่งไม่ได้บรรลุลุธรรมอะไรในชาตินี้ แต่ในชาติหน้าเมื่อได้ไปเกิดร่วมพระศรีอริยเมตไตรย^{๒๙} ก็จะได้มีส่วนได้บรรลุลุธรรม เป็นพระอริยเจ้าชั้นใดชั้นหนึ่งแน่นอน

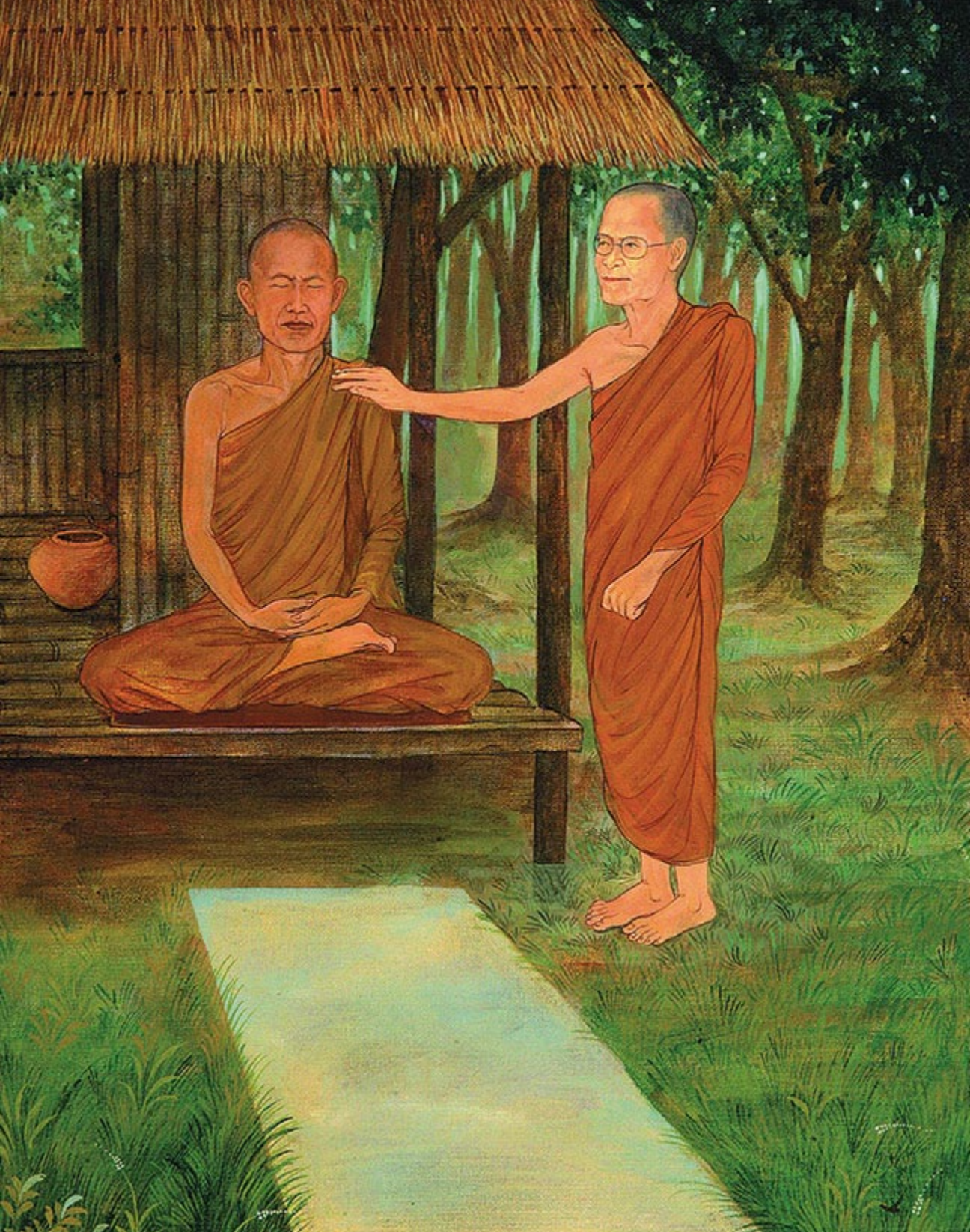
^{๒๙} พระศรีอริยเมตไตรยจะเป็นพระพุทธเจ้าองค์ที่ ๕ คือองค์สุดท้าย ในภัทรกัปนี้ ท่านจะมากเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในยุคที่มนุษย์มีอายุขัย ๘๐,๐๐๐ ปี

พ.ศ. ๒๕๑๒ จำพรรษาที่บ้านป่าลั่น

ไม่กี่วันต่อมา ชาวบ้านป่าลั่นรู้ข่าวว่า ตัวข้าพเจ้าได้ไปพักปฏิบัติอยู่ที่บ้านดงหวาย ก็ได้พากันไปนิมนต์เอาในที่แห่งนั้น จึงได้เดินทางไปบ้านป่าลั่น ตำบลปงน้อย กิ่งอำเภอต๋อยหลวง จังหวัดเชียงราย สถานที่แห่งนี้เป็นป่าดงดิบ มีต้นไม้ใหญ่นานาชนิดอย่างหนาแน่น มีชาวบ้านได้พากันออกมาทำที่อยู่อาศัยให้ ทำเป็นกระท่อมหลังเล็กๆ มุงด้วยหญ้าคา ปูฟากไม้ไผ่ และเสาไม้ไผ่พอได้อาศัย ในคืนหนึ่งมีนิมิตเห็นหลวงปู่ขาวเข้ามาหา ใช้มือจับไหล่แล้วพูดว่า จากนั้นไปไม่นานหรอกนะ ความตั้งใจของท่านที่ได้ตั้งใจเอาไว้จะสำเร็จอยู่ในที่แห่งนี้ ในขณะนั้น ปรากฏมีเส้นทางขนาดใหญ่เรียบราบดี มีแนวทางตรงมาจรดที่ข้าพเจ้านั่งอยู่ หลวงปู่ขาวพูดว่า ท่านต้องเดินตามเส้นทางนี้ไปนะ อีกไม่นานก็จะถึงที่สุดแห่งทุกขในไม่ช้า

จากนั้นจิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิมา จึงได้พิจารณาในคำพูดหลวงปู่ขาวว่า จะเป็นไปได้อย่างไร เพราะในขณะนี้ ยังไม่มีอุปายใดที่จะทำให้เกิดความมั่นใจในตัวเองว่าจะสำเร็จได้ แต่ละวันที่ผ่านไป การภาวนาปฏิบัติก็เป็นปกติ ยังไม่มีช่องทางที่จะพ้นจากทุกขได้เลย เส้นทางที่เห็นในนิมิตนั้นก็เพียงเป็นนิมิต จะเอามาเป็นหลักประกันว่าพ้นจากทุกขนั้นยังไม่ได้ แต่มีความตั้งใจเอาไว้ว่า ในชีวิตนี้จะตั้งใจภาวนาปฏิบัติให้เต็มที่ จะสำเร็จได้หรือไม่ได้นั้นเอาลมหายใจเป็นเครื่องตัดสิน ลมหายใจเข้าไม่ออก ลมหายใจออกแล้วไม่เข้า นั้นเป็นตัวตัดสินในวาระสุดท้าย จะได้หรือไม่ได้ ก็มีเวลาเพียงเท่านี้

ในขณะที่เรายังมีชีวิตอยู่ มีร่างกายแข็งแรง มีสติปัญญาที่ดี มีความสามารถที่พอตัว เราจะตั้งใจภาวนาปฏิบัติอย่างเต็มที่ มีสติปัญญาเตือนตัวเองอยู่เสมอว่า เราอย่าประมาทในชีวิต วันคืนล่วงผ่านไป ชีวิตเราก็มีความรุ่งโรยไปตามกาลเวลาทุกนาที ขณะนี้เรายังไม่ถึงที่สุดแห่งทุกข์ เราต้องรีบเร่งภาวนาปฏิบัติให้เต็มกำลังอย่าไปสนใจในนิมิตนั้นเลย อย่าไปคอยบุญวาสนาบารมีในชาติอดีตมาส่งเสริมในชาติก่อนนั้นไม่ทราบว่าจะได้บำเพ็ญบารมีมากน้อยแค่ไหน อย่าไปสนใจในบารมีของตัวเอง ในปัจจุบันนี้ให้เราได้ภาวนาปฏิบัติอย่างเต็มที่ที่แก้แล้วกัน

วันคืนเวลานั้นมีความหมาย อย่าปล่อยให้เวลาเสียไปเปล่า เอาเวลานั้นมาทำให้เป็นประโยชน์แก่ตัวเองให้ได้ ในชีวิตนี้เราได้เกิดมาร่วมพระพุทธศาสนา ภาระทางโลกเราก็ได้ผ่านมาแล้วว่าเป็นอย่างไร ในขณะนี้เรารู้ช่องทางแห่งความพ้นทุกข์ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว ในโอกาสชาตินี้เราเกิดมาอย่าทำตัวลอยไปตามกระแสโลก ดังที่เคยเป็นมา เพราะเวลาของชีวิตนี้มีขอบเขตจำกัด อีกไม่กี่ปีข้างหน้าก็จะตายจากโลกนี้ไป เมื่อเกิดใหม่ในชาติหน้า ไม่รู้ว่าจะได้เกิดมาพบ พระพุทธศาสนาเหมือนในชาตินี้อีกหรือไม่ และจะได้เกิดตายๆ เวียนว้ายในวัฏสงสารนี้ต่อไปอีกยาวนานเท่าไร ในชาติที่ผ่านมา เราได้เวียนว้ายเกิดตายอยู่ในโลกนี้มายาวนานแล้ว และยังจะไปเกิดตายในภพชาติหน้าอีก ไม่รู้ว่าจะจบสิ้นเมื่อไร トラบไตยังมีกิเลสตัณหาเป็นเชื้อพาให้เกิดอยู่ ชาติภพก็จะมีทางจบสิ้นลงได้ ในชาตินี้เราพร้อมแล้วทั้งกายและใจ เราจะได้ทุ่มเทในความพากเพียรปฏิบัติอย่างเต็มที่ จะเอาชีวิตนี้เป็นหลักประกันเป็นเดิมพัน

ในพรรษานี้ มีพระร่วมจำพรรษาด้วยกันสองรูป ตัวข้าพเจ้าเอง พระอาจารย์หวั่น ปนฺนทีโต และสามเณรไสว ในที่แห่งนี้ชาวบ้านพูดกันว่า มีผีดูมาก คนพื้นเมืองเขาไม่กล้าที่จะมาหากินในเขตนี้เลย เพราะผีทำให้คนตายไปแล้วหลายคน เมื่อภาวนาปฏิบัติอยู่ที่แห่งนี้ได้ ๗ คืน ในคืนหนึ่ง ขณะจิตได้สงบเป็นสมาธิเต็มที่แล้ว ได้ยินเสียงดังเหมือนกับภูเขาลงมาถล่มมาจากอ่างน้ำตก ห่างจากที่อยู่ไปประมาณ ๑๐๐

เมตร จึงได้กำหนดจิตไปดู ปรากฏว่าเห็นหมูป่าขนาดใหญ่ ๒ ตัว มีกิริยาอาการแสดงออก มีความโกรธจัดมากทีเดียว ทั้งสองตัวมองมาหาข้าพเจ้า ดูนัยน์ตาเป็นสีแดงเหมือนกับแสงไฟที่กำลังลุกโชน แสดงความไม่พอใจในตัวข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง

จากนั้นหมูทั้ง ๒ ตัวก็ได้แสดงฤทธิ์ด้วยวิธีต่างๆ ทำท่าทางให้ข้าพเจ้าเกิดความกลัว แล้วพากันวิ่งเข้ามาหาข้าพเจ้าอย่างรวดเร็ว ในลักษณะที่จะเข้าทำร้ายให้ข้าพเจ้าตายไปในขณะนี้ สายตาก็ลุกเป็นไฟ ใช้เสียงข่มขู่คำรามต่อเนื่องกัน พากันเดินข่มขู่ข้าพเจ้ารอบกระต๊อบ ๓ รอบ แล้วพากันมายืนเคียงคู่อู้งตรงหน้า ห่างจากตัวข้าพเจ้าเพียง ๓ ศอกเท่านั้น แล้วหมูทั้ง ๒ ตัวก็พากันหมอบลง พากันทำท่าโยกตัวไปมาพร้อมๆกับโยกตัวเอากำลึงทั้งสองครั้งแล้ว ครั้งที่ ๓ ก็พากันกระโดดเข้ามากัดข้าพเจ้าอย่างแรงทีเดียว ในขณะที่นั้นข้าพเจ้าก็ได้เตรียมกำลึงใจรับอย่างเต็มที่เช่นเดียวกัน ในขณะที่หมูทั้ง ๒ ตัวกระโดดมา ข้าพเจ้าก็เพ่งกำลึงใจรับอย่างเต็มที่ ขณะที่กำลึงของหมู กับกำลึงใจปะทะกันนั้นฟังเสียงดัง ชั่ว อย่างรุนแรง หมูทั้งสองตัวกระเด็นไปกองกันอยู่ในที่นั้น

แล้วหมูทั้งสองหมอบตัวอยู่ชั่วครู่ ก็พินตัวกลับมากลายเป็นคน มีร่างกายกำยำ ลำสัน พากันคลานเข้ามาหาข้าพเจ้า ด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตัว พากันยกมือไหว้ข้าพเจ้า แล้วพูดขึ้นว่า กระผมทั้ง ๒ เป็นใหญ่ในที่แห่งนี้มานาน ได้ทำให้คนตายไปแล้วเป็นจำนวนมาก ในครั้งนี้ กระผมทั้ง ๒ ก็จะกระทำให้ท่านอาจารย์ได้ตายไปอีกเช่นกัน แต่กระผมทั้งสอง ไม่สามารถกระทำให้ท่านอาจารย์ตายไปได้ กระผมทั้งสองจึงขอยอมแพ้วท่านอาจารย์ในครั้งนี้ ขอให้ท่านอาจารย์ได้โปรดเมตตา จงยกโทษให้แก่กระผมทั้งสองในครั้งนี้นี้ด้วย กระผมทั้งสองขอปวารณาเป็นลูกศิษย์เพื่อรับใช้แก่ท่านอาจารย์ นับแต่บัดนี้เป็นต้นไป เมื่อท่านอาจารย์มีความประสงค์สิ่งใด ที่จะให้กระผมทั้งสองได้ช่วยเหลือ ขอจงเรียกหากระผมทั้งสองได้ทุกเมื่อ กระผมทั้งสองมีความยินดี พร้อมทั้งจะรับใช้จากท่านอาจารย์ด้วยความเต็มใจ และจะรักษาความปลอดภัย ให้กับพระเณรที่อยู่กับท่านอาจารย์ด้วย ขอให้ท่านอาจารย์ได้โปรดเมตตา แก่กระผมทั้งสองนี้ด้วยเถิด

จากนั้นจิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิมา แล้วพิจารณาดูจึงได้รู้ว่า ทั้งสองนั้นเป็นพญานาคอยู่ในน้ำตกแห่งนี้เอง เขาเหล่านั้นมีความเคารพในตัวข้าพเจ้าเป็นอย่างมาก ให้ความช่วยเหลือปกป้องในตัวข้าพเจ้าเป็นอย่างดี ต่อมาอีกไม่กี่วัน ในขณะที่นั้นเกิดความรำคาญกับเสียงอีเห็น (ชะมด) ร้องเป็นอย่างมาก แต่ละคืนได้มาร้องอยู่ใกล้กุฏิ ร้องเป็นเวลาหลายชั่วโมงก็ไม่หยุด ไม่สะดวกในการภาวนาปฏิบัติเลย จึงนึกขึ้นได้ว่า เราจะบอกพญานาคทั้งสองช่วยไล่อีเห็นนี้ไปให้ไกล เมื่อนึกขึ้นได้แล้ว ก็บอกเขาไป

ในคืนนั้นอีเห็นร้องเวลาประมาณ ๔ ทุ่ม อีเห็นยังร้องอยู่ เมื่อเข้าสมาธิได้ที่แล้ว ได้ยินเสียงคนพูดกันขึ้นมาว่า ท่านอาจารย์มีความรำคาญในเสียงร้องของอีเห็นตัวนี้ พวกเราพากันไปไล่ให้มันหนีจากที่นี่ ไล่หนีให้ไกลอย่าให้มันมาร้องในที่แห่งนี้อีก พวกเราเดินเข้ามาใกล้กุฏิ ทั้งสองถือไม้ค้อน กระทบกระบือ แล้วเดินตรงไปหาอีเห็นตัวนั้นทันที อีเห็นก็ได้วิ่งหนีจนสุดกำลัง ทั้งสองก็เอาไม้ค้อนกระทบตีไล่ไปไกลประมาณ ๒ กิโลเมตร เขาพูดส่ำทับไปว่า จากนี้ไปอย่าได้มาร้องในที่แห่งนี้อีก ถ้ามาร้องอีกก็จะฆ่าให้ตายในทันที ข้าพเจ้าก็นั่งดูเขาไล่อีเห็นไปไกลแล้วจึงหยุดแล้วปล่อยให้อีเห็นหนีไป จากนั้นมา ไม่มีเสียงอีเห็นมาร้องอีกเลย

ในครั้งหนึ่ง ก็มีหนูขึ้นมากัดสิ่งของภายในกุฏิ แล้วไล่กัดกันจนเกิดความรำคาญ ก็บอกเขามาไล่ให้อีก เขาก็มาเหมือนเดิม พากันไล่หนูเข้าป่าไปหมดเช่นกัน จากนั้นมาไม่มีอีเห็นและหนูมาทำให้เกิดความรำคาญอีกเลย การภาวนาปฏิบัติก็มีความต่อเนื่องกันได้ดี ก็เพราะไม่มีเสียงอะไรมาทำให้เกิดความรำคาญ

เมื่อพูดในเรื่องนี้มาแล้ว ก็จะเล่าเรื่องของเทวดาให้ฟังบ้าง เพื่อจะได้เป็นข้อคิดเปรียบเทียบกันดู ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร เพราะใครๆก็เคยพูดเรื่องผีและเทวดามานาน จนทำให้หนักปฏิบัติที่ซี้ซลาดตาขาวเกิดความกลัวกันอยู่เสมอ จะไปภาวนาปฏิบัติกันที่ไหน ก็มีแต่กลัวผีกันทั้งนั้น เหมือนกับว่าผีจะมีความดุร้าย

ไปเสียทั้งหมด ที่จริงแล้วทางพุทธศาสนาเราไม่นิยมในคำพูดเรียกว่าผีนี้เลย มีแต่คำยกย่องสรรเสริญเขาว่าเป็นเทวดากันทั้งนั้น

คำว่าผีเป็นคำพูดของชาวบ้านเรียกกันเอง เป็นคำเรียกว่าผีที่ฝังลึกอยู่ในใจมายาวนาน พอเริ่มรู้ภาษาพ่อแม่และญาติๆ ก็พูดว่าผีนี้เข้าไปฝังไว้กับใจของเด็ก ตั้งแต่นั้นมา ว่าผีเป็นในลักษณะอย่างนั้นอย่างนี้ มีร่างกายเป็นอย่างนั้น มีตาเป็นอย่างนี้ สุดแล้วแต่จะพรรณนาไป เพื่อให้เด็กเกิดความกลัว เป็นอุปายในการพูดไม่ให้เด็กไปเที่ยวในเวลาค่ำคืน ถึงจะเป็นผู้ใหญ่มาแล้ว ความกลัวผีก็ยังคงติดใจมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับคนที่ซี้ซลาด ก็จะมีผีขึ้นมาเป็นอันดับหนึ่ง คิดว่าจะมาหลอกเราอย่างนั้นอย่างนี้ไป จึงได้เกิดความกลัวขึ้นมา ที่แท้ก็เป็นตัวเองคิดหลอกตัวเองโดยไม่รู้ตัว จะไปในที่ไหนแห่งใดก็จะนึกถึงแต่ผี ทำให้ใจสะดุ้งกลัวอยู่ตลอดเวลา

ตัวสำคัญคือผู้ภาวนาปฏิบัติ เมื่อพูดในเรื่องธรรมในหมวดไหนจะรู้ไปหมด ถ้ามาพูดเรื่องของผีขึ้นมา พวกมันกลัวจนตาตั้งหูฟังขึ้นมาทันที นี่หรือผู้ซึ่งรู้แจ้งเห็นจริงในธรรม ผู้จะนำตนเองเข้าสู่ทางแห่งมรรคผลนิพพาน ในด้านแรกคือผีก็ยังไม่ผ่านไม่ได้

คำว่าผี กับเทวดา ก็อยู่ในตัวคนเดียวกัน แต่ละวันๆ เราคนเดียว จะเป็นได้ทั้งผี เป็นได้ทั้งเทวดา เช่น มีอารมณ์ที่ไม่ชอบใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็จะแสดงอาการของผีขึ้นมาทันที นี่คือผีตัวจริง ทำไมจึงไม่กลัวตัวนี้เล่า เมื่อไรใจมีความผ่องใสรำเริง คิดอยากจะทำบุญรักษาศีล ใจมีความเมตตาต่อมวลสัตว์ทั้งหลาย ใจมีความละเอียด ในการทำความชั่วทั้งปวง ใจมีความกลัวต่อบาปกรรม ในเวลานั้น ใจก็จะเกิดเป็นเทวดาขึ้นมาในตัวเอง

ฉะนั้นผู้ที่อยากดูผี อยากดูเทวดาตัวจริง ขอให้มาดูตัวเอง จะเห็นผีเทวดาได้ชัดทีเดียว นี่เรียกว่าผีภายใน และเทวดาภายใน เป็นผีที่มีธาตุสี่ชั้นห้าครองร่าง ส่วนผีภายนอกและเทวดาภายนอก ก็เป็นในลักษณะนี้เหมือนกัน ผิดแต่ว่าผีภายนอก

ไม่มีธาตุสี่เท่า นั้น เช่น วิญญาณอันเดียวกันยอมเปลี่ยนไปได้ทั้งสองอย่าง เพราะมีความโลภ มีความโกรธ และมีความหลง เต็มอยู่ในใจนี้ทั้งหมด จึงมีวิธีหลอกต้มตุ๋นในพิธีต่างๆ หรืออาจทำให้คนตายได้เช่นกัน ถ้าอย่างนี้จึงเรียกว่าเขาเป็นผี ถ้าเขามีความพอใจในวิธีการทำของหมู่มนุษย์เรา เช่น การทำบุญอุทิศให้เขา หรือภาวนาปฏิบัติแผ่เมตตาให้เขา เขาก็มีความรักต่อเรา มีการช่วยเราให้มีความสุขความเจริญได้ ถ้าเขาทำให้เราในลักษณะอย่างนี้ ก็เรียกเขาว่าเป็นเทวดา

ฉะนั้น ผี เทวดา และมนุษย์ จึงมีอยู่ในวิญญาณอันเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันเพียงว่า ผีกับเทวดา มีเพียงวิญญาณอย่างเดียวเท่านั้น ไม่มีกายหยาบคือธาตุสี่เหมือนมนุษย์เรา นิสสัยความประพฤติกุศลความต้องการ มีในลักษณะเหมือนกันหรือมนุษย์เรา อาจหลอกมนุษย์กันเองเก่งยิ่งกว่าผีหลอกคนเสียอีก ถ้าวิญญาณใดมีคุณธรรมแฝงอยู่ จึงเรียกว่าเทวดาชั้นสูง เขาจะไม่มายุ่งเกี่ยวกับหมู่มนุษย์นี้เลย เพราะเขามีบุญเป็นที่พึ่งอยู่แล้ว มีพิธีกรรมประจำใจ และโอดตปปธรรมอยู่ในวิญญาณนั้นๆ ส่วนวิญญาณที่ต่ำด้วยคุณธรรม จะมีความสัมพันธ์อยู่ในหมู่มนุษย์ตลอดเวลา เช่น มีการทำบุญในพิธีต่างๆ จะเชิญให้เขาได้มาร่วมอนุโมทนาบุญกับหมู่มนุษย์เรานี้ด้วย

แต่วิญญาณบางตัวก็ยังมาหลอกกินเครื่องสังเวทของมนุษย์นี้อยู่บ้าง แต่การหลอกเพียงเท่านี้ ยังไม่เท่าพวก มนุสสเปโต ที่อ้างตัวเองว่าเป็นมนุษย์ แต่ใจนั้นเป็นเปรต ได้หลอกลงในหมู่มนุษย์กันเอง ดังเห็นกันในที่ทั่วไป มนุษย์ เปรต มนุษย์ผีเหล่านี้ มีกลลวงเล่ห์เหลี่ยมยิ่งกว่าผีไปเสียอีก จึงได้แบ่งกลุ่มมนุษย์ไว้เป็นหลายกลุ่มด้วยกัน เช่น มนุสสเทโว ร่างกายเป็นมนุษย์ ใจเป็นเทวดา มนุสสมนุสโส ร่างกายเป็นมนุษย์ จิตใจก็เป็นมนุษย์ ที่มีความฝักใฝ่ในคุณธรรม มนุสสเปโต ร่างกายเป็นมนุษย์ แต่ใจเป็นเปรตไป มนุสสดีรัจฉาน ร่างกายเป็นมนุษย์ แต่จิตใจเป็นสัตว์ดิรัจฉาน อีกพวกหนึ่งร่างกายเป็นมนุษย์ แต่จิตใจเป็นอสุรกาย มนุษย์ อสุรกายกลุ่มนี้ เก่งในทางต้มตุ๋นหลอกลวงเป็นพิเศษ อะไรพอจะหลอกเอาได้พอเป็นประโยชน์

ส่วนตัว จะคว้าเอาทั้งนั้น ใจไม่มีคุณธรรมแม้แต่หน่อยเลย เรียกว่าปีศาจครองร่างมนุษย์ ส่วนปีศาจไม่มีร่างกายครอง จะหลอกลวงกินเครื่องสังเวทของหมู่มนุษย์ที่โหนมีคองตั้งศาลพระภูมิขึ้น มีหัวหมู เป็ดไก่ คาวหวาน พวกปีศาจเหล่านี้ชอบไปแสดงตัวในที่เช่นนั้น จะทำตัวเป็นเทพารักษ์ เป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์เข้าอยู่อาศัยในศาลพระภูมินั้นทันที มนุษย์โง่ทั้งหลายก็จะนำเครื่องสังเวทที่ดีๆ ไปให้กินเป็นประจำ มีหน้าซำยังกราบไหว้ขอความช่วยเหลือ จากพวกปีศาจเหล่านี้อีกด้วย

ในช่วงก่อนเข้าพรรษานี้ ในความรู้สึกส่วนตัวแล้วรู้ตัวเองอยู่ตลอดเวลา การภาวนาปฏิบัติมีความเข้มแข็ง ใจมีความมั่นคงผดปกติ ใจมีความหนักแน่น กำลังของสติ กำลังของปัญญา กำลังแห่งความสามารถมีสูงมาก เป็นในลักษณะมีความเฉียบขาดกล้าหาญเด็ดเดี่ยวเต็มที่ ลักษณะอย่างนี้เป็นผลของการปฏิบัติที่ผ่านมา เพิ่งได้รู้ความสามารถส่วนตัวในครั้งนี้อง เป็นในลักษณะใด จึงไม่ควรอธิบายออกมาให้คนอื่นได้รู้เห็นได้ เหมือนกับผู้กินอาหารที่อิ่มแล้ว จะเขียนลักษณะอาการความอึมนั้น ออกมาให้คนที่กำลังหิวอยู่รู้ตามไม่ได้ นี่ก็ฉันทิ สิ่งที่เป็น ปัจจัยตั้ง ที่รู้เห็นเฉพาะตัวแล้ว จะเล่ารสชาติความสัมผัสในธรรมนั้นให้คนอื่นรู้ตามไม่ได้ ถึงจะเล่าไป ผู้ที่ยังไม่เคยสัมผัสในธรรมก็รู้เห็นตามไม่ได้อยู่นั่นเอง ดังนั้น ธรรมที่เป็นผลเกิดขึ้นจากการปฏิบัติของท่านผู้ใดแล้ว ผลของการปฏิบัตินั้นก็ไปสมบัติส่วนตัวไป นักวิเคราะห์หรือวิจัยในปริยัติทั้งหลาย ไม่สามารถจะสัมผัสได้

ฉะนั้น ปริยัติ ปฏิบัติ ถึงจะเป็นเส้นทางอันเดียวกันก็ตาม ปริยัติก็ยังคงเป็นสูตรของปริยัติอยู่นั่นเอง จะเกิดเป็นผลที่ได้รับ เหมือนกับผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติไม่ได้เลย แม้แต่ตัวข้าพเจ้าเอง ก็เคยศึกษาในทางปริยัติมาแล้วพอสมควร จึงได้นำปริยัติ มาปฏิบัติจนได้รับผลอย่างแท้จริง จึงรู้ว่าผลของการปฏิบัตินั้น มีความแตกต่างกันกับความรู้ในปริยัติเป็นอย่างมากทีเดียว เหมือนกับผู้หนึ่งเรียนชื่อของอาหารมา แต่ไม่เคยลิ้มรสของอาหารนั้นว่าเป็นรสชาติอย่างไร อีกคนหนึ่งเรียนรู้ในอาหารมาแล้ว พร้อมทั้งยังได้ลิ้มรสในอาหารนั้นด้วย จึงรู้จักว่าอาหารแต่ละประเภท

มีรสชาติเป็นอย่างไร ภายในใจความรู้สึกจึงมีความแตกต่างกับผู้รู้ตามตำราอย่างแน่นอน
นี่ฉันใด ผลที่เรียนรู้จากปริยัติ และผลที่เกิดจากการปฏิบัติ ก็มีความแตกต่างกันฉันนั้น

ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงได้กล่าวพูด ให้สาธุชนได้รับรู้เอาไว้ อีกสักวันหนึ่งข้างหน้า
ถ้าหากว่าท่านมีความสนใจในการปฏิบัติในธรรมอยู่ ท่านก็จะรู้รสพระธรรมนั้น
ด้วยตัวท่านเองอย่างแน่นอน เมื่อถึงเวลานั้นแล้ว ท่านก็จะกล่าวพูดให้ผู้อื่นฟัง
ในรสชาติของธรรมอย่างกล้าหาญ หรือเหมือนคนหนึ่งถือผลไม้ไว้ในมือแต่ยังไม่
ได้กิน ก็ไม่สามารถรู้ได้ว่ารสชาติของผลไม้ชิ้นนั้นเป็นอย่างไร ถ้าได้ลิ้มรสผลไม้ชิ้นนั้นด้วย
ตัวเองแล้ว จะรู้ได้ทันทีว่า มีรสเป็นอย่างไร นี่ฉันใด การศึกษาในภาคปริยัติ แต่ไป
วิพากษ์วิจารณ์ผลของการปฏิบัติของคนอื่น ว่าภาวนาผิดอย่างนั้น ปฏิบัติผิดอย่างนี้
หรือภาวนาถูกอย่างนั้น ปฏิบัติถูกอย่างนี้ นั้นเป็นเพียงการสุมเตาของคนโง่
อวดฉลาดเท่านั้น แต่ผลของการปฏิบัติอย่างแท้จริง เป็นอย่างไรหาไม่รู้

เมื่อท่านยังไม่รู้จริงเห็นจริง ในผลของการปฏิบัติที่เกิดขึ้นกับตัวเอง ท่าน
อย่าเพิ่งไปอวดฉลาด หาทำนายคนนั้น หาทำนายคนนี้ว่า เป็นอย่างนั้นผิด เป็น
อย่างนั้นถูก มันจะเข้าในคำว่า บอดอวดฉลาด โง่อวดรู้ บอดหลงทางอยู่ แต่ไปอวดรู้
บอกทางให้คนตาบอดด้วยกัน

นี่เป็นเพียงให้ข้อคิดไว้แก่ท่านเท่านั้น ถึงตัวข้าพเจ้าเอง ได้อธิบายผลของการ
ปฏิบัติ ให้ท่านได้อ่านอยู่ในขณะนี้ ข้าพเจ้าไม่ได้ไปยืมผลของการปฏิบัติของใครๆ
มาเขียน และไม่มีเจตนาที่จะอวดอ้างว่า ปฏิบัติดี เพื่อให้คนอื่นเกิดความเคารพ
เชื่อถือ แต่เขียนตามความเป็นจริง ที่ข้าพเจ้าได้รับผลจากการปฏิบัติมาเท่านั้น
คนอื่นจะมีความคิดเห็นเป็นอย่างไรนั้น ให้เป็นเรื่องของคนอื่นไป ในชีวิตนี้ขอให้พูด
ความจริงทิ้งไว้กับโลกนี้ เพื่อให้ลูกหลานเกิดมาสุดท้ายภายหลัง ได้รับรู้เอาไว้เท่านั้น
และเขาจะมีความสำนึกได้ว่า เมื่อปลายพระพุทธศาสนา ก็ยังมีผู้ได้รับผลจากการ
ปฏิบัตินี้ และสมกับคำว่า อรหนต อสุยโลโก ตราบไตยยังมีผู้ปฏิบัติที่ถูกต้อง
ตามพระธรรมวินัยอยู่ในตราบนั้นพระอรหันต์ยังมีอยู่ในโลกนี้

แรกเริ่มที่ได้เข้าไปภาวนาปฏิบัติอยู่ในที่แห่งนี้ มีความผิตสังเกตุในตัวเองเป็น
อย่างมาก เช่น การพิจารณาอุบายธรรมในแง่ต่างๆด้วยปัญญา จะเกิดความกระจ่าง
ชัดเจนมากที่สุดทีเดียว พิจารณาในสังขธรรมใดจะเกิดความแยกคายได้ง่าย และหาย
ความสงสัยภายในใจทันที การพิจารณาด้วยปัญญาให้เกิดความแยกคายนั่น เป็น
ศุูนย์รวมแห่งปัญญาในสังขธรรมทั้งหลาย เพราะความแยกคายนั่นเป็นเครื่องทำลาย
ความเห็นผิตและความยึดมั่นภายในใจโดยตรง เมื่อพิจารณาในปัญหานี้ๆ เกิด
ความแยกคายเมื่อไร ความยึดมั่นภายในใจก็หลุดออกไปในทันที

แต่ก่อนมาใจมีความลุ่มหลงในภพทั้งสามมาตลอด ก็เพราะใจถูก อวิชชา คือ
ความไม่รู้จริง ปิดบังเอาไว้มาช้านาน ไม่เคยใช้ปัญญาอบรมใจสนใจแต่อย่างใด แม้
ความจริงที่มีอยู่ในตัวเอง และสิ่งภายนอกก็ไม่รู้เห็น ใจจึงได้เกิดความลุ่มหลง เกิด
ความเข้าใจผิตอยู่ตลอดเวลา เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาให้ใจได้รู้เห็นอย่างเปิดเผยแล้ว
ความจริงจึงได้ปรากฏขึ้นที่ใจ จึงได้รู้ว่า กิเลสสังขารได้ประกาศความเท็จ ให้ใจได้
เกิดความลุ่มหลงอยู่ตลอดเวลา จนใจเกิดความเคยชิน มีความหลงไหลอยู่ในโลกนี้
มายาวนาน

บัดนี้ใจมีปัญญาเป็นที่เลี้ยงแล้ว คอยอบรมสั่งสอนใจให้รู้เห็นตามความเป็นจริง
อยู่ตลอดเวลา ใจมีความรอบรู้ ใจมีความฉลาด มีความสามารถรู้เห็นได้อย่างชัดเจน
ว่า อะไรจริง อะไรปลอม เมื่อใจมีความรอบรู้และมีเหตุผลอยู่อย่างนี้ ใจก็มีความ
เชื่อมั่นขึ้นมาในตัวเองว่า เมื่อใช้ปัญญาอบรมใจอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยๆ ตื่นตัวจาก
ความเห็นผิตขึ้นมา นี่คือใช้ปัญญาอบรมใจให้รู้เห็นตามความเป็นจริง ว่าของทุกสิ่ง
ในโลกนี้ย่อมตกอยู่ใน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ด้วยกันทั้งสิ้น ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใด
นอกเหนือไปจากไตรลักษณ์นี้เลย

ที่ผ่านมาเคยใช้ปัญญาพิจารณาในสังขธรรม ในสิ่งที่หยาบๆเกิดความแยกคาย
ไปแล้ว ความยึดมั่นและความสงสัยได้ตัดขาดไป ไม่ต้องมีการพิจารณาในรอบที่สอง
อีกแต่อย่างใด นี่คือใจได้รับความรู้จริงเห็นจริงด้วยปัญญาอย่างชัดเจน แล้วความ

ลึงเลสงสัยก็ได้ถูกทำลายไปเป็นอัตโนมัติ ความถอดถอนในความรักในความซัง ความพอใจหรือไม่พอใจในสิ่งใดๆ ก็ได้ดับสูญออกจากใจไปในขณะนั้นทันที ในช่วงนั้นเหมือนได้รวบรวมเอาทั้งสามภพ คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ มารวมอยู่ในที่แห่งเดียวกัน วัฏจักรความหมุนเวียนไปมาอยู่ในภพทั้งสามเป็นอย่างไร อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดความลุ่มหลง ทำให้เกิดตายอยู่ในภพทั้งสามนี้มายาวนาน ก็รู้เห็นเส้นทางของวัฏจักรนี้ทั้งหมด และรู้เห็นในวิธีที่จะยับยั้งใจตัวเอง ไม่ให้หมุนไปตามในวัฏจักรนี้อย่างชัดเจน รู้เห็นได้ชัดว่า การที่หมุนเวียนไปมาในวัฏสงสารนั้นมีแต่จะเกิดทุกข์ มีโทษ มีภัย อยู่ตลอดเวลา จึงใช้ปัญญาพิจารณาให้มีความละเอียดมากขึ้น ทั้งเรื่องอดีตที่ผ่านมา จนถึงปัจจุบัน และพิจารณาโยงไปสู่อนาคต ที่จะเกิดต่อไปในภพชาติต่างๆว่าเป็นอย่างไร ความเข้าใจด้วยปัญญาที่เฉียบแหลม ก็รู้เห็นได้อย่างชัดเจน ทั้งสามภพไม่มีสิ่งใดๆจะมาปิดบังตัวปัญญานี้ได้เลย ทุกอย่างจะรู้เห็น แหวงทะลุปรุโปร่งไปเสียทั้งหมด

วิปัสสนา ได้เกิดขึ้น

ในวันหนึ่ง หลังจากการภาวนาปฏิบัติ และได้พักผ่อนพอสมควรแล้ว ในเวลาประมาณบ่าย ๓ โมงเย็น เป็นเวลาที่ออกมาเดินจงกรมตามปกติ ในขณะนั้น ได้ออกมานั่งพักผ่อนอยู่ที่ระเปียงกุฏิ ได้มองไปเห็นเครื่องตุตหตุตหามา (เครื่องกระพังโหม) เกิดขึ้นที่ข้างทางเดินจงกรม หลายวันที่ผ่านมา เคยบอกให้เณรเอาออกมาแล้ว ๒ ครั้ง แต่เครื่องตุตหตุตหามาได้เกิดขึ้นมาในที่เดิมอีก ในช่วงนั้น ปัญญาเคยพิจารณาในสังขารตามความเป็นจริงอยู่แล้ว และได้รู้เห็นในเหตุและปัจจัย ที่พาให้เป็นไปในภาพทั้งสามมาตลอด เมื่อมาเห็นเครื่องตุตหตุตหามา ก็โน้มมาเป็นอุบายในทางธรรมะในทันทีว่า เครื่องตุตหตุตหามานั้นก็เหมือนกับใจเรา มันเกิดขึ้นมาได้ด้วยเหตุปัจจัยในตัวมันเอง เมื่อใดหัวเครื่องตุตหตุตหมายังฝังอยู่ในดิน ปัจจัยที่จะให้เกิดขึ้นมาอีกนั้นมันเป็นเหตุผลต่อเนื่องกัน หัวตุตหตุตหามาก็จะดึงตุตเอาอาหารในพื้นที่ดินขึ้นมาเลี้ยงลำต้นของมันเอง ถึงจะไปสับไปพินก็เป็นเพียงแก่นในปลายเหตุ เมื่อตัดเครื่องทิ้งไป เชื่อในการเกิดใหม่ยังมีอยู่ที่หัว ก็เกิดขึ้นมาอีกได้ ถึงจะตัดร่อยครั้งพันครั้ง เครื่องตุตหตุตหามาก็จะเกิดอีกไม่มีที่สิ้นสุดลงได้ ถ้าขุดเอาหัวตุตหตุตหามาขึ้นมาจากพื้นดินแล้ว เอามาตากแดดให้แห้ง หรือเอาไฟเผาให้เป็นเถ้าไปเสีย หัวตุตหตุตหามาก็จะไม่ได้เกิดอีกเลย นั่นคือทำลายเหตุปัจจัยของหัวตุตหตุตหามาให้สิ้นเชื้อหมดไปแล้ว นี่ฉันใด ใจที่ไปก่อเกิดในภพชาติต่าง ๆ นั้น ก็เพราะใจยังมีเชื้อของกิเลสตัณหาพาให้เป็นไป เมื่อใดที่ได้ทำลายกิเลสตัณหา ให้หมดไปจากใจได้แล้ว ภพชาติต่างๆที่จะเกิดขึ้นมาอีกนั้นก็หมดสิทธิ์ที่จะเกิดอีกต่อไป ในขณะที่นั้น ในความรู้สึก

เหมือนใจมีความว่างไปเสียทั้งหมด เหมือนกับว่าโลกกับธรรมแยกออกจากกัน เป็นคนละอย่าง ใจไม่มีความผูกพันในสิ่งใดๆ

ในช่วงนั้น สติปัญญามีความกล้าหาญมาก พิจารณาในสิ่งใดมีความแยบคาย ในทุกสิ่งไป อุบายนำมาใช้กับปัญญา ก็เหมือนกันกับหลักที่เคยใช้พิจารณามาแล้ว ความแตกต่างกัน คือ ใจยอมรับความเป็นจริงจากปัญญานี้ทั้งหมด พิจารณาในสิ่งใดใจมีความรู้เห็นเป็นไปตามหลักความเป็นจริงทั้งสิ้น ทั้งความแยบคาย ทั้งความ หายสงสัยไปพร้อมๆกัน หลักสำคัญคือตัวตมหาเป็นตัวพาให้ใจได้ไปเกิดในภพน้อย ภพใหญ่ ตมหาพาให้เข้าไปในความทุกข์นั้น มีหลายเหตุมีหลายปัจจัยด้วยกัน ตมหา คือความอยากในความสุข จึงเป็นต้นเหตุที่สำคัญเป็นอย่างมากทีเดียว เป็นตมหา ความอยากอันละเอียดอ่อน และทำให้ใจได้เกิดความหลงได้ง่าย และหลงอย่าง ไม่รู้ตัว นั่นคืออยากในกามคุณ ที่มนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้พากันหลงอยู่ เพราะถือว่าเป็นความสุขในรสนิยม มีความพอใจในสิ่งใด มีความรักในสิ่งใด ได้ในสิ่งนั้นมา สมความตั้งใจ ถือว่าสิ่งนั้นเป็นความสุข หารู้ไม่ว่า ความสุขเป็นเหตุแห่งความทุกข์ เช่น กามคุณทั้งห้า มีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ทั้งห้านี้เป็นของมีอยู่ในโลก พากันหลงเสพกันมาจนเกิดความเคยชิน ในขณะที่เสพก็ถือว่ามีความสุข แต่ผลคือ ความทุกข์ก็เกิดตามมา ก็พากันดิ้นรนเพิ่มความแสวงหาในกามคุณอีก ความทุกข์ก็ เกิดขึ้นมาอีก จึงเป็นความสุขในกามคุณเป็นต้นเหตุ ความทุกข์เป็นผลที่ได้รับ เมื่อมีความหลงในกามคุณมาก ก็เกิดเป็นผลทุกข์มากเป็นเงาตามตัว

ในขณะนั้น มีปัญญาในขั้นละเอียดอย่างเต็มที่ มีความรู้เห็นรากแก้วของตมหา คือความอยากได้ชัดเจน มีตมหาความอยากอีกอย่างหนึ่ง เป็นต้นเหตุให้ได้กลับมา เกิดอยู่ในโลกนี้อยู่บ่อยๆ และมีความยินดีพอใจเป็นอย่างมาก ทุกคนในโลกนี้มีความปรารถนาเป็นอย่างยิ่ง นั่นคือตมหา ความอยากในบุญกุศล ขอภัยกับท่านผู้อ่านทุกๆท่านไว้ในที่นี้ด้วย มันเป็นเรื่องที่ไม่ควรจะเขียนไว้ในที่นี้เลย แต่ก็จำเป็น จะต้องเขียนเอาไว้ ให้ถือว่า เป็นเรื่องของข้าพเจ้าเพียงผู้เดียว ท่านผู้อ่านอย่าเพิ่ง

เอาแบบอย่าง เมื่อถึงวันนั้นแล้ว ท่านก็จะรู้เห็นด้วยตนเองว่า ตัณหาส่วนละเอียด ที่ก่อให้เกิดความหลงนั้นเป็นอย่างไร ทำไมมนุษยเรายังได้มาเกิดอยู่ในโลกนี้จนหาทางออกไม่ได้ หนาซำย้งวนไปเวียนมาในสามภพกันอยู่ คำว่า กามภพ คือภพที่มีความหลงอยู่ในกามคุณ คำว่ากามีอยู่ ๒ ประเภท

๑. วัตถุกาม

๒. กิเลสกาม

วัตถุกาม หมายถึงทรัพย์สินสมบัติทุกชนิดที่เรามีอยู่ มีเงินทองข้าวของทุกชนิด อันเป็นกรรมสิทธิ์เฉพาะสิ่งของของเรารับผิดชอบอยู่ จะเป็นสิ่งที่มีชีวิตนานาชนิดที่เรามีอยู่ ในสมมติว่าสัตว์นี้เป็นของของเรา ทั้งสองนี้เรียกว่า วัตถุกาม หากันมาเสพ อุปโภค บริโภค อยู่ในโลกมนุษย์นี้เท่านั้น สมบัติเหล่านี้ไม่มีใครเป็นเจ้าของที่ตายตัวได้ เป็นเพียงว่าสมบัติที่อาศัยในชั่วขณะ ที่ทุกคนยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น ถ้าใจไปหลงติดคิดว่า มันเป็นของของเรา จนเกิดความยึดติดผูกพันจนลืมหืมตัว จะทำให้เกิดความเป็นทุกข์ภายในใจได้ เพราะวัตถุสมบัติเหล่านี้ตั้งอยู่ใน อนิจจัง ความไม่เที่ยง ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามเหตุปัจจัย ความเข้าใจว่าเป็นของของเราตลอดไปนั้นหาใช่ไม่ ให้ถือว่าเป็นของเราชั่วคราวเท่านั้น อีกไม่กี่วันก็ปี ตัวเรา และทรัพย์สินสมบัติต่างๆ ก็จะได้พลัดพรากจากกันอย่างแน่นอน บางทีเรายังมีชีวิตอยู่ ทรัพย์สินสมบัติต่างๆ เกิดความหายนะก่อนตัวเราไป หรือทรัพย์สินสมบัติยังมีอยู่ แต่ตัวเราตายไปก่อนก็เป็นได้ สมบัติต่างๆก็ตกทอดไปยังลูกหลานได้อาศัยกันไป แม้ลูกหลาน ก็ไม่มีใครๆเป็นเจ้าของสมบัติที่แน่นอนตายตัวเช่นกัน ทุกอย่างเป็นเพียงหามาเพื่ออาศัยเท่านั้น

ตั้งแต่พระบรมจักรพรรดิราช ที่เป็นผู้มีบุญญาบารมีที่สูงส่ง ทรัพย์สินสมบัติในโลกนี้เป็นสมบัติส่วนตัวอยู่ก็ตาม ก็มายึดเอาสมบัติของโลกนี้เป็นของส่วนตัวไม่ได้ เป็นเพียงครอบครองอาศัยกันอยู่ในขณะที่มีชีวิตอยู่เท่านั้น อีกไม่นานก็ต้องพลัดพรากจากกันอยู่นั่นเอง สมบัติของโลกทั้งหมดนี้ ถ้าใจเข้าไปยึดติดว่าเป็นของเราเมื่อไร

เมื่อตายไปใจที่มีความห่วงอาลัยในสมบัติ ก็จะได้กลับมาเกิดรักษาสสมบัตินี้อีกได้ แทนที่จะไปพักผ่อนอยู่เมืองสวรรค์ก็ไปไม่ได้ หรือบางทีอาจเป็นเปรต มาเฝ้าสมบัติ นี้อยู่ก็อาจเป็นได้เช่นกัน ฉะนั้นอย่ามาหลงในสมบัติของโลกนี้เลย สมบัติของโลก ย่อมทำให้มีความสุขทางใจแต่ไม่มากนัก ส่วนมากจะก่อให้เกิดความทุกข์ทางใจ แทบทั้งสิ้น นี่จึงเป็นหน้าที่ของผู้ปฏิบัตินำมาพิจารณาอยู่เสมอ เพื่อจะได้ลดความยึดมั่นถือมั่นภายในใจลง

กิเลสสาม หมายถึงความรักความใคร่ อันเป็นไปในทางราคะ สื่อที่จะก่อให้เกิดราคะขึ้นภายในใจนั้น คือ รูป เสียง กลิ่น รส โภกฐัพพะ ที่นำมาสมมติให้เกิดความกำเริบทางใจได้ ถึงจะมีกิเลสราคะฝังอยู่ที่ใจก็ตาม ถ้าไม่สมมติเอา รูป เสียง กลิ่น รส โภกฐัพพะ มาประกอบเข้า กิเลสตัวราคะก็ไม่กำเริบขึ้นมาได้ เหมือนกับ ถ่านไฟที่มีไฟอยู่ ถ้าไม่เอาเชื้อของไฟเข้าไปใส่ ไฟก็ไม่ลุกขึ้นมาได้ ถ้าเอาเชื้อของไฟเข้าไปใส่ไฟเมื่อไร ก็จะเป็นไฟลุกรุนแรงมากขึ้น นี่ฉันทิด ถึงใจจะมีราคะ ถ้าไม่ไปสมมติเอา รูป เสียง กลิ่น รส โภกฐัพพะ ขึ้นมาสมมติปรุงแต่ง ขยายผลแห่งความรักความใคร่ ใจก็จะไม่กำเริบเป็นอารมณ์ขึ้นมา นี่ก็เป็น กามภพ ที่มีมนุษย์และสัตว์โลกมีความข้องอยู่ มีความผูกพัน มีความยินดีมีความรักความใคร่จนเกิดความเคยชิน ทำให้ใจเกิดความหลงในสิ่งเหล่านี้จนลืมนิ้ว เรียกว่า กาม เสพติด เสพจนลืมนิ้ว มนุษย์โลกทั้งหลายถือว่าเป็นเรื่องปกติ ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาไป การมีความเข้าใจอย่างนี้ มีความเห็นเข้าใจตัวเองหรือเปล่า สิ่งใดที่ผูกกับกิเลสตัวเอง ก็ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาใช่ไหม ฉะนั้นคำว่าหลงในสิ่งที่ เป็นธรรมดาก็เป็นดั่งนี้เอง จึงได้เกิดตายในกามภพนี้มายาวนานจนถึงปัจจุบัน และจะหลงธรรมดาอย่างนี้ต่อไปในอนาคตชาติหน้า โดยไม่มีเวลาจะจบสิ้นลงได้

ในกามภพอีกรูปแบบหนึ่ง ที่มีมนุษย์เรา มีความต้องการกันอยู่มากทีเดียว นั่นคือภพของสวรรค์ กามภพในสวรรค์นี้ที่เรียกว่าเป็นของทิพย์ มีความเพลิดเพลิน หลงอยู่ในของทิพย์ พวกนี้เสพกามทางใจ ยิ่งมีความหลงไหลในกามยิ่งกว่าเมือง

มนุษย์นี้เสียอีก ในเมืองสวรรค์นี้เป็นสถานที่เรีงรมย์ ถ้าใครได้ไปอยู่ก็จะเพิ่มความหลงมากขึ้น หารู้ไม่ว่า สวรรค์ก็ยังคงตกอยู่ในอนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกชีวิตไม่อยากจะลงมาเกิดเมืองมนุษย์ แต่ก็อยู่ไม่ได้ เพราะบุญกุศลที่สร้างไว้มีส่วนจำกัด ถึงกาลเวลาก็ได้ลงมาเกิดเป็นมนุษย์ตามเดิม ไม่มีใครจะอยู่บนสวรรค์ตลอดไปได้ ฉะนั้น กามภพ ซึ่งเป็นภพที่หมกมุ่นอยู่ในกามคุณ จึงยากที่คนจะรู้ตัวได้ว่าเราตกอยู่ในความหลง นั่นคือหลงบุญตัวเอง หารู้ไม่ว่า บุญกับบาปเป็นของคู่กัน แยกกันไม่ได้ เหมือนกับห่วงเกาะกันอยู่ ถ้าห่วงฝ่ายบุญมีกำลัง ใจก็มีความสุขอยู่บ้าง ถ้าห่วงของบาปมีกำลัง ก็เกิดความทุกข์ขึ้นมาที่ใจ ฉะนั้นใจดวงเดียวจึงรับทั้งบุญรับทั้งบาปที่มีอยู่ในกามภพนี้

บุญอีกประเภทหนึ่ง คือผู้ที่ทำสมาธิ ทำให้จิตมีความสงบใน รูปฌาน เมื่อตายไปก็ได้ไปเกิดใน รูปพรหม บุญอีกประเภทหนึ่ง เป็นบุญที่เกิดจากการทำสมาธิ ให้จิตมีความสงบถึงขั้น อรูปฌาน เป็นบุญชั้นละเอียดอ่อน บุญดังกล่าวนี้ ไม่สามารถที่จะไปปลงล้างบาปได้ เป็นเพียงอำนาจของบุญที่มีกำลังมากกว่า บังคับไม่ให้บาปพุ่งตัวขึ้นมาได้เท่านั้น เพราะบุญนี้เกิดขึ้นจากตัณหาคือความอยาก ตัณหา มี ๒ อย่าง

๑. ตัณหาความอยากเป็นไปในทางที่เป็นบาป
๒. ตัณหาความอยากที่เป็นไปในทางบุญกุศล

ฉะนั้น บุญกุศล จะเวียนวนอยู่ในภพทั้งสามนี้เท่านั้น แม้แต่บาปก็วนเวียนไปมาอยู่ในภพทั้งสามนี้เช่นกัน เมื่อมารู้เห็นด้วยปัญญาว่า บุญและบาป เกิดขึ้นจากตัณหาคือความอยากอย่างนี้ และรู้ว่าตัณหาพาให้ใจมีความหม่นเวียนไปมาในภพทั้งสาม ต้องมีอุบายทำลายแห่งตัณหาเสีย เมื่อทำลายตัณหาให้หมดไปจากใจได้เมื่อไร เท่ากับว่าตัดเส้นทางของวัฏจักร การหม่นเวียนในภพทั้งสามนี้ได้แล้ว

เมื่อปัญญามารู้เห็นตามความเป็นจริงอย่างนี้ จึงไม่มีภพใดเป็นที่อยู่อาศัยได้เลย ใจไม่มีความยึดติดอยู่กับสิ่งใดๆ จึงเรียกว่าใจมีความว่างเปล่า ใจไม่มีนิमितหมายในสิ่งใดๆในสามภพ จึงมีความเวี้งว่างในสามโลกธาตุนี้ ไม่มีสิ่งใดมาลึกลับปิดบัง

ในปัญญาระดับนี้แต่อย่างใด ความเป็นไปในความรู้สึกทางใจมีการเปลี่ยนไปในอดีตที่ผ่านไประยะเวลาที่ผ่านมา เหมือนกับว่าใจได้รับการ อดทนหนักหน่วงในธาตุขันธ์ไม่มีวันไหนเลยที่จะมีความเบากายและเบาใจได้เลย ใจจะอยู่เฉยไม่ได้ จะหมุนไปตามกิเลสตัณหาอยู่ในกระแสโลกตลอดเวลา ใจได้หมุนไปตามกิเลสตัณหาไม่มีเวลาพักผ่อนแต่อย่างใด ไปรับเอาอารมณ์ที่ชอบใจ และอารมณ์ที่ไม่ชอบใจ ทำให้เกิดความวุ่นวุ่นมัวเศร้าหมองเรื่อยมา หาเวลาเป็นของตนเองไม่ได้เลย

ฉะนั้น การใช้ปัญญาพิจารณาในสิ่งที่ไม่เที่ยง และพิจารณาในทุกข์และเหตุให้เกิดทุกข์ จะเป็นความทุกข์ทางกายและความทุกข์ทางใจ ใช้ปัญญาอบรมสั่งสอนใจอยู่เสมอ เพราะใจมีความลุ่มหลงในกามคุณนี้เป็นอย่างมาก จึงเกิดความเห็นผิด ความเข้าใจผิด มีความยึดติดอยู่ในกามคุณอย่างแนบแน่นทีเดียว ในเมื่อใจได้เห็นทุกข์ โทษ ภัย ในกามคุณแล้ว ก็จะเกิดความกลัว ไม่กล้าที่จะเข้าไปผูกพันยึดมั่นในกามคุณนี้อีก ปลีกตัวออกจากความห่วงอาลัยในภาพเก่าๆดังที่เคยเป็นมาให้ห่างไกล ใช้ปัญญามาพิจารณาทบทวนกระแสของกิเลสตัณหา จนใจได้รู้ว่า มีแต่ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้น มีแต่ทุกข์เท่านั้นที่ตั้งอยู่ เป็นของคู่ของใจตลอดมา

ส่วนอุบายปัญญาที่นำมาเป็นข้อมูลสอนใจนั้น ต้องมีพยานหลักฐานที่เป็นจริง มีความเชื่อถือได้อย่างฝังใจในเหตุและผล เมื่อใจได้รับข้อมูลที่เป็นจริงอย่างนี้ ใจพร้อมที่จะรับความจริง พร้อมที่จะตัดสินชี้ขาดในทันที ไม่มีความอาลัยติดใจในหมู่กิเลสตัณหานี้เลย เพราะใจได้รู้ตัวแล้วว่า ได้ถูกกิเลสตัณหาหลอกลวงให้เกิดความหลงใหล ทำให้ใจได้ล่องตามกระแสของโลกมายาวนาน มีความทุกข์ทรมานในการเกิดแก่เจ็บตายตลอดมา ถ้าปล่อยใจไปตามกิเลสตัณหานี้ต่อไป จะไม่มีช่องทางหลีกเลี่ยงจากความทุกข์นี้ไปได้เลย มีแต่จะจมอยู่ในความทุกข์ อันเป็นผลที่เกิดจากกามคุณนี้อย่างถอนตัวไม่ขึ้นเลยทีเดียว นับวันจะเป็นข้าทาสของกิเลสตัณหาตลอดไปในเหตุการณ์อย่างนี้ไม่มีใครจะช่วยเราได้แล้ว เราจะต้องพึ่งสติปัญญาพึ่งความสามารถของตัวเองเท่านั้น ให้สมกับคำว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตน จะไปพึ่งคนอื่นทำไมเล่า

ใจในอดีตที่ผ่านมา ได้ถูกกิเลสตัณหาพาลอยแพไปในมหาสมมตินี้มายาวนาน ไม่มีกาลเวลาเป็นอิสระเสรีเฉพาะตัวเองเลย อยู่ใต้อำนาจของกิเลสตัณหาตลอด ในอดีตเป็นมาอย่างไร ในชาติปัจจุบันก็เป็นอยู่อย่างนั้น ในชาติปัจจุบันเป็นอย่างไร ในชาติอนาคตก็น่าจะเป็นไปอย่างนั้น นี่คือใจที่ถูกกิเลสสังขารล้างสมองมาแล้ว จึงเรียกว่า ตโม ตมปรายโน มีตมาแล้วและจะมีตต่อไปไม่มีที่สิ้นสุดลงได้ มีแต่ความหลงใหลในสมมตินี้โดยไม่มีขอบเขต จะเป็นเหตุให้เกิดทุกข์โทษภัยอย่างไร ก็มีความเข้าใจว่าถือเป็นเรื่องธรรมดาไป ความเสียใจความทุกข์ใจอย่างไรก็ให้เป็นเรื่องธรรมดาไป ไม่มีปัญญามาแก้ไขในสิ่งที่เป็นธรรมดานี้บ้างเลย ในที่สุด ก็จะล่องไปตามกระแสโลกต่อไป ก็ยากที่จะรู้ตัวตื่นตัวขึ้นมาได้ ก็จะปล่อยให้ไปไปตามความหลงของใจ ไม่รู้ว่าอีกนานเท่าไรจึงจะรู้ตัว

ใจมีความโลภ ใจมีความโกรธ ใจมีราคะ ใจมีความหลง ก็จะปล่อยให้มีความโลภ มีความโกรธ มีราคะ มีความหลง ก็ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาไป ใจมีอวิชาตตัณหากิเลสสังขาร ก็ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา ไม่มีสติปัญญาศึกษาในเหตุผลของธรรมดานี้บ้างเลย ลักษณะอย่างนี้ จึงอยู่ในขั้น ปทปรมะ เป็นใจที่ด้านไม่มีสิทธิ์ที่จะดึงดูดธรรมะได้เลย เป็นใจที่พระพุทธเจ้าโปรดไม่ได้ หรือเป็น ตโมตมะ เป็นใจที่มีตมาแล้ว มีตไป ไม่มีปัญญาแก้ไขปัญหภายในใจนี้เลย ถ้าหากเป็นดอกบัว ยังไม่มีตุ้มอยู่ในเหง้าบัวก็ได้ ถ้าเป็นม้า ถึงจะเอาปฏักแทงลงไปจนถึงกระดูก ก็จะไม่ยอมวิ่งอยู่นั่นเอง ฉะนั้น เรื่องของธรรมดา จึงเป็นวิธีที่ผู้ไร้ปัญญานำมาแก้ตัว และหาข้ออ้างอยู่ตลอดเวลา และจะเอาธรรมดานี้เป็นข้ออ้าง จึงเป็นความเห็นที่เข้าทางของกิเลสตัณหาอย่างน่าเสียดาย

ในช่วงนั้น สติปัญญา ศรัทธา ความเพียร ความรู้เห็นทางใจ มีความพร้อมมากที่สุด พิจารณาในสังขารมใด ใจจะมีปัญญารอบรู้ไปทั้งหมด ไม่มีสิ่งใดตกค้างอยู่ภายในใจ อันจะทำให้เกิดความงุนงงสงสัยลังเลแม้แต่น้อยเลย ทุกอย่างจะรู้เห็นตามความเป็นจริงนี้อย่างแจ่มแจ้ง ไม่มีสิ่งใดมาลึลึบปิดบัง ถึงสายทางของวิภูสงสาร

จะมีความสลับซับซ้อนอย่างไร ก็มีความเข้าใจได้ทั้งหมด เว้นเสียแต่ผู้ไม่มีสติปัญญาเท่านั้นจึงจะเกิดหลงทางของวิญญูณะนี้ต่อไป ถึงตัวเองจะเคยเกิดเคยตายในวัฏจักรนี้มาแล้ว ก็ถือว่าเป็นของความฝันไป ไม่ต้องไปสนใจในสิ่งที่ผ่านมาแล้ว นั้นเป็นเพียงการท่องเที่ยวในอดีต จะไปคิดหาเพื่อประโยชน์อะไรเพราะได้ผ่านมาแล้ว

ฉะนั้น การเกิดตายในภพทั้งสามที่ผ่านมานั้น เป็นเรื่องของบุญและบาปที่เกิดขึ้นจากตัณหา คำว่า โลกวิทู ที่พระพุทธรเจ้าทรงประกาศว่า มีปัญญาผู้แจ้งเห็นจริงในโลกทั้งสาม คือ กามโลก รูปโลก อรูปโลก โลกทั้งสามนี้เป็นที่ท่องเที่ยวของสัตว์โลกทั้งหลายเท่านั้น เรียกว่า วัฏจักร เป็นสถานที่เวียนไปมาของหมู่มสัตว์โลกทั้งหลาย บางภพก็มีความสุข บางภพก็มีความทุกข์ ขึ้นอยู่กับผลบุญและบาปที่ตัวเองสร้างมา

ผู้ได้บำเพ็ญสมาธิทำให้ฌานเกิดขึ้นได้ ก็มีความสามารถบังคับควบคุมกิเลสตัณหาไว้ได้ ก็พอมีความสุขอยู่บ้าง เมื่ออำนาจของฌานได้เสื่อมไป ก็ได้กลับมาเกิดในกามโลกนี้เช่นเคย กิเลสตัณหาก็ก่แสดงตัวขึ้นมาที่ใจ มีความรักมีความใคร่ในกามคุณเหมือนคนทั่วไป มีผิวเมียลูกหลานเหมือนมนุษย์โลกทั่วไป ฉะนั้นผู้ไปเกิดใน รูปโลก อรูปโลก ก็ไม่ได้พ้นไปจากความทุกข์อยู่นั่นเอง ถ้าเช่นนั้น จะไปมัวเมาหลุมหลงในภพทั้งสามนี้ทำไม ใช้ปัญญาพิจารณาดูให้รู้เห็นภพทั้งสามนี้ ให้ใจได้รู้เห็นในความไม่เที่ยง การเปลี่ยนแปลงในภพทั้งสามนี้ให้ชัดเจน

ผู้จะหนีจากโลกทั้งสามนี้ไปได้ ต้องเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยสติปัญญาอันมีความฉลาดเฉียบแหลม ให้เข้าใจในคำว่า สัพเพ สังขารา อนิจจา สรรพสังขารทั้งหลาย เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง ไม่มีสิ่งใดเป็นของที่แน่นอน มีความเกิดแล้วมีความเปลี่ยนแปลงไปสลายไปไม่คงที่ ไม่ว่าสังขารนั้นเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หรือสังขารนั้นเกิดขึ้นจากมนุษย์สร้างขึ้นมา จะเป็นสังขารที่มีวิญญูณครอง หรือสังขารที่ไม่มีวิญญูณครอง ทั้งหมดนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งสิ้น จะเปลี่ยนไปเร็วหรือช้าขึ้น ขึ้นอยู่กับเหตุและปัจจัยในตัวสังขารเอง แม้แต่สามภพก็ยังคงอยู่ในอำนาจของสังขารนี้ทั้งหมด

ฉะนั้น ไม่ควรไปยึดถือในรูปสังขาร จิตสังขาร ว่าเป็นของของเรา และเป็นตัวตนของเรา จะเป็นสังขารภายในและสังขารภายนอก สังขารที่อยู่ใกล้ สังขารที่อยู่ไกล สังขารที่เป็นส่วนหยาบ และสังขารที่เป็นส่วนละเอียด ล้วนแล้วแต่เป็นของที่ไม่เที่ยงทั้งนั้น แม้แต่บาปบุญคุณโทษ ก็ยังคงอยู่ในอำนาจของสังขารนี้ทั้งสิ้น จะเอาสังขารในสิ่งใดเป็นที่พึ่งที่แน่นอนไม่ได้เลย

สัตว์โลกทั้งหลายที่มีความทุกข์ ร้องไห้หน้าตาแทบเป็นสายเลือด ก็เพราะมาหลงใหลในสังขารเหล่านี้เอง ถึงสังขารนั้นจะสมมติให้เป็นตัวตนของเรา หรือสมมติว่าเป็นของของเราอยู่ที่ตาม นั้นเป็นเพียงสมมติเท่านั้น เมื่อสมมตินั้นมีการเปลี่ยนไป ก็เกิดความทุกข์ใจมิใช่หรือ ดังนั้นความทุกข์ใจจึงมีให้เกิดจากเหตุปัจจัยได้หลายอย่าง แต่ละอย่าง ถึงเหตุจะไม่เหมือนกัน แต่ผลทุกข์เหมือนกัน

คำว่า ทุกข์นั้นมีศูนย์รวมแห่งเดียวคือใจ หรือสุขก็มารวมแห่งเดียวคือใจเช่นกัน ฉะนั้น ความทุกข์จึงไม่มีใครๆต้องการ ตลอดถึงสัตว์ดิรัจฉานก็แสดงความต้องการเช่นกัน ถึงจะไม่ต้องการ เมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว ก็ต้องได้รับทุกข์อยู่นั่นเอง เพราะเหตุให้เกิดทุกข์ได้สร้างไว้แล้ว จะต้องได้รับผลเหมือนกันทุกคน เหตุให้เกิดทุกข์นั้น เราจะสร้างขึ้นด้วยความเจตนา หรือไม่เจตนาก็ตาม เมื่อผล เกิดขึ้นจะต้องกระทบถึงใจแน่นอน จะกระทบมากน้อยอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยที่สร้างขึ้น

เหตุปัจจัยภายนอกที่ทำให้ใจได้รับทุกข์นั้นมีมาก แม้ฤดูกาลที่เป็นธรรมชาติของโลกก็ทำให้ใจเกิดความเป็นทุกข์ได้ เช่น ร้อนเกินไป หนาวเย็นเกินไป ผ่นตกหนัก เกิดน้ำท่วมไปมาไม่สะดวก ก็ทำให้เกิดความทุกข์ได้เช่นกัน ร่างกายมีการเจ็บป่วยด้วยโรคนานาชนิด แม้กระทั่งอริยาบถต่างๆ ที่ใช้กันอยู่ประจำวันก็เป็นทุกข์ขึ้นมาได้ ยืนนานเกินไป เดินนานเกินไป นั่งนานเกินไป นอนนานเกินไป ถึงจะเป็นเรื่องของร่างกาย แต่ก็กระทบทางใจให้เกิดเป็นทุกข์ได้ ฉะนั้นจึงเปลี่ยนอริยาบถอยู่บ่อยๆ เห็นรูปที่ไม่พอใจ ได้ฟังเสียงที่ไม่พอใจ มีคนว่าร้ายใส่ความดูต่ำว่าคำหยาบคาย ก็เกิดทุกข์ทางใจ แม้มีความปรารถนาในสิ่งใด ไม่สมความตั้งใจที่ต้องการ ก็เกิดทุกข์

ในทางใจได้ทั้งนั้น อุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่นในขันธห้า มีรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่าเป็นอัตตาตัวตน ไม่ว่าผู้นั้นจะอยู่ในฐานะอะไร ย่อมได้รับผลกระทบในความทุกข์ทางใจด้วยกัน จึงเรียกว่าเป็นศูนย์รวมแห่งทุกข์ทั้งปวงก็ว่าได้

นิสัยของผู้จะหนีไปจากภพทั้งสามนั้น ไม่มีการต่อรองกับกิเลสตัณหาอีกต่อไป ไม่เป็นมิตรกับกิเลสไม่เป็นเพื่อนกับตัณหา เพราะชาติภพที่ผ่านมาเราเสียเปรียบกับกิเลสตัณหามาแล้ว ในชาตินี้จะเป็นชาติสุดท้ายของเรา กิเลสตัณหาจะเอาอะไรมาต่อรองอีก สติปัญญาจะไม่รับเงื่อนไขอะไรทั้งสิ้น กิเลสตัณหาหลอกเราให้หลงในขันธห้าว่าเป็นตน ใจได้หลงกลลวงของกิเลสตัณหามาแล้ว บัดนี้เรามีสติปัญญา รู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของกิเลสตัณหา จะไม่หลงในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่าเป็นตัวตนอีกแต่อย่างใด ใจได้เคยอาศัยอยู่กับรูปธรรมและนามธรรมนี้มาแล้ว ในชาตินี้จะได้อาศัยธาตุสี่ ขันธห้าอันเป็นชาติสุดท้าย เพราะธาตุสี่ขันธห้า ยังมีการเกิดดับไปตามเหตุปัจจัยในโลกนี้ ดังคำว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นก็มีการแตกดับไปเป็นธรรมดา ใจได้มาหลงผิดในสิ่งที่เกิดดับนี้ จนนับชาติไม่ถ้วน ประมวลไม่ได้ ในชาติก่อนเป็นมาอย่างไร เกิดมาในชาติปัจจุบันนี้ก็เป็นอย่างนั้น หรือชาติอนาคตที่จะไปเกิดใหม่ ก็จะเป็นธาตุสี่ขันธห้านี้เช่นกัน ธาตุสี่และขันธห้า เกิดมาในชาติไหนก็ต้องดับไปในชาตินั้น เมื่อมีสติปัญญารู้เท่าเห็นจริง ของธาตุสี่ขันธห้า ว่ามีการเกิดดับซ้ำซากอยู่อย่างนี้ จิตก็จะเกิดความเบื่อหน่าย ทอดอาลัยในธาตุสี่ขันธห้าโดยไม่มีความห่วงใยแต่อย่างใด

วิปัสสนาญาณได้เกิดขึ้น

วิปัสสนาญาณนี้ เป็นญาณที่กล้า เกิดขึ้นเพื่อประหาร อาสวะ กิเลสตัณหา โดยเฉพาะ ญาณนี้เกิดขึ้นแล้ว ตั้งอยู่ได้ไม่นาน เมื่อประหารกิเลสตัณหาอาสวะหมดไปจากใจโดยตรงแล้วก็ยุบตัวอันตรธานไป เหมือนไฟที่ไหม้กระดาษ หรือไหม้หุ่น และสำลี เมื่อกระดาษ หุ่น สำลี หมดเชื้อไฟแล้ว ไฟก็ต้องหมดไป นี่ฉันใด วิปัสสนาญาณเผาผลาญอาสวะกิเลสตัณหา ให้หมดไปจากใจก็ฉันนั้น ถ้าวิปัสสนาญาณได้เกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติเมื่อไร วิปัสสนาญาณ จะไม่มีการเสื่อมไปในท่ามกลาง เหมือนสมาธิหรือฌานแต่อย่างใด เพราะสมาธิและฌาน ยังตกอยู่ในขั้นสังขารฝ่ายโลกีย์ ยังตกอยู่ใน อนิจจัง ความไม่เที่ยง เกิดขึ้นได้ต้องเสื่อมไปได้ และทำให้เกิดขึ้นได้ ส่วนวิปัสสนาญาณนั้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วไม่มีการเสื่อมในท่ามกลาง จนกว่าจะทำลายอาสวะกิเลสตัณหาให้หมดไป

วิปัสสนาญาณ ก็หมายถึง ปัญญาชั้นละเอียดสูงสุด ที่ผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ต้องการให้ปัญญาในระดับนี้ เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก แม้ความอยากให้เกิดปัญญาขึ้น จะเป็นต้นหาความอยากในทางที่ดี แต่อุบายวิธีที่นำมาภาวนาปฏิบัตินั้น เป็นคนละสายทางกัน เข้ากันไม่ได้เลย ส่วนใหญ่จะสอนกันว่า ทำสมาธิให้จิตมีความสงบแล้ว ปัญญาจะเกิดขึ้น เมื่อปัญญาเกิดขึ้นแล้ว ก็จะละในกิเลสตัณหา ทำลาย อาสวะ ให้หมดไปจากใจ ส่วนใหญ่จะสอนกันอย่างนี้ ผู้ปฏิบัติที่ไม่มีการศึกษา ก็เชื่อตามครูอาจารย์ของตัวเอง ก็ต้องทำตามที่ครูอาจารย์สอน คิดว่าปัญญา ต้องเกิดจากสมาธิ

ความสงบแน่นอน นี้คือความไม่เข้าใจในวิปัสสนาญาณ ว่ามีอุบายวิธีที่เป็นแนวทาง ในการปฏิบัติอย่างไร ให้ตามอ่านต่อไปท่านจะได้อ่าน

อุบายวิธีการทำสมาธิให้จิตมีความสงบนั้น ขอปฏิเสธมาในที่นี้เลยว่าจะไม่ ทำให้เกิดปัญญาแต่อย่างใด ในสมัยพระพุทธเจ้าของเรา เมื่อครั้งพระองค์ยังบวช ใหม่ๆ พระองค์ก็ได้ไปฝึกทำสมาธิความสงบ ได้ถึงฌานระดับสูงมาแล้ว และทำสมาธิ ความสงบต่อเนื่องกันอยู่นาน พระองค์เจ้าของพวกเรา เป็นผู้สร้างบารมีด้วยปัญญา ธิเกะ มีปัญญาในการสร้างบารมีมา มีความสมบูรณ์อย่างเต็มที่ เรียกว่าเป็นผู้มีปัญญา บารมีมาแล้วอย่างพอตัว ในเมื่อพระองค์ได้ฝึกทำสมาธิกับตาบสทั้งสอง ก็มีความ สงบอย่างเต็มที่แล้ว ทำไมปัญญาของพระองค์จึงไม่เกิดขึ้นบ้าง ไปอ่านตำราดูบ้างซิ หรือสมาธิเราเป็นสมาธิความสงบแบบใด หรือสมาธิความสงบของเรา มีความ ยิ่งใหญ่ไปกว่าสมาธิของพระพุทธองค์อย่างนั้นหรือ เราเป็นผู้นับถือศาสนาพุทธ ก็ ควรสอนกันในวิธีปฏิบัติแบบชาวพุทธ และภavanaปฏิบัติกันแบบผู้นับถือศาสนา พุทธบ้างซิ ไม่ควรที่จะเอาหลักการของพวกตาบส ฤๅษี เข้ามาปนเปกับพุทธศาสนา มากนัก ตัวเองภavanaแบบตาบสฤๅษี แต่มาประกาศตัวเองว่าภavanaแบบชาวพุทธ นี้กระไรอยู่

ผู้สอนควรได้ศึกษาหลักปัญญาวิมุตติ และหลักเจโตวิมุตติให้เข้าใจ แยก หมวดหมู่ให้เป็นที่ และอ่านประวัติของพระอรียสาวกในสมัยครั้งพุทธกาลให้เข้าใจ ว่ากลุ่มมินิสัยปัญญาวิมุตติ มีการเริ่มต้นในการปฏิบัติอย่างไร กลุ่มมินิสัย เจโตวิมุตติ มีการเริ่มต้นปฏิบัติกันอย่างไร ต้องแยกออกจากกัน มิใช่ว่า มีการสอนและปฏิบัติ เหมือนกันทั้งหมด เพราะนิสัยผู้เป็นปัญญาวิมุตติ และนิสัยผู้เป็นเจโตวิมุตติไม่ เหมือนกัน เหมือนโรคของคนป่วยไม่เหมือนกัน หมอก็ต้องแยกยาให้ถูกกับโรค คนป่วยแต่ละคนแต่ละกลุ่มไป นี้ฉันใด อุบายวิธีการปฏิบัติ ของผู้มีนิสัยปัญญาวิมุตติ และเจโตวิมุตติก็ฉันนั้น

ขอภัยที่อธิบายนอกเรื่องของวิปัสสนาญาณไป การอธิบายอย่างนี้ก็เพื่อให้เราได้ว่าู้ที่เกิเกิดขึ้นของ วิปัสสนาญาณ ให้ท่านผู้อ่านได้รู้และได้เข้าใจในเหตุผล ไม่ให้เกิดความสับสนแก่ท่านผู้อ่าน ว่าวิปัสสนาญาณ มีสายทางให้เกิดด้วยอุบายวิธีใดกันแน่ ท่านจะได้เข้าใจในคำว่า วิปัสสนาญาณได้อย่างถูกต้อง เมื่อหากท่านไม่เข้าใจในจุดใด ข้าพเจ้าพร้อมที่จะให้ความกระจ่าง และเป็นທີ່ปรึกษาแก่ท่านได้ แต่ก็ต้องพูดกันอย่างมีเหตุผล เพราะความจริงจะหนีจากหลักความจริงไม่ได้

ข้าพเจ้าจะอธิบายในจุดเริ่มต้น ที่เป็นจุดแรกมีอุบายในการปฏิบัติอย่างไร ให้เราได้สังเกตดูว่า มีบุคคลที่เป็นปุถุชนธรรมดา เมื่อเขาเหล่านั้นเข้าไปหาพระพุทธเจ้าแล้ว พระพุทธเจ้าให้อุบายในการเปลี่ยน มิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิด ให้เขาตั้งอยู่ในสัมมาทิฎฐิ ความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม เพราะทุกคนที่ไปหาพระพุทธเจ้านั้น มีแนวความคิดเป็นของตัวเองอยู่แล้ว แต่ความคิดนั้นเป็นความคิดไปตามกระแสโลก จึงขัดต่อแนวทางมรรคผลนิพพาน

ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงให้อุบายเปลี่ยนความคิดที่เป็นทางโลก ให้กลับมาคิดในทางธรรม เอาอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มาเป็นอุบายในการคิด ให้เขาเหล่านั้นได้รู้เห็นในหลักความเป็นจริง เมื่อเขาคิดตามหลักความเป็นจริงอยู่บ่อยๆ ก็จะทำให้เกิดความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรมตามความเป็นจริง จึงเรียกว่า สัมมาทิฎฐิ ปัญญาความเห็นชอบ เอาปัญญาความเห็นชอบนี้พิจารณาในความเป็นจริงอยู่บ่อยๆ จึงเป็น สัมมาสังกัปปะ จึงเรียกว่า ปัญญา ได้เริ่มก่อตัวขึ้นแล้ว ใช้ปัญญาพิจารณาในสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามไตรลักษณ์ ความแตกฉานของปัญญา ความรู้เห็นทางปัญญาก็เกิดความชัดเจนมากขึ้น จึงเรียกว่า วิปัสสนา

ในคำว่า วิปัสสนา ก็หมายถึงปัญญานั้นเอง จึงเป็นปัญญาในวิปัสสนา เมื่อมาถึงขั้นวิปัสสนาปัญญาแล้ว ความรู้เห็นในสังขารก็เป็นไปในไตรลักษณ์มีความชัดเจน ตัดความงุนงงสงสัยลังเล พิจารณาในสิ่งใดก็เกิดความแยบคาย ความยึดมั่นถือมั่น

ก็มีการถอนตัว เพราะรู้เห็นในความจริงในสรรพสิ่งทั้งหลาย เมื่อปัญญาในวิปัสสนาเกิดมีความสมบูรณ์อย่างเต็มที่แล้ว จึงได้เกิดปัญญาชั้นละเอียดสูงสุดยดขึ้น จึงเรียกว่า วิปัสสนาญาณ ให้ท่านทั้งหลายได้พิจารณาเรียบเรียง ให้ถูกกับความหมายในคำว่าปัญญาเกิด ดังที่ได้อธิบายและเรียบเรียงมานี้ ไม่มีในคำว่า ปัญญา เกิดจากสมาธิความสงบแต่อย่างใด สมาธิ เป็นเพียงอุบายเสริม ให้ปัญญาเกิดความชัดเจนเท่านั้น

วิปัสสนาญาณ เรียกอีกคำหนึ่งว่า ภาวนามยปัญญานั้นเอง ปัญญาในระดับนี้ นี้เอง จะทำให้เกิดผลเป็นปฏิเวธ หมายถึง มรรคผลนิพพาน ในเมื่อปัญญาในวิปัสสนาญาณ เกิดขึ้น จะเข้าไปลบล้างกิเลสตัณหาในชั้นละเอียดให้หมดไปจากใจ ไม่มีอาสวะส่วนใดหลงเหลืออยู่ในขั้นนี้ทั้งห้าแต่อย่างใด ตัวสมุทัย คือกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เคยฝังแน่นอยู่ในใจมาก่อน ที่พาให้ใจได้ไปก่อภพก่อชาติ เวียนไปมา อยู่ในวัฏสงสาร ก็จะถูกวิปัสสนาญาณ สังหารให้หมดสิ้น ความเกิดเป็นภพเป็นชาติ อีกต่อไปจะมีมาจากไหน ถ้าภพชาติไม่มี ความสุขความทุกข์ก็หมดสภาพไป เมื่อใจไม่มีเชื้อคือกิเลสตัณหาในเมื่อนั้น ประตูแห่งพระนิพพานก็เปิดรับทันที

คำว่ากระแสแห่งพระนิพพาน จะมีเฉพาะพระอรียเจ้าเท่านั้นจะเข้าถึงได้ ขั้นต่ำ คือพระอรียเจ้าชั้นพระโสดาบัน เส้นทางที่ตรงต่อกระแสพระนิพพานนั้น มีเฉพาะพระพุทธศาสนาเท่านั้น ชาวพุทธทั้งหลายอยากจะไปพระนิพพานกันทั้งนั้น แต่จะมีสักกี่ท่าน ที่จะเข้ากระแสแห่งพระนิพพานได้ในชาตินี้ ส่วนพวกเรากำลังเดินตามรอยของพระพุทธเจ้าอยู่ ก็ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามแนวทางของพระพุทธเจ้าให้ถูกต้อง

พระพุทธเจ้าได้วางเส้นทางไว้แล้วอย่างชัดเจน ดังพวกเราได้รู้กันอยู่ในมรรค ๘ ที่พระพุทธเจ้าได้เรียบเรียงในวิธีปฏิบัติเอาไว้แล้ว ไม่ควรที่จะไปแก้ไขเปลี่ยนแปลงจากแนวทางเดิม ถ้าเอาตามหลักเดิมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้เป็นดังนี้ สัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบ สัมมาสังกัปป การดำริ พิจารณาให้เป็นไปตามหลักความ

เป็นจริงอย่างชอบธรรม นี่เป็นหลักของปัญญา ต้องตั้งหลักไว้ก่อน สัมมาวาจา เจรจา ชอบ สัมมากรรมมันตะ มีการงานที่ชอบทำ สัมมาอาชีวะ หาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ นี่เป็นหลักของหมวดศีล สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ นี่เป็นหลักของสมาธิ ถ้าจะปฏิบัติตามเส้นทางเดิมของพระพุทธเจ้าที่วางเอาไว้ จะออกมาเป็นปัญญา ศีล สมาธิ ถ้าไม่เชื่อตามนี้ ให้ท่านได้ไปเปิดดูในมรรค ๘ ก็แล้วกัน นี่เป็นหลักเดิมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้อย่างชัดเจน

ขอย้อนกลับมาหาเครื่องระพังโหมอีกครั้ง ข้าพเจ้าได้เครื่องระพังโหมมาเป็นอุบายในการใช้ปัญญาพิจารณา ปัญญาที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น ไม่เหมือนกับปัญญาที่เคยพิจารณามาก่อน ปัญญาในระดับนี้เพิ่งเกิดขึ้นในครั้งนั้น และก็รู้ชัดเลยว่าปัญญาเราได้เกิดขึ้นแล้ว เป็นปัญญาที่มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว มีความละเอียดแหลมลึกเลยทีเดียว เมื่อปัญญามีความละเอียดขนาดไหน ญาณรู้ก็รู้ละเอียดไปพร้อมๆกัน จึงเป็น ภวานามยปัญญา หรือวิปัสสนาญาณ เป็นปัญญาญาณประหารกิเลสตัณหาให้หมดไปจากใจโดยตรง เป็นปัญญาที่ถอนรากถอนโคน ดังคำว่า สมฺมถัง ตณฺหัง อํพยุหะ เป็นปัญญาที่ถอดถอนกิเลสตัณหากับทั้งมูลรากได้แล้ว เป็นปัญญาที่เข้าไปทำลายงอกำ ของวัฏจักรให้หยุดหมุนพังทลายลง เป็นปัญญาที่ลบล้างสังขารและสมมติทั้งหลายให้สูญสิ้นไป เป็นปัญญาที่เปิดเผยความลับของทั้งสามโลก โดยไม่มีสิ่งอื่นใดมาปิดบัง เป็นปัญญาที่ตัดกระแสทั้งสามโลกให้พ้นไป เป็นปัญญาที่ไปลบล้างกิเลสตัณหาน้อยใหญ่ ที่อาศัยอยู่กับ รูปธรรม และนามธรรม ให้หมดสิ้นไป ถึงจะมีรูปขันธ์ คือธาตุทั้งสี่ มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ก็เป็นธาตุอันบริสุทธิ์ ถึงจะมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็ไม่มีกิเลสตัณหาอะไรมาแอบแฝง เป็นอายตนะล้วนๆ นามขันธ์คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เป็นนามขันธ์ล้วนๆ ไม่มีกิเลสตัณหาจะนำพาให้ไปเกิดเป็นภพเป็นชาติอีกต่อไป จึงให้นามชื่อว่า นิโรธ ดังนี้

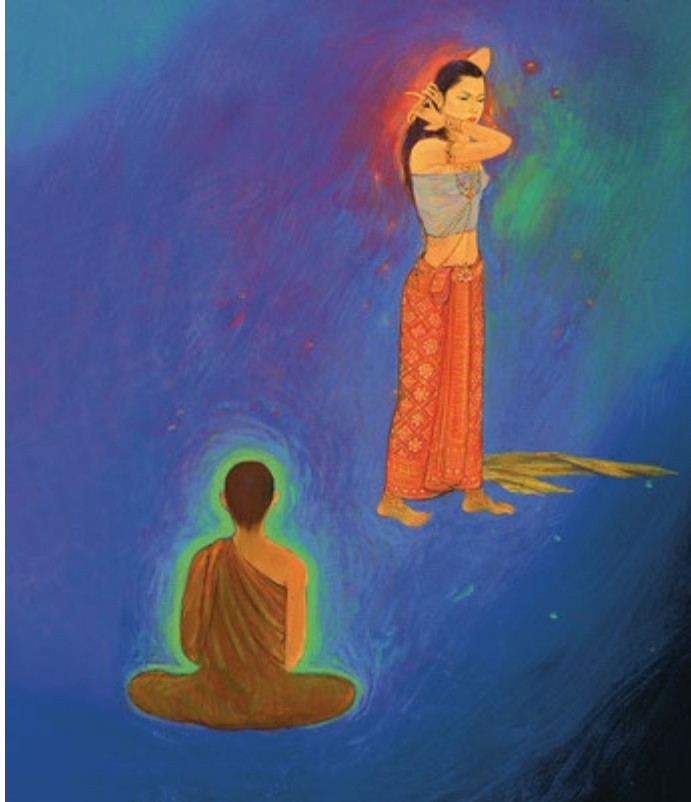

นิมิตเห็นผู้หญิงเข้ามาหา

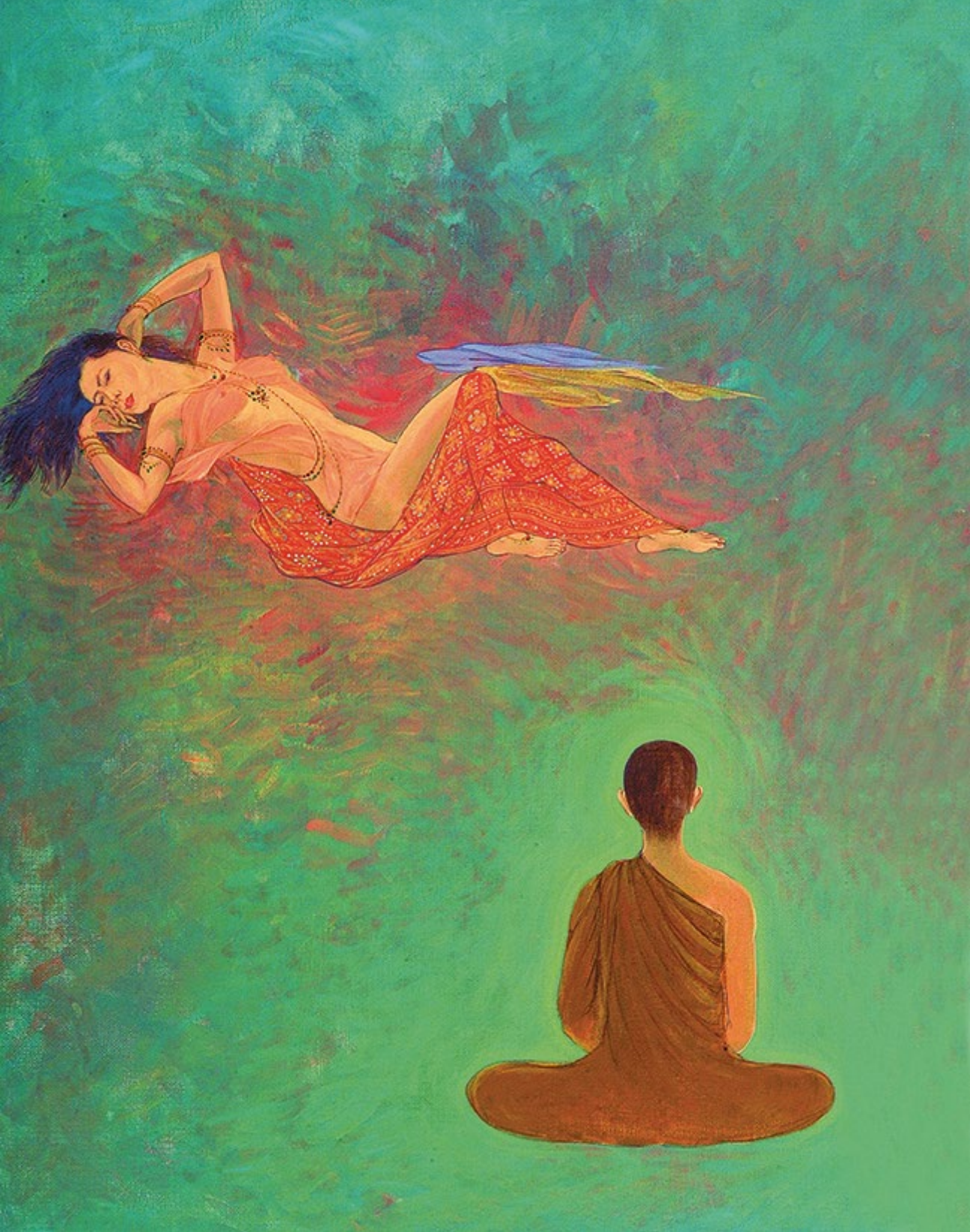
หลังจากได้อุบายธรรม จากเครื่องตุตหมุตุดหมา ในป่ายวันนั้นแล้ว อุบาย ปัญญา ก็เกิดต่อเนื่องกันดังที่ได้อธิบายผ่านมาแล้ว ใช้ปัญญาพิจารณาต่อเนื่องกัน ตั้งแต่ป่าย ๓ โมงเย็น จนถึงเวลา ๑๘.๐๐ น. เมื่อปัญญาพิจารณารู้แจ้งเห็นจริงใน สามแดนโลกธาตุสิ้นไปแล้ว ไม่มีสิ่งใดเหลือหลอในสามภพ ไม่มีสิ่ง จะไม่รู้ จะไม่เห็น หรือจะเรียกว่า ปัญญา ล้างโลกก็ว่าได้ ใจไม่มีความติดใจในสามโลก ทั้งสามโลกก็ ไม่มีจุดใดใจจะไม่รู้ โลกก็เป็นโลก ธรรมก็เป็นธรรม แยกกันออกอย่างรู้เห็นได้ชัดเจนทีเดียว เรียกว่า ธรรมไม่ติดกับโลก โลกไม่ติดกับธรรม เหมือนกับทองคำอัน บริสุทธิ์ ที่ได้แยกออกจากก้อนแร่ได้แล้ว ไม่มีทางจะเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ได้อีกเลย

ในขณะที่ต้องการพักอยู่ในความสงบ ก็เริ่มเข้าที่ตั้งแต่เวลา ๑๘.๐๐ น. ตาม ปกติ ข้าพเจ้าเป็นนิสัยทำสมาธิมีจิตสงบง่ายอยู่แล้ว เมื่อกำหนดจิตลงสู่สมาธิ ไม่กี่ นาที จิตก็ลงถึงความสงบได้อย่างเต็มที่ จนถึงเวลาตี ๔ จิตก็เริ่มถอนออกมานิดๆ ในขณะนั้นปรากฏเป็นนิมิตเกิดขึ้น มีผู้หญิงสาวคนหนึ่งมีความสวยงามมาก ไม่มี ผู้ใดในโลกนี้จะมีความสวยเทียบเท่าได้เลย มีรูปร่างกลางตัวสวยได้สัดส่วน เครื่อง แต่งตัว เครื่องประดับ ผ่านงุ่มง่ามไม่รู้ว่าทำด้วยอะไร มีความสวยไปเสียทั้งหมด ใน ขณะนั้นนางได้เดินเข้ามาหาข้าพเจ้าบนกุฏิ มีความยิ้มแย้ม เหมือนกับว่าเป็นคนที่ เคยรู้จักกันมาก่อนหลายชาติแล้ว ขณะนั้นเหมือนกุฏิเล็กๆ ได้ขยายออก เป็นกุฏิใหญ่ พอสมควร

ในขณะนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่ถามอะไร เพียงคิดได้ว่า ผู้หญิงสาวนี้เข้ามาในที่นี้เพื่อต้องการอะไร ในขณะนั้นหญิงสาวก็เปลื้องเสื้อผ้าชั้นนอกออก มีสายต้ายิ้มใส่ข้าพเจ้าอย่างหวานหยดย้อยทีเดียว แสดงความรักต่อข้าพเจ้าอย่างเห็นได้ชัดทีเดียว จิตข้าพเจ้าก็เฉยๆไม่มีความรู้สึกอะไร จากนั้นอีก หญิงสาวก็ได้ถอดเสื้อผ้าที่นุ่งห่มออกหมดทั้งตัว แล้วแสดงมายาออกมาหลายทาง เพื่อให้ข้าพเจ้าเกิดความรัก สนองความต้องการ ข้าพเจ้าก็มีจิตที่นิ่งเฉย มีความระวังตัวอยู่ว่า หญิงสาวคนนี้จะทำอะไรกับเรา ในขณะเดียวกัน หญิงสาวก็กระโดดเข้ามาหวังกอดตัวของข้าพเจ้า ในขณะนั้นข้าพเจ้าก็ได้กำหนดจิตเพื่อฟ่งเอาไว้แล้ว ในขณะที่หญิงสาวกระโดดเข้ามา ข้าพเจ้าก็ได้กำหนดจิต ปะทะเอาไว้อย่างรุนแรง หญิงสาวก็กระเด็นออกไป

หญิงสาวเห็นท่าไม่เป็นผลสำเร็จ ก็หอบเอาเสื้อผ้าทั้งหมดออกจากกุฏิไป แล้วไปนั่งร้องไห้อยู่ข้างกุฏิ มีการพรรณนาทั้งร้องไห้ด้วยความผิดหวัง ทั้งร้องไห้ทั้งบ่นว่า นับแต่พี่กับตัวดิฉัน ได้ร่วมสุขได้ร่วมทุกข์กันมายาวนาน นับกับนับกลับไม่ได้ ดิฉันมีความผิดอะไร จึงได้ละทิ้งดิฉันไป ทำไมจึงไม่คิดถึงความหลังในครั้งที่มีความรักกัน อยู่ร่วมกันมาก็มีความสุขดีต่อกันอยู่แล้ว ทำไมจึงได้ตัดช่องแคบไปเพียงผู้เดียว นับแต่บัดนี้เป็นต้นไป พี่กับน้องจะไม่มีความสัมพันธ์ต่อกันอีกแล้ว ทั้งร้องไห้ทั้งบ่นพรรณนาแห่งความรักต่อกันได้พังทลายลง นับแต่บัดนี้เป็นต้นไป ดิฉันจะไม่พบเห็นหน้าพี่ต่อไปอีกจนกว่าดิฉันฟ้าจะสลาย จากนั้นหญิงสาวก็ได้เดินลงบันไดไป ทั้งเดินทั้งบ่นทั้งร้องไห้ไปด้วยความผิดหวัง จากนั้นจิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิมา

จากนั้น ก็ได้ใช้ปัญญาพิจารณาว่า หญิงสาวคนนั้นเป็นใครมาจากไหน ในญาณ ทัสสนะ ก็มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของหญิงสาวนี้ทั้งหมดว่า เป็นมาอย่างไร มีความเกี่ยวข้องกับข้าพเจ้าอย่างไรบ้าง เรื่องหญิงสาวดังกล่าวนี้ ขอมอบให้ท่านผู้อ่านพากันวิจัยพิจารณาตนเอง ใครจะตีความกันอย่างไร คิดว่าท่านคงตีความหมายกันได้พอสมควร

หลังจากนั้นแล้วข้าพเจ้าก็ได้เข้าที่ทำสมาธิ จิตก็มีความสงบอย่างเต็มที่ จนถึงเวลา ๖ โมงเช้า จิตก็ได้ถอนออกจากสมาธิส่วนละเอียดออกมา แต่ก็ไม่ได้ถอนออกหมดดังที่เคยเป็นมา ในระหว่างที่จิตกับกายยังแยกออกจากกันอยู่ จะเคลื่อนไหวไปมาทางกายแต่ละครั้ง ต้องมีความตั้งใจเคลื่อนไหวจริงๆ จะยกแขนยกขา มองซ้ายแลขวา หรือก้าวขาเดิน ก็ตั้งใจก้าวขาจริงๆ จึงจะก้าวขาเดินได้ ในลักษณะอย่างนี้ไม่เคยเป็นมาก่อน ในเมื่อจิตกับขันธ์ ๕ แยกกันอยู่ ไม่มีความสัมปยุตกัน ขันธ์ ก็เป็นขันธ์ จิตก็เป็นจิต จึงได้เกิดความว่างเปล่า ไม่มีอะไรมาเป็นเรา และตัวตนแต่อย่างใด

ในขณะนั้นจึงได้เกิดความดับ ที่เรียกว่า นิโรธ ความดับทุกข์ ให้เข้าใจไว้ว่า ความสงบของสมาธิ ความสงบในฌาน ไม่เหมือนกันกับความดับ คือนิโรธนี้แต่อย่างใด เพราะความสงบในสมาธิในระดับไหนก็ตาม ยังมีวิญญาณ การรับรู้ของสติอยู่นั่นเอง ส่วนนิโรธ ความดับทุกข์นี้ ไม่มีวิญญาณการรับรู้ในสิ่งใดๆอะไรทั้งสิ้น นั่นคือวิญญาณ การรู้ไม่มีในสิ่งใดๆ

นิโรธ ความดับทุกข์ และดับเหตุแห่งทุกข์

เมื่อวิญญาน การรับรู้ ได้ดับไปเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ในรูปขันธ์ นามขันธ์ ก็หมดสภาพไป ไม่มีความรู้สึกอะไร และไม่รับรู้ในสิ่งใดๆทั้งสิ้น เพราะตามปกติ วิญญานการรับรู้ จะมีอยู่ในรูปขันธ์ นามขันธ์นี้ทั้งหมด แต่บัดนี้ วิญญานได้ดับไป ความสัมผัสในอายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็หมดสภาพไป ไม่มี วิญญานการรับรู้ในสิ่งใดเลย มีตาก็สักว่าตา มีหูก็สักว่าหู มีจมูกก็สักว่าจมูก มีลิ้น ก็สักว่าลิ้น มีกายก็สักว่ากาย มีใจก็สักว่าใจ ไม่มีการรับรู้ ในอายตนะภายนอก แต่อย่างใด ถึงสิ่งภายนอกจะมีอยู่ก็สัมผัสต่อกันไม่ได้ เช่น รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ก็ไม่มีการรับรู้อะไรทั้งสิ้น แม้ธาตุขันธ์ที่เป็นรูปนามยังมีอยู่ ก็ไม่มีการรับรู้ในรูปนามนี้เช่นกัน ไม่รู้ว่า นี่เป็นเรา นี่เป็นเขา นี่เป็นสัตว์ นี่เป็นบุคคล ไม่มีการรับรู้ว่าเป็นตนแต่อย่างใด อายตนะภายใน อายตนะภายนอก เชื่อมโยงต่อกัน ไม่ได้เลย เพราะตัวสื่อสารให้อายตนะภายใน คือวิญญานได้ดับไปแล้ว ไม่มีสื่อ สัมพันธ์กันกับอายตนะภายนอกแต่อย่างใด นี่เป็นการดับในรูปธรรม

การดับในนามธรรม คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน นี่เป็นนามธรรม ล้วนๆ เวทนา หมายถึง อารมณ์ที่ใจได้รับอยู่ อารมณ์ตัวนี้ มีการสะสมมาจากกามคุณ ทั้งห้า คือรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่เรียกว่า ธรรมารมณ์ ทั้งเป็นสิ่งที่ชอบใจ และไม่ชอบใจ หรือเฉยๆ อารมณ์ประเภทนี้เอง จึงได้มาเชื่อมโยงให้เป็น อารมณ์ ของเวทนา สัญญา ก็ไปจำในอายตนะภายใน และจำในอายตนะภายนอก สังขาร การปรุงแต่ง ก็ปรุงแต่งในอายตนะภายใน และปรุงแต่งในอายตนะภายนอก วิญญาน

หมายถึงการรับรู้ ในรูปธรรม รับรู้ในนามธรรม รับรู้ทั้งภายใน รับรู้ทั้งภายนอก
ทั้งหมด

ตัววิญญาณ การรับรู้ เป็นเบรกเกอร์ใหญ่ เป็นสวิตช์ ปิดเปิดไฟทั้งหมดที่
พ่วงกันอยู่ ถ้าปิดสวิตช์เพียงตัวเดียวเท่านั้น กระแสไฟทั้งหลาย ก็ได้หยุดในการ
ทำงานในทันที ฉะนั้นใด วิญญาณได้ดับไปเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การรับรู้ในรูปและ
นามก็ได้หมดสภาพไป ไม่มีอารมณ์ใดๆ ให้เป็นเวทนา ไม่มีความจำอะไรไว้ในสัญญา
ไม่มีการปรุงแต่งอะไรในสังขาร การรับรู้ในสิ่งใดๆ ก็ไม่มีในวิญญาณ กิเลส ตัณหา
โมหะ อวิชชา อาสวะน้อยใหญ่ เคยมีในใจมาก่อน แม้เชื่อที่จะไปก่อเกิดเป็นภพ
เป็นชาติอีกต่อไป ก็ได้ดับไปสิ้นไปจากใจนี้ทั้งหมด นิโรธ ความดับทุกข์ หมายถึง
ดับเหตุที่จะไปก่อให้เกิดเป็นภพชาตินั้น ถ้าภพชาติไม่มี นั่นหมายถึงการดับทุกข์โดย
ประการทั้งปวง

ดังคำว่า อวิชชาดับ สังขารดับ, สังขารดับ วิญญาณก็ดับ, วิญญาณดับ นามรูป
ก็ดับ, นามรูปดับ สฬายตนะก็ดับ, สฬายตนะดับ ผัสสะก็ดับ, ผัสสะดับ เวทนาจับดับ,
เวทนาดับ ตัณหากับดับ, ตัณหาดับ อุปาทานก็ดับ, อุปาทานดับ ภพก็ดับ, เมื่อภพดับ
ชาติแห่งความเกิดก็ดับ, เมื่อชาติแห่งความเกิดอีกไม่มี ชราความแก่ มรณะความ
ตาย จะมีมาจากที่ไหน^{๓๐} ความโศกเศร้าโศกา ความทุกข์โศกนานาประการ ก็ดับอย่าง
สนิทไปเสียทั้งหมด ไม่มีเชื้อแห่งความเกิดอะไร ที่ตกค้างภายในใจนี้อีกต่อไป จึง
เรียกว่า นิโรธโหติ ความดับทุกข์จึงได้หมดไปอย่างสิ้นเชิง ไม่มีมลทินตกค้างอยู่
ภายในใจนี้เลย

จึงเรียกว่า รูปไม่มีในตน ตนไม่มีในรูป รูปไม่ใช่ตน ตนไม่ใช่รูป เวทนาไม่ใช่
ตน ตนไม่ใช่เวทนา เวทนาไม่มีในตน ตนไม่มีในเวทนา สัญญาไม่ใช่ตน ตนไม่ใช่สัญญา
สัญญาไม่มีในตน ตนไม่มีในสัญญา สังขารไม่ใช่ตน ตนไม่ใช่สังขาร สังขารไม่มีในตน
ตนไม่มีในสังขาร วิญญาณไม่ใช่ตน ตนไม่ใช่วิญญาณ วิญญาณไม่มีในตน ตนไม่มีใน

^{๓๐} “อวิชชาดับ...จะมีมาจากไหน” คือ ปฏิจจสมุปบาท

วิญญาณ เมื่อมีความรู้สึกภายในใจอยู่อย่างนี้ จึงเรียกว่า อนัตตา คือสิ่งที่หมดสภาพไปอย่างสมบูรณ์ ถึงจะมีชีวิตอยู่ แต่ในความรู้สึกภายในใจก็เป็นไปในลักษณะอย่างนี้ จึงไม่มีอะไรเป็นเขาเป็นเรา ทุกอย่างเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นและดับไปเท่านั้น จึงเรียกว่านิโรธ ความดับทุกข์

ก่อนจะมาถึงความดับทุกข์ได้นี้ มีความรู้เห็นในวิปัสสนา และมีความรู้เห็นในวิปัสสนาญาณมาแล้ว จึงเรียกว่าปัญญาเกิด คือเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่เกิดขึ้นและดับไปในสามภพนี้ทั้งหมด ทุกอย่างเป็นเพียงสมมติบัญญัติที่เรียกกันอยู่ในโลกนี้เท่านั้น สิ่งที่ถูกบัญญัติ มันก็ไม่ว่าตัวเองว่ามันเป็นอะไร ในสิ่งนั้นก็ป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นแล้วดับไป ตามธรรมชาติในตัวมันเอง มันไม่รู้เลยว่ามนุษย์ไปตั้งชื่อให้เขา และมันก็ไม่อยู่ในอำนาจของใครๆ มันเกิดขึ้นแล้วก็มีการดับไปเป็นธรรมดา แต่มนุษย์ก็อยากให้สิ่งนั้นเป็นไปตามความอยากความต้องการของตัวเอง เมื่อสิ่งนั้นไม่เป็นไปตามความต้องการของตัวเอง จึงได้เกิดความทุกข์มิใช่หรือ

ในขณะที่มีความดับทุกข์อยู่นั้น จะมีความรู้อีกอย่างหนึ่ง ที่เรียกว่า รู้ได้สำนึก มีความละเอียดอ่อนมาก แต่มิใช่ความรู้ที่เกิดจากวิญญาณการรับรู้แต่อย่างใด มิใช่ความรู้ที่เกิดจากรูปนามแต่อย่างใด เป็นรู้ที่ไม่มีในสมมติ แต่เป็นความรู้เหนือสมมติ เป็นความรู้ไม่มีนิमितหมายในสมมติใดๆ ไม่สามารถอธิบายให้เป็นไปในสมมติได้ เป็นรู้ที่มีความโดดเด่นอยู่เฉพาะรู้เท่านั้น ความรู้นี้เหมือนไม่มีคุณค่าอะไร ไม่ไปเกาะติดอยู่ในสิ่งใดๆ เป็นรู้ที่ไม่มีในสมมติที่จะอธิบายได้ เหมือนกับเลข ๐ ศูนย์ จะเขียนเลข ๐ ศูนย์สัก ๑๐๐ ตัวก็ไม่มีคุณค่าอะไร หรือเขียนเลข ๐ ศูนย์ร้อยตัวนำหน้า แล้วเขียนเลข ๑ ตามหลัง ก็มีค่าเท่ากับ ๑ เท่านั้น ความรู้นี้ก็เช่นกัน เป็นรู้ไม่มีสมมติประกอบ จึงเป็นความรู้ไร้ความหมายใดๆ ข้าพเจ้าเป็นนักสังเกต ในลักษณะอาการที่เกิดขึ้นทั้งหมด จึงสามารถเรียบเรียง ในอาการที่เกิดขึ้นทั้งหมดได้อย่างชัดเจน

ความดับนี้ อยู่ได้ไม่นาน

ความดับทุกข์นี้ อยู่ได้ประมาณ ๑ ชั่วโมง แล้วมีในลักษณะวูบวาบขึ้นมา นิดหนึ่ง จากนั้นก็เกิดความกล้าหาญขึ้นมาที่ใจ เมื่อใจเกิดความกล้าหาญ สติปัญญา ก็เกิดความกล้าหาญไปด้วยกัน ความกล้าหาญนี้มีความรุนแรงมาก เหมือนกับว่า จะทำลายของสิ่งใดทำได้ทุกอย่าง เหมือนกับว่าจะเหยียบกระต๊อบภูเขาทิ้งลูก ให้พัง พินาศไปในชั่วกะพริบตาก็ยอมทำได้ หรือราวกับว่า จะทำลายอะไรในโลกนี้ ให้เป็น จุลไปในชั่วขณะเดียว หรือจะนั่งสมาธิ เป็นเวลา ๑ ชั่วโมง ก็เหมือนจะนั่งได้ ๑ นาที จะนั่งสมาธิเป็นปี ก็เหมือนจะได้นั่ง ๑ ชั่วโมง จะเดินจงกรมต่อกันนานเป็นเดือน เป็นปีติดต่อกัน ก็เหมือนจะทำได้ นี่เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นในความกล้าหาญใน ขณะนั้น เป็นความกล้าหาญ ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน นี้เอง จึงเรียกว่า มหาสติ มหา ปัญญา ได้เกิดขึ้นเพราะความกล้าที่เกิดขึ้นอย่างนี้ และเป็นความกล้าที่เกิดขึ้น อันเป็นผลต่อเนื่องจาก นิโรธ ความดับทุกข์นั่นเอง

ออสวัคขยญาน ได้เกิดขึ้นในขณะนั้น

ในขณะที่เกิดความกล้าหาญอย่างเต็มที่อยู่แล้ว แล้วเกิดความรู้อีกอย่างหนึ่ง ซ้อนขึ้นมาในความกล้าหาญนั้น และรู้ว่า อสวะจะสิ้นไปในขณะนี้ ที่เรียกเป็นภาษาบาลีว่า ออสวัคขยญาน ในออสวัคขยญาน นักปราชญ์เจ้าทั้งหลาย ได้แปลไว้ในตำราว่า ออสวัคขยญาน แปลว่า รู้จักทำให้ อสวะ สิ้นไป แต่ตัวข้าพเจ้าเองขอแปลว่าดังนี้ ออสวัคขยญาน รู้ว่า อสวะจะสิ้นไปเท่านั้น ไม่มีในคำว่า รู้จักทำให้ อสวะ ได้สิ้นไปแต่อย่างใด เพราะคำว่า รู้จักทำนั้น ได้ผ่านขั้นตอนมาแล้ว เช่น การเจริญในวิปัสสนา จนถึงขั้นการเจริญ ในวิปัสสนาญาณมาแล้ว จนเกิดเป็น นิโรธ ความดับทุกข์ และดับเชื้อที่เป็นต้นเหตุให้เกิดทุกข์ไปหมดแล้ว ไม่มีภพชาติใดๆ ที่จะเกิดอีกต่อไป กิเลส ตัณหา น้อยใหญ่ หยาบละเอียด ที่แอบแฝงอยู่กับธาตุสี่ ชันธ์ห้า หรือกิเลสตัณหาที่มีอยู่ภายในใจ ได้ถูกวิปัสสนาญาณ ถูกนิโรธ ชำระลบล้างให้หมดไปจากใจทั้งหมดแล้ว จึงไม่มีในคำว่า รู้จักทำให้ อสวะได้สิ้นไปแต่อย่างใด

ฉะนั้น ออสวัคขยญาน จึงแปลได้อย่างชัดเจนว่า รู้ว่าอสวะจะสิ้นไปเท่านั้น ถ้าหากข้าพเจ้า แปลผิดอย่างไร จึงขออภัยมาในที่นี้ด้วย คิดว่า ท่านผู้รู้ทั้งหลายคงให้อภัย ในขณะความกล้าหาญ และออสวัคขยญานได้เกิดขึ้นในขณะเดียวกันนี้ และก็รู้ตัวเองอยู่ว่า อสวะจะสิ้นไปในขณะนี้อยู่แล้ว ถ้าจะตั้งปณิธาน เหมือนพระพุทธเจ้า ได้ตั้งไว้ในใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ในครั้งนั้น จะเป็นการไม่เหมาะสม ข้าพเจ้าจึงได้ตั้งไว้ว่า ชีวิตที่เกิดตายในโลกนี้มายาวนาน แผ่นดินนี้ก็ไต่เหยียบย่ำมายาวนานแล้ว ใน

ขณะนี้ ข้าพเจ้าขอเหยียบย่ำแผ่นดินนี้เป็นครั้งสุดท้าย นั่นหมายความว่า จะเดินจงกรมเหยียบแผ่นดินเป็นครั้งสุดท้ายของชีวิต แล้วก็กลับมานั่ง เมื่อนั่งแล้ว ถ้าอาสวะ ไม่สิ้นไปเมื่อไร ข้าพเจ้าจะไม่ยอมลุกออกจากในที่แห่งนี้ มาเหยียบแผ่นดินนี้อีก

จากนั้นก็ออกไปเดินจงกรม เมื่อเดินจงกรมไปมาประมาณ ๑๐ รอบเท่านั้น ได้เกิดความอัศจรรย์ขึ้นในชั่ว จริมกจิต ตั๊บ เดียวเท่านั้น ในความรู้สึกว่า แผ่นดิน สั่นสะเทือน เหมือนกับโลกได้หวั่นไหวในขณะนั้น และรู้ว่า นิพพิณท์ วิรชชติ วิจารณ์ วิมุจจติ วิมุตตสมิ วิมุตตมิตติ ญาณ โหติ ซีณา ขาติ วุสิตํ พรหมจริยํ กตํ กรณียํ ปริสุทฺธิ อุตตानํ สมานํ^{๑๐} ถึงค่านี้อยู่ในตำราก็ตาม เมื่อมารู้ ทั้งเหตุ รู้ทั้งผล ในขณะเดียวกัน จึงเป็นธรรมหมวดสรุป ในผลของการปฏิบัติธรรมทั้งหมด เป็น อรรถพยัญชนะ มีความหมายอย่างลึกซึ้งเฉพาะตัวเองเป็นอย่างยิ่ง

ในความรู้สึกเฉพาะตัวแล้ว เราได้เดินตามกระแสโลก เกิดตายในภพน้อยใหญ่ มายาวนาน นับกับนับกัลป์ไม่ถ้วน หาที่จับสั่นไม่ได้ บัดนี้ กงกำของวัฏจักร คือตัณหา ได้ถูกวิปัสสนาญาณ ถูกนิโรธ ถูกอัสวักขยญาณ ทำลายไปอย่างหมดสิ้นแล้ว ไม่มี การเกิดตายในภพน้อยใหญ่อีกต่อไป การเวียนว่ายในวัฏสงสารก็ได้ถึงจุดจบกันเพียงเท่านี้

ในขณะเดียวกัน มีความนึกถึงพระพุทธเจ้าเป็นอย่างมาก ถ้าหากพระพุทธเจ้า ทรงมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ถึงพระองค์จะอยู่ในที่ไหน ก็จะไปกราบพระพุทธเจ้าให้สมใจ การไปกราบพระพุทธเจ้านั้น ไม่มีความประสงค์อยากได้คำรับรองจากพระพุทธเจ้า และไม่ต้องการรับคำพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าแต่อย่างใด แต่ไปกราบเพื่อสนอง

^{๑๐} นอกจากคำว่า “ปริสุทฺธิ อุตตานํ สมานํ” ซึ่งแปลคร่าวๆว่า “บริสุทธิ์ด้วยตนเอง ตั้งมั่นได้เป็นอย่างดีในอารมณ์เดียว” จะตรงกับบทใน อาทิตตะปะริยาเยสุตตัง: นิพพิณท์ วิรชชติ วิจารณ์ วิมุจจติ วิมุตตสมิ วิมุตตมิตติ ญาณ โหติ ซีณา ขาติ วุสิตํ พรหมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตถตตายาติ ปชานาตีติ ฯ เมื่อเปื้อน่าย ย่อมคลายความกำหนัด เพราะสิ้นความกำหนัด จิตก็หลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า จิตหลุดพ้นแล้ว ดังนี้ อริยสาวกนั้น ย่อมทราบชัดว่า ขาดสิ้นแล้ว หมดสิ้นความเกิดแล้ว พรหมจรรย์อันบริสุทธิ์หมดจด อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ได้กระทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นผู้หมดจดจากกิเลส ไม่มีอีกแล้ว

พระกรุณาธิคุณ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงพระเมตตา ได้วางหลักคำสอนของพระองค์เอาไว้ ให้ผู้ปฏิบัติตามได้รับผลพ้นจากความทุกข์ ในการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในโลกนี้เท่านั้น

จากนั้น ก็ได้นึกถึงหลวงปู่่มั่นมากทีเดียว เพราะในยุคนี้ ได้ขาดช่วงสาวกะทายาทองค์ที่มีคุณธรรมในระดับสูงมานาน หลวงปู่่มั่นได้ค้นพบ แนวทางเดิมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แล้ว หลวงปู่่มั่นได้นำเอาอุบายธรรมนั้นมาปฏิบัติ จึงได้รับผลเป็นวิสุทธิธรรมอันบริสุทธิ์สมบูรณ์ ได้ถ่ายทอดในอุบายการปฏิบัตินั้นให้แก่ลูกศิษย์ทั้งหลาย ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน มีผู้ได้ดวงตาเห็นธรรม ได้รับความบริสุทธิ์เป็นจำนวนมาก ถ้าไม่มีหลวงปู่่มั่น ไม่ทราบว่าวงศ์พระกรรมฐานจะมีในวันนี้หรือไม่ นี่เองจึงได้นึกถึงหลวงปู่่มั่นเป็นอย่างมากในขณะนั้น

ในวันนั้น ข้าพเจ้าทำอะไร เป็นอย่างไร ให้เป็นเรื่องของข้าพเจ้าเอง ถ้าหากจะพรรณนาในเรื่องส่วนตัวในวันนั้นเป็นเรื่องยาวมาก แต่ก็ไม่จำเป็นจะเขียนไว้ในที่นี้ ในคืนวันนั้น ก็ได้เข้าพักในวิหารธรรมตามปกติ ในขณะเดียวกัน ปรากฏเห็นพระมหาเถระองค์ ๑ เดินเข้ามาหา ท่านก็ได้ขึ้นมาบนกุฏิ ในขณะนั้นคิดว่าจะปูอาสนะให้ท่านนั่ง ด้วยการต้อนรับ ยังไม่ทันปูอาสนะให้ท่านนั่งเลย ท่านก็ได้นอนในกุฏิพักไม่ว่า เป็นพระมหาเถระองค์แรกที่ปรากฏให้ข้าพเจ้าได้เห็น หลังจากได้รับผลการปฏิบัติแล้ว ท่านก็ได้พูดออกมาประโยคหนึ่งว่า ท่านทูล นับแต่บัดนี้เป็นต้นไป ให้เป็นตัวใครตัวมันนะ ว่าแล้ว ท่านก็ได้ลุกจากที่นอนเดินออกจากกุฏิไป พระมหาเถระองค์นั้นเป็น พ่อแม่ครูอาจารย์ ที่พวกเรารู้จักกันทั่วไปในขณะนั้น จากนั้นจิตก็ได้ถอนออกมา ได้พิจารณาในคำที่ท่านพูดว่า ท่านทูล ต่อไปนี้เป็นตัวใครตัวมันนะ คำนี้มีความหมายอย่างไร และเป็นเรื่องอะไร

ในขณะนั้น ได้พิจารณาได้ความว่า ในอดีตที่ผ่านมา ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ในปีนั้น ข้าพเจ้าได้จำพรรษาอยู่ที่วัดป่าหนองแขง กับหลวงปู่บัว ในปีนั้น หลังจากงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงปู่เจ้าคุณธรรมเจดีย์ ที่วัดโพธิสมภรณ์ จังหวัดอุดรธานี

ซึ่งเป็นพระอุปฌาย์ของข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าได้อุปสมบท เป็นสัทธินิหาริกของท่าน เป็นองค์สุดท้าย ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ บวชองค์ที่อันดับ ๙,๑๑๗ ข้าพเจ้าก็ได้ไปในงานนี้ด้วย แต่ไม่ได้รับหนังสืออะไร เมื่องานเสร็จก็ได้กลับมาอยู่ที่วัดป่าหนองแขง อีกไม่กี่วันต่อมา หลวงปู่บัว วัดป่าหนองแขง ก็ได้เอาหนังสือธรรมะ ที่ท่านผู้รู้ได้เรียบเรียงเอาไว้ ไปแจกให้พระเณร และได้อธิบายเรื่องงานในวันนั้นเล็กน้อย หนังสือเล่มนั้นชื่ออย่างไรได้ลืมไปแล้ว

ในคืนนั้น ข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือเล่มนั้นมาอ่าน ได้เกิดความปีติ มีความเอิบอิมใจเป็นอย่างมาก ธรรมะแต่ละประโยคในหนังสือนั้นมีความหมายลึกซึ้งซึ่งเป็นอย่างมาก อ่านหนังสือไป น้ำตาไหลไปด้วย ความดีใจในชีวิต เคยอ่านหนังสือธรรมะมามากก็เป็นธรรมดาไป ในเมื่อได้อ่านหนังสือธรรมะ ของท่านผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน องค์จริง ออกล้นน้ำตาไปไม่อยู่ เพราะธรรมะนั้น ถูกกับจริตของข้าพเจ้าเป็นอย่างมาก เหมือนกับท่านผู้รู้ ได้ถอดหัวใจของข้าพเจ้าไปเขียนไว้ทั้งหมด ถึงข้าพเจ้าไม่ได้เป็นลูกศิษย์ท่านโดยตรง แต่ข้าพเจ้าก็ได้ตั้งปณิธาน ขอเป็นลูกศิษย์ท่านภายในใจ ด้วยความสัตย์จริง จะเอาหนังสือเล่มนั้นเก็บไว้ในที่สูง กราบไหว้เป็นประจำ และได้นำอุบายธรรมะในหนังสือนั้นมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ไปที่ไหนเอาหนังสือเล่มนั้นไปด้วย จนได้รับผลปฏิบัติอย่างเต็มที่ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒

เหมือนกับหนังสือเล่มนี้ เป็นกำลังหนุนส่ง ให้ข้าพเจ้าได้รู้เห็นความจริงในสัจธรรม หนังสือเล่มนี้ก็หมดภาระกัน เพราะข้าพเจ้าเองพึ่งตัวเองได้แล้ว เรียกว่าเป็นตัวของตัวเองได้แล้วอย่างเต็มที่ ถึงไม่มีหนังสือเล่มนี้ก็ไม่มีปัญหาอะไร ถึงจะไม่ได้ฟังธรรมะจากท่านองค์ที่เขียนหนังสือโดยตรง ธรรมะในหนังสือ ก็เหมือนได้ฟังธรรมะจากท่านอยู่แล้ว นี่เองท่านจึงได้ไปปรากฏในนิมิต และได้พูดว่า จากนั้นไปเป็นตัวใครตัวมัน นั้นหมายถึง กตฺ ฺกรณียํ หมดกิจที่จะพึ่งทำ ไม่ต้องไปอาศัยอุบาย การปฏิบัติจากท่านอีกต่อไป และไม่ต้องศึกษา หาเอาหมวดธรรม มาปฏิบัติเพื่อให้เป็นอย่างนั้นอย่างต่อเนื่อง

อภิธานศัพท์

กฐิน – กฐินเป็นพิธีถวายผ้าไตรจีวรแก่พระสงฆ์ จัดขึ้นภายใน ๑ เดือนหลังออกพรรษา

กรรม – การกระทำ ได้แก่ กระทำทางกาย เรียก กายกรรม ทางวาจา เรียก วาจิกรรม และทางใจ เรียก มโนกรรม

กรรมฐาน – ที่ตั้งแห่งการงานทางพระพุทธศาสนา หมายถึงอุบายทางใจ ๒ ประการ คือ อุบายสงบใจ เรียกว่า สมถกรรมฐาน และอุบายเรื่องปัญญา เรียกว่า วิปัสสนากรรมฐาน

กรรมวาจาจารย์ – อาจารย์ผู้สวดกรรมวาจา คือภิกษุผู้ทำหน้าที่สวดประกาศในท่ามกลางสงฆ์เวลาทำพิธีอุปสมบท เพื่อให้สงฆ์ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับตัวอุปสัมปทาเพกข์หรือผู้ขอบวช และถามมติของสงฆ์ว่าจะยอมรับผู้ขอบวชให้เป็นภิกษุหรือไม่

กลด – ร่มผ้าชนิดด้ามยาว, ร่มขนาดใหญ่สำหรับพระธุดงค์

กวาดตาด – ทำความสะอาดวัด

กัป (กัลป์) – กาลกำหนด, ระยะเวลายาวนานเหลือเกิน ที่กำหนดว่าโลกคือสกลจักรวาลประลัยครั้งหนึ่ง, ช่วงระยะเวลาอันยาวนานของโลก จนไม่สามารถกำหนดเป็นวัน เดือน หรือปีได้

กามคุณ – ส่วนที่น่าปรารถนาน่าใคร่ มี ๕ อย่าง คือ รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ (สัมผัสทางกาย) ที่น่าใคร่ น่าพอใจ

กามตัณหา – ความยินดีพอใจในกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ, อยากได้อารมณ์อันน่ารักใคร่, ความทะยานอยากในกาม, ความอยากได้กามคุณ คือสิ่งสนองความต้องการทางประสาททั้งห้า

กามภพ – ที่เกิดของผู้ที่ยังเกี่ยวข้องอยู่ในกาม, โลกเป็นที่อยู่อาศัยของผู้เสพกาม ได้แก่ อบายภูมิ ๔ มนุษย์โลก และ สวรรค์ ๖ ชั้น ตั้งแต่ชั้นจาตุมหาราชิกา ถึงชั้นปรินิมิตวสวัตตี รวมเป็น ๑๑ ชั้น

กามโลก – โลกที่เป็นกามาวจร หมายถึง โลกอันเป็นที่อยู่ของหมู่สัตว์ผู้ยังเสวยกามคุณ ๕ คือยังเสวยอารมณ์ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ อยู่ ได้แก่ อบายภูมิ ๔ มนุษย์โลก ๑ และ กามาวจรสวรรค์ ๖

กามโอชะ (กาโมชะ) – ห่วงน้ำคือกาม หมายถึงความใคร่ความพอใจในกามคุณทั้ง ๕ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ทำให้จมลงในวิภวภูเข เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏฏ, กามโอชะมี ๒ คือ ๑. กิเลสกาม ๒. วัตถุกาม, วัตถุกามมี ๒ คือ ๑. วัตถุที่มีวิญญานครอง คือ คน, สัตว์ ๒. วัตถุที่ไม่มีวิญญานครอง คือ บ้าน, รถยนต์, เงินทอง

กามสมุจฉฉาจารา – ศิลข้อ ๓ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

กิริยา – การกระทำ หรืออาการที่แสดงออกมาทางกาย, มารยาท, เช่น กิริยานอบน้อม กิริยาทรมาน

กิเลส – กิเลสหมายถึงสิ่งที่ล่อใจหรือเป็นตัวแทนของตัณหาความอยาก เช่น กระเป๋าบรณด์เนม เป็นตัวแทนของความอยากดูดีในสังคม, เพลงที่เราชอบเป็นตัวแทนของความสุข ความผ่อนคลาย

กิเลสกาม – กิเลสที่ทำให้อยาก ความอยากทางนามล้วนๆ เช่น อยากดี อยากเด่น อยากให้คนรัก

กฐิ – เรือนหรือตึกขนาดย่อมสำหรับพระภิกษุสามเณรพักอาศัย, ที่อยู่ของนักบวช

กุศล – หมายถึงความฉลาด หรือตัวปัญญา, การกระทำที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับจิตใจให้ดีขึ้น ปรับปรุงจิตใจให้ดีขึ้น มากกว่าทำความดีเฉยๆ, การกระทำใดๆ หากทำแล้วมีผลต่อสภาวะจิตใจของตนเปลี่ยนไปในทางที่สูงขึ้น จึงเรียกว่ากุศล หากการกระทำดีนั้นๆ ไม่ได้มีผลเปลี่ยนแปลงจิตใจตนเองเลย ไม่เรียกว่ากุศล แต่เรียกว่า กรรมดี

ขันติ – ความอดทน คือ ทนลำบาก ทนตรากตรำ ทนเจ็บใจ, ความหนักเอาเบาสู้ เพื่อบรรลุจุดหมายที่ตั้งมา

ขันธ – ตัว, หมู่, กอง, พวง, หมวด, ในทางพุทธศาสนาหมายถึงส่วนหนึ่งๆ ของรูปกับนามที่แยกออกเป็น ๕ กอง คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งเรียกว่า ขันธ ๕

ขันธ ๕ – (เบญจขันธ) คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

ครุบา – เป็นทั้งครูและอาจารย์, วัฒนธรรมอีสาน พระบวชใหม่ยังไม่ถึง ๑๐ พรรษา เรียกครุบา

คำบริกรรม – การกระทำขั้นต้นในการเจริญสมถกรรมฐาน คือ กำหนดใจโดยเพ่งวัตถุ หรือนึกถึงอารมณ์ที่กำหนดนั้น ว่าซ้าๆ อยู่ในใจ อย่างไรอย่างหนึ่ง เพื่อทำให้สงบ

เคหะเทวดา – เทวดาที่อาศัยอยู่ในบ้าน เรือน ที่อยู่อาศัย

ขณะ – ก่อน, ก่อนกลุ่ม, แห่ง, สิ่งที่เกี่ยวข้องกันอยู่, หมายถึงเป็นก่อนเป็นกลุ่มในสิ่งใด หรืออดีต หรือทุกข์

จงกรม – เดินไปมาโดยมีสติกำกับ, หมายถึงการเดินเจริญกรรมฐาน

จริมกจิต – จิตดวงสุดท้าย ซึ่งจะดับไปเมื่อบรรลุอรหัตต์เป็นพระอรหันต์

จิต – ธรรมชาติที่รู้อารมณ์, สภาพที่นึกคิด, ความคิด, ใจ

เจโตวิมุตติ – ความหลุดพ้นแห่งจิต, ความหลุดพ้นด้วยอำนาจการฝึกจิต, ความหลุดพ้นแห่งจิตจากราคะด้วยกำลังแห่งสมาธิ

ฉันทะ – ความพอใจ ความชอบใจ ความยินดี

ชรา – แก่, ชำรุด, ทрудโทรม, คร่ำคร่า, อายุแก่

ชาติ – การเกิด, การเป็นขึ้นมา, กำเนิด

ฌาน – ภาวะที่จิตสงบแน่วแน่เนื่องมาจากการเพ่งอารมณ์ การเพ่งอารมณ์จนจิตแน่วแน่เป็นสมาธิ เรียกลักษณะการทำจิตให้สงบตามหลักทางศาสนาว่า เข้าฌาน, ฌานแบ่งออกเป็น รูปฌาน คือฌานที่มีรูปธรรมเป็นอารมณ์ และ อรูปฌาน คือฌานที่มีรูปธรรมเป็นอารมณ์

ฌานสมาบัติ – การเข้าถึงฌาน, ฌานสมาบัติเป็นโลกียสมาบัติหรือโลกีย์ฌาน

ญาคู่ – ในภาษาอีสานหมายถึง พระมหาเถระผู้ใหญ่ ผู้บวชตลอดไป

ญาณ – ความหยั่งรู้, ปรีชาหยั่งรู้

ญาณทัสสนะ – ความรู้และความเห็น, รู้ก่อนแล้วค่อยเห็น, การเห็นกล่าวคือการหยั่งรู้, การเห็นที่เป็นญาณ หรือเห็นด้วยญาณ อย่างต่ำสุดหมายถึง วิปัสสนาญาณ

ดาบส – ผู้บำเพ็ญตบะ, ฤๅษี, นักบวช, ผู้บำเพ็ญตบะกิเลส

ดาวดึงส์ – สวรรค์ชั้นกามาวจร, สวรรค์ชั้นที่ ๒ แห่งสวรรค์ ๖ ชั้น มีจอมเทพผู้ปกครองชื่อท้าวสักกะ แต่โดยทั่วไปเรียกว่าพระอินทร์

ดิรัจฉาน – “ผู้ไปขวาง” หมายถึงสัตว์ที่เคลื่อนที่ไปในแนวขวาง เจริญเติบโตโดยทางขวาง ซึ่งตรงกันข้ามกับมนุษย์ที่โตไปทางสูง

ตัณหา – ความทะยานอยาก, ความปรารถนาที่จะบำรุงบำเรอปรนเปรอตน, ความอยากได้อะไรเอามา มี ๓ คือ ๑. กามตัณหา ๒. ภวตัณหา ๓. วิภวตัณหา

ไตรลักษณ์ – ลักษณะ ๓, อาการที่เป็นเครื่องกำหนดหมาย ๓ อย่าง อันให้รู้ถึงความจริงของสภาวะธรรมทั้งหลาย ที่เป็นอยุ่อย่างนั้นๆ ตามธรรมดาของมัน ๑. อนิจจตา (ความเป็นของไม่เที่ยง) ๒. ทุกขตา (ความเป็นทุกข์) ๓. อนัตตตา (ความหมดสิ้นไปจากสภาพเดิม)

เถร – ชายชรา, ภิกษุผู้เฒ่า, ภิกษุผู้ใหญ่, พระผู้ใหญ่ ตามพระวินัยกำหนดว่ามีพรรษาตั้งแต่ ๑๐ ขึ้นไป

เถรวาท – นิกายพระพุทธศาสนาฝ่ายใต้ ซึ่งถือตามคติที่พระอรหันต์พุทธสาวกได้วางหลักธรรมวินัยเป็นแบบแผนไว้ เมื่อครั้งปฐมสังคายนา ได้แก่ พระพุทธศาสนาอย่างทีนับถือแพร่หลายในประเทศไทย พม่า ลังกา ลาว และกัมพูชา

ทันธาภิญญา – รู้ได้ซ้ำ

ทัศนะ – การเห็น, ความคิดเห็น, หมายถึงประสบการณ์จริง

ทัตสนญาณ – การเห็นและการรู้, เห็นก่อนแล้วค่อยรู้

ทาน – การให้, การแบ่งปัน, การเสียสละ, การบริจาค, การเอื้อเฟื้อ

ทายก – ผู้ถวายจตุปัจจัยแก่ภิกษุสามเณร, ถ้าเป็นเพศหญิงเรียกว่า ทายิกา

ทิฏฐิ – ความเห็น

ทิฏฐิมานะ – หมายถึง อวดดี หรือดั่งคือถือตัว เอาความเห็นของเราไปเปรียบเทียบกับคนอื่น

ทิฏฐิโธষะ (ทิฏฐิโธษะ) – ห่วงน้ำคือทิฏฐิ หมายถึงความเห็นผิดต่างๆ ทำให้จมลงในวิญญูะ เวียนว่ายตายเกิดในสงสารวิญญูะ แบ่งเป็น ๒ คือ สัมมาทิฏฐิ ความเห็นถูก, มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิด

ทิพย์ – เป็นของเทวดา, วิเศษ, เลิศกว่าของมนุษย์

ทุกข์, ทุกขัง – เป็นหลักธรรมสำคัญในศาสนาพุทธ แปลว่าทนอยู่ในสภาพเดิมได้ยาก

ทุกข์ขจร – ความทุกข์ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว เป็นทุกข์ทางใจ

ทุดติ – ภูมิที่ไปเกิดแล้วมีความทุกข์ ความลำบาก, ภูมิชั่ว, นรก

เทพ, เทวดา – เทพเจ้า, ชาวสวรรค์ เป็นคำรวมเรียกชาวสวรรค์ทั้งเพศชายและเพศหญิง

โทษ – สิ่งร้าย, ผลร้าย

โทษะ – ความโกรธ ความขัดเคือง ความไม่พอใจ

ธมกรก – กระบอกกรองน้ำของพระสงฆ์ เป็นเครื่องใช้สอย ๑ อย่างในอัฐบริหาร; เครื่องกรองน้ำด้วยลมเป่า; กระบอกกันหุ้มผ้า

ธรรม – ๑. สภาวะ, สิ่ง, ปรากฎการณ์ ๒. คุณความดี ๓. คำสั่งสอนในศาสนา ๔. หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา ๕. ความจริง ๖. ความยุติธรรม ความถูกต้อง ๗. กฎ กฏเกณฑ์ ๘. กฎหมาย

ธรรมยุต – ธรรมยุติกนิกาย หรือ คณะธรรมยุต เป็นคณะสงฆ์ที่พระวชิรญาณเถระทรงตั้งขึ้นเพื่อฟื้นฟูศาสนาพุทธในสยาม และแก้ไขวัตรปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย

ธรรมาธิปไตย – “ถือธรรมเป็นใหญ่” ถือหลักการ ความจริง ความถูกต้อง ความดีงามและเหตุผลเป็นใหญ่ ทำการด้วยปัญญา โดยเคารพหลักการ กฎ ระเบียบ กติกา มุ่งเพื่อความดีงาม ความจริง ความชอบธรรมเป็นประมาณ

ธรรมาสถ – แทนเทศนา ในศาสนาพุทธนั้นเป็นสถานที่สำหรับพระภิกษุสามเณรนั่งแสดงธรรม ในการประกอบศาสนกิจพิธีโดยเฉพาะการแสดงพระธรรมเทศนาต่อพุทธศาสนิกชน

ธรรมารมณ – เป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต ทั้งอภิสรรณมณ อภิสรรณมณ อุเบกขาอารมณ เก็บขังอยู่ในสัญญา

ธาตุ – สิ่งที่ทรงสภาวะของตนอยู่เอง คือมีอยู่โดยธรรมดา เป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีอดีต ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้วิเศษ

ธาตุ ๔ – ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ

ธาตุขันธ์ – หมายถึงกายและใจ

จตุรงค์ – ชื่อข้อปฏิบัติประเภตวัตร ที่ผู้สมครใจจะพึงสมาทานประพฤตได้ เป็นอุบายขัดเกลากิเลส ส่งเสริมความมกน้อยสันโดษเป็นต้น

นรก – เหวแห่งความทุกข์, ที่อันไม่มีความสุขความเจริญ, ภาวะเร่าร้อน กระทบกระวาย, ที่ไปเกิดและเสวยความทุกข์ของสัตว์ผู้ทำบาป (หนึ่งในอบาย ๔)

นวโกวิท – เป็นหนังสือคำสั่งสอนพระบวชใหม่ เกี่ยวกับความรู้ขึ้นต้นในพระพุทธศาสนา ข้อวัตรปฏิบัติ และพระธรรมวินัย

นาค – ๑. ผู้ที่เตรียมจะบวช ในประเพณีเถรวาท ผู้ชายที่มอบตัวด้วยเจตนาที่จะบวช และหม่ขาว เรียกว่านาค พอพร้อมจะบวชจะมีการปรองมกโกนหัว และบางทีจะมีพิธีแห่รอบอุโบสถสามรอบ แล้วค่อยทำพิธีชานนาค รับศีล ๑๐ ของเณร ตามด้วย รับศีล ๒๒๗ ของพระ ๒. งูใหญ่มีหงอน อาศัยในเมืองบาดาล แปลงกายเป็นมนุษย์ได้

นาม – ธรรมที่รู้จักกันด้วยชื่อ กำหนดรู้ด้วยใจ เป็นเรื่องของจิตใจ, สิ่งที่ไม่ม่รูปร่าง ไม่ม่รูปร่างแต่ยอมมาเป็นอารมณ์ของจิตได้, ในที่ทั่วไปหมายถึงรูปขันธ์ ๔ คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

นามขันธ์ – ขันธ์ที่เป็นฝ่ายนามธรรม มี ๔ คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

นามธรรม – สภาวะที่น้อมไปหาอารมณ์, ใจและอารมณ์ที่เกิดกับใจ คือ จิต และเจตสิก, สิ่งของที่ไม่ม่รูปร่าง คือรู้ไม่ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย แต่รู้ได้ทางใจ

นามรูป – หมายถึงนามขันธ์และรูปขันธ์

นิพพาน – การดับกิเลสและกองทุกข์ เป็นโลกุตตรธรรม และเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

นิพพิทา – ความรู้สึกเบื่อหน่ายเพราะเห็นความจริงอย่างหมจดจ่ดแล้วว่า เรามาหาสาระในสิ่งที่ไม่ม่มีสาระ รู้เห็นว่าถึงจะสมหวังหรือไม่สมหวังก็ตาม จะมีโทษตามมาทั้งสิ้น มันไม่มีอะไรให้หาเอาอีกแล้ว

นิमित – ภาพที่เห็นในใจอันเป็นตัวแทนของสิ่งที่ใช้อารมณกรรมฐาน

นิโรธ – ความดับทุกข์ คือดับต้นหาได้สิ้นเชิง, ความดับทุกข์ และดับเหตุให้เกิดทุกข์, ภาวะปลอดทุกข์ เพราะไม่มีทุกข์ที่จะเกิดขึ้นได้ หมายถึงพระนิพพาน

เนสัชชิก – การไม่นอนเอาหลังติดพื้น คือถือนั่ง ยืน เดิน เท่านั้น

บริขาร – เครื่องใช้สอยของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา มี ๘ อย่าง คือ สบง จีวร สังฆาฏิ บาตร มืดโกน หรือมืดตัดเล็บ เข็ม ประคดเอว กระจบกรรอน้ำ (ธมกรก) เรียกว่า อัฐบริขาร, สมณบริขาร ก็เรียก

บริษัท – หมู่, คณะ, เช่น พุทธบริษัทหมู่, คนแวดล้อม, คนรวมกัน, ทางศาสนาหมายถึงคนที่นับถือพระพุทธศาสนาทุกประเภท

บังสุกุล – แปลว่า ผ้าที่เกลือกกล้วยฝุ่น, ในภาษาไทยปัจจุบัน มักใช้เป็นคำกริยา หมายถึง พิธีบังสุกุลตาย เป็นพิธีทำบุญอุทิศกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว โดยการทอดวางผ้าบนสายสิญจน์ที่ยังจากศพหรือภาพผู้ล่วงลับไปแล้ว มายังพระ หลังจากนั้น พระก็จะสวดบทพิจารณาผ้าบังสุกุล

บาป – ความร้าย, ความชั่วร้าย, กรรมชั่ว, กรรมลามก, อุกุศลธรรมที่ส่งให้ถึงความเดือดร้อน, สภาพที่ ทำให้ถึงคดีอันชั่ว, สิ่งที่ทำให้จิตให้ตกสู่ที่ชั่ว คือ ทำให้เลวลง ให้เสื่อมลง

บารมี – คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยั้งยวด เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง, คุณธรรมที่ทำให้ถึงฝั่ง, คุณธรรมที่ทำให้สมบูรณ์, คุณความดีที่ควรทำ, บารมีมี ๑๐ ชื่อ: ๑. ทาน ๒. ศีล ๓. เนกขัมมะ ๔. ปัญญา ๕. วิริยะ ๖. ขันติ ๗. สัจจะ ๘. อธิษฐาน ๙. เมตตา ๑๐. อุเบกขา

บาลี – ภาษาที่ใช้เป็นหลักในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท; คัมภีร์พระไตรปิฎก, พุทธพจน์, เรียกว่า พระบาลี

บิณฑบาต – แปลว่า อาหารที่ใส่ลงในบาตร, พระในศาสนาพุทธ ออกเดินไปตามหมู่บ้าน เพื่อให้โอกาสญาติโยมได้ทำบุญ โดยใส่อาหารลงในบาตรพระ

บุญ – การกระทำดีตามหลักคำสอนในศาสนา; ความดี, คุณงามความดี, กุศล, ความสุข

ปกิณณทุกซ์ – แปลว่า ทุกซ์เบ็ดเตล็ด, หมายถึงทุกซ์จร ซึ่งเป็นทุกซ์ที่เกิดขึ้นกับใจ

ปฏิคาหก – ผู้รับ ทานที่ทายกบริจาค

ปฏิบัติ – กระทำเพื่อให้เกิดความชำนาญ เช่น ภาคปฏิบัติ; กระทำตาม เช่น ปฏิบัติตามสัญญา; ประพฤติ เช่น ปฏิบัติสมณธรรม

ปฏิภาค – ส่วนเปรียบ, เทียบเคียง, เหมือน, หมายถึงใช้ปัญญาพิจารณา

ปฏิภาคนิมิต – นิมิตเสมือน, นิมิตเทียบเคียง เป็นภาพเหมือนของอุคคหนิมิต, เกิดจากสัญญา สามารถนึกขยายหรือย่อส่วน ให้ใหญ่หรือเล็กได้ตามความปรารถนา, หมายถึงตอนเพ่งจนได้อุคคหนิมิตแล้ว ให้แยกนิมิตนั้นออกด้วย ปัญญา เช่น รูปร่างของคนปรากฏเป็นอุคคหนิมิต แล้วใช้จิตแยกรูปคนนั้นให้เห็นเป็นโครงกระดูกบ้าง ให้เห็นเป็นเน่าเปื่อยบ้าง ให้เห็นเฉพาะท่อนขาบ้าง เฉพาะท่อนแขนบ้าง ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อทำลายอุปาทานแห่งจิต นิมิตที่ถูกแยกออกอย่างนี้ เรียกว่า ปฏิภาคนิมิต

ปฏิเวธ – เข้าใจตลอด, แทะตลอด, ตรัสรู้, รู้ทะลุปรุโปร่ง, ลุล่วงผลปฏิบัติ, เป็นผลที่เกิดจากการปฏิบัติ คือ ปฏิบัติจนเป็นแล้ว

ปฐมกัป (ปฐมกัลป์) – ระยะเวลาที่โลกจักรวาลถึงแก่ความประลัยด้วยน้ำ ไฟ หรือลม ตามที่เล่าไว้ใน อัคคัญสูตร

ปฐมปันนา (ปฐมบรรพ) – เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านชาวอีสาน เกี่ยวกับแนวความคิดการกำเนิดมนุษย์

- ปฐมสมโพธิ** – เรื่องราวพระพุทธเจ้าก่อนตรัสรู้จนสิ้นศาสนา คือพุทธประวัติ
- ปฐวีภัก** – ภัยอันตรายที่เกิดจากแผ่นดิน เช่นแผ่นดินไหว ดินถล่ม
- ปณิธาน** – ความตั้งใจอันแน่วแน่, ความปรารถนา
- ปทปรมะ** – ผู้มีบท (คือถ้อยคำ) เป็นอย่างยิ่ง, หมายถึง บุคคลผู้ด้อยปัญญาเล่าเรียนได้อย่างมากที่สุด ก็เพียงถ้อยคำ หรือข้อความ ไม่อาจเข้าใจความหมาย ไม่อาจเข้าใจธรรม
- ปริยัติ** – พุทธพจน์อันจะฟังเล่าเรียน, การเล่าเรียนพระไตรปิฎก, การเรียนวิชาทางศาสนา
- ปัจฉิตตัง** – เฉพาะตน, หมายถึงพระธรรมอันผู้บรรลู่จะพึงรู้เฉพาะตัว ต้องปฏิบัติจึงจะรู้ไม่ได้เป็นสิ่งที่จะรู้ได้ด้วยการฟังคนอื่นเล่า หรือให้คนอื่นปฏิบัติแทนตน
- ปัจจัย** – สิ่งที่หนุนเนื่องให้เหตุที่จะเกิดขึ้นสมบูรณ์
- ปัจจัย ๔** – เครื่องอาศัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ๔ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่ ยารักษาโรค
- ปัจฉิมวัย** – วัยตอนปลาย, วัยชรา
- ปัญญา** – ความรอบรู้และรู้รอบ, ความรู้ทั่ว, เข้าใจ, รู้ซึ่ง, หมายถึงการคิดพิจารณา วิจัย วิเคราะห์ วิวิจารณ์ ไตร่ตรอง, ปัญญาเป็นแสงสว่างของใจ, ปัญญามี ๓ ประการคือ ๑. สุตมยปัญญา ๒. จินตามยปัญญา ๓. ภาวนามยปัญญา
- ปัญญาธิกะ** – ผู้ที่ยิ่งด้วยปัญญา สะสมบารมีน้อยที่สุดคือ ๔ อสงไขยแสนกัป, หมายถึงพระพุทธเจ้า ที่สร้างบารมีโดยใช้ปัญญาเป็นตัวนำ
- ปัญญาบารมี** – การสั่งสมปัญญา, หนึ่งใน บารมี ๑๐
- ปัญญาวิมุตติ** – ความหลุดพ้นด้วยปัญญา, ความหลุดพ้นด้วยอำนาจการเจริญปัญญา, ความหลุดพ้นแห่งจิตจากอวิชชา ด้วยปัญญาที่รู้เห็นตามเป็นจริง
- ปัญญาวุธ** – ปัญญาเป็นอาวุธ
- ปาฏิโมกข์** – ประมวลศีล ๒๒๗ ข้อของพระสงฆ์ ที่สวดทุกกึ่งเดือน, เป็นการประมวลพุทธบัญญัติ
- ปิต** – ความปลื้มใจ, ความยินดี, ความอิมใจ
- ปุกุชน** – คนที่ยังมีกิเลสหนา, สามัญชน, ผู้ที่มีได้เป็นพระอริยบุคคล
- เปรต** – สัตว์พวกหนึ่งเกิดในอบายภูมิ คือ แดนทุกข์, ได้รับความทุกข์ทรมาน เพราะไม่มีอาหารจะกิน แม้เมื่อมีก็กินไม่ได้ หรือกินได้โดยยาก, เปรตมีหลายชนิด แต่อาจจะเนื่องจากการกระทำเพราะความโลภที่ไม่มีประมาณ เปรตมักจะใช้กรรมในลักษณะความโหดเหี้ยมที่ไม่มีประมาณ
- ผล** – สิ่งที่เกิดจากการกระทำ, ผลที่เกิดสืบเนื่องจากการละกิเลสได้ด้วยมรรค, ธรรมารมณ์อันพระอริยะพึงเสวย ที่เป็นผลเกิดเองในเมื่อกิเลสสิ้นไปด้วยอำนาจมรรคนั้นๆ ๑. โสดาปัตติผล ผลแห่งการเข้าถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพาน ๒. สกิทาคามีผล ผลอันพระสกิทาคามีพึงเสวย ๓. อนาคามีผล ผลอันพระอนาคามีพึงเสวย ๔. อรหัตตผล ผลคือความเป็นพระอรหันต์
- ผัสสะ** – การกระทบ, การถูกต้อง
- ฝีกองกอย** – ชื่อผีป่าจำพวกหนึ่ง ร้องเสียงดังกองกอยกองกอย จึงเรียก ฝีกองกอย เชื่อกันว่ามีดินเดียว ไม่มีสวะบ้ำหัวเขา จึงต้องเดินเขย่งกองกอยขอบออกมาดูเลือดที่หัวแม่เท้าของคนที่นอนหลับพักผ่อนในป่า

ผู้รู้ – สติตั้งมั่นจดจ่อกับความรู้สึทางกายและใจ

พยากรณ์ – ทาย, ทำนาย, คาดการณ์โดยอาศัยหลักวิชา, หมายถึงการพยากรณ์ด้วยพระญาณเฉพาะพระพุทเจ้า ว่าบุคคลใดได้บรรลุธรรมผลขั้นใดแล้ว

พรรษา – แปลว่า ฤดูฝน, ปี, ปีของระยะเวลาที่บวช, สามเดือนในฤดูฝน เริ่มตั้งแต่วันเข้าพรรษา คือวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปจนถึงวันออกพรรษา คือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ การจำพรรษาหมายถึงการอยู่ประจำที่ตลอดระยะเวลาพรรษา อายุพระนับจากจำนวนพรรษาที่ผ่านมากครบตั้งแต่วันบวช ใช้กำหนดลำดับอายุโส

พรหม – เทพในพรหมโลกจำพวกมีรูป เรียก รูปพรหม มี ๑๖ ชั้น จำพวกไม่มีรูป เรียก อรูปพรหม มี ๔ ชั้นตามคติพระพุทธศาสนา

พรหมโลก – โลกของพระพรหม ซึ่งมีแต่ความสุขอันเกิดจากฉาน

พระ – ผู้ถือบวช, ผู้ประเสริฐ

พระไตรปิฎก – ประมวลแห่งคัมภีร์ที่รวบรวมพระธรรมวินัย ๓ หมวด หรือ ๓ ชุด ๑. วินัยปิฎก (หมวดพระวินัย, ประมวลสิกขาบท สำหรับภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์) ๒. สุตตันตปิฎก (หมวดพระสูตร, ประมวลพระธรรมเทศนา คำบรรยายธรรม และเรื่องเล่าต่างๆ อันยกย่องตามบุคคลและโอกาส) ๓. อภิธรรมปิฎก (หมวดอภิธรรม, ประมวลหลักธรรมและคำอธิบายในรูปหลักวิชาล้วนๆ ไม่เกี่ยวกับเหตุการณ์และบุคคล)

(พระ)บริตร – เครื่องคุ้มครอง, เครื่องคุ้มครองป้องกัน, ในพุทธศาสนา "พระบริตร" หมายถึง พระพุทธมณฑลภาษาบาลี เช่นพระสูตรบางพระสูตรในเจ็ดตำนาน สิบสองตำนาน ซึ่งถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์

พระพุทธเจ้า – พระผู้ตรัสรู้เองโดยชอบแล้วสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม, ท่านผู้รู้ตรัสชอบด้วยตนเองก่อนแล้วสอนประชุมชนให้ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ

พระสูตร – พระธรรมเทศนาหรือธรรมกถาเรื่องหนึ่งๆ ในพระสุตตันตปิฎก แสดงเจ็ดด้วยบุคคลาธิษฐาน

พระอริยเจ้า (พระอริยบุคคล) – บุคคลผู้เป็นอริยะ, ท่านผู้บรรลุธรรมวิเศษมีโสดาปัตติมรรค เป็นต้น มี ๔ คือ ๑. พระโสดาบัน ๒. พระสกิทาคามี (หรือสกทาคามี) ๓. พระอนาคามี ๔. พระอรหันต์

พระอริยสงฆ์ – สงฆ์ผู้ที่บรรลุธรรมผลในขั้นใดขั้นหนึ่งใน ๔ ประเภท คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์

พระอินทร์ – ชื่อเทวราชผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และชั้นจาตุมหาราช

พละ ๕ – กำลัง ๕ ประการ ได้แก่ ๑. ศรัทธาพละ ความเชื่อ กำลังการควบคุมความสงสัย ๒. วิริยะพละ ความเพียร กำลังการควบคุมความเกียจคร้าน ๓. สติพละ ความระลึกได้ กำลังการควบคุมความประมาท การไม่ใส่ใจ ใจลอย ไร้สติ ๔. สมธิพละ ความตั้งใจมั่น กำลังการควบคุมการวอกแวกเขวไขว่ ฟุ้งซ่าน ๕. ปัญญาพละ ความรอบรู้ กำลังการควบคุมเพิกเฉยไม่สนใจ หลงมกมาย

พาล – ชั่วร้าย เกรง เกละกะ หมายถึงคนพาล หาเรื่องทำให้วุ่นวาย เตือดร้อน

พุทโธ – ผู้รู้ คือรู้สรรพสิ่งตามความเป็นจริง, ผู้ตื่น คือตื่นจากกิเลสสินทรา ความหลับไหลมกมาย, ผู้เบิกบาน คือบริสุทธิ์ผ่องใสเต็มที่

โพชฌงค์ ๗ – ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ หรือองค์ของผู้ตรัสรู้ มีเจ็ดอย่าง ได้แก่ ๑. สติ (สติสัมโพชฌงค์) ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับเรื่อง ๒. ธัมมวิจยะ (ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์) ความเพิน

ธรรม ความสอดส่องสืบค้นธรรม ๓. วิริยะ (วิริยสัมโพชฌงค์) ความเพียร ๔. ปีติ (ปีติสัมโพชฌงค์) ความ
 อิ่มใจ ๕. ปัสสัทธิ (ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์) ความสงบกายใจ ๖. สมาธิ (สมาธิสัมโพชฌงค์) ความมีใจตั้งมั่น
 จิตแน่วในอารมณ์ ๗. อุเบกขา (อุเบกขาสัมโพชฌงค์) ความมีใจเป็นกลาง เพราะเห็นตามเป็นจริง

โพธิปักขิยธรรม – เป็นธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ คือ เกื้อกูลแก่การตรัสรู้ เกื้อหนุนแก่อริยมรรค
 มี ๓๗ ประการ คือ สติปัฏฐาน ๔, สัมมัปปธาน ๔, อิทธิบาท ๔, อินทรีย์ ๕, พละ ๕, โพชฌงค์ ๗,
 มรรคมรรค ๘

โพธิสัตว์ – ผู้ที่บำเพ็ญสะสมบารมีเพื่อจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในภายภาคหน้า

ภพ – ความเป็นไป, ความเจริญ, ความเกิดขึ้นเป็นไป, ภาวะชีวิตของสัตว์, โลกเป็นที่อยู่ของสัตว์,
 สถานที่เกิดของหมู่สัตว์ มี ๓๑ ภพภูมิ

ภพชาติ – การกำเนิดในวัฏสงสาร

ภวตัณหา – ความทะยานอยากในภพ, ความอยากในภาวะของตัวตนที่จะได้จะเป็นอย่างไรอย่างใดอย่างหนึ่ง
 อยากเป็น, อยากคงอยู่ตลอดไป

ภวโธষะ (ภวโธษะ) – ห่วงน้ำคือภพ หมายถึงความใคร่ในความเป็นไป, ความพอใจในภพต่างๆ ทำให้
 จมลงในวัฏฏะ เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏฏ์ แบ่งเป็น ๒ คือ ภว - ภพที่ชอบ, ภพที่ปรารถนา, วิภว - ภพ
 ที่ไม่ชอบ, ภพที่ไม่ปรารถนา

ภักทกัป – กัปอันเจริญ คือ กัปที่มีพระพุทธเจ้าถึง ๕ พระองค์

ภย – สิ่งที่น่ากลัว หรือ อันตราย อันจะมีมาถึงได้ในอนาคต

ภาวนา – การเจริญ, การทำให้เกิดให้มีขึ้น, การฝึกอบรมจิตใจ, การพัฒนาให้เจริญขึ้น

ภาวนาปฏิบัติ – การทำให้เกิดความเจริญ จากการกระทำ หมายถึง การทำจิตใจให้สงบ และทำปัญญา
 ให้เกิดขึ้น ด้วยการฝึกฝนอบรมจิตไปตามแบบที่ท่านกำหนดไว้, ในทางปฏิบัติท่านแบ่งไว้ ๒ แบบคือ สมถ
 ภาวนา และ วิปัสสนาภาวนา

ภาวนามยปัญญา – เป็นปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติจนรู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นปัญญา
 ที่แท้จริง ซึ่งเป็นการต่อยอดจาก สุตมยปัญญา และจินตามยปัญญา

ภิกขุ (ภิกษุ) – “ผู้มองเห็นภัยในสังขาร”, ชายผู้ได้อุปสมบทแล้ว, ชายที่บวชเป็นพระ, พระผู้ชาย

มนุษย์อสุรกาย – ความเป็นมนุษย์ แต่ใจเป็นยักษ์มาร

มนุษย์สัตว์จรจัด – ความเป็นมนุษย์ แต่ใจเป็นสัตว์

มนุษย์เทโว – ความเป็นมนุษย์ แต่ใจสูงดุจเทวดา

มนุษย์เปโต – ความเป็นมนุษย์ แต่ใจเป็นเปรต

มนุษย์สมุสโล – ความเป็นมนุษย์ ใจก็เป็นมนุษย์

มรณะ – ตาย

มรรค – ทาง, หนทาง ; ทางเข้าถึงความเป็นอริยบุคคล, ญาณที่ทำให้ละสังขารได้ขาด; มรรคสามารถ
 หมายถึง ข้อ ๔ ในอริยสัจ ๔, มรรค ๘, หรือ มรรค ๔ คือ ๑. โสตาปัตติมรรค มรรคอันให้ถึงกระแสที่นำ

ไปสู่พระนิพพานที่แรก, ๒. สกิทาคามีมรรค มรรคอันให้ถึงความเป็นพระสกิทาคามี ๓. อนาคามีมรรค มรรคอันให้ถึงความเป็นพระอนาคามี ๔. อรหัตตมรรค มรรคอันให้ถึงความเป็นพระอรหันต์

มรรค ๘ (มรรคมีองค์ ๘ หรือ อัญญาสิกขมรรค) - ๑. สัมมาทิฐิ เห็นชอบ ๒. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ ๓. สัมมาวาจา เจรจาชอบ ๔. สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ ๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ๖. สัมมาวายามะ พยายามชอบ ๗. สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ ๘. สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ

มรรคผลนิพพาน - หมายถึงมรรค ๘ และ ผล ๔ คือ โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล สกิทาคามีมรรค สกิทาคามีผล อนาคามีมรรค อนาคามีผล อรหัตตมรรค อรหัตตผล

มหา - ใหญ่ ยิ่งใหญ่, สมณศักดิ์ที่ใช้นำหน้าชื่อภิกษุผู้ที่สอบไล่ได้ตั้งแต่เปรียญธรรม ๓ ประโยคขึ้นไป

มหาเถร - พระเถระผู้ใหญ่ที่บวชตั้งแต่ ๒๐ ปีขึ้นไป

มหานิกาย - พวกมาก , นิกายหรือคณะของพระสงฆ์ไทยสายเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์ซึ่งเป็นพระสงฆ์ส่วนใหญ่ในประเทศไทย

มัจจุร - ความตาย เพราะตัดโอกาสที่จะทำความดีเสียทั้งหมด

มัชฌิมา - ท่ามกลาง, กลาง, หมายถึงทางสายกลาง

มัชฌิมาปฏิบัติ - ทางสายกลาง, ข้อปฏิบัติเป็นกลางๆ ไม่หย่อนจนเกินไป และไม่ตึงจนเกินไป

มานะ - ความถือตัว, ความสำคัญตัว ว่าเป็นนั่นเป็นนี่, การเปรียบเทียบ

मार - สิ่งที่มาบุคคลให้ตายจากความดีหรือจากผลที่หมายอันประเสริฐ, สิ่งที่ล้างผลาญคุณความดี, ตัวการที่กำจัดหรือขัดขวางไม่ให้บรรลุ ผลสำเร็จอันดีงาม

มิจฉา - ผิด

มิจฉาทิฐฐิ - ความเห็นผิด

มิจฉาวายามะ - พยายามผิด ได้แก่ พยายามทำบาป พยายามทำอกุศลที่ยังไม่ให้เกิดให้เกิดขึ้น

มุควัตร - ข้อปฏิบัติของผู้เป็นตังคนใบ้

เมตตา - ความรัก, ความปรารถนาให้เขามีความสุข

แม่ชี - นักบวชหญิง ถือปฏิบัติศีล ๘ หรือศีล ๑๐ แต่ไม่ใช่ภิกษุณี, อุบาสิกานที่นุ่งขาวห่มขาวโกนผมโกนคิ้ว ถือศีล

โมหะ - ความหลง, ความไม่รู้ตามเป็นจริง, อวิชชา

ยมบาล - ผู้คุมมรณ, ผู้ลงโทษสัตว์นรก

ยมโลก - โลกของพระยม โลกของคนตาย นรกขุมย่อยๆ

โยนิโสมนสิการ - รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ออก ให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

ราคะ - ความกำหนัด, ความยินดีในกาม, ความติดใจหรือความย่อใจติดอยู่ในอารมณ์

รูป - ร่างกายและส่วนประกอบฝ่ายวัตถุพร้อมทั้งพฤติกรรมและคุณสมบัติของมัน, รูปที่มีอยู่โดยสภาวะ, รูปต้นเดิม ได้แก่ ธาตุ ๔

รูปขันธ์ – กองรูป ส่วนที่เป็นร่างกาย พฤติกรรม คุณสมบัติต่างๆ ของร่างกาย และส่วนประกอบที่เป็นรูปธรรมทั้งหมด, หนึ่งในขันธ์ ๕

รูปฌาน – ฌานมีรูปธรรมเป็นอารมณ์มี ๔ คือ ๑. ปฐมฌาน ฌานที่ ๑ มีองค์ ๕ คือ วิตก (ตรึก), วิจารณ์ (ตรอง), ปีติ (อิ่มใจ), สุข (สบายใจ), เอกัคคตา (จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง) ๒. ทุตติฌาน ฌานที่ ๒ มีองค์ ๓ คือ ปีติ, สุข, เอกัคคต ๓. ตติยฌาน ฌานที่ ๓ มีองค์ ๒ คือ สุข, เอกัคคตา ๔. จตุตถฌาน ฌานที่ ๔ มีองค์ ๒ คือ อุเบกขา, เอกัคคตา

รูปธรรม – สิ่งที่มีรูป, สภาวะที่เป็นรูป

รูปนาม – หมายถึงขันธ์ ๕, รูป และ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

รูปพรหม – พรหมในขั้นรูปภพ, พรหมที่เกิดด้วยกำลังรูปฌาน มี ๑๖ ชั้น

รูปภพ – โลกเป็นที่อยู่ของพวกรูปพรหม, ภพของรูปพรหม

รูปโลก – ๑ ในโลกทั้ง ๓, โลกที่เป็นรูปาวจร หมายถึง โลกอันเป็นที่อยู่ของผู้ที่ได้รูปฌาน ๔

ฤๅษี – นักบวชพวกหนึ่ง มีมาก่อนพุทธกาล สละบ้านเรือนออกไปบำเพ็ญพรตแสวงหาความสงบ, ซีไพร, ดาบส, โยคี, ผู้บำเพ็ญพรต

โลก – เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์, ทุกสิ่งทุกอย่างที่เห็นอยู่บนโลกคือโลก

โลกธรรม – ธรรมดาของโลก, เรื่องของโลก, ความเป็นไปตามคติธรรมดาซึ่งหมุนเวียนมาหาสัตว์โลกและสัตว์โลกก็หมุนเวียนตามมันไป มี ๘ ประการ คือ ๑. มีลาภ ๒. เสื่อมลาภ ๓. มียศ ๔. เสื่อมยศ ๕. สรรเสริญ ๖. นินทา ๗. สุข ๘. ทุกข์

โลกธาตุ – แผ่นดิน, จักรวาลหนึ่งๆ

โลกวิทู – ทรงรู้แจ้งโลก คือทรงรู้แจ้งสภาวะแห่งโลกคือสังขารทั้งหลาย ทรงทราบอริยาคัยสันดานของสัตว์โลกที่เป็นไปต่างๆ ทำให้ทรงบำเพ็ญพุทธกิจได้ผลดี

วัฏจักร – ช่วงระยะเวลาของเหตุการณ์หรือกิจกรรมชุดหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นและดำเนินติดต่อกันไปอย่างมีระเบียบจบจบลง ณ จุดเริ่มต้นนั้นอีก

วัฏฏะ – การเวียนเกิดเวียนตาย ด้วยอำนาจกิเลสกรรม และวิบาก

วัฏฏสงสาร – การเวียนว่ายตายเกิด, การเวียนตายเวียนเกิด, การเวียนเกิดเวียนตาย

วัด – สถานที่ทางศาสนา ประกอบด้วยโบสถ์วิหาร และที่อยู่ของสงฆ์ หรือนักบวช เป็นต้น

วัดบ้าน – เดิมทีอาจจะเป็นวัดประจำหมู่บ้าน วัดบ้านมักจะเกี่ยวข้องกับวัดมหานิกาย จีวรสีส้มๆ พระที่ฉันจากจาน และการปฏิบัติที่ไม่เคร่งมาก

วัดป่า – เดิมทีอาจจะเป็นวัดที่ตั้งอยู่ตามป่าตามธรรมชาติ สมัยนี้วัดป่าก็มักจะเกี่ยวข้องกับวัดธรรมยุตินิกาย จีวรสีเข้มๆ พระที่ฉันในบาตร และการปฏิบัติที่ค่อนข้างจะเคร่ง

วัดตุกลม – วัดอุ้นนำใคร, สิ่งที่น่าปรารถนา, สิ่งที่ยากได้, ความอยากครอบครองในวัดตุที่แต่ละวัดได้มี ๒: ๑. วัดตุที่ไม่มีวิญญาณครอง คือ บ้าน, รถยนต์ ฯลฯ ๒. วัดตุที่มีวิญญาณครอง คือ คน, สัตว์

วัดตุธาตุ – สิ่งประกอบจากธาตุทั้ง ๔

วาทภัย – ภัยอันตรายเกิดจากลม เช่น พายุมรสุม

वासना – อากาการกายาวาจา ที่เป็นลักษณะพิเศษของบุคคล ซึ่งเกิดจากกิเลสบางอย่าง และได้สั่งสมอบรม มาเป็นเวลานานจนเคยชินติดเป็นพื้นประจำตัว แม้จะละกิเลสนั้นได้แล้ว แต่ก็อาจจะละอากาการกายาวาจา ที่เคยชินไม่ได้ เช่น คำพูดติดปาก อากาการเดินที่เร็ว หรือเดินตัวมเตี้ยม เป็นต้น

วิกาลโภชนา – การบริโภคอาหารในเวลาวิกาล คือตั้งแต่เที่ยงแล้วไป จนถึงรุ่งอรุณของวันใหม่ ซึ่งเป็น ข้อห้ามของศีลข้อที่หก คือ ให้เว้นจากการบริโภคอาหารในยามวิกาล

วิจิกิจฉา – ความลังเลสงสัย

วิญญาน – ความรู้แจ้งอารมณ์, จิต, ความรู้ที่เกิดขึ้นเมื่ออายตนะภายในและอายตนะภายนอกกระทบ กัน เช่น รู้อารมณ์ทางตา (เห็น), ทางหู (ได้ยิน), ทางจมูก (ได้กลิ่น), ทางลิ้น (รู้รส), ทางกาย (รู้สิ่งต้องกาย) และทางใจ (รู้เรื่องในใจ)

วินัย – กฎเกณฑ์,ระเบียบ,หลักเกณฑ์, ประมวลสิกขาบทของพระสงฆ์

วิปัสสนา – ความเห็นแจ้ง คือเห็นตรงต่อความเป็นจริงของสภาวะธรรม, ปัญญาที่เห็นไตรลักษณ์อันให้ ถอนความหลงผิดรู้ผิดในสังขารเสียได้, การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความเห็นแจ้งรู้ชัดภาวะของสิ่งทั้งหลาย ตามที่มันเป็น

วิปัสสนากรรมฐาน – ที่ตั้งแห่งงานทำความเพียรฝึกอบรมจิต, วิธีฝึกอบรมจิต, เป็นอุบายฝึกใจในปัญญา

วิปัสสนาญาณ – ญาณที่นับเข้าในวิปัสสนาหรือญาณที่จัดเป็นวิปัสสนา, เมื่อปัญญาในวิปัสสนาเกิดมีความ สมบูรณ์อย่างเต็มที่แล้ว จึงได้เกิดปัญญาขั้นละเอียดสูงสุดยอดขึ้น จึงเรียกว่า วิปัสสนาญาณ

วิภาวัตถุตา – ความอยากให้เห็นไปจากความเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งอันไม่ปรารถนา, อยากทำลาย, อยาก ดับสูญ

วิมังสา – ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบตรองหาเหตุผล และ ตรวจสอบข้อที่ย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

วิมุตติ – ความหลุดพ้น

วิริยะ – ความเพียร, ความบากบั่น, ความเพียรเพื่อจะละความชั่ว ประพฤติความดี, ความพยายามทำกิจ ไม่ทอดถอย

วิริยาริกะ – ผู้ยิ่งด้วยวิริยะ ความเพียร สะสมบารมีมากที่สุดคือ ๑๖ อสงไขยแสนกัป, หมายถึง พระพุทธเจ้า ที่สร้างบารมีโดยใช้วิริยะเป็นต้นนำ

วิสุทธิ – ความบริสุทธิ์, ความหมดจด

วิสุทธิธรรม – ธรรมอันบริสุทธิ์, หากพิจารณาธรรมะและติดในเรื่องใด แล้วมีอุบายธรรมสามารถล้างความ สงสัยออกไปจากใจได้ ธรรมนั้นคือธรรมที่ทำให้บริสุทธิ์ คือวิสุทธิธรรม

วิหารธรรม – แปลว่าเป็นที่พักของใจ ที่ที่ใจเข้าออกบ่อยๆ เป็นได้ทั้งดีและไม่ดี เช่น ใจที่หมกหมุ่นอยู่กับการ แก่แค้น มีความความอาฆาตพยาบาทเป็นวิหารธรรม ใจที่คิดพิจารณาธรรมบ่อยๆ จะมีธรรมอันบริสุทธิ์ เป็นวิหารธรรม

เวทนา – การเสวยรสอารมณ์, ความรู้สึก สุข ทุกข์ หรือเฉยๆ

ศรัทธา – ความเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล

ศรัทธาธิกะ – ผู้ที่อิงด้วยศรัทธา สะสมบารมีปานกลางคือ ๘ อสงไขยแสนกัป, หมายถึงพระพุทธเจ้า ที่สร้างบารมีโดยใช้ศรัทธาเป็นตัวนำ

ศีล – ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษ, ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น, ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ

ศีล ๕ – ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม ๕ ข้อ ได้แก่ ๑. เว้นจากทำลายชีวิต ๒. เว้นจากถือเอาของที่เขามิได้ให้ ๓. เว้นจากประพฤติดินในกาม ๔. เว้นจากพูดเท็จ ๕. เว้นจากของเมา คือ สุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ศีล ๘ – ข้อปฏิบัติ ๘ ข้อ อันเป็นเครื่องควบคุมตนให้สำรวมระวังในกาย และวาจา เพื่อให้ตนสามารถตั้งอยู่ในหลักประพฤติดังความดีได้ ประกอบด้วยศีล ๘ ข้อ ได้แก่ ๑. เว้นจากทำลายชีวิต ๒. เว้นจากถือเอาของที่เขามิได้ให้ ๓. เว้นจากประพฤติดินพรหมจรรย์ คือ เว้นจากร่วมประเวณี ๔. เว้นจากพูดเท็จ ๕. เว้นจากของเมา คือสุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๖. เว้นจากบริโภคอาหารในเวลาวิกาล คือเที่ยงแล้วไป ๗. เว้นจากฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี ดูการเล่นอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ การทัดทรงดอกไม้ ของหอมและเครื่องลูบไล้ ซึ่งใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่ง ๘. เว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่ หูหราฟุ่มเฟือย

ศีล ๑๐ (ทศศีล) – สิกขาบท ๑๐ นี้ เป็นศีลที่สามเณรและสามเณรีรักษาเป็นประจำ หรืออุบาสกอุบาสิกาผู้มีอุตสาหะจะรักษาก็ได้ การรักษาระเบียบทางกายวาจา, ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกาย วาจาให้ดียิ่งขึ้นไป ๑๐ ข้อ ได้แก่ ๑. เว้นจากทำลายชีวิต ๒. เว้นจากถือเอาของที่เขามิได้ให้ ๓. เว้นจากประพฤติดินพรหมจรรย์ คือ เว้นจากร่วมประเวณี ๔. เว้นจากพูดเท็จ ๕. เว้นจากของเมา คือ สุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๖. เว้นจากบริโภคอาหารในเวลาวิกาล คือเที่ยงแล้วไป ๗. เว้นจากฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี ดูการเล่นอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ ๘. เว้นจากการทัดทรงดอกไม้ ของหอมและเครื่องลูบไล้ ซึ่งใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่ง ๙. เว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่ หูหรา ๑๐. เว้นจากการรับทองและเงิน

ศีลอุโบสถ – คือ ศีล ๘ ที่สมาทานรักษาพิเศษในวันอุโบสถ

สภิกาคามี (สภิกาคามี) – เป็นอริยบุคคลขั้นที่ ๒ ผู้ละและเข้าใจในโลกธรรม ๘ แล้วจะเกิดอีกหนึ่งครั้งก็จะบรรลอรุรทัต

สงฆ์ – นักบวชในศาสนาพุทธและปฏิบัติชอบตามพระวินัย, หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า

สติ – ระลึกได้, เอาใจใส่, จำได้

สติปัฏฐาน ๔ – ที่ตั้งแห่งสติ, การตั้งสติ, ความตื่น, หมายถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง มี ๔ อย่างคือ ๑. กายานุปัสสนา สติปัฏฐาน ๒. เวทนानุปัสสนา สติปัฏฐาน ๓. จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐาน ๔. อิมมานุปัสสนา สติปัฏฐาน คือการตั้งสติกำหนดพิจารณา กาย เวทนา จิต และธรรม และกรรมมีสติกำกับดูรู้เท่าทัน กาย เวทนา จิตหรือสภาพและอาการของจิต และธรรม หรือเรียกสั้นๆ ว่า กาย เวทนา จิต ธรรม

สภาวะทุกข์ – ทุกข์ประจำ ทุกข์ที่มีอยู่ด้วยกันทุกคน

สมถกรรมฐาน – กรรมฐานอันเป็นอุบายสงบใจ ซึ่งคู่กับวิปัสสนากรรมฐานอันเป็นอุบายเรื่องปัญญา, เป็นอุบายฝึกใจในสมาธิความสงบ

สมมติ – การตั้งเอา, ตกลงเอา, ยินยอมกัน, หมายถึงสิ่งทั้งหลายๆบนโลกนี้ ที่เราตั้งชื่อขึ้นมาเพื่อเรียกให้เข้าใจตรงกัน มี ๒ คือ สมมติจริง กับ สมมติบัญญัติ สมมติจริง ไม่มีใครตั้งมันก็เป็นสมมติอยู่อย่างนั้น สมมติบัญญัติ มนุษย์จะตั้งกันขึ้นมา

สมมติบัญญัติ – มนุษย์กำหนดขึ้นมาเพื่อสื่อภาษาให้เข้าใจตรงกัน

สมาธิ – ความมีใจตั้งมั่น, ความตั้งมั่นแห่งจิต, การทำให้ใจสงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน, การมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่อะไรสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ, แยกออกเป็นสองประเภท: สมาธิตั้งใจมั่น สมาธิสงบ

สมุจเฉทวิริติศีล – การเว้นด้วยตัดขาด หมายถึงการเว้นความชั่วได้เด็ดขาดของพระอริยเจ้า เพราะไม่มีกิเลสที่จะเป็นเหตุให้ทำความชั่วนั้นๆ

สมุทัย – ข้อที่ ๒ ในอริยสัจ ๔ เหตุให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา คือความทะยานอยาก

สวรรค์ – ภพที่มีอารมณอันเลิศ, โลกที่มีแต่ความสุข, เทวโลก, สวรรค์ ๖: ๑. จาตุมหาราชิกา ๒. ดาวดึงส์ ๓. ยามา ๔. ดุสิต ๕. นิมมานรดี ๖.ปรนิมมิตวสวัตดี

สหายตนะ – อายตนะภายใน ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

สักกายทิฏฐิ (สักกายะทิฏฐิ) – ความเห็นว่าเป็นตน, ความเห็นว่าเป็นตน ๕ เป็นต้น

สังขาร – สภาพที่ปัจจัยทั้งหลายปรุงแต่งขึ้น, สิ่งที่เกิดจากเหตุปัจจัย เป็นรูปธรรมก็ตาม นามธรรมก็ตาม ได้แก่ขันธ์ ๕ ทั้งหมด, สภาพที่ปรุงแต่งใจให้ตีหรือชั่ว, ธรรมมีเจตนาเป็นประธานที่ปรุงแต่งความคิด การพูด การกระทำ

สังจะ – ความจริง, ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริใจ พุดจริง ทำจริง

สังจะอริชฐาน – การมีสังจะต่อสิ่งที่อริชฐานไว้ หรือการตั้งมั่นในสิ่งที่ทำได้อย่างให้สำเร็จ, ในบางกรณีอาจจะหมายถึง สังกิรียา คือ การกล่าวคำสัตย์เพื่อได้ในสิ่งที่ตั้งใจไว้ เช่น ถ้าหากข้าพระเจ้าไม่เคยทำ...จริง ก็ขอให้...จงอย่าบังเกิดแต่ข้าพเจ้า

สังธรรม – ธรรมะที่เป็นความจริง ความจริงแท้ ความจริงของธรรมชาติ

สัญญา – การกำหนดหมาย, ความจำได้หมายรู้

สัทธานุภาพสัมปยุต – ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ประกอบด้วยปัญญา หรือกลั่นกรองแล้วจากปัญญา

สัทธานุภาพวิปยุต – ความเชื่อที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา ขาดการพิจารณาด้วยเหตุด้วยผล เชื่อโดยอ้างตำรา อ้างครูอาจารย์

สัทธวิหาริก – ผู้ที่อยู่ด้วย, ผู้ที่อยู่กับอุปัชฌายะ, ผู้รับใช้อุปัชฌายะ คือภิกษุที่อุปัชฌายะขอให้สงฆ์รับเข้า

สัพเพสังขารา – สังขารทั้งหลาย, สิ่งทั้งปวงที่เกิดจากปัจจัยปรุงแต่ง

สัมปยุต – ประกอบด้วย

สัมมปธาน – ๔ ความเพียรชอบ หมายถึงความเพียรใหญ่ ๔ อย่าง: ๑. สังวรปธาน คือ เพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น, ๒. ปหานปธาน คือ เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว, ๓. กวานาปธาน คือ เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิดมี, ๔. อนุรักขนาปธาน คือ เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นและให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนไฟบุลย์

สัมมา – ชอบ, ดี, ดียิ่ง

สัมมากัมมันโต – ทำการชอบ

สัมมาทิฐิ – เห็นชอบ

สัมมาวาจา – เจริญชอบ

สัมมาวายาโม – เพียรชอบ

สัมมาสติ – ระลึกรชอบ

สัมมาสมาธิ – ตั้งจิตมั่นชอบ

สัมมาสังกัปปะ – ดำริชอบ

สัมมาอาชีวะ – เลี้ยงชีพชอบ

สาธุ – ดี มีประโยชน์, มีประโยชน์ดี, เป็นธรรม

สามเณร – บรรพชิตในพระพุทธศาสนาผู้ยังมิได้อุปสมบท เพียงแต่รับบรรพชาด้วยไตรสรณคมน์ ถือสิกขาบท ๑๐ และกิจวัตรบางอย่างตามปกติ มีอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์

สามภพ (ภพ ๓) – ภาวะชีวิตของสัตว์, โลกเป็นที่อยู่ของสัตว์ ๑. กามภพ (ภพที่เป็นกามาวจร, ภพของสัตว์ผู้ยังเสวยกามคุณ คืออารมณ์ทางอินทรีย์ทั้ง ๕ ได้แก่ อกาย ๔ มนุษยโลกและกามาวจรสวรรค์ทั้ง ๖), ๒. รูปภพ (ภพที่เป็นรูปาวจร, ภพของสัตว์ผู้เข้าถึงรูปฌาน ได้แก่รูปพรหมทั้ง ๑๖), ๓. อรูปภพ (ภพที่เป็นอรูปาวจร, ภพของสัตว์ผู้เข้าถึงอรูปฌาน ได้แก่อรูปพรหม ๔)

สามัญลักษณะธาตุ – ลักษณะที่มีเสมอกันในสังขารทั้งปวง อย่างเสมอภาคกัน ไม่มียกเว้น ไม่ว่าสังขารนั้นจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ไตรลักษณ์

สาวก – ผู้ฟัง; ผู้เชื่อฟังคำสั่งสอน, ศิษย์; ศิษย์ของพระพุทธเจ้า

ลีลาพตปรามาส – การลูบคลำศีลและพระต หลงผิดในความประพฤติหรือวัตรจริยา ว่าจะทำให้พ้นทุกข์ได้ ติดในลัทธิพิธี

สุคติ – คดีดี, ทางดำเนินที่ดี, สถานที่ที่ดีที่สัตว์โลกซึ่งทำกรรมดีตามแล้วไปเกิด ได้แก่ มนุษย์และเทพ; ตรงข้ามกับทุคติ

สุจริต – ประพฤติดี, ประพฤติชอบ

สุบินนิมิต – นอนหลับฝัน

โสตาบัน – ท่านผู้บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว, ผู้ถึงแล้วซึ่งกระแสพระนิพพาน แล้วจะเกิดอีก ๑, ๓, หรืออย่างมาก ๗ ครั้ง ก็จะมีบรรลอรหัต

หมอลำ – ผู้ที่มีความชำนาญในการบรรยายเรื่องราวต่างๆ ด้วยทำนองเพลง; หมอลำกลอน จะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยจะลำเรื่องต่างๆ เช่น บาบบุญคุณโทษ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีของทางภาคอีสาน วรรณคดี ตำนานต่างๆ เป็นต้น มีการพูดคำสอน หรือร้อยกรองสั้นๆ แทรกเข้ามาระหว่างการลำ ด้วยทำให้เกิดความตกลงขบขัน ซึ่งเป็นสีสันของการแสดง ส่วนใหญ่เป็นที่นิยมในหมู่ผู้สูงอายุ มักจะจำไปในงานกฐิน และงานผ้าป่า เป็นต้น

หิริ – ความละอายแก่ใจ, ความละอายต่อบาป, ความละอายต่อความชั่ว

อกุศล – บาป, ความชั่วร้าย, ไม่เป็นมงคล, ไม่ฉลาด, กรรมชั่ว ตรงกันข้ามกับ กุศล ซึ่งแปลว่า ความดี

อธิ – คำใช้ประกอบหน้าศัพท์อื่น แปลว่า เหนือ, ทับ, ยิ่ง, เจริญ เช่น อธิศีล = ศีลที่ยิ่ง

อธิกรณ์ – เรื่องราว, คดี, ปัญหา ปรกติใช้กับ พระภิกษุที่ต้องคดี

อธิษฐาน – ตั้งใจมุ่งผลอย่างใดอย่างหนึ่ง, ตั้งจิตปรารถนา, ตั้งจิตขอร้องต่อสิ่งที่ตนถือว่าศักดิ์สิทธิ์ เพื่อผลอย่างใดอย่างหนึ่ง

อนัตตา – ไม่มีอัตตา ไม่มีตัวตน ไม่ใช่อัตตา ไม่ใช่ตัวตน หรือสภาพที่บังคับบัญชาไม่ได้, ความสิ้นสุดของสภาพสมมติต่างๆ, การสิ้นสุดของการมีอยู่

อนาคามี – แปลว่า ผู้ไม่มาเกิดอีก หมายถึงพระอริยเจ้าที่จะไม่กลับมาเกิดในกามาวจรภพอีก แต่จะเกิดใน พรหมโลก (พรหมสุทธาวาส) อีกเพียงครั้งเดียว แล้วจะบรรลอรหัตต์แล้วนิพพานบนพรหมโลกนั้น

อนิจจา (อนิจจัง) – ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่มั่นคง ไม่แน่นอน หรือตั้งอยู่ในสภาวะเดิมได้ยาก, เป็นไปได้มากกว่าหนึ่ง

อนิฏฐารมณ์ – อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา, สิ่งที่คนไม่ยอมได้ไม่ยอมพบ, แสดงในแง่โลกธรรม ได้แก่ ความเสื่อมลาภ ความเสื่อมยศ การถูกนินทา และความทุกข์; ตรงข้ามกับ ิฏฐารมณ์

อนุโมทนา – ความยินดีตาม, ความพลอยยินดี หมายถึงการแสดงความชื่นชมยินดีในบุญ หรือความดีที่ผู้อื่นทำ

อนุสาวนาจารย์ – พระอนุสาวนาจารย์ ทำหน้าที่บอกอนุศาสน์ หรือคำสอนเกี่ยวกับระเบียบวินัยเบื้องต้นแก่ผู้บวชที่เป็นภิกษุใหม่

อบายภูมิ – ภูมิที่เกิดอันปราศจากความเจริญ มี ๔ คือ นรก เปรตวิสัย อสุรกายภูมิ และกำเนิดดิรัจฉาน

อภิญา – ความรู้ยิ่ง หมายถึงปัญญาความรู้ที่สูงเหนือกว่าปกติ เป็นความรู้พิเศษที่เกิดขึ้นจากการอบรมเจริญปัญญาหรือบำเพ็ญกรรมฐาน ความรู้ชั้นสูง มี ๖ อย่างคือ ๑. อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้ ๒. ทิพโสต หูทิพย์ ๓. เจโตปริยญาณ ญาณที่ทำให้หายใจคนอื่นได้ ๔. ปุพเพนิวาสานุสติ ญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้ ๕. ทิพจักขุ ตาทิพย์ ๖. อาสวักขยญาณ ญาณรู้ว่าอาสวะจะสิ้นไป ๕ อย่างแรกเป็นโลกีย์อภิญา ข้อสุดท้ายเป็นโลกุตตรอภิญา

อรหัตต์ – ผู้สิ้นกิเลสแล้วด้วยประการทั้งปวง, ผู้บรรลอรหัตตผลแล้ว, ท่านผู้สมควรรับทักษิณาและการเคารพบูชาอย่างแท้จริง, พระอริยบุคคลชั้นสูงสุดใน ๔ ชั้น

อริยมรรค – ทางอันประเสริฐอันเป็นทางแห่งความดับทุกข์ มีองค์ ๘ มีสัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) เป็นต้น; ทางดำเนินของพระอริยะ; ญาณอันให้สำเร็จความเป็นพระอริยะ มี ๔ คือ โสคาปัตติมรรค สกิทาคามีมรรค อนาคามีมรรค และอรหัตตมรรค

อริยสัง ๔ – ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยบุคคล หรือความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ มีอยู่สี่ประการ คือ ๑. ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก ภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ สภาพที่บีบคั้น ๒. สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ๓. นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ดับสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ๔. มรรค คือ แนวปฏิบัติที่นำไปสู่หรือนำไปถึงความดับทุกข์

อริยสาวก – ๑. สาวกผู้เป็นพระอริยะ, สาวกผู้บรรลอรหัตตผล มีโสคาปัตติมรรค เป็นต้น ๒. สาวกของพระอริยะ (คือของพระพุทธเจ้าผู้เป็นอริยะ)

อริยะ – เจริญ, ประเสริฐ, ผู้ไกลจากข้าศึก คือกิเลส, ในพระพุทธศาสนา บุคคลผู้บรรลุนิเวศน์มรรคมีเสนาปัตติมรรคเป็นต้น เรียกว่า พระอริยะเจ้า หรือ พระอริยบุคคล

อรุณภาพ – ฌานมีอรุณธรรม เป็นอารมณ์ มี ๔ คืออากาศาณัญญาตนะ (กำหนดที่ว่างหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์) วิญญาณัญญาตนะ (กำหนดวิญญาณหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์) อากิญจัญญาตนะ (กำหนดภาวะที่ไม่มีอะไรๆ เป็นอารมณ์) เนวสัญญานา สัญญาตนะ (ภาวะมีสัญญาที่ไม่ใช่ ไม่มีสัญญา ก็ไม่ใช่)

อรุณพรหม – บุคคลที่อบรมสมถภาวนา จนถึงได้ฌานที่ ๕ ขึ้นไป และเมื่อฌานไม่เสื่อมก็ไปเกิดในอรุณพรหมภูมิ เป็นอรุณพรหมบุคคล ซึ่งไม่มีรูปเลย มีแต่นามเท่านั้น

อรุณภาพ – โลกเป็นที่อยู่ของพรหมไม่มีรูป, ภาของอรุณพรหม

อรุณโลก – อรุณภูมิ แบ่งเป็น ๔ ชั้น เป็นที่สถิตของพระพรหมระดับสูงซึ่งไม่มีรูปกาย ชั้นที่ ๑ อากาศาณัญญาตนะ ชั้นที่ ๒ วิญญาณัญญาตนะ ชั้นที่ ๓ อากิญจัญญาตนะ ชั้นที่ ๔ เป็นภูมิชั้นสูงสุดในไตรภูมิ คือ เนวสัญญานาัญญาตนะ

อวิชชา – ความไม่รู้จริง, ความหลงอันเป็นเหตุไม่รู้จริง มี ๔ คือความไม่รู้จริง ๔ แต่ละอย่าง, ไม่รู้ความเป็นจริงของสิ่งต่างๆ โดยถูกต้องแจ่มแจ้ง

อวิชชาโอฆะ (อวิชชาโอฆะ) – ห้วงน้ำคืออวิชชา หมายถึงความหลงความไม่รู้จริงไม่เห็นจริง ตามความเป็นจริงในสมมติโลกทั้งหลาย ทำให้จมลงในวัฏฏะ เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ

อสงไขย – นับไม่ได้, มากจนนับไม่ถ้วน

อสุภะ – ไม่งาม ไม่สวย ไม่ดี คือไม่น่าชื่นชม น่าเกลียด น่าระอา

อสุร (อสุรกาย) – สัตว์กึ่งเทพหรือเทพชั้นต่ำพวกหนึ่ง พวกอสุรออกจะเจ้าโทสะ จึงมักถูกกล่าวถึง ในฐานะเป็นพวกมีนิสัยพาลหรือเป็นฝ่ายผิด ชอบเที่ยวหลอกลอนคน

อัคคีภัย – ภัยอันตรายที่เกิดจากไฟ เช่น ไฟไหม้ป่า

อังสะ – ผ้าที่ทักขุสามเณรสวมเฉียงบ่า ใช้สวมข้างใน เรียกว่า ผ้าอังสะ

อัตตัญญูตา – ความเป็นผู้รู้จักตน เช่น รู้ว่า เรามีความรู้ ความถนัด คุณธรรม ความสามารถ และฐานะ เป็นต้น แค่นั้นเพียงไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมเพื่อให้เกิดผลดี

อัตตา – ตัวตน, หลงคิดว่าขั้น ๕ คือตัวเราจริงๆ, อัตตามี ๒ อัตตารูป อัตตานาม

อาจารย์ – ครู, นักปราชญ์, ผู้สอนวิชาและความประพฤติ, ใช้เรียกพระที่มีพรรษา ๑๐ ปีขึ้นไป

อานาปานสติ – การมีความระลึกรู้ตัวในลมหายใจเข้าออก

อาบัติ – การต้อง, การล่วงละเมิด หมายถึงโทษที่เกิดจากรล่วงละเมิดสิกขาบทหรือข้อห้ามแห่งภิกษุ ใช้เรียกความผิดทางวินัยของพระภิกษุว่า ต้องอาบัติ

อายตนะ – ที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้ เครื่องรู้และสิ่งที่รู้ เช่น ตาเป็นเครื่องรู้ รูปเป็นสิ่งที่รู้ ในพระพุทธศาสนาหมายถึง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เรียกว่า อายตนะภายใน เป็นเครื่องติดต่อกับอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สัมผัสทางกาย) ธรรมารมณ์ (อารมณ์ที่เกิดที่ใจ)

อารมณ์ – เครื่องยึดเหนี่ยวของจิตต์, สิ่งที่จิตยึดเหนี่ยว, สิ่งที่ถูกรู้หรือถูกรับรู้ ได้แก่ อายตนะภายนอก ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์, หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่ออายตนะภายใน กระทบอายตนะภายนอก

อาสวะ – กิเลสที่หมักหมม นอนเนื่องทับถมอยู่ในจิต ชุบย้อมจิตให้เศร้าหมอง ให้ขุ่นมัว ให้ชุ่มอยู่เสมอ เรียกว่า อาสวะ ก็ได้มี ๔ อย่าง คือ ๑. กาม ได้แก่ ความติดใจรักใคร่อยู่ในกามคุณ ๒. ภพ ได้แก่ ความติดอยู่ในภพ ความอยากเป็นโน่นเป็นนี่ ๓. ทิณฺฐิ ได้แก่ ความเห็นผิด ความหัวดื้อหัวรั้น ๔. อวิชชา ได้แก่ ความไม่รู้จริง ความลุ่มหลงมัวเมา; ในแง่ปฏิบัติ อาสวะคือผลที่เกิดขึ้นเมื่อกิเลสและตัณหาเจอกัน คือ ความเห็นผิดที่ประทับอยู่ในใจ ทำให้เราคิดว่าโลกเป็นไปตามความเห็นผิดนั้นๆ เช่น ถ้ามีของแบรนด์เนม (กิเลส) จะเป็นที่ยอมรับในสังคม (ตัณหา) เมื่อรู้สึกว่าได้เป็นที่ยอมรับ ก็ประทับใจว่าเป็นเพราะสิ่งของพวกนี้ หรือเมื่อรู้สึกว่าได้เป็นที่ยอมรับ ก็ประทับใจว่าเป็นเพราะไม่มีของพวกนี้ ความเห็นที่ประทับใจเหล่านี้ เรียกว่าอาสวะ

อาสวักขยญาณ – ญาณรู้ว่าอาสวะจะสิ้นไป

อิฏฐารมณ์ – “อารมณ์ที่น่าปรารถนา”, สิ่งที่คุณอยากได้อีกพบ แสดงในแง่กามคุณ ๕ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่น่ารักใคร่ น่าชอบใจ แสดงในแง่โลกธรรม ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ และความสุข; ตรงข้ามกับ อนิฏฐารมณ์

อิทธิบาท ๔ – ทางแห่งความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มี ๔ ประการ คือ ๑. ฉันทะ (ความพอใจ) ๒. วิริยะ (ความเพียร) ๓. จิตตะ (ความคิด) ๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง)

อินทรีย์ ๕ – ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในกิจของตน, ธรรมที่เป็นเจ้าการในการทำหน้าที่อย่างหนึ่งๆ, หมายถึง การตั้งมั่นด้วยจิตอันนำพาซึ่งความเจริญ ๕ ประการ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา

อิริยาบถ – อากักรที่ร่างกายอยู่ในท่าใดท่าหนึ่ง คือ ยืน เดิน นั่ง นอน

อุคคหนิมิต – นิมิตติดตา หมายถึง นิมิต (อารมณ์กรรมฐาน) ที่นี้กำหนดจนแน่วใจ หรือที่เพ่งดูจนติดตา ติดใจ แม้หลับตาก็เห็น

อุตมศีล – ศีลที่มีความอุดมสมบูรณ์อย่างเต็มที่

อุทกภัย – ภัยอันตรายที่เกิดจากน้ำ เช่น น้ำท่วม

อุบาย – วิธีสำหรับประกอบ, หนทาง, วิธีการ, กลวิธี, อุบายธรรม หมายถึง เหตุการณ์หรือตัวอย่างที่ทำให้รู้เห็นธรรมชัดเจน

อุบาสก – ผู้นั่งใกล้, ผู้ภักดีที่เป็นคฤหัสถ์, ผู้รับใช้ หมายถึง คฤหัสถ์ผู้ชายที่แสดงตนเป็นผู้บิณฑิอพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง

อุบาสิกา – ผู้นั่งใกล้ที่เป็นหญิง, ผู้ภักดีที่เป็นหญิง, ผู้รับใช้เป็นหญิง, คฤหัสถ์ผู้หญิงที่แสดงตนเป็นผู้บิณฑิอพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง

อุเบกขา – ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยชอบหรือชัง, ความวางใจเฉยได้ ไม่ยินดียินร้าย เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเห็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุ และรู้ว่าพึงปฏิบัติต่อไปตามธรรม หรือตามควรแก่เหตุ นั้น, ความรู้จักวางใจเฉยดู เมื่อเห็นเขารับผิดชอบตนเองได้ หรือในเมื่อเขาควรต้องได้รับผลอันสมควรแก่ความรับผิดชอบของเขาเอง, ความวางที่เฉยคอยดูอยู่ในเมื่อคนนั้นๆ สิ่งนั้นๆ ดำรงอยู่หรือดำเนินไปตามควรของเขาตามควรของมัน ไม่เข้าข้าง ไม่ตกเป็นฝ่าย ไม่สอดใส่ ไม่จู้จี้สารเน ไม่ก้าวก่ายแทรกแซง

อุโบสถ – การสวดปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์ทุกกึ่งเดือน เป็นเครื่องซักซ้อมตรวจสอบความบริสุทธิ์ทางวินัยของภิกษุทั้งหลาย และทั้งเป็นเครื่องแสดงความพร้อมเพรียงของสงฆ์ด้วย วันอุโบสถสำหรับพระสงฆ์ คือ วันจันทร์เพ็ญ (ขึ้น ๑๕ ค่ำ) และวันจันทร์ดับ (แรม ๑๕ ค่ำ หรือ ๑๔ ค่ำ เมื่อเดือนขาด), สำหรับคฤหัสถ์ คือ วันพระ ได้แก่ วันขึ้นและวันแรม ๘ ค่ำ วันจันทร์เพ็ญ และวันจันทร์ดับ, สถานที่สงฆ์ทำสังฆกรรมไทย มักตัดเรียกว่า โบสถ์

อุปสมบท – การเข้าถึง คือการบวชในศาสนาพุทธ ใช้หมายถึงการบวชเป็นภิกษุและภิกษุณี

อุปัชฌาย์ – พระอุปัชฌาย์มีหน้าที่หลัก ๒ อย่าง คือ เป็นผู้รับผิดชอบและรับรองผู้บวชในพิธีบรรพชาอุปสมบท และเป็นผู้รับปกครองดูแล แนะนำ ตักเตือนและติดตามความเป็นอยู่ของผู้ที่ตนบวชให้

อุปาทาน – ความยึดมั่น, ความถ่อมมั่นด้วยอำนาจกิเลส, ความยึดติดอันเนื่องมาแต่ตัณหา ผูกพันเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง เป็นความเชื่อมั่นว่า สมมตินั้นๆเป็นจริงเป็นจัง เช่น เราเป็นหญิง เราเป็นชาย

เอกัคคตา – ความมีอารมณ์เป็นอันเดียว คือ ความมีจิตแน่วแน้อยู่ในอารมณ์อันเดียว ได้แก่สมาธิ

โอฆะ – ห้วงน้ำคือวัฏสงสาร, ห้วงน้ำคือการเวียนว่ายตายเกิด; กิเลสอันเป็นดุจกระแส น้ำหลากท่วมใจ สัตว์ มี ๔ คือ กามโอฆะ ภวโอฆะ ทิฏฐิโอฆะ อวิชชาโอฆะ

โอดตบปะ – ความกลัวบาป, ความเกรงกลัวต่อทุจริต, ความเกรงกลัวความชั่ว เหมือนกลัวอสรพิษ ไม่อยากเข้าใกล้ พยายามหลีกเลี่ยงให้ห่างไกล

โอบนโยโก – น้อมเข้ามาใส่ใจ โดยการเทียบเคียงเพื่อเปรียบเทียบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับคนอื่น กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกับใจของเราเอง, การน้อมเข้ามาสู่ตนว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายนอกที่ทำให้เราเป็นทุกข์ ตัวเราเองเคยประพฤติแบบนั้นหรือไม่ และด้วยเหตุผลใด เพื่อการที่จะได้เห็นเรา เห็นเขา เกิดความเข้าใจ การกระทำของคนอื่นได้ เช่น เราเห็นคนอื่นพูดไปหัวเราะไป เห็นว่าน่าเกลียดที่สุด เมื่อนำมาเทียบเคียงและเปรียบเทียบกับกรกระทำของเรา ซึ่งมีคนดิงบ่อยครั้ง แต่เราไม่ใส่ใจว่ามันจะน่าเกลียดอย่างไร จนกระทั่งเราได้เห็นว่า คนอื่นทำแล้วมีอารมณ์น่าเกลียดจริง ใจมันสั่งให้หยุดการกระทำนั้นทันที เพราะทั้งได้รู้ว่าน่าเกลียด และได้เห็นว่าน่าเกลียด นี้เรียกว่า ทั้งรู้และทั้งเห็น ใจจึงเกิดความเป็นธรรมขึ้นในใจ การรู้แล้วเห็น หลวงพ่อทูลเรียกว่า ญาณทัสสนะ, ทัสสนญาณ คือเห็นก่อนแล้วจึงรู้ การปฏิบัติจะได้ผลดีต่อเมื่อมีญาณทัสสนะหรือทัสสนญาณเกิดขึ้น

ติดต่อสอบถาม

วัดซานฟรานธัมมาราม (San Fran Dhammaram Temple)
2645 Lincoln Way, San Francisco, California, 94122, USA
โทร +1-415-753-0857, watsanfran@yahoo.com, watsanfran.org
LINE: @watsanfran, FB: watsanfran, YouTube: watsanfran

มูลนิธิ WSF สะพานบุญ (WSF Saphanboon Foundation)
LINE: @wsfsaphanboon, FB: wsfsaphanboon

วัดป่าบ้านค้อ
1/1 หมู่ 7 ตำบลเขื่อน้ำ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี 41160
โทร +66-85-453-3245, watpabankoh@gmail.com, watpabankoh.com
LINE: watpabankoh, FB: watpabankoh, YouTube: Wat Pa Ban Koh

วัดนิวยอร์กธัมมาราม (New York Dhammaram Temple)
33-37 97th Street, Corona, New York, 11368, USA
โทร +1-718-335-3409, watnyd@gmail.com
FB: New York Dhammaram Temple

วัดฮ่องกงธัมมาราม (Hong Kong Dhammaram Temple)
33G Nam Hang Pai, Tai Tong Road, Yuen Long
New Territories, Hong Kong
โทร +852-2475-1686, wathkd@yahoo.com
FB: HongKongDhammaram

ท่านใดประสงค์จะร่วมบุญจัดพิมพ์หนังสือธรรมะ และสื่อธรรมะอื่นๆ ของ
พระอาจารย์ทูลธิปไตย โสภโณ เชิญร่วมบริจาคได้ที่

บัญชี: มูลนิธิ WSF สะพานบุญ
ธนาคาร: กรุงศรีอยุธยา
เลขที่บัญชี: 299-917-6606
ส่งสลิปโอนเงินได้ที่ LINE: @wsfsaphanboon